CONTEMPORANUL
Revista ştiinţifică şi literară.
Iese de două ori pe lună,
No. 1 an. IV. *Iaşĭ 1884*

Privm ca abonaţĭ pe D-niĭ ce vor bine vroi a primi două numere unul după altul.

Hotărîrea luĭ Ion Butuc şi a bogoslovilor.

Schiţă din vieaţa seminarelor.

— Tăcere, băieţi, st.. vin, vin.... aşezaţi-vă la locurile voastre, uitaţi vă s'au oprit lîngă clasa a IV-a şi vorbesc cu părintele Ieronim.

Aceste vorbe le spunea Ion Butuc, tovarîşilor săĭ, cari cu nerăbdare se primblau prin clasă, şi, ca să le treacă de urît, se sileau bogosloviĭ noştri să vorbească, să rîză; cu un cuvînt să-şi acopere unul altuia nelinistea ce o aveau în suflet şi greutatea ce o simţau în inimă. Nu degeaba aşteptau ceĭ din clasa a VI-a, adecă teologiĭ orĭ bogosloviĭ, cu turburare comisiunea alcătuită din arhiepiscop, rector şi inspector precum şi din vre o patru profesorĭ; această comisie venea prin clase şi arhiereul îndrugă la mofturĭ de ale luĭ de pe ceea lume şi rugà pe băieţĭ să se poarte bine. După sărutarea cruceĭ şi mîneĭ Sfinţieĭ-sale, întrebà părinteşte pe fie-care bogoslov ce are de gînd să facă ieşind în lume, şi ierà deprins Sfinţiea sa să audă numaĭ un respuns: „Blagosloveşte-mă, prea sfinte părinte, am să fiu preot.“ — „Dumnezeu să te blagoslovea-

scă", respundea Sfinţiea-sa în tot deauna. Une-orĭ, se schimbà întru cît-va —„Doresc, Prea Sfinţiea-Ta, să întru la teologie", adecă în vre o academie duhovnicească.

Ion Butuc înse şi toţĭ ceialalţĭ gînd-au acuma cu totul alt-feliŭ. Butuc n'avea tată, mă-sa cu mare greu îl ţinuse până la clasa a III-a, apoĭ a orbit. Acuma ĭel singur trebuea să o ţie pe dînsa şi pe sine. Cum să trăeştĭ? Ce să facĭ? De feliul luĭ ĭerà Butuc băĭet cuminte, îndată s'a priceput că ar putea lucrà cu capul, dar îĭ lipsà ştiinţa de tot; nicĭ o limbă străină nu ştiea şi nicĭ o materie nu o pătrunsese cum se cade. Cum să daĭ lecţiĭ, dacă singur nu ştiĭ nemică? S'a pus decĭ băĭetul pe muncă, şi, unicul poate din tot seminariul, putea ţinea piept celor de la gimnaziu. Căpătă vre-o două treĭ lecţiĭ şi, fiind silitoriŭ, ce-ĭ ce-l luaseră ĭerau mulţămiţĭ de dînsul şi prin lecţiĭ putea Butuc trăì.

In seminariŭ la noĭ nu puteaĭ aflà alte cărţĭ de cît vieţele sfinţilor şi broşurĭ în carĭ se scriea în potriva realismuluĭ, materialismuluĭ şi în general a tuturor ştiinţelor, din jurnale puteaĭ găsì numaĭ Viedomostiul Eparhieĭ şi Curierul duhovnicesc. Ieată toate cărţile ce-ĭ dădea bibliotecariul. O dată a căpătat un număr din „Curieriŭ" în care în articolul de fond se scriea în potriva luĭ Renan şi ĭerau chĭar şi bucăţĭ întregĭ traduse ca dovadă cît de prost ĭeste Renan şi apoĭ criticate. Citatele din Renan l'au interesat aşà de tare pe Butuc în cît s'a hotărît să găsască cu orĭ-ce preţ cartea întreagă şi să o citească. Ierà un băĭet tare de caracter şi dacă vrea ce-và nu se odihnea până nu-şĭ ajungea scopul. N'avea ĭel timp să facă cunoştinţă cu mulţĭ, dar tot cunoştea vre-o doĭ treĭ băĭeţĭ de la gimnaziu. Odată se duse la unul, pe care îl ştiea că cetea.

— Buna ziua?

— Buna ziua? Ce maĭ facĭ?

— Ce să fac, cetesc şi ĭeu de urît.

În adevăr gimnazistul cetea un roman de Paul de Kok.

— Ieu, respunse Butuc, n'am vreme să cetesc de urît, dar.. te-aşĭ rugà de ce-và...

— Poftim, zise gimnazistul.

— Vezĭ, a-zĭ cetind curierul duhovnicesc am dat de niște citate traduse din Renan, se vorbește acolò de Strauss și de alțĭ ateĭ... și se scrie în pótrivă teoriilor lor... Așĭ.. vrà... și ĭeu... (acuma s'a înroșit băietul și nu știea ce se maĭ spue).

— Ce aĭ vra, l'a întrebat prietenul.

— Așĭ vra să-mĭ daĭ pe Renan....

— Bine, respunse gimnazistul, dar cum aĭ să-l ceteștĭ?

— Asta ĭe treaba mea!... Numaĭ găsește mi-l.

— Bine, vină mîne, la 5 ceasurĭ,

A doúa-zi la cincĭ avea pe Renan și noaptea cu dicționariul se silea să înțeleagă pe autoriul francez. O dată învăță și limba și cetea pe Renan. Peste treĭ lunĭ, prietenul luĭ îl întîlnì pe uliță și-ĭ zise:

— Ieĭ, D-le Butuc, cum merge cu Renan?

— Mîne vi-l aduc.

— L'aĭ cetit!?

— Da.

— D'apoĭ spuneaĭ că nu știĭ franțuzește, zise cu mierare gimnazistul.

— Nu știeam, respunse Butuc.

— Și acuma?

— Acuma pot cetì, urmă Butuc.

Așà puțin cîte puțin, cetì din Renan tot ce putù găsì, după aceasta pe Strauss și în sfîrșit iĭ zise cine-va să cetească pe Voltaire.

Tot așà a făcut și cu limba germană, numaĭ nu-ĭ plăcea, nu semănà cu limba latină pe care o știa foarte bine pentru un seminarist.

— Măĭ, dar proștĭ îs ceĭ de la „Curieriul duhovnicesc", ce nerozíĭ scriu, gîndea ĭel o dată după vre-o 8 lunĭ de cetire. D'apoĭ lasă-ĭ și pe sființiĭ părințĭ, n'aĭ ce zice. . . .

Învățînd teologiea ca să se facă preot, nu maĭ putea crede în cele ce învăță. „Nu mă fac preot, nu pot, îșĭ zise ĭel maĭ pe urmă, cizmariŭ, zidariŭ, orĭ ce voiŭ fi,

nu maĭ nu preot. Lasă să fie ceĭ ce cred, ĭeu nu pot, mă spînzur maĭ bine.

În clasa în care ĭerà ĭel ţenzor şi unde glasul luĭ se auzea maĭ dese orĭ, toată vorba ĭerà despre religie. Încet, încet alungă veninul din inimile şi minţile seminariştilor şi la sfîrşitul anuluĭ maĭ toţĭ ĭerau de părere „că la ce să fie preoţĭ, dacă puteau fi oamenĭ să aducă vre un folos ce-va?“ Cu nerăbdare aşteptau să vie examenul şi să lepede bursa.

— Tovarăşilor, le zise la sfîrşitul anuluĭ Butuc, să ne ţinem bine, bursa a voit să ne înghită, noĭ i-am aflat călcăiul luĭ Ahil. Acuma nu ne temem. Nu-ĭ aşà, băĭeţĭ?

— Aşà, aşà, zicea toată clasa.

— Ieacă vin, maĭ zise ţenzorul, care stătea lîngă uşă şi pîndea comisiunea; — apoĭ se îndreptă spre locul luĭ. Uşa se deschise şi se arătă bărba albă a arhiereuluĭ şi apoĭ ceata întreagă, arhiereul ţinea în mînă o cruce grea de aur, de abiea o putea duce. Băieţiĭ stăteau pe la locurile lor ca nişte soldaţĭ şi priveau pe Sfinţiea—sa drept în ochĭ cu o hotărîre, care te făcea să crezĭ că toată frica ce o simţau maĭ înnainte le pierise. Se făcù o linişte şi o tăcere nepomenită. Ion Butuc nu-şĭ luà ochiĭ de pe vre-o doĭ şcolarĭ, ale căror feţe ĭerau maĭ palide de cît ale celorlalţĭ: se cam îndoea despre curajul lor.

Arhiereul s'a închinat la icoană, a blagoslovit clasa întreagă şi oprindu-se în mijlocul odăieĭ, a rîdicat crucea în sus, aşteptînd să vie şcolariĭ la sărutatea cruceĭ. Ierau cu toţiĭ patru-spre-zece tinerĭ în clasa de teologie. Şi ce tinerĭ!

Rectorul îşĭ frecà mînele de bucurie. — De bună samă, gîndea ĭel, voŭ primì de la sfîntul sinod un act de mulţămire şi o cruce de aur; are să crăpe părintele Varsonveĭ de ciudă. Ierà aceala de rector! În patru anĭ de rectorat n'a trimes nicĭ un bursac la academie. Şi ĭeu... în doĭ anĭ am trimes treĭ şi anul acesta se vor duce încă patru! Patru! Unde? În ce seminariŭ s'a maĭ pomenit să se ducă, adecă să fie bunĭ, pentru academie patru băieţĭ?

Așà se gîndea Sfinția-sa rectorul și ca un coteiŭ privea cu ochĭ lingușitorĭ la arhiereu.

Cel di'ntăiŭ care a mers la blagoslovenie a fost Butuc. Despre dînsul știea Sfinția-sa că ĭeste bun pentru academie.

— Fiiule, la ce academie te ducĭ? îl întrebă ĭel încet.

— Ieu nu merg la academie —respunse Ion cu glas liniștit și tare.

— Ce zicĭ? n'aud, nu prea sînt sănătos la urechea dreaptă, respunse Sf-Sa.

— Nu vreu să mă duc la academie și nicĭ preot nu-vrau să mă fac—, respunse țenzorul și maĭ tare.

Rectorul încremenì și începù a tremurà. Arhiereul cătà la dînsul ne înțelegînd nemică. Nu tot despre Ion Butuc îĭ vorbea rectorul și despre zelul luĭ de a se face călugăr, a sfîrșì academiea, a se face misionariŭ? Și a-cuma!!

— Pentru altă ce-và nu ĭeste blagosloveniea mea. Și ce vraĭ să facĭ, îl întrebă Archiereul pe Butuc.

— Voiesc să mă fac învățătoriŭ sătesc.

— Bun lucru dar nu pentru tine, gîndește-te și pe urmă să viĭ la mine.

— M'am gîndit mult, respunse Ion, dacă nu mă voiŭ face învățătoriŭ, preot nicĭ atîta.

— Destul, la loc, cine maĭ ĭeste pentru academie? întrebă archiereul pe rector.

— Petrachi Surdu ĭeșĭ, poroncì Sfinției-Sa.

Archiereul a întins mîna și a rîdicat crucea.

— Ce aĭ să te facĭ în lume? îl întrebă Prea sfințiea-Sa pe Petrachi. Ce academie ți-aĭ ales? *)

Petrachi ĭerà micuț, bălan și nicĭ cu un fir de păr în musteață, părea ca de 14 anĭ, în adevăr înse ĭerà de 21. Ierà foarte bun la matematicĭ și avea patimă pentru

*) Sînt patru academiĭ duhovniceștĭ: la Kiev, la Moskva, la Petersburg și la Cazan.

aceste ştiinţĭ. Fără de Ion Butuc de bună samă că s'ar fi făcut preot la vre un sat şi s'ar fi pierdut încă o putere împreună cu celelalte miĭ şi sute ce se pierd din cele 84 de seminare din Rusiea.

Petrachi Surdu stà lîngă arhiereu cu ochiĭ plecaţĭ în jos.

— Adevărat că ĭeştĭ chiar surd? îl întrebă încă o dată, Prea-Sfinţiea-Sa, în ce academie te ducĭ?

— Mă duc la universitate, nu voesc să mă fac preot, respunse încet Petrachi.

— Tu al doilea bogoslov, medaliat, şi să nu te ducĭ la academie?! Ieş'ĭ nebun. Nu-ţĭ dau blagoslovenie, mergĭ!

Bogoslovul medaliat s'a întors la locul său încet şi cu capul plecat.

— Veniţĭ a strigat rectorul, care ĭerà alb ca păretele şi cu buzele arse.

Au ĭeşit doĭ bogoslovĭ, marĭ şi nalţĭ ca nişte urieşĭ, basul întâiŭ şi basul al doilea.

— În care razread *) sînteţĭ? întrebă arhiereul.

— În cel di'ntâiŭ respunseră başiĭ într'un cuvînt.

Arhierieul şi-a pus mînele la urechĭ fără de voie.

— Ce strigaţĭ aşà, Prea-sfinţiea-Sa nu-ĭ surd, zise rectorul.

— Aveţĭ voie sĭ intraţĭ la teologie, nu face nemică că nu sînteţĭ ceĭ di'ntâiŭ, vă veţĭ silì şi cu ajutoriul Maiceĭ Domnuluĭ veţĭ face studiĭ la academie. Unde voiţĭ?

Prea-Sfinţiea-Sa ĭerà deplin încredinţat că ceĭ doĭ norocoşĭ se vor aruncà în genunchĭ ca să-ĭ mulţămească pentru asemenea bunătate.

— Prea-sfinţiea Voastră sînteţĭ foarte bun, dar noĭ nu vroim să ne ducem nicĭ la academie nicĭ preoţĭ să ne facem, ne place medicina, — zise unul din ceĭ doĭ Aiacşĭ (şcolariĭ numeau Aiaxĭ pe ceĭ doĭ urieşĭ).

Arhiereiul nu putù scoate nicĭ un cuvînt şi cu mîna rîdicată pentru blagoslovenie arătă viitorilor medicĭ locul lor în băncĭ. Ieĭ se duseră.

*) După note se împart seminariştiĭ în treĭ razreadurĭ.

— Fiiĭ Sataneĭ, fiiĭ necuratuluĭ, ce ĭeste cu voĭ strigă rectorul, care se gîndea la rușinea ce ĭerà să primească de la Sf. Sinod și de batjocura ce-ĭ va face fostul rector?

— Cine vrea să meargă la Academie di'ntre voĭ? întrebă tare arhiereul, căutînd la școlarĭ cu asprime.

Tăcere adîncă. Toțĭ parcă aveau apă în gură.

— Nime nu vra, cindat lucru, zise arhiereul către rector; de 10 anĭ de cînd sînt archiereu și nu mi s'a întîmplat asemenea lucru.

— Sînt pierdut, se gîndea rectorul, nu maĭ văd ĭeu scaun în Sf. Sinod, cît hăul.

— Nu vra nimene? Sînteţĭ proștĭ, urmă Prea-Sfinţiea-Sa cu despreț Veniţĭ să blagoslovesc pe ceĭ ce vor să fie preoţĭ.

Nimene nu s'a urnit din loc.

— Brava, băieţĭ, șoptì încet Ion Butnc.

— Ce? Nu veniţĭ supt cruce, necuraţilor, nu voiţĭ să vă faceţĭ preoţĭ, voĭ fiĭ de preoţĭ?

Băieţiĭ tăceau, tăceau, dar ĭerau hotărîţĭ.

— Ce tăceţĭ, fiinţĭ spurcate, voĭ stricaţilor de Satana și de slugi e luĭ, a răcnit arhiereul, vă temeţĭ de cruce?

— Nu respunseră de o dată toţĭ, dar nu voim să fim preoţĭ. Voim să fim oamenĭ nu trîntorĭ!

Se făcù mare încurcătură. Arhiereul scăpă crucea cea de aur și leșină, rectorul voind să-l apuce s'a izbit așà de grozav cap în cap cu inspectorul încît ameţiră și ieĭ.

Băieţiĭ i-au scos pe cîte treĭ și i-au dus în salonul cel mare și i-au dat pe mîna celor-lalţĭ profesorĭ

Peste două septămînĭ cînd au luat băieţiĭ certificatele numaĭ purtarea zero, revoluţionară, ceteaĭ pe toate. Cu asemenea purtare fiește că nicĭ la universitate n'au putut fi primiţĭ.

1 August 1884.

Șt. Besărăbeanu.

Bucureşti 11 August, 1884.

Domnule Redactor,

Cetind revista Dv. (Contemporanul No. 22 şi 23), articolul „*Ştiinţă la Dl. Cuparencu*," *şi în* „*Noua-Revistă*" am fost într'adevăr uimit de enormităţile ştiinţifice ale acelui domn şi dacă într'adevăr asemene monstruozităţi sînt publicate, critica subsemnată de „Verax" ieste cu totul justă şi o împărtăşeşte orĭ ce om care chiar numaĭ noţiunĭ ar avea despre subjectul în cestiune, şi trebue să se încruceasca de ele.

Până aci a mers bine.

La fine înse citesc: „D-sa crede încă în rolul higienic al „cercetărei cărnei de-i trif sau coşer! Se ştie înse şi chiar rabinĭ „culţĭ (?) mărturisesc că regulele de cercetare aplicate de hahamĭ „pot da cuşer o vacă bolnavă şi trif una foarte sănătoasă. Nu„maĭ pe la noĭ se vor fi găsind Jdanĭ luminaţĭ carĭ mînîncă cu„şer, crezînd că au la dispoziţia lor carne bună şi sănătoasă. A„ceştĭ oamenĭ culţĭ sînt de aceĭ carĭ cred că şi tăierea împrejur „are o mulţime de bunătăţĭ şi că Moise a oprit carnea de porc „din pricina trichinei?! În privinţa priceperei atît antesemiţiĭ cît „şi şoviniştiĭ Jidanĭ sînt de o potrivă!" Aci i-a mers onor. D. Verax" tocmaĭ cum i-a mers pictoruluĭ din anticitate Apelles cu cizmariul, cunoaşteţĭ probabil istoriea, prin urmare mă dispensaţĭ a o repeta. Să mă esplic: Maĭ întâiŭ de toate să-mĭ permită autorul criticeĭ să-ĭ respund că reu face că nu crede în rolul higienic al cercetăreĭ cărneĭ după tăiere. Acuma că această cercetare făcută de un om al ştiinţeĭ, de un medic veterinariŭ, ar fi cu mult mai bună de cît de haham se înţelege, dară în loc de *nemica*, adecă în locul niciĭ uneĭ examinărĭ tot e maĭ bine să fie barîm de un haham, căcĭ orĭ cît de elementare ar fi cunoştinţele celuĭ din urmă, totu-şĭ pot să afirm că cunoaşte a deosebi ulcerele tifoide în intestine şi cavernele tuberculoase ale plămîilor, aceştĭ hahamĭ zic cunosc tractatele lor în limba ebree traduse după autoriĭ elinĭ din şcoala Aristoteliană saŭ acele de pe timpul Ptolomeilor din şcoala Alexandrină. Cine le-a citit ca mine se poate convinge că unele afecţiunĭ sînt foarte bine descrise.

Astă-zĭ maĭ ales cînd ştiinţa modernă prin D-niĭ Villemin şi Bollinger a demonstrat transmisibilitatea morbilor de la animale la oamenĭ, precum la tuberculoză ş. a. trebue să avem o mare solicitudine pentru inspecţiunea cărneĭ.

Apoĭ maĭ vine „*circumcisiunea* (tăerea împrejur)" Dl. autor pozază în om învăţat d'almintrelea şi zice: „Aceştĭ oamenĭ „culţĭ sunt de aceĭ carĭ cred că şi tăierea împrejur are mulţime „de bunătăţĭ....." Da! încă destul de importante, privindu-le din puntul de vedere higienic şi în special hirurgical, dară trebue

cine-va să cunoscă medicina, ca să le aprecieze. Importanţa acestei măsuri de profilaxie medicală au recunoscut'o nu Jidanii ci somităţi medicale atît din vechime cît şi de astă-zi precum: Philon, Malgaigne, Pitha, Hyrtl, Michel Levy. ş. a. Nu pot să intru în amărunte asupra acestei cestiuni nefiind locul cuvenit în Revista Dv. pentru cuvinte cari le veţi fi ştiind şi Dv. Dară dacă poftiţi a vă convinge mai bine de adevăr, vă recomînd articolul publicat în „Wiener Medizinische Presse“ No. 8 din 22 Febr. 1880 pag. 239 „Zur Frage der Zircumzision“ sau dacă nu poftiţi a crede aceasta citiţi „Pitha“ „Krankheiten der männlichen Genitalien“ în Pathologia lui Wirchow 6 Band 2-te Abtheilung pag. 4, 1864 Cel puţin majoritatea autorilor medicali sînt buni creştini. În fine în ceea ce priveşte oprirea cărnei de porc de către Moise, aceasta legislatoriul antic n'a făcut'o din causa trichinei; dară oare carnea de porc numai din causa trichinilor ĭestă mai indigestă? Moise o oprì 1-iŭ ca atare în climele calde, al 2-le Moise a cunoscut probabil şi celelalte parasite, precum finele, cari erau cunoscute încă din timpurile cele mai antice la cei di'ntîiŭ autori Elini, prin urmare şi Egiptenii cunoşteau Finele şi Cisticercii la porci. Aşa dară motive igienice destul de justificate mai ales pentru climatul de acolò, dară toate aceste monumente de higiena antică păcătuescŭ mereŭ înaintea ochilor unor diletanţi ştiinţifici, cari îşi culeg ştiinţa lor din Reviste sau dicţionare enciclopedice, cari produc în capul lor o confuziune de idei juste amestecate cu erori saŭ mai bine acopăr o ignoranţă groasă, unde zic se poate aplicà vechiul dicton latin „*ex omne aliquid, et totto nihil.*“ Mai ales ĭeste destul ca ce va să fie citat ca bun din literatura antică care nu e numai a Jidanilor ci a lumei civilizate întregi, ca înaintea ochilor sufletelor mici să se deştepte prejudiţiul educaţiunei care a fost adapat cu laptele mumei şi ĭeată ocaziunea de a uni *dulce cum utile*, adecă pe de o parte de a da un ghiont Jidanului şi pe de alta a poza în om învăţat şi a termina: „În privinţa *priceperei* „atît antisemiţii cît şi şovinştii *Jidani*—sînt de o potrivă!“

Am cetit multe nostimade în Revista Dv. adecă ori de cîte ori vă răpeziţi în medecină o scrîntiţi. Îmi aduc aminte de o cestiune fiziologică cu *pancreasul*, acolo aţi crezut că aţi triumfat fiind că nimenea nu v'a respuns, pentru motivul că s'a văzut ca v'aţi adăpat ĭeară-şi dintr'o revistă scrisă pentru diletanţi......

Primiţi, D-le Redactor, expresiunea prea osebitelor mele consideraţiuni şi stime.

Dr. M. R.

Alpaigrotizărĭ în „Telegraful.“

Acuma nu vor mai zice că ĭerà subsemnat un *alpaigrot*, adecă *plagiator* sub bucăţi'e luate din *Intransigeant*! Vor zice înse că aşà se fac ziarele cele marĭ, forfecînd şi despoind în dreapta şi în stînga, pare-că dacă alţiĭ fură urmează să furăm şi noĭ, orĭ dacă furăm să nu ne maĭ zică nime nemică! Vor maĭ zice: „De cînd furăm noĭ toate varietăţile, etc. acuma tocmaĭ ne-aţĭ prins, halal, frumos vă şede.“ Întocmaĭ aşà ar face un hoţ care văzîndu-se prins cu o părechie de cai de furat, ar zice, se vede cu plan de apărare: „Da cîte părechĭ am maĭ furat ĭeu pănă acuma, n'am păr în cap, şi tocmaĭ acuma te-aĭ priceput ce poamă-s!?“

De cît plagiaturile făcute cu cărţile, cele de prin ziare sînt mult maĭ marĭ şi maĭ obişnuite. Cum am maĭ arătat ziare ca „Naţiunea“ îşĭ fură articole de fond,.... Chiar „Telegraful“ care se supărase de cîte-va orĭ pe nişte jurnale că-l fură, nu se sfieşte a buzunărì pre *Intrasigeant*, *Gil-Blas*, etc. Maĭ urît de cît toate ĭeste că ĭeau fapte petrecute în Franţiea şi le spun ca petrecute în Bucureştĭ şi toată negustoriea aceasta numaĭ pentru ca *Burtă-Verde* să cumpere ziarul şi să simtă fiorĭ plăcuţĭ ştiind că s'a petrecut vre-o *crimă oribilă* în apropiere de locuinţa D-sale. Aşà vedem în „Telegraful“ de la 28 August 1884, că ne spune sub titlul de *un mister* o istorie luată din *Gil-Blas* de la 5 Sept. stil nou pag. 1 colona III-a.

	Intâmplări din Capitală.
Un procès assez curieux doit avoir lieu prochainement à Paris. M. le comte de C..., un riche Portugais, fixé à Paris, a confié au moment de son départ pour Lisbonne, il y a un an environ, son enfant nouveau-né à une nourrice des environs de Paris. A son retour il fit demander son fils, la nourrice lui ramena une fille, en	*Mister.* — Un proces fórte curios va avea loc sesiunea viitóre. Amicul nostru d. R. plecând la băĭ împreună cu soţia sea a remis un copil al d-lor uneĭ doicĭ, cunoscută de femeie onestă. Intorcêndu-se ḑilele trecute de la băĭ, primul lucru care făcu iubitorul tată a fost sĕ şĭ vaḑă progenitura, dér vaĭ, doica îĭ presintă în loc de un

disant que c'était une fille et non un garçon qu'on lui avait donnée à nourrir. L'extrait de baptême de l'enfant, le registre de l'état-civil, la déclaration du médecin désignent l'enfant comme étant du sexe masculin. Le procès sera certainement intéressant, mais je crois qu'il sera impossible de changer le sexe, Salomon lui-même y renoncerait.

băiat o fetiţă, declarându'ĭ că acésta este copilul sĕŭ.

— Dér, nenorocito strigă d. R. am lăsat un băiat!

— Greşiţĭ, boierule, a fost fată.

Estrasul de botez, registrele stăreĭ civile, declaraţiunea móşeĭ — tóte în adevĕr probéză că copilul d-luĭ R. a fost de secs masculin, dér doica declară cu încăpăţinare că a primit spre a înţerca o fetiţă!

Doica se află arestată. Procesul va fi fórte interesant, dér nicĭ chiar Solomon, regele Iudeeĭ, nu va putea descurca lucrul.

A făcut ce-và prefacerĭ forfăcariuĭ de la „Telegraful", dar numaĭ să-ĭ fie de bine că tare le-a nemerit. Franţuzul zice *„et non un garçon qu'on lui avait donnéé à nourrir"* Dl. de la „Telegraful" spune *„că a primit spre a înţercà o fetiţă."* Întâiŭ pentru *nourrir* a pus a *înţercà* şi nu a *hrănì*, *nutrì*, etc. Pe urmă fraza ĭeste al draculuĭ de bine construită, în loc de: *„că a primit să înţerce* (alăpteze) *o fetiţă"* zice „că a primit *spre a înţercà o fetiţă."* Întocmaĭ ca actoriĭ cariĭ pentru a lungì frazele pun de la dînşiĭ *pentru*, *spre*: *haidem spre pentru de a ĭeşì.*

Ieată acum bucăţĭ luate din *Intransigeant*:

Les Cadavres du Pecq

La police de sûreté est mise sur les dents, depuis hier, par un repêchage mysterieux qui vient d'être fait dans la paisible commune du Pecq

Non loin du pont de Chaton, précisément á l'endroit où on repêchait, il y a deux ans, le cadavre du pharmacien Aubert, assassiné par le pharmacien Fenayrou, un habitant du pays fut très surpris d'apercevoir uue corde fixée au ponton de M. Dubeau, teinturier sur étoffes. Il tira sur la corde et ramena deux cadavres, un

Doue cadavre.—Politia e pusă în mişcare de ierĭ de o pescuire tainică (?) care s'a făcut în comuna du Pecq.

Nu departe de podul de la Chaton, tocmaĭ acolo unde se pescui acum douĭ anĭ, cadavrul spiţerului Aubert, omorît de spiţerul Fenayrou, un locuitor din împrejurimĭ „fù foarte mirat" de a zărì o frînghie fixată de podeţul d. Dubeau văpsitor de stofe. El trase de frînghie şi scoase două cadavre, un bărbat

homme et une femme, solidement atachés l'un à l'autre.

L'homme était un vieillard d'environ soixante-dix ans. La femme paraissait en avoir quarante.

Surmontant son effroi, l'habitant du Pecq courut aussitôt prevenir la gendarmerie. Le brigadier accourut en toute hâte et procéda aux premières constatations.

Il trouva dans les vêtements du noyé une carte sur laquelle un nom était illisible; mais une adresse: rue de la Pompe, á Passy, était parfaitement distincte.

Le parquet de Saint-Germain s'est transporté sur les lieux avec la gendarmerie et a fait transporter les cadavres à la Morgue.

Cette découverte a causé la plus grande émotion dans le pays, à cause de son étrangeté et peut-être aussi á cause de l'endroit où elle a été faite.

şi o femeĭe, strîns legaţĭ unul de altul.

Bărbatul era un bătrîn aproape de şepte-zecĭ de anĭ.

Infruntînd spaima sa, locuitorul din Pecq alergă îndată să înştiinţeze poliţiea

Brigadiarul alergă în grabă şi începù cele întăiŭ constatărĭ.

El găsì în hainele înnecatuluĭ o carte pe care ĭerà un nume ce nu se putea citi; dar o adresă: strada Pompeĭ la Passy ĭerà destul de bine păstrată

Procurorul de la Saint-Germania s'a transportat la faţa loculuĭ cu geandărmăria şi transportă cadavrele la cimitir.

Această descoperire a pricinuit o mare emoţiune în localitate din causa curiosităţiĭ sale şi poate încă din causa loculuĭ unde s'a făcut.

Întăiŭ şi întăiŭ de ce n'a ţinut samă forfăcătoriul că în *Intransigeant* de la 3 Sept. st. n se vorbea de acest fapt şi spunea că de la 2 poliţiea ĭeste în mişcare; pe cînd ceĭ de la „Telegraful" scriind la 28 adecă la vre-o şese zile după „Intransigeant" nu se maĭ cuvenea să zică *de ĭerĭ*. Pe urmă de unde a luat priceputul traducătoriŭ că „a fait transporter les cadavres à la Morgue" însamnă „şi transportă cadavrele la cimitir"?

Nu maĭ vorbesc de limba uricioasă şi nepieptănată ce se întrebuinţază în aceste traducerĭ. Aşà vedem *étrangeté* tradus prin *curiositate* etc. etc.

Les journaux allemands publient des renseignements sur le ballon dirigeable qu'aurait inventé un savant allemand du nom de Wœlfert.

„Un des progrès réalisés par M. Wœlfert, disent ces journaux, con-

Un balon nou — Jurnalele germane publică amănunte asupra balonuluĭ dirigibil pe care 'l-ar fi inventat un învăţat german Woelfert.

„Unul din progresele făcute de D. Woelfert, zic acele jurnale,

siste en ceci, que la nacelle de son aérostat est très solidement reliee au ballon, dont elle suit toutes les oscillations, *Au milieu de la nacelle se trouve le mécanisme de deux hélices apparaissant sur les flancs de la nacelle, et dont les ailes forment un angle de 35 degrès.* M. Wœlfert est monté, dans chacune des deux ascensions qu'il a faites jusqu'à présent, avec ce nouvel aerostat, à une hauteur de 2,000 mètres. La force du vent était de 2 à 3 mètres par seconde. A une distance de 700 mètres de l'endroit où avait eu lieu le gonflement, l'aérostat était resté immobile Après avoir plané pendent une demi-heure, il s'est dirigé vers le sud-est, bien que le vent ait soufflé vers le nord-est, et au bout de deux heures et demie il a atterri, sans accident, aux environs de Kiel.

constă în aceasta că leagănul aerostatuluĭ său este foarte solid legat de balon, a căruĭ oscilaţiunĭ el le urmează. *In mijlocul leagănuluĭ se găseşte mecanismul a două helicĭ ĭeşind pe părţile leagănuluĭ şi a căruĭ aripĭ formează un unghiu de 35 de grade.*

D. Voelfert s'a rîdicat, în ambele ascensiunĭ carĭ le-a făcut până acuma, cu acest nou aerostat, la o înnălţime de 2000 metri.

Puterea vîntuluĭ ĭerà de 2—3 metri pe secundă La o distanţă de 700 metri de la locul unde s'a urcat, aerostatul rămase nemişcat. După ce a „plutit“ o jumătate de oară, ĭel se îndreptă spre sud est, cu toate că vîntul sufla spre nord-est şi după două oare si jumătate, el s'a scoborît, fără nicĭ o supărare, în împrejurimele Kiel.

Aice vedem că frazele subliniete se potrivesc de minune şi ne arată ce bine ştie franţuzeşte cel ce a tradus din franţuzeşte, măcar că dă a înţelege că a cetit ziare germane. În privinţa limbeĭ vedem gerundiul *ĭeşind* foarte frumos întrebuinţat, aşà de frumos că nu ştim la cine se rapoartă. Cine ĭese, mecanismul orĭ helicele? Maĭ jos pune *a căruĭ*, de unde ar urmà că mecanismul ĭese!

D'après une statistique que vient de publier le ministère des travaux publics, l'ensemble des chemins de fer de l'Europe, livrés à l'exploitation au 1-er janvier de cette année, présentait un développement total de 183,188 kilomètres, soit 4,933 kilomètres de plus qu'au 1-er janvier de l'année précédente.

Drumurile de fer.—După o statistică ce s'a publicat de curênd, totalitatea drumurilor ferate în Europa, date în esploatare până la 1 Ianuarie 1884, sunt cu 4903 de chilometri mai mult decât în anul celalalt (1882—83), şi se întind peste tot la 138,188 chilometri.

Cet ensemble se répartit comme suit entre les divers États.

Allemagne, 35,907 kilomètres. Grande-Bretagne et Irlande, 30,179. France, 29.688. Russie et Finlande, 25,111.—Italie, 9 553. Espagne, 8,251. — Suède et Norwège, 7,978.—Belgique, 4,269.—Suisse, 2,752.—Pays-Bas et Luxembourg, 2,523. Danemark, 1801, Roumanie, 1,517.—Portugal, 1,494 Turquie, Bulgarie et Roumélie, 1,394.—Enfin, la Grèce, 22 kilometres seulement.

Acéstă sumă se imparte cum urmédă între diferite state:

Germania, 35,907 chilometri.— Marea Britanie şi Irlanda, 30.178. Francia, 29,688 —Rusia şi Finlanda, 25,111.—Italia, 9553. Spania, 8,251. Suedo-Norvegia 7,978. Belgia, 4,269.—Elveţia, 2,750.— Ţările de jos şi Luxemburgul, 2,523.—Danemarca, 1,801.—România, 1.517.—Portugalia 1,494. Turcia, Bulgaria şi Rumelia, 1,394. In fine, Grecia, *numai* 22 de chilometri.

Afară de o greşală de tipariŭ, căcĭ a pus 138188, în loc de 183,188 şi de o frază mutată din loc, traducerea ĭeste din cuvînt în cuvînt.

La jeune Lise, âgée de six ans, applique une tres vigoureuse paire de giffles à son petit frère.

L'institutrice qui, comme les sergents de villes n'est jamais là, lui demande pourquoi cette violence.

— C'est que je jouais à la petite maman, reprend simplement la jeune Lise.

Lizica, o fetiţă de şése anĭ, trage o păreche sdravĕnă de palme frăţioruluĭ eĭ.

Institutórea care, ca şi sergenţiĭ de stradă, nu e nicĭ o dată la faţa loculuĭ, o întrébă de ce a făcut asta.

— Mĕ jucam cu dênsa *de-a mama*, rĕspunse cu naivitate fetiţa.

*

Dans une pâtisserie le maitre trouve être dans l'arrière-boutique, qu'un alors jeune homme se plaint à la demoiselle du comptoir de la fraîcheur douteuse d'une tarte à la crême.

— J'ai fait des tartes monsieur, avant que vous ne fussiez né.

— Je le crois sans peine, répond le client, et celle-ci doit en être une.

Intr'o franḑelărie — Franḑelarul se află în fundul prăvăliei, după un dulap, când un tênĕr se plânge la teşghea de îndoielnica „prospĕtură" a strudeluluĭ.

— Făceam ştrudele, domnule, pe când d-ta nici nu eraĭ pe lumea asta.

— Cred una ca asta, rĕspunde clientul, acésta trebue să fie de pe vremea aceea.

Aice vedem că *fraîcheur* se tradu e prin *prospĕtură* şi că *ştrudel* ie de genul femenin „*acésta* trebue sĕ fie de pe vremea aceea.“ Se înţelege, franţuzeşte ïerà pus *tarte*.

Iear cît despre vorba că aşà se fac ziarele, ne mulţămim trimeţînd pe Domnii dela „Telegraful“ la „N. Y. Volkszeitung“ din New-York să vadă cum se face un jurnal mare.

Vedetot.

Ţiganul cu Rusul

Anecdotă populară.

Într'o vreme pe cînd Ruşiï, cum se spune s'a 'ntîmplat
Că 'ntîlnind un Rus în cale pe-un Ţigan, l'a întrebat:
— Unde merge drumul ista?... (pe ruseşte cum vorbea)
Iar ţiganul ce ruseşte cum c'ar şti se fudulea:
— *O! Ne scàjo*, îï respunde — care 'nsamnă: *nu-ţĭ voiŭ spune*
Căcĭ nu ştiŭ nicĭ singur; înse ca pe foc pe Rus îl pune.
Rusul crede că Ţiganul vra de iel să-şi facă rîs
Şi obraznic parcă'n ciudă: *nu-ţĭ voiŭ spune*, i-ar fi zis.
— *A!! Ne scàjeş?!* Rusu-ï zice, orĭ adecă cum s'ar prinde;
A!! Nu vraĭ să-mĭ spuĭ!?.. Şi'ndată îl înhaţă şi-l întinde
La pămînt şi mi s'aşază pe tabet să-ï mulţămească
Peste cap şi peste spate — mulţămită tot rusască.
— *Valeu!* strigă-atuncĭ Ţiganul de durere şi răcneşte;
Ieară Rusul iea pe *valeu* cum c'ar fi *valeàĭ*-ruseşte;
Decĭ ştiind că pe ruseşte *valeàĭ—trage*, *dă* 'nsemnează,
— *A!! valeàĭ? valeàĭ?* Na, ne scajeşĭ? Na, Valeaĭ?!..
Trage zdravăn, iar ţiganul se'ndoiea de socoteaĭ,
Că-ĭ din una făr de oase, ca cureaua, şi răcnea
Şi'n tot chipul de durere ca zvîrluga se'ndoiea;
Iear apoĭ prinzînd cu mîna de pe-unde-a fost lovit
In spre Rus îndreaptă ochiĭ şi-ĭ vorbeşte răguşit:

— Mări, dragă gospodină,
„Nu maĭ fiĭ aşa hapsină!
„De vraĭ valeu să nu zic
„Şi să tac, să tac pitic,
„Nu maĭ da atîta 'n mine
„Cît tot daĭ, să strig îmĭ vine.
„Cît mă ţiĭ într'un bătut
„Nicĭ că-s chipurĭ de tăcut!!...

Rusul tace şi'ndeseşte şi tot bate şi iar bate
Iar ţiganul parcă 'n ciudă strigă valeu cît ce poate,
În sfîrşit tot valeu hojma şi iar valeu a strigat
Rusul înse tot îi trase păn ce lat l'a şi lăsat,
Şi s'a dus în treabă-i iară-şi în cotrò a nemerit.
Dar Ţiganul zise 'n urmă cînd a fost de s'a trezit:
— Ian te uită cap de Rus
„Iel cu mine s'a fost pus!
„M'a bătut de m'a stîlcit
„Dar cu ce s'a folosit?!..
„Iar ieu valeu am strigat
„Până cînd m'a şi lăsat!!..
„Chiar puteam să-l bat şi ieu
„Şi strigînd şi ne strigînd
„Numaĭ vezĭ că n'aveam cînd."

T. D. Speranţă.

Hommel despre holeră.

În *Journal des médecins suisses* (15 aug. 1884) a publicat Dl Hommel de la Zurich o notă despre holeră, Dr Girard a dat samă de acea notă în ziarul „le Temps" de la 26 august 1884 şi Dl *H. de Varigny* a reprodus acea dare de samă într'o notă la articolul său „*Les microbes et leur role pathogénique*" în *Revue scientifique* de la 30 Aug. 1884, No. 9. Noĭ vom face cunoscute cetitorilor noştri aceste idei foarte însemnate.

Dl Hommel admite împreună cu *Koch*, în potriva păreriĭ altor doctorĭ, că microbiĭ holereĭ se capătă prin tubul digestiv numai şi că acei microbĭ se distrug la cele mai multe animale în stomah. Apoĭ observă că în sucul gastric al cîneluĭ se află de şese spre-zece ori maĭ mult acid clohidric de cît la om şi în al berbece'uĭ de şese orĭ maĭ mult. D-rul Koch a aflat că un exces slab de acid clorhidric omoară microbiĭ holereĭ, decĭ D-rul Hommel admite cu oare care dreptate că animalele domestice nu se îmbolnăvesc de holeră tocmaĭ din pricină ca sucul lor gastric fiind bogat în acid clorhidric omoară microbiĭ în stomah. De aice urmează că ceĭ ce au stomah

sănătos să mînînce sărat în vremea holereĭ şi din cînd în cînd (de treĭ orĭ patru orĭ pe zi) să ĭea cîte o leacă de sare; — căcĭ se ştie că sarea face de se înmulţeşte acidul clorhidric în sucul gastric. Dacă n'are cine-va nicĭ cantitatea normală de acid clorhidric trebue să ĭea de treĭ orĭ patru orĭ pe zi cîte o lingură de masă cuprinzînd apă cu 2 la 100 de acid. Dacă din vre o pricină are cine-va prea mult acid în stomah, negreşit că va fi de prisos să maĭ caute a-ĭ mărì cantitatea. Apoĭ va trebuì să nu se facă abuz de băuturĭ, căcĭ ar putea slăbì mistuirea. Dl Hommel crede că tot această măsură ar trebuì luată şi pentru a se ferì de frigurile tifoide şi spune că în cea de pe urmă epidemie de tifus abdominal în Zurich, nime din prieteniĭ luĭ cariĭ au urmat aceste sfaturĭ nu s'a îmbolnăvit.

Dl H. de Varigny îndeamnă pe Dl Hommel să facă următoarea experienţă. Dacă ĭeste adevărat că oile nu mor de holeră pentru că au mult acid clorhidic în stomah, atuncĭ să caute prin vre un chip, de pildă dînd oilor mîncărĭ nesărate, a slăbì proporţia de acid până la atîta în cît să fie cu putinţă a îmbolnăvì de holeră şi oĭ. Experienţa ar trebuì de cercat. Împingînd maĭ departe lucrurile în spiritul articoluluĭ D-luĭ Varigny poate s'ar putea aflà mijloace de luptă în potriva multelor boale molipsitoare.

T. U.

Despre cuvîntul AN şi despre etimologiea dată de Dl. V. Burlă cuvîntuluĭ RAŢĂ.

Cuvîntul *an* (*annus* lat clasică, popular *anno*) a năcăjit mult pe toţi ceĭ ce s'au ocupat cu legile foneticeĭ romîne. Ĭeste întrebare de ce nu s'a prefăcut *a* accentuat urmat de *n* în *î*. Cuvîntul ĭeste vechiŭ romănesc şi se află la toţĭ Romîniĭ, nu poate fi vorba prin urmare de împrumutare făcută după ce se trecuse timpul prefacereĭ luĭ *a* în *î* orĭ spre *î*. Cum că *a* ĭeste începătoriŭ nu poate fi piedecă la prefacere de vreme ce avem legea că *a*

începătoriŭ fie accentuat fie neaccentuat s'a prefăcut în *î*, cum ne arată exemplele: *àngelo—înger*, *anemam-înemă* (în texturĭ vechĭ *î*-*inemă*, *anello—înel* (în texturĭ vechĭ)-*inel*, *antanio-întîniŭ* (forma cu *n* din *îniŭ* păstrat o aflăm şi în manuscriptul de la Voroneţ)-*întîiŭ*, *anglo-înghiŭ*, *angusto îngust*.

În aceste exemple se vede că atît *a* accentuat începătoriŭ, cît şi cel neaccentuat s'a prefăcut în *î* înnainte de *n*, prin urmare nicĭ faptul că *a* ĭeste începătoriŭ în *anno* nu poate explicà excepţiea.

Cu toate acestea ĭerà păcat ca o lege aşà de frumoasă ca a prefacereĭ luĭ *a* în *î* să fie ştirbită prin această excepţie, căcĭ altă excepţie nu ĭeste la legea de maĭ sus şi la acea că *a* accentuat s'a prefăcut în *î* înnainte de *n*, *mp*, *mb* în cuvintele ce se aflau pe vremea prefacereĭ în limbă.

Cum ĭeste şi firesc lucru încercărĭ de a explicà această supărătoare excepţie n'au lipsit.

Lambrior în *Romania* şi în cursurile sale a încercat a explicà excepţiea în chipul arătat în „Contemporanul“ an I pag 583 şi 584 Ieată cum am rezumat ĭeu explicarea luĭ: „După ce a reuşit cu aşezarea legeĭ şi cu arătarea uneĭ faze însemnate în trecerea de la *an* la *în*, Dl Lambrior caută a explicà aşà numitele excepţiĭ, căcĭ adevărate excepţiĭ nu pot să existe. Înnainte de toate ne ĭese la ivală cuvîntul *an* (annus), dar nu-l putem privì ca excepţie, pentru că ĭeste o lege că monosilabele nu se supun la acelea-şĭ schimbărĭ ca celelalte cuvinte, prin urmare cînd am vorbit de legea prefacereĭ luĭ *a* în *î*, am subînţeles că ĭe vorba de cuvintele de maĭ multe silabe.“

Atuncĭ n'am luat sama că *an* ĭeste monosilab *acuma*, dar că nu putea fi monosilab pe vremea cînd a pornit *a* spre *î*, pe atuncĭ, adecă două-treĭ sute de anĭ înnainte de o mie (d. Hr.), trebue să se fi zis *anno* orĭ *annu* de vreme ce căderea lui *u* final ĭeste un fenomen maĭ nou de cît despărţirea limbeĭ romîne în dialecte, ĭear a luĭ *a* în *î* maĭ vechiŭ Decĭ cade explicarea luĭ Lambrior.

În gramatica mea la pag. 8 după ce am respins părerea luĭ Lambrior zic: „Noĭ credem că nu-ĭ de vină faptul număruluĭ de silabe. căcĭ *lanam* şi altele tot de două silabe ĭeraŭ pe vremea prefacereĭ... şi maĭ degrabă ni se pare că ceĭ doĭ *n* au fost pricina. În cuvîntul *annelo* încă ĭerau doĭ *n*, dar *a* ĭerà neaccentuat şi la începutul cuvîntuluĭ prin urmare nu ĭerà în acelea-şĭ condiţiĭ.“

Aice am primit părerea că poate să fie de pricină faptul că *a* ĭerà iniţial şi accentuat, dar am greşit căcĭ în *ànglo*, *angelo*, *anema*,.., *a* ĭerà tot începătoriŭ şi accentuat ca în *anno* şi s'a

schimbat în *î*. Aşà că nu-ĭ nicĭ aice chip de aflat pricina păstrăreĭ luĭ *a* din *anno*.

Adevărata pricină ĭeste cea atinsă de mine în partea întăiŭ a bucăţeĭ citate din gramatică, adecă *a* nu s'a prefăcut în *î* pentru că ĭerà urmat de doĭ *n*.

Dar cum remîne *annello* care m'a încurcat atuncĭ? De acest cuvînt scăpăm uşor, căcĭ în dicţionariul luĭ *Quicherat* aflăm că Horatius la care se aflá acest cuvînt l'a întrebuinţat cu doĭ *n*, dar şi cu un *n* singur; decĭ ezistînd forma cu *nn* şi cea cu *n* n'avem de cât să admitem pentru limba romînă veche *anello* şi s'a sfîrşit cu obiecţiea ce se putea scoate din *annello* cu *a* trecut în *î* deşì urmat de *nn*. Alte cuvinte cu *a* în condiţie de a trece în *î* de alt-feliŭ înse urmat de doĭ *n* nu s'au păstrat în romăneşte.

Prin urmare putem pune acuma cu tot dreptul ca fără excepţiĭ legile următoare:

A *accentuat urmat de* **n** *simplu* (*orĭ de* **n** *urmat de alte consoane de cît de* **n**) *orĭ de* **mp**, **mb**, *s'a prefăcut în* **î**;

A *începătoriu accentuat orĭ nu s'a prefăcut în* **î** *în acelea-şĭ condiţiĭ ca şi cel din lăuntrul cuvintelor.*

Din cele spuse urmează că pe vremea cînd a început prefacerea luĭ **a** spre **î** ĭerà în limba romînă un *n* dublu şi dacă ĭerà în *anno* trebue să fi fost şi în alte cuvinte în cari ĭerà şi în latineşte în *penna* de pildă, dar despre acest cuvînt pe care Lambrior îl credea de origină străină, de pildă italienă, vom vorbì altă dată.

Din alte fenomene se ştie că în limba veche romănească ĭerà şi *ll*, căci de n'ar fi fost atuncĭ de ce din *felicem* s'ar fi făcut *ferice* şi din *gallina*, *găină* şi nu *gărină*; de asemenea de ce *stella*, *pielle* nu s'au prefăcut în *steră*, *piere*, ca *mola*, *pelo*.. în *moară*, *păr*? etc.

Cum că *nn* se păstrase până în romăneşte şi că nu se redusese la *n* simplu chiar din latina populară ne încredinţăm şi de pe franţuzeşte. În franţuzeşte *a* accentuat urmat de *n* după care urmează o vocală s'a prefăcut în *ai*, de ex: *humain* (humanus), *romain* (romanus), *plain* (planus), *nain* (namus), *demain* (de mane), *main* (manus), *vain* (vanus), *raine* (rana), *laine* (lana), *sain* (sanus), *pain* (panis), *grain* (granum), *semaine* (septimana), (exemplele culese din *Brachet. Dictionnaire étimologique*) În cuvintele următoare: *van* (vannus), *pan* (pannus), *an* (annus),... *ban* (germ bann-n), *a* nu s'a prefăcut, se vede prin urmare că ĭerau şi în acestea doĭ *n* pe vremea prefacereĭ luĭ *a* în *ai* şi ca şi în romăneşte au împiedecat o prefacere fonetică care a avut loc înainte de *n* neurmat de alte consoane. Cuvîntul *étain* care s'ar pu-

tea aduce înnainte ca dovadă că *nn* n'a împiedecat prefacerea nu vine din *stannum* ci din *stagnum*, dovadă între altele forma italiană *stagno* nu *stanno*.

Deci *nn* a trebuit să se păstreze în limbele romanice până destul de tărziu şi în româneşte între altele a împiedecat pe *a* din *anno* de a se preface în *î*.

* * *

În privinţa cuvîntului *raţă* avem de zis de asemenea cîte ce va.

Credem că Dl. Burlă, primeşte ca lege prefacerea luĭ *a* începătoriŭ urmat de *n* în *î*, fie acel a accentuat orĭ nu, prin urmare trebuea să presupună între *anaţă* orĭ *aneţă* şi *naţă*, *raţă*, *reaţă* nişte forme cu *î*, *înaţă*, *îraţă*. Nu poate crede că *a* va fi căzut înnainte de vremea prefacereĭ luĭ în *î*, pentru că forma *raţă* presupune o vocală înnainte de *n* şi una după dînsul pe vremea prefacereĭ în *r* şi prefacerea luĭ *n* în *r* fiind un fenomen maĭ nou de cît a luĭ *a* în *î*, trebue să admitem *înaţă* şi de acolea *îraţă*.

Prin urmare exemplele cea strîns Dl. Burlă pentru căderea luĭ *a* începătoriŭ neaccentuat nu dovedesc nemică pentru cazul de faţă. Trebueau exemple pentru căderea unuĭ *î* începătoriŭ. În dialectele de la nordul Dunăreĭ nu cunoaştem să fi căzut *î* în asemenea condiţiĭ, avem: *înel*, *înemă*, şi tot ast-feliŭ s'ar fi putut păstrà *îneţă* orĭ *îreţă*. Dacă presupunem forma *îneţă* vine greu de înţeles forma *naţă* care după Dl. Hîjdău se află la Romîniĭ de la Slănic (jud Prahova), dacă primim *înaţă* orĭ *îraţă* tot greu căcĭ nu pu putem ĭeşì la forma *reţă*, *reaţă*.

Alt fapt ciudat ĭeste că ar trebuì să admitem că şi în dialectul cu *n* trecut în *r* şi în cel cu *n* păstrat s'a întîmplat căderea luĭ *î* începătoriŭ, deşi cum am văzut această cădere nu are alte exemple pe cari să se sprijină pentru amîndouă În Dialectul cu *n* păstrat s'ar putea aduce ca paralelă *nel* în loc de *înel*, dacă în adevăr forma *nel* ĭeste la Macedonenĭ.

Ca încheiere zic, că deşi nu putem da altă etimologie *răţeĭ* orĭ *reţei* D-luĭ Burlă, deşi chiar etimologiea D-sale poate fi bună dar până acuma nu-ĭ încă demonstrată. Dl Burlă trebue să maĭ îngrijască încă de această *raţă*, până să fie primită ca rasă latină. Pentru fenomenul prefacereĭ luĭ *n* în *r* ĭeste de ţinut samă de faptul că la Bitoliea se zice acesteĭ păserĭ pe lîngă *bibă* şi *raţă* plural *raţe*, de asemenea faptul că la toţi Albanejii se află *rossă* întăreşte consideraţiile cari vorbesc în potriva etimologiei D-luĭ Burlă.

I. Nădejde.

Armoniea în natură.

Multe s'au cîntat și s'au spus despre armoniea fireĭ și anume: că toate sînt făcute cu ghibăcie de o minte maĭ pre sus de cea omenească, că toate sînt bine și nimerit alcătuite. N'a fost zi în care să nu ni se amintească că orĭ-ce făptură ĭe un *capo d'operă* a ziditoruluĭ și alte lucrurĭ nenumărate de acest soiŭ; de aceea cred că nu e reu să privim și noĭ cum să petrec lucrurile în fire, și poate prin o ochire numaĭ ne vom încredință că de te acufunzĭ în apă, de priveștĭ văzduhul, orĭ de-țĭ aruncĭ privirea pe întregul pămînt vezĭ domnind mereu jaful, hrăpirea, cu un cuvînt lupta cea maĭ crîncenă și maĭ nemiloasă pentru traiŭ. Vom încercà să observăm chipul cum îșĭ agonisesc traiul vietățile de pe pămînt, căcĭ numaĭ așà ne vom încredință de armoniea ce e în lume Așà de exemplu vom începe cu cele maĭ inferioare, ba chiar nevăzute cu ochiul liber.

Microbiĭ feliuritelor boale, ca aĭ tifosuluĭ, aĭ holereĭ, aĭ frigurelor galbene, aĭ anghineĭ, scarlatineĭ, vărsatuluĭ, aĭ malarieĭ (frigurile ordinare de la noĭ), aĭ oftigeĭ, aĭ turbăreĭ, aĭ holereĭ găinelor, aĭ șarbonuluĭ, și aĭ altora multe, cu toțiĭ nu sînt de cît niște dușmanĭ microscopicĭ, carĭ îșĭ aleg ca locuință trupul omuluĭ, sau al altor animale; trăind și înmulțindu-se în sîngele lor ca într'o mare.

Cu ajutoriul microscopuluĭ s'au descoperit lucrurĭ ce altă dată ar fi părut fabuloase. Cercetărĭ numeroase s'aŭ facut asupra microbilor feliuritelor boale, și nicĭ nu maĭ ĭeste umbră de îndoeală că ĭeĭ sînt pricina boalelor molipsitoare. Cel mult zic uniĭ că ĭeĭ ar fi numaĭ purtătorĭ de substanțe vătămătoare; dar cu aceasta lucrul nu se schimbă maĭ nemic, căcĭ dușmanul ĭe tot atît de primejdios, fie că microbiĭ ĭeau din organism oare-carĭ elemente trebuitoare, fie că întroduc în organism niște substanțe otrăvitoare prin secrețiunĭ orĭ chiar aducîndu-le din afară din locul în care s'au desvoltat. D-rul *Laveran* și Dr. *Richard* în niște articole din „Revue scientifique“

arată cu de-amăruntul cercetările făcute asupra microbului malarieĭ. S'au făcut nenumărate experienţĭ şi a-zĭ se cunoaşte cu siguranţă că microbiĭ frigurilor se înmulţesc pe sama globulelor roşiĭ, aşà că acestea sînt distruse într'un chip îngrozitoriŭ la fie care acces de unde şi provine slăbăciunea cea îngrozitoare ce o avem după frigurĭ.

În timpul uneĭ epidemiĭ de crup în Michigan Drul *Formad* a făcut nenumĕrate cercetărĭ asupra membranelor din gît şi a găsit microbul crupuluĭ. Acest microb maĭ fusese văzut şi de alţĭ doctorĭ maĭ de mult, deosebire înse că până atuncĭ nu se văzuse de cît în membranele din gît pe cînd atuncĭ epidemiea fiind foarte puternică Dr. *Formad* a găsit microbĭ în tot corpul şi maĭ cu samă în rerunchĭ.

Cunoscutul *Pasteur* a făcut descoperirĭ însemnate asupra lumei microbilor, ba chĭar credem că ĭe pe cale a-ĭ învinge, dovadă ĭe şarbonul vitelor; cel puţin a dat mijlocul de a-ĭ cunoaşte. ceea ce însamnă foarte mult în lupta ce omenirea trebue să poarte cu această lume microscopică. Ĭel cultiveazā microbiĭ şi-ĭ immulţeşte în, aşà numitele, *liquide de cultură*, de. ex. ĭea o picătură de sînge de la un animal ce are şarbon, o pune într'un anumit liquid de cultură [de pildă un soiŭ de bulion] şi în scurt timp observă că microbiĭ se înmulţesc şi că liquidul se turbură. Dacă ĭea ĭeară-şĭ o picătură din acest nou liquid cu microbĭ şi o pune într'un alt liquid de cultură, observă din nou acelea-şĭ fenomene, aşà că poţĭ formà mulţime de liquide cu microbĭ. Pasteur înse maĭ observă că aceştĭ microbĭ căpătaţĭ prin cultură sînt din ce în ce maĭ slabĭ cu cît numărul culturilor cu dînşiĭ creşte şi că hultuind un animal cu dînşiĭ îl apără în contra şarbonuluĭ, căcĭ după cît ştim numaĭ cu microbul acestuia şi cu alţiĭ cîţĭ-và s'au făcut experienţĭ maĭ temeinice. Se poate întrebà cine-va la ce slujesc aceste înmulţirĭ de bacteriĭ, la ce aceste observaţiĭ? Se poate respunde cu siguranţă că nu mai aceste observaţiĭ vor mîntuì o dată omenirea de aceste parasite nemernice. Cunoscînd microbiĭ fie-căreĭ

boale, putîndu-ĭ înmulţì după voe, se pot face miĭ şi miĭ de încercărĭ asupra lor. Ie cu totul altă ce-và a face încercărĭ în stecluţe şi a căutà cum lucrează şi cu ce se pot nemicì fără a vătămà animalul; avîndu ĭ în afară de trup se pot încercà mulţime de alcaloïzĭ, etc. şi în feliurite cîtimĭ, cari să-ĭ omoare pre ieĭ iear animaluluĭ să nu-ĭ fie stricătorĭ.

Tuberculoza sau oftiga, care omoară miĭ şi milioane de oamenĭ şi ĭea are microbul ĭeĭ care se aşază la plămîĭ; asupra acestuia s'au făcut cercetărĭ numeroase, s'a văzut cu microscopul şi se cunoaşte foarte bine, se află în stupitul oftigoşilor. Microbiĭ curaţĭ puşĭ la aier pĭer mai răpede, în stupit înse trăesc până la şese săptămînĭ şi acesta, prefăcut în pulbere care poate uşor străbate prin căile respirătoare, poate fi primejdios maĭ ales de găseşte teren potrivit. D-rul *Koch* a observat microbul holereĭ în intestinele holericilor şi zice că ĭe în formă de virgulă. Se poate în adevăr a-şĭ face mult în contra holereĭ maĭ ales înnainte de a se arătà, şi anume higiena cea mai desevîrşită, stărpirea necurăţeniilor, şi hrană bună folosesc pentru toţĭ; căcĭ după cum a arătat Dr. Billroth din Viena într'o conferinţă publică, holera loveşte pe aceĭ în cari găseşte teren prielnic ĭeĭ; şi tocmai s'a văzut că săraciĭ cari n'au adesea nicĭ pîne îndestulătoare, da nu de cum carne, cari trăesc în măhălalele cele mai necurate, tocmaĭ ĭeĭ sînt prada boaleĭ

Holera aduce cu sine maĭ mare groază de cît războiul. Cîte miĭ şi miĭ de oamenĭ n'au căzut prada acestor blăstemate de parasite; cîte familiĭ nenorocite, cîţĭ copiĭ orfanĭ n'a făcut ĭea chiar anul acesta. Încă n'a încetat la Tulon şi Marsiliea, ĭeat'o întinsă în Italiea şi Spaniea; şi cine ştie de ne va lăsà şi pe noĭ în pace, căcĭ ĭea nu prea se teme de graniţĭ şi de carantine, un vînt puternic, *poate* ĭe de ajuns să o treacă di'ntr'un loc în altul.

Pierderile şi nenorocirile ce fac aceste ticăloase fiinţĭ microscopice sînt înspăimîntătoare. Într'o singură epidemie seceră cu miile de oamenĭ; aşà în războiul din Cri-

mea mareşalul Saint-Arnold a pierdut zece miĭ de oamenĭ din pricina holereĭ. În cele cincĭ epidemiĭ de holeră ce au fost la Paris de la 1832 încoace au murit vr'o 51,717 locuitorĭ.

Frigurile galbene, cari de sigur sînt pricinuite tot de nişte bacteriĭ, împiedecă colonizarea maĭ groznic de cît cea mai bună armată, căcĭ albiĭ care încearcă a se abate în regiunile bîntuite de ĭele se stîng; aşà în Senegal au murit 23 de doctorĭ din 25, putem să ne închipuim ce plagă îngrozitoare.

Ciuma ĭeste şi ĭea căşunată tot de nişte microbĭ. Dar ce să maĭ zicem de anghină care ne seceră cu miile de copiĭ? Sînt sate în care mai n'au remas. Miĭ şi miĭ de părinţĭ şi-au văzut adesa mai toţĭ copiĭ înnăduşiţĭ de această boală îngrozitoare. Aşà dar vedem că omul are în aceştĭ microbĭ nişte duşmanĭ di'ntre ceĭ maĭ greu de învins, numai ştiinţa neobosită ne va mîntuì de ĭeĭ.

De o cam dată mai putem spune că singur higiena poate face adevărate minunĭ în contra tuturor boalelor care îşĭ au ca pricină mult numiţiĭ microbĭ. Sînt unele boale cari au făcut devăstărĭ grozave în lume, dar cari au dispărut pe încetul aşà de ex. ciuma asiatică în timp de 52 de anĭ a ucis o sută de milioane de oamenĭ. Ciuma neagră, care a fost în seculul al XIV-lea, a omorît o pătrime din locuitoriĭ de pe pămînt. Tifosul omoară miĭ de oamenĭ pe fie-care an mai ales în armată unde higiena ĭe aşà de proastă şi desimea de oameniĭ aşà de mare. Acest lucru costă pe Franţiea vr'o 34 de milioane francĭ. Oftiga singură costă pe Franţiea mai mult de un milion şi jumătate, ĭear pe Europa mai mult de două miliarde. A şesea parte din locuitoriĭ pămîntuluĭ mor de oftigă.

După ce am vorbit de aceste parăsite pe cari le-am văzut trăind în paguba vieţeĭ omeneştĭ, vine rîndul viermilor parasitarĭ, vom luà exemple din cele mai cunoscute.

Limbricul ĭeste un vĭerme parasitar care trăeşte mai cu samă în intestinele subţirĭ ale copiilor, ajunge păn la

15 orĭ chiar şi 40 de centimetri de lungime. Aceste ființĭ trăesc în mațele omuluĭ şi maĭ ales la copiĭ, afară de stricăciunea ce fac absorbind materiile hrănitoare pe sama lor, une orĭ pricinuesc spazme, alte orĭ străbat în stomah orĭ chiar pe gură afară, alte orĭ se rătăcesc în maiŭ, alte orĭ sparg mațele şi intră în pîntece şi de acolo îşĭ caută drum prin buric orĭ chiar de a dreptul pe unde nemeresc. Limbricĭĭ se află sub formă de ouă în apă orĭ în țernă, apoĭ nu se ştie pe ce cale străbat la om — Limbricĭ înrudițĭ cu aceştia trăesc în mațele altor animale.

(Va urma).

Sofiea Nădejde.

Ieste sau nu Dumnezeu?

Chestiea aceasta am atins'o numaĭ în treacăt, acuma înse trebue să o tractăm pe larg şi să arătăm limpede ce idee putem să ne facem despre dînsa cercetînd cu nepărtinire faptele sigure şi scoțînd încheerĭ logice dintr' însele. Tractînd chestiea aceasta ne ținem de programul publicat în No. 1, anul I-iŭ al „Contemporanuluĭ" şi timpul ieste foarte potrivit de vreme ce vedem pe ceĭ ce se pretind locoțiitoriĭ luĭ Dumnezeu pe pămînt aruncînd afuriseniea în potriva necredincioşilor şi dînd toată vina pentru destrăbalarea societățeĭ actuale pe aceĭ cariĭ au ruinat credința în Dumnezeu. Chestiea ieste foarte însemnată, căcĭ de la dezlegarea ieĭ atîrnă întru cît-và direcția tuturor apucăturilor noastre. Cum vom arătà înse, ceĭ ce dau prea mare însemnătate chestieĭ existențeĭ luĭ Dumnezeu, se înşală. — Piedecă în drumul omenireĭ stă credința într'un Dumnezeu care ar gospodărì singur în lume, care s'ar amestecà la toate amăruntele, care ar da ploaĭe la vreme, ar pedepsì pentru cele maĭ micĭ greşelĭ şi ar ținea comptabilitate pe larg despre toate faptele omeneştĭ. Ceĭ ce cred într'un asemenea Dumnezeu pot să zică: *Aşà vra Dumnezeu, aşà a lasat ĭel; poate se va îndurà de noĭ şi va face să fie bine*, etc. Nu-ĭ cuvînt că istoriea

arată că îndată ce au fost alte motive puternice pentru vre-o mişcare socială s'au găsit chipurĭ de a o face şi în numele luĭ Dumnezeu şi prin urmare nu putem admite că credinţa în Dumnezeu (care ĭeste maĭ mult în vorbă, ĭear în fapt se poartă oameniĭ ceĭ maĭ credincioşĭ ca şi cum n'ar crede), ar fi fiind o piedecă neînvinsă pentru înlăturarea nedreptăţ-ĭ din lume. Oameniĭ închipuindu-şĭ că Dumnezeu ĭeste drept, pot crede că Dumnezeu va fi din partea celor ce vor luptà pentru dreptate.

Ideea despre un Dumnezeu care o dată pentru tot-deauna ar fi dat legĭ materi-ĭ şi apoĭ ar fi lăsat slobod joc acestor legĭ, aşà că lumea s'a format şi desvoltat fără alt amestec nou — nu se deosebeşte din punctul de vedere moral de ideea materialiştilor, căcĭ în amîndouă presupunerile, legile natureĭ sînt fatale şi toate prefacerile din univers s'au petrecut şi după aceştĭ teiştĭ întocmaĭ ca şi cum ar fi existat materiea cu acele însuşirĭ din eternitate. Orĭ faţă cu atotputerniciea legilor puse de Dumnezeu, orĭ faţă cu atot puterniciea legilor ce urmează din însuşirile eterne ale materieĭ rolul omuluĭ se mărgineşte tot numaĭ la cercetarea ştiinţifică a lumeĭ şi la întrebuinţarea legilor natureĭ spre folosul omenireĭ.

Am dat aceste cîte-va lămurirĭ pe cari le vom înmulţì la sfîrşitul articoluluĭ pentru a arătà că se înşală aceĭ cari socot că ateiştiĭ nu cred în Dumnezeu pentru a putea trăì într'un chip maĭ desfrînat orĭ pentru a nu fi împiedecaţĭ în propoveduirea unor ideĭ politice şi sociale nouă. Chestiea ĭeste curat ştiinţifică şi numaĭ lupta în potriva credinţeĭ în Dumnezeul în chip de om susţinut de religiea creştină şi de altele poate avea o însemnătate socială practică. Noĭ voim să dezlegăm maĭ întăiŭ chestiea ştiinţifică şi apoĭ vom face cunoscute imposibilităţile de cari se lovesc ceĭ ce vor să dovedească adevărul religieĭ creştine, mosaice orĭ mahometane şi sfinţeniea scrierilor pe cari se întemeează ĭele.

Cum că chestiea aceasta a existenţeĭ luĭ Dumnezeu nu ĭeste uşor de dezlegat se vede de pe aceea că oamenĭ

de frunte, putem zice chiar geniali, oameni cu cari se fălește omenirea, au crezut într'un Dumnezeu; și oameni tot atît de însemnați, tot așà de geniali n'au crezut. Chiar astă-zĭ d'intre învățații contemporanĭ uniĭ sînt ateĭ și alțiĭ teiștĭ. Poate că pe lîngă greutatea chestieĭ în sine sînt și alte pricinĭ cari au făcut și fac pe mulțĭ să zică că cred într'un Dumnezeu maĭ mult sau maĭ puțin deosebit de cel la care se închină creștiniĭ—dar și lipsa de cunoștințĭ generale trebue să fie de vină. Vom arătà încheind articolul ce efecte otrăvitoare a avut mediul social cu intoleranța sa asupra învățaților și cum teama de a nu fi prigonițĭ și făcuțĭ martirĭ pentru știință a făcut pe mulțĭ a-șĭ ascunde necredința și a dà în treacăt cîte-va tămîerĭ superstițieĭ contemporanilor pentru a putea face primite adevărurile nouă ce aduceau. Trebuea îndrăzneală să mărturisească cine-và că nu crede în Dumnezeu cînd exemplul luĭ Galileu arătà că besereca nu voiea să sufere nicĭ credința că pămîntul se învîrtește!

Cum am maĭ zis asupra acesteĭ chestiĭ vom maĭ vorbì, acuma am atins'o numaĭ pentru a arătà că nu trebue să ne spăĭmîntăm văzînd oamenĭ ca *Lyell, Darwin, Spencer, Wallace, Agassiz, Dumas* (chemistul), *Pasteur, Milne-Edwards, I. B. Biot, Secchi, Liebig, Geoffroy Saint-Hilaire, Floureus, Herschel, Oersted, Ampère, Newton, Leibnitz*, etc. crezînd în Dumnezeu orĭ zicînd că cred. Nu trebue să ne mierăm de acest fapt, căcĭ nu ne-ar fi greu să punem fața cu fie-care din aceste nume și numele unuĭ ateu tot pe atîta de celebru și așà vom și face la locul cuvenit.

Acuma spunem și credem că și cetitorul, care s'a hotărît a cetì acest articol va fi de aceea-șĭ idee cu noĭ, adecă va admite că nu trebue să ne hotărîm după numele celor ce apără teismul orĭ ateismul ci după fapte. Să cercetăm cu băgare de samă dovezile ce se aduc pentru și contra existențeĭ luĭ Dumnezeu, să vedem de ne luminăm de ajuns prin cele ce se spun de protivnicĭ pentru a ne unì cu uniĭ orĭ cu alțiĭ; orĭ cel puțin dacă vom vedea că cumpăna nu se pleacă, după judecata noastră,

nicĭ într'o parte nicĭ în alta, să zicem că după cunoştinţele noastre chestiea nu poate fi încă dezlegată şi atuncĭ să o lăsăm ast-feliŭ aşteptînd să aducă cine-va dovezĭ maĭ puternice pentru o parte orĭ pentru alta.

Greşesc aceĭ carĭ cred în Dumnezeu numaĭ pentru că aşà au apucat şi de asemenea greşesc aceĭ carĭ nu cred fără înse a putea să-şĭ întemeeze necredinţa pe dovezĭ. Şi maĭ mare greşală fac aceĭ ce cred că se poate dezlegà asemenea chestie prin prigonirĭ şi împiedecarea respîndireĭ ştiinţelor, cît greşesc şi aceĭ ce socot că prin vorbe triviale şi de multe orĭ numaĭ prin sudălmĭ vor alungà credinţa în Dumnezeu. Aceĭ carĭ fără dovezĭ, de modă numaĭ, se zic ateĭ, sînt tocmaĭ ceĭ maĭ primejdioşĭ oamenĭ, căcĭ ne avînd convingere filosofică îndată ce vor avea interes să zică că sînt teiştĭ, (ba chiar creştinĭ, mosaicĭ orĭ mahometanĭ) vor zice şi vor întrebuinţà fraza: „Am fost şi ĭeu ateu şi ştiu pe ce se întemeează ĭeĭ, acuma înse maĭ adîncind lucrurile, maĭ socotind bine m'am convins că fac prostiĭ ceĭ ce nu cred şi că fac asemenea propagandă subversivă numaĭ pentru a-şĭ putea îndestulà toate poftele, etc.“

Un asemenea om a scrie în „Revista teologică“ un articol despre darwinism, de alt-feliŭ foarte nostim, şi fiind că a venit vorba de această revistă ne arătăm aice mierarea de chipul cum înţeleg polemica aceştĭ urmaşĭ aĭ blîndului Hristos. Afară de calomniĭ şi de sudălmĭ puţin am aflat în scrierile lor. Maĭ cu samă frumos au respuns la dovezile scoase de noĭ în potriva existenţeĭ *spiritului ca ce-và deosebit de materie*! Am spus cum fenomenele dubleĭ personalităţĭ, etc. lovesc de moarte teoriea unităţeĭ şi permanenţeĭ unui *ĭeu* spiritual şi tot o dată am respuns la argumentele aduse de Paul Janet în potriva materialismuluĭ. Domniĭ de la „Revista Teologică“ atîta au găsit de zis că *după* **logica sănătoasă** *excepţiea întăreşte regula* şi că de cazurĭ anormale se folosesc numaĭ anarhiştiĭ, etc. Vă întreb dacă se chiamă vorbă serioasă, cînd spune cine-và că excepţiile întăresc regula! O teorie despre feno-

menele psihice trebue să le explice pe toate, dacă unul ïeste în potriva concluziilor logic trase din ipoteză—ipoteza trebue părăsită. Fenomenele dupleï personalităţï şi altele multe înşirate în articolul citat nu pot să se împace cu ipoteza spiritualistă şi prin urmare după *logica sănătoasă* trebue să o lepădăm de la noï, aşà am şi făcut.

(va urmà).

Domnule Redactor!

In revista „Contemporanul" al căriï redactor sunteţï în No. 24 din 16 Iuliu 1884, pag 934—939, un Domn necunoscut (de altmintrelea póte să aibă merite fórte recunoscute) patronat de pseudonimul *Vedetot*, consacră o lungă analisă broşurelor mele „Curs practic de musica vocală", trătându-mĕ de plagiator.

Ne fiind scriitor de profesiune, vê rog se'nseraţï întimpinările mele, ce mê cred dator să le daŭ spre lămurirea onoratuluï public şi în special D-lor profesorï de musică, ast-feliu precum am priceput se le scriu. Nu voiu abuza nicï de onor. lectorï nicï de colónele revisteï D-vóstre,

Am auzit încă în copilăria mea zicându-se printre popor: „*un început bun e jumătate din întregu.*" Voiu începe şi eŭ cu începutul criticeì făcute opuluï meŭ, pentru ca onorb. cetitorï chiar de la începnt se'şï facă c idee clară despre sinceritatea şi seriositatea celor scrise asupra mea, de pseudonimul Vedetot.

La începutul criticeï se zice: Definiţiile de pe pag. 1 şi a doua, afară de nota de jos pag. adoua şi alte vre-o două cuvinte sînt din Ad, Papin pag. 2." (Vezï Cont. No. 24 din 1884 rândurile 14. 15 şi 16). Iar pe la jumătatea criticeï zice următórele: „*Observăm aice odată pentru tóte că cursul practic al D-lui* **Musicescu** *urmează acela-şï şir ca al luì* **Papin**." (idem pag. 935 rândurile 27 şi 28).

Acum se lăsăm se vorbească faptele, iar onor. cetitorï se aprecieze:

(Aice urmează faţa 1 şi 2 din ediţ ea *a cincea* a cărţei D-luï M. şi partea corspunzătóre din A. Papin. Dl. M. uită, că noï am vorbit de ediţiea *a doua*. Noi punem la vale în două colone texturile despre cari am vorbit *Nota Redacţieï*.)

Unde este dară copiea credincióă a textuluï şi a şiruluï după Ad. Papin, precum Vedetot are aerul ale proba?—Ast-feliu de adevêrurï a expus pretutindenea—Dl. Vedetot—în critica sa, unde unde citează numaï paginile.. Iar acolo unde Dl. *Vedetot* a crezut că într'adevêr a vĕzut ceva, s'a grăbit a pune textele faţă'n

faţă; dar ce se'şi împace macar de ochiĭ lumiĭ mustrarea conştiinţeĭ, găseşte de cuviinţă să însoţească maĭ fie care citaţie de text şi chiar de pagine, de: „Deosebirile sunt de un cuvênt doue, altfeliu copie credinciósă. In tótă bucata se află deosebirĭ, cele maĭ multe însă vor fi din pricină că textul nostru nu este ediţia a 8-a.“ S'au: „Aicĭ se simte măna unuĭ prelucrător.“ saŭ „ieste luat din Papin, însă cu ceva schimbărĭ.“ etc... Mi se pare că asemenea argumentărĭ sunt lipsite de orĭ ce fundament solid în cunoştinţa musiceĭ.

Când însă este vorba de difiniţiĭ într'o carte didactică, apoĭ ar fi ridicol d'a zice că: difiniţiile despre note, portativ, chee, gammă, intervale, nuanţe, diez, bemol, becar, stacato, legato, sincopă, pause etc, etc. se tratează într'un feliŭ la uniĭ şi alt-feliu la alţiĭ; nu tóte difiniţiile de feliul acestora, la toţĭ autoriĭ de musică—începând cu ceĭ maĭ vechĭ şi terminând cu ceĭ maĭ noĭ,—sunt identice descrise; diferinţĭ vor fi în cuvinte saŭ în claritatea expuneriĭ. Şi dacă Dl. Vedetot (carele pe cât se vede e fórte limitat în vederile sale asupra musiceĭ), doreşte să se încredinţeze de adevêrul expus aicĭ şi tot odată să se lumineze mai bine şi în cunoştinţa musiceĭ, iĭ recomând pe fostul meŭ elev, Dl. Teodor T. Burada, (actualul meŭ *amic* şi coleg), profesor de teorie elementară la conservator, carele predă de 6 anĭ după cursul meŭ, şi sunt convins că'ĭ va arăta nu numaĭ pe Papin, dar pe mulţĭ alţĭ autorĭ cariĭ coincid nu în şirul succesiuneĭ materieĭ, saŭ a identităţiĭ definiţiilor, dar chiar în cuvinte de care se servesc în explicărĭ. Aceasta ar face mult bine D-luĭ Vedetot, căcĭ l'ar scuti de vr'o 20 de cercetărĭ a vr'o 4-5 autorĭ alţĭ de cât Marx şi Papin, pentru descoperirea cărora ia trebuit 7 anĭ de muncă. Insă Dl. Vedetot, ca să arăte lumiĭ că cunóşte musica, se aruncă cu înverşunare asupra cursuluĭ de teorie elementară ce am scris, şi strigă în gura mare (incognito), că în acel curs nu'ĭ nimic alta de cât ceia ce aŭ scris şi alţiĭ. Ghibăcie nu fleac!—Aşa pentru exemplu, la pag. 933 (vezĭ „*Contimporanul*“ No. 24 din 1884). Dl. Vedetot zice: „Intervale maj. şi min. cu figurĭ cu tot.,... a luat din Papin“ Rog pe Dl. Vdt. de a compare acest titlu din Papin cu Felix Aerts pag. 9 şi cu Afanasieff pag. 12—13 şi se'mĭ spue cine din treĭ e plagiator cu figurĭ cu tot? Saŭ, la pag. 934 se scrie: „Bucata întitulată *Nuanţe*, este la Ad. Papin pag. 29.“ Da, însă nu numaĭ la Papin, ci la toţĭ autoriĭ cariĭ aŭ scris teoriĭ; rog însă pe Dl. Vedetot se pue textul meŭ faţă'n faţă cu a luĭ Papin, şi apoĭ se compare pe l. Giraud pag. 43. Sau: „Bucata *Triolet-Sextolet* ieste din Marx. Fie! Dar rog comparaţĭ în punctul acesta pe Marx cu Lobe pag. 39—42, cu Rubetz pag. 16, 17, cu Aerts pag. 38, 39 şi cu Afanasieff pag. 24.

Pe lêngă altele Dl. Vdt. e de tot confus atăt în ceia ce a vêzut căt şi în ceea ce a scris, căcĭ la pag. 933 zice: „*Bucata din Papin despre* **Acord** *a lăsat'o.*“ ĭar la pag. 935 zice: „*Bucata despre* **Acord** *ĭeste luată parte după A. Papin, parte după Marx.*“ Aceasta'ĭ logica luĭ Vedetot? se deszică la pag. 935 ceia ce a zis la pag. 933? Frumos! Dar se vede că a greşit, căcĭ era maĭ natural se zică: ca profesor de armonie, bucata despre accord am luat de la vre un autor de armonie, precum: Hunke, Reber, Savard, Ciaicowscby, Richter, etc.; dar póte că Dl. Vdt. nu ştie în detail unde se tratează special despre acordurĭ? respund că în armonie, şi tot o dată 'mĭ cunosc specialitatea. Aicĭ cer scuzele mele D-luĭ Teodor Burada, că abuzez de încrederea cu care m'a onorat, d'aĭ fi profesor de armonie, se bine-voiască a spune—cu vr'o ocasie favorabilă—D-luĭ Vdt., dacă nu a priceput maĭ bine din explicârile ce'ĭ am dat despre diferite acordurĭ şi regule armonice, de căt de cartea de Armonie a unuĭ dintre distinşiĭ profesorĭ de Armonie la Conserv. din Paris, H. Reber, în clasa căruia Dl. T. Burada, a şi fost înscris, fiind la studiu în Paris...

Dar pe calea pe care a apucat Dl. Vedetot nu vom ajunge nicĭ la un resultat, căcĭ nimic nu póte fi maĭ uşor de căt se 'nşire ne adevêrurĭ pe conta altora, citănd paginĭ peste paginĭ, şi apoĭ să se dea la adăpostul necunoscutuluĭ. Cel maĭ bun lucru este că Dl. Vedetot se provóce *o conferinţă musicală*, care ar fi tot odată fórte instructivă şi de folos multora; acolo ar putea cita şi pune (înaintea celor presenţi) textele faţă'n faţă Dar póte că nu'ĭ convine se facă aceasta pe faţă, fie de teama *fiasculuĭ*, sau de complesenţă că 'mĭ a fost cănd-va elev, atuncĭ se intervie pe lêngă vre unul din D-niĭ profesorĭ de musică, care se facă un feliŭ de critică, sau se tragă un paralel între cărţile didactice din ţară şi streinătate, cu care ocasie lesne se pot arăta diferite defecte şi plagiate; şi eŭ cred că cel maĭ la loc ar fi Dl. *Teodor T. Burada* ca profesor de principiĭ elementare de musică la Conservator. Dar ca să nu se creadă că D-sa 'mĭ ar ţine parte, ca unul ce 'mĭ a fost elev până maĭ zilele trecute, daŭ public cuvêntul meŭ de onóre, că'l voiŭ ruga din parte'mĭ ca pe fostul meŭ elev şi actualul coleg şi amic, se nu mê cruţe întru nimic, ci să arăte adevêrul în tótă goliciunea luĭ; cănd Dl. Vdt. va avea ocasiune să se convingă căt de greşit şi maliţios aŭ fost în critica sa.

Pentru partea practică, probele ce Dl. Vdt. invócă citând numere, probează odată maĭ mult că D-sa e fórte miop în ale musiceĭ, căcĭ exerciţiile ce le invócă ca plagiate, pe lêngă că sunt maĭ la toţĭ autoriĭ cariĭ aŭ scris cursurile lor cu aplicaţiunĭ practica (a se vedea: Rubetz, Giraud, Afanasieff, Aerts, Lomachin, etc.), apoĭ asemenea lucrurĭ le face în fie-care clasă tot profeso-

rul de musică; şi se nu mi se spue că: va face unul ca Dl. T. Burada carele a fost înscris chiar în Conservatorul din Paris, nu, le va face în orĭ ce moment orĭ ce elev a clasei de armonie din anul al 2-lea. Aceste încă şi maĭ bine se pot proba prin o conferinţă musicală publică.

Cât pentru aprobarea—ca carte didactică a cursuluĭ meŭ,—rog pe Dl. Vedetot se nu se'ngrijescă aşa de mult, căcĭ broşurile mele aŭ fost recomandate de cătră onor. Minist al Instr. publice D luĭ Ed. Wachmann actualul profesor de armonie şi Director al conserv. din Bucureştĭ, a căruĭ cunoştinţĭ musicale sunt prea bine cunoscute chiar de Vedetot, şi pe baza raportuluĭ acestuĭ savant music, onor. Ministeriu a aprobat cursul meu.

Iar în privinţa cu *Bene-merenti*, cred că tocmaĭ Dl. Vedetot n'ar trebui să se mere, întrebe'şĭ maĭ întêiu conştiinţa—dacă o are deşteaptă şi nu adormită—şi atuncĭ se scrie despre aceste.

Mulţemindu-vê, D-le Redactor, pentru ospitalitatea ce'mĭ a'ţĭ dat în Revista ce o redacţĭ, vê rog se primiţĭ încredinţarea osebitelor mele consideraţiunĭ.

Iaşĭ 5 septemvrie 1884.

G. Musicescu.

NB. Dacă Dl. Vedetot saŭ orĭ cine altul doreşte să se'ncredinţeze de cele zise maĭ sus asupra teorieĭ şi practiceĭ musicale, se consulte următoriĭ autorĭ şi va vedea adevĕrul. 1. Dictionarul de musică de I. I. Rousseau. Edit. libr. Hachette. Paris. 2. Kurzer Inbegriff aller Wissenchaften zum Gebrauche der Iugend, Moscau 1774 edit. II. 3. Katehismul musical de Lobe edit. 8-a. 4. *A B. Marx ed. 8-a.* 5. Le Policorde par I. F. Giraud. Libr. Adrien le Clerc. Paris 1869. 6. Metodul de predare a elementelor musicale, de A. Rubetz, St. Petersburg. 7. Manual de predarea cântuluĭ de F. Afanasieff St. Petersburg 1866. 8. Manual de musică A. M. Schulhof, Moscua. 9. *Ad. Pupin.* Paris 1875. 10. Ele n. compl. de musique. par Felix Aerts, profes. a Nivelles. 11. Metoda predării căntuluĭ de G. Lomachin. Moscua. 12. Teoria elementară de Rojnow. St. Petersburg. 1856. 13 Dicţionarul L. M. Escudier. Paris 1872. 14. Théorie de la musique fondée sur la calcul. par Ath. de Lucmanoff. Paris 1875. 15. Basele musicale pentru ne musicanţĭ de Prinţul V. T. Odoevsky. Moscua. 1868. 16. Principes de la musique par A. Savard. Paris. etc. etc.

Musicescu.

Respuns D-luĭ Musicescu.

D-voastră uitînd că noĭ am vorbit de ediţiea *a doua* a cursuluĭ şi nu de a 5-a aţĭ pus faţă în faţă acele texturĭ şi apoĭ triumfaţĭ. Noĭ înse punem pe cele despre cari am vorbit, cetitoriĭ vor judecà:

Il y a, en musique, sept sons principaux qu'on a nommés: do (ou ut), ré, mi, fa sol, la, si.

La gamme.

En y ajoutant un 8-e, son nommé aussi do, parcequ'il n'est que la répétition à l'aigu du 1-er, on obtient une série de 8 sons qu'on nomme, la gamme.

1-er degré 2-me degré 3-me degré
DO RÉ MI
4-me degré 5-me degré 6-me degré
FA SOL LA
7-me degré 8-me degré
SI DO (aigu).

Le 8-e son (Do aigu) peut servir de point de départ à une nouvelle gamme.

Les notes.

On représente les sons par des notes. (Nous donnerons provisoirement aux notes cette forme: (fig.))

La portée.

Les notes s'écrivent sur un groupe de 5 lignes, nommé *Portée.*
Exemple. (fig.)

Lignes supplémentaires.

On ajoute, au besoin, au dessus et au dessous de la portée de petites *lignes supplémentaires.*
Ex (fig.)

pg. 2.

Pentru numirea notelor se întrebuinţază următórele şapte monosilabe: Ut (DO), RE, MI, FA, SOL, LA, SI* sau şapte litere din alfabetul latin: C. D. E. F. G. A. H.

Aceste şapte monosilabe puse în ordinea de maĭ sus, adecă: do, re, mi, fa, sol, la, si, do, forméză gamma pentru complectarea căriea s'a pus după ultimul SI încă o dată DO, care nu-ĭ de cât repeţirea celuĭ d'intêiŭ.

Gradele gameĭ.

Fie-care din sonurile de maĭ sus, este un grad al gammeĭ.

grad. 1, 2, 3, 4, 5, 6.
DO, RE, MI, FA, SOL, LA,
7, 8.
SI, DO.

Al 8-le grad DO este repeţirea celuĭ d'intêiŭ. El este al 8-le grad când gamma se termină, iar dacă gamma se prelungeşte atuncĭ el este gradul 1-iŭ al uneĭ nouĕ gamme.

pg. 1.
Note

Sunetele musicale se representă următórele semne: (fig., fig) (o nulă ovală şi un punct oval) care se numesc *note.*

Portativ.

Semnele numite note se pun pe o grupă de 5 liniĭ orisontale şi paralele care la un loc se numesc *portativ* saŭ *sistem liniar.* ex. (fig.)

Liniile se numĕră de jos în sus. Notele se scriu pe liniĭ şi întreliniĭ.

Liniile suplinitóre.

Cele 5 liniĭ şi 4 spaţiurĭ (întreliniĭ) nefiind de ajuns ne servim de alte liniĭ micĭ, care se scriu d'asupra şi dedesubtul portativuluĭ şi care se numesc liniĭ *suplinitóre* saŭ *ajutătóre.* (maĭ urmează 5 liniĭ ce lipsesc în Papin).

În No. 8, 23 August 1884, Dl. N. Magniant scrie că a avut un mîţ care nu numaĭ cunoştea că în oglinde se vede un mîţ şi-l căutà din colò de oglindă, dar care cunoştea şi chipul neamuluĭ său sculptat de Fremiet. Nu numaĭ o dată l'au văzut uitîndu-se cu mierare la capul de mîţă sculptat de Fremiet, ba chiar se suea pe spatariul fotoliuluĭ şi întindea laba la cap ca să-l pipăie să vadă ce ĭerà în adevăr. Această mîţă are nişte sunete speciale prin cari respunde cînd o întreabă de i-ĭ foame şi-ĭ plac florile pentru miros.

„În No. 13, 27 Sept 1884, Dl. A Sune scrie despre un fapt care dovedeşte foarte mult în privinţa inteligenţeĭ acestor animale

„În 1876, o familie străină se aşeză la Saint-Girons (Ariège); după cîte-và lunĭ, familiea se mută la Moulis, sat vecin aşezat la 5 chilometri de Saint-Girons. Luară o mîţă a fătà gîndind că nu va lăsà puiĭ şi că ast-feliŭ va remănea la Moulis şi se va deprinde acolò.

„Cum ajunseră la Moulis, dădură mîţeĭ drumul prin casă; dar ĭea fugì într'o şură şi acolò se aşeză cu locuinţa, acolò fătă, acolò crescù puiĭ aducîndu-le hrană din ce putea vînà pe cîmpurĭ.

„Peste vre o treĭ lunĭ, cînd mîţiĭ ĭerau mărişorĭ şi scăpaţĭ din nevoe, părăsì casa şi se întoarse la stăpînul cel vechiŭ.

„Drumul ĭerà greu de aflat, căcĭ la intrarea în Saint-Girons se întîlneau maĭ multe drumurĭ şi oraşul ĭerà între două riurĭ, pe lîngă acestea avea de trecut două podurĭ în două direcţiĭ deosebite—ĭeste acuma întrebare dacă asemenea mîţă ĭerà lipsită de memorie şi de voinţă.

„Treĭ lunĭ de zile a avut necontenit voinţa statornică de a se întoarce a casă; îşi amintea de fericirea gustată acolò şi o asemănà se vede cu greutăţile traiuluĭ celuĭ nou.

„Dacă acesta ĭe instinct, zice la închiere Dl. Sune, atuncĭ ce se chiamă instinct şi ce inteligenţă?“

Ca închiere spun că la Speranţa, colaboratoriul nostru, am văzut doĭ mîţĭ cari după cercările ce a făcut stăpînul lor cu dînşiĭ vedeau chipul din oglindă şi căutau să-l prindă cu labele. *Prin urmare sînt mîţe cari văd chipul lor în oglindă; altele înse cu toate silinţele ce mi-am dat nu au voit să priceapă asemenea treabă.*

I. Nădejde.

Şi moartea sosi-va

Şi moartea sosi-va cu dangăt de clopot,
Cu-a lumeĭ de stradă navală şi clocot,
Cu-a rudelor bocet şi jalnic oftat
Ş'in urmă mormîntul degrabă uitat.

În huma cleioasă scurmată de rîme
Secriiul mieu putred cădea-va'n fărîme
Şi trupul mieu ţerînă va fi şi pămînt
Cenuşă pe plaiurĭ purtată de vînt.

Şi cum?.. după mine să nu maĭ rămîie
Măcar o cărare pe colbul din drum;
Să trec, cum se trece un nor de tămîie
Cînd mistuie vîntul clăbucii de fum?...

Nu, nu căcĭ remîne un freamăt de jale
Din ceasurĭ măhnite de-adîncĭ suferinţĭ
Şi urme lăsat'am pe colbul din cale
De lacrimĭ amare şi veşnic ferbinţĭ

Şi'n huma cleioasă scurmată de rîme
Cînd trupul mieu putred cădea-va'n fărîme,
Durerea mea vie va fi pe pămînt
Cu jalnice plînsurĭ, cu freamătu-ĭ sfînt.

Iaşĭ Septemvrie 1884. **A. C. Cuza**

Un ghebos tălhariŭ.

Onorabilul ziar umoristic din Bucureştĭ, *Le bossu*, face parte şi D-sa din tagma „şterpeliştilor", îşĭ fură „spiritul„ din ziarele franceze despre cari îşĭ închipue se vede că nu le maĭ are nime. Un abonat ne-a făcut mare plăcere făcîndu-ne cu putinţă să dăm pe bete asemenea „industrial."

În N. 24 de la 10 Septemvrie 1884 se află o ilustraţie întitulată „Florile zileĭ", această ilustraţie arată o grupă de florĭ, un morcov, o ciupercă, şi la fie-care plantă în loc de floare ĭeste capul uneĭ celebrităţĭ încunjurat de petalele floreĭ... De desubt vedem explicaţiea şi în dreptul nume'uĭ celor ce sînt zugrăviţĭ în florĭ se pune şi numele floreĭ. Întocmaĭ aşá ĭeste în „*L'Eclipse*" de la 19 April 1868 în No. 13, în ilustraţiea întitulată: „Fleurs du Jour" par Gill.

În loc de *Vermorell jonc Bossu* pune *Prince D. Ghica, jonc*; în loc de *Prével papillon* pune: *Dem. Ionescu papillon*;

în loc de *Georges Maillard myosotis, Eugene Stătescu*; în loc de *H. Rochefort, coquelicot* pune *Mr. Manolescu*; în loc de *Adrien Marx, violette,* pune *Emile Costinesco, violette*; în loc de *Ernest d'Hervilly églantine* a pus pe altul; în loc de *Le Compositeur Hervé, narcisse*; pune *Général Lecca narcisse.* Apoĭ *une carotte grande utilite* îl lasă ne prefăcut; *Un champignon, personage muet* a fost lăsat afară. Pe stropitoarea grădinărească din ilustrațiea luĭ Gill ĭerà scris *Gioventù Primavera* ĭear în Bossu *Roua colectivităţeĭ 1884.*

Mergem bine cu progresul, boala plagiatuluĭ ĭe maĭ întinsă de cum se crede, pe fie-care zi se dau la iveală frumusețĭ.

Verax.

FELIURIMĬ.

Moneda chinezască. Dl Louis Loizy, într'o conferință reprodusă în *Buletinul societățeĭ ungare de geografie,* dă amănunte interesante în privința monedelor întrebuințate în China.

Moneda cea maĭ întrebuințată ĭeste *sicea* sau *cooping-taelul,* care cuprinde 98 la sută argint bun. Această monedă n'are formă statornică; îmblă în formă de bucățĭ semisferice de 180 până la 360 de grame, în valoare de 5 până la 10 *liangĭ,* și a cărora formă corespunde cu a creuzetuluĭ, în care s'a topit argintul. Cind sînt de făcut plățĭ micĭ, se taie cu cuțitul o bucățică potrivit și se complectează cu banĭ de aramă. Un *liang* [tael] se împarte în fracțiĭ zecimale, în *tzienĭ,* în *feunnĭ,* în *li.* Aceste din urmă au greutate hotărîtă. Din potrivă taelul orĭ liangul nu înfățoșază de cît o unitate de greutate orĭ de valoare teorică, fiind că atîrnă de prețul argintuluĭ ca și toate mărfurile.

Unitatea reală de monedă, în China, ĭeste *tzienul* [sapecul], sîngura monedă de aramă, spartă la mijloc cu o bortă patrată. Sînt, într'un liang, după greutatea și calitatea argintuluĭ, 1200, 1500 și chiar 2000 de tzienĭ.

Argintul poate fi adus în tîrg sub toate formele şi de orĭ ce calitate, după gustul neguţitoruluĭ, ĭear moneda de aramă nu poate fi bătută de cît în atelierele statuluĭ şi sub privigherea ministeriuluĭ Kung-Su. Această monedă circulează în legăturĭ de cîte 500 până la 1000 de bucăţi, despărţite în sute prin cîte un nod.

Moneda de aramă se întrebuinţază de mult; se bătea chiar sub dinastia luĭ Ciu [de la 1112 până la 249 înnainte de I. Hr.]. Numismatica ĭeste în China o ştiinţă veche şi are literatură foarte întinsă. Acuma toate monedele de aramă de la dinastiea Ta-tzing, amestecate cu monede iaponeze de aceea-şĭ valoare se întrebuinţază. Tzienul obişnuit are pe o faţă numele împăratuluĭ, de pildă „Kienlung“ [1736—1796] şi înscripţiea „tung-pao adecă monedă în curs, ĭear pe ceealaltă parte numele atelieriuluĭ cu semne mangiue.

Îşĭ închipue cine-và cît de greu de purtat sînt baniĭ de aramă orĭ ceĭ de argint. Pentru aceasta scrisorĭ de valoare orĭ de credet sînt foarte întrebuinţate în imperiul chinez.

Afară de acestea se întrebuinţază de mult hîrtiea-monedă. De pe la 988—1023 sub dinastiea luĭ Lung se întrebuinţa. Cele de pe urmă asignate au fost scoase de Mingĭ şi au avut curs silit până la veacul al XV-lea. [*R. scientifique*. No. 1, 5 Iulie 1884].

*
* *

Uşĭ de hîrtie. — Se spune din America că se întrebuinţază acuma hîrtiea pentru a face uşĭ. Uşele de lemn îmfăţoşază maĭ multe neajunsurĭ, căcĭ se întîmplă adesa că lemnul crapă sau se strîmbă, etc.. Pentru a scăpà de asemenea nepotrivirĭ s'au hotărît să facă uşĭ de hîrtie.

Se ĭeau maĭ multe foĭ de carton de mărime potrivită şi, după ce croiesc bucăţile uşeĭ, apoĭ le lipesc cu un feliŭ de cleiŭ şi le apasă cu nişte sulurĭ. Porţile astfeliŭ, făcute le acopăr cu o materie ce apără de foc şi le zugrăvesc.

Se pare că ast-feliŭ de uşĭ, mult maĭ eftene de cît

cele de metal, maĭ uşoare de cît cele de brad, şi păstrează maĭ în toate anotimpurile forma neschimbată. [*R. scientifique* No. 1 Iulie în 5].

*
* *

După **Anuariul statistic al Belgiei** populaţiea acestuĭ regat ĭerà, în 1883, de 5,655,197 de locuitorĭ, în străinătate maĭ locueau la 476941 de Belgĭ. Din aceştĭ din urmă 432265 locuesc în Franţiea. De aice urmează că populaţiea belgiană în 1883 se urcă la 6132138. În 1831 ĭerà numaĭ de 3785814, adecă o creştere de 2346324, sau în cifre rotunzite aproape cu 2 milioane şi jumătate în 50 de anĭ. În sfîrşit proporţiea naşterilor la morţĭ a fost în 1882, de 154 de naşterĭ pentru 103 morţĭ.

Dispărţeniea ĭeste în Belgiea. Numărul dispărţeniilor a fost în 1882 de 216, căsătoriĭ s'au făcut 39200. Sînt 595 de sinucideri din cari 510 de bărbaţĭ şi 85 de femeĭ. Proporţiea locuitorilor ce ştiu a cetì şi a scrie ĭeste de 70 la sută. Universităţĭ sînt patru cu o populaţie de 5182 de studenţĭ. [R. sc. No. 1).

*
* *

Scoaterea oxigenuluĭ din aer. Dl. Margis, de la Paris, a aflat o metodă curioasă pentru a alege oxigenul din aer şi anume se foloseşte de fenomenul dializeĭ sau difuziuneĭ sub apăsare. Dacă apăsăm aer deasupra uneĭ membrane de cauciuc, de ceea parte vom căpătà un amestec de 40 la sută de oxigen şi de 60 la sută de azot. Trecând acest amestec prin altă membrană vom avea 60 % oxigen; prin a treia membrană în sfîrşit proporţiea va ajunge la 95 %. [R. scientifique No, 23, Dec. 1882].

* *
*

Cătră Domniĭ cetitorĭ!

Anul al IV-lea al „Contemporanuluĭ“ se începe cu acest No.; ĭear data începutuluĭ va fi pentru acest an 1 Septemvrie. Numărul 1 ĭeste pentru timpul dintre 1 şi 15 Septemvrie. Cum ne-au susţinut până acuma cetitoriĭ noştri, tot ast-feliŭ credem că ne vor sprijinì şi maĭ departe. Rugăm pe ceĭ remaşĭ în urmă cu plata a se grăbì cu trimesul banilor.

Redacţiea.

CONTEMPORANUL
Revista ştiinţifică şi literară
ĭese de două orĭ pe lună,
redactor: *Ioan Nădejde.*
No. 2 an. IV. *Iaşĭ 1884.*

Privim ca abonaţĭ pe D-niĭ ce vor bine vroì a primì două numere unul după altul.

FURTUNA.

Căsuţa aşezată nu departe de malul Dunăreĭ ĭerà micuţă, joasă, acoperită cu stuh putrezit acuma şi de abiea mai putea adăpostì oameniĭ ce locueau într'însa. Furtuna începuse din ziua trecută după amiează-zĭ. Aşà vînt straşnic, aşà valurĭ marĭ de mult nu se pomeniseră la Caterlez, sătuleţ la gura San-Giorgiŭ a Dunăreĭ. Omul din clopotniţă nu se scoborîse încă, cît timp maĭ ţinù lumina nu nu-şĭ luă ochiĭ de pe mare, îndată ce întunecă aprinse o lampă mare şi o aşeză tocmaĭ sus la o ferestrue. Cine ştie poate se va vedea lumina ĭeĭ de pe marea! În căsuţă nu dormea nime, lîngă focul de vreascurĭ de salce şedeau pe buturuge de lemn treĭ oamenĭ. Un bătrîn cu barbă lungă şi cu nişte spete largĭ de te spărieaĭ, tot îşĭ ştergea ochiĭ cu mînecele cămeşeĭ: ĭerà cam fum. Cînd vîntul vîjîind ca un balaur s'aruncà spre căsuţă şi da în hogeag, atuncĭ fumul izbea în odaĭe şi o împlea; toţĭ începeau a tuşì şi bătrînul îşĭ ştergea mereu ochiĭ. Toţĭ treĭ tăceau şi cu băgare de samă ascultau. Cîte o dată tînărul care şedea în partea stîngă, deschidea uşa,

ĭeşea afară şi ascultà, pe urmă intrînd în casă se punea îunapoĭ la locul său tăcut şi gînditoriŭ.

— Ce, Dumitre, nu se aude nemică? întrebă bătrînul.

— Nu, tată, nemică.

Şi atîta tot.

Se făcuse noapte cu desăvîrşire. Pe la Septemvrie şi maĭ ales cînd ĭe vînt şi ploaie înnoptează destul de de vreme. Bătrînul s'a sculat, a ajuns de pe poliţa din fundul odăiĭ un fìnariŭ cu stecle bulbucate roşe şi verzĭ şi aprinzînd la foc lampa plină cu untură de moron, a ĭeşit afară. Nu departe de casă ĭerà răsturnată cu gura în jos o luntre. Bătrînul păscariŭ s'a dus la dînsa. Luntrea ĭerà nouă şi bine cătrănită. Ţinînd fìnariul sus cu o mînă a întors'o în sus şi a cercat cu băgare de samă cele patru cuie de lemn ce sînt bătute pe muchile luntreĭ şi de cari se atîrnă lopeţile. Mulţămindu-se cu starea cuielor, s'a îndreptat spre casă, dar maĭ întăiŭ a ascultat lung timp cu urechea spre marea şi cu gura puţin căscată. Nemic di'ntr'acolò, numaĭ urletul valurilor, cari năvăleau cu furie unele peste altele şi cari maĭ ajungeau până la piscul pe care ĭerà căsuţa păscarilor.

Lucru ciudat, pe la 9, 10, 11, nimene din păscariĭ de la Caterlez nu dormea. Toţĭ aşteptau cu nerăbdare.... Luntrile ĭerau gata, cu lopeţile la locul lor înnăuntru. Aceştĭ oamenĭ de fier şi de criţă aşteptau să se arunce în luptă cu marea, cu furtuna, cu moartea, numaĭ ca să capete şi ĭeĭ ce-và din marfa vaselor aruncate, uneorĭ, fără cîrmă, fără oamenĭ, în prada furtuneĭ. Se întîmplă de multe orĭ că nicĭ oamenii, nicĭ luntrile nu se maĭ întorc; dar ce le pasă lor!

Bătrînul din căsuţă şi cu ceĭ doĭ feciorĭ aĭ luĭ, ĭerau ceĭ maĭ curajoşĭ şi maĭ ghibacĭ păscarĭ din acele părţĭ de loc. De la Leti şi pînă la Portiţa, de la Razim şi până la insula Şerpilor nu se află vre un mărinariŭ maĭ bun de cît bătrînul Vavila. Cu feciorii săĭ, ca nişte vulturĭ, se aruncà în cea maĭ mare furtună ca să scape pe nenorociţiĭ aruncaţĭ de vîntul fără de milă, mareana, pe nă-

sipurile şi băncile acestuĭ ţerm pustiu. Într'o noapte vre o două-zecĭ, treĭ-zecĭ de luntri şi vre-o 70 de oamenĭ pot descărcà, adecă curăţì de marfă în folosul lor, coşcogea vapor orĭ şlep (căcĭ de multe orĭ vapoarele trag după dînsele şi ş'epurĭ, cari se desprind orĭ de bună voie sînt slobozite în voiea furtuneĭ şi a valurilor, numaĭ să scape vaporul şi oameniĭ). Până demineaţă vaporul orĭ şlepul ĭeşte curăţit şi de marfă şi de oamenĭ şi numaĭ Caterlezeniĭ ştiu ce marfă a fost încărcată pe dînsele.

— Tată, degeaba aşteptăm, zise, feciorul cel maĭ mare al bătrînuluĭ, poate să nu fie nemică, toată septămîna a fost furtunoasă, luna se începe a-zĭ, nu prea pleacă pe asemenea vreme cine-và...

Bătrînul n'a respuns la vorbele tînăruluĭ numaĭ a plecat maĭ tare capul şi a zimbit.

— Tată, nu maĭ pot de somn, mă culc, zise de o dată Dumitru.

— Ieşĭ afară şi maĭ ascultă, îĭ respunse bătrînul.

Băetanul cu nemulţămire şi bodogănind la sudălmĭ a ĭeşit din odaie.

— Nu s'aude nicĭ pe dracul şi ĭe întunerec de ĭerà să-mĭ scot ochiĭ în streşina caseĭ, zise Dumitru, întorcîndu-se la cîte-và minunte după ce ĭeşise, şi, aşezîndu-se ĭear lîngă foc, maĭ aruncà un braţ de vreascurĭ pe dînsul.

— Heĭ! băieţĭ, nu se trăeşte aşà pe lume; cînd am fost ca voĭ tînăr, nicĭ iearnă nicĭ vară n'am ştiut ce ĭeste acoperişul caseĭ; ĭear voĭ ca nişte femeĭ, numaĭ lîngà foc aţĭ sta. Ce dracul încaltea nu vă îmbrăcaţĭ cu fuste şi cu rochiĭ; maĭ bine v'ar şedea cu tulpane de cît cu căciulĭ.

După aceste vorbe ale bătrînuluĭ feciorul cel maĭ mare a ĭeşit afară izbind uşà cu cĭudă în urmă.

— Ce vieaţă de cîne,—şoptì ĭel încetişor, ca să nu-l auză bătrînul care aveà urechĭ de lup,—ziua după păscuit, noaptea cînd îĭ furtună ĭear n'aĭ odihnă. Doamne, doamne, măcar de m'ar înghiţì o dată marea, atuncĭ poate mi-ar fi maĭ uşor!

Par că pentru a-ĭ face gustul, un vînt cu ploaie şi

cu vîrtej îl izbì aşà de straşnic în cît de abiea putù să se ţie pe picioare, dar căciula tot i-o luă şi i-o aruncă în marea departe.

— La dracul, am remas şi fără căciulă, ce va maĭ ride cînele cel bătrîn, zise ĭel cu mînie, uitîndu-se rătăcit împrejur.

— De ce nu ţi-aĭ pierdut şi capul, Satană, se auzì glasul bătrînuluĭ lingă flăcău, acuma cu vrute cu nevrute aĭ să te îmbrobozĭ cu tulpan.

Tînărul a întors răpede capul, dîndu-şĭ părul din ochĭ şi trăgînd o sudalmă zdravănă.

Bătrînul tot rîdea încetişor.

— N'auzĭ nemică? l'a întrebat ĭel pe flăcău.

— Ce s'aud? Poate auzĭ tu, respunse acesta mînios.

— Puiŭ de şerpe, şi tot nu auzĭ nemică?

Acuma o şuerătură, dar uşoară, ca o adiere de vînt lovì urechile păscarilor.

— Acum auzĭ?

— Aud, tată, aĭ dreptate, ĭe un vapor care nu prea are mult de stat pe valurĭ, zise tînărul.

— Răpede, băiete, peste un sfert de ceas poate va fi prea tîrziu, du-te de adă odgonul cel gros şi cîrligele şi tot o dată scoală pe leneşul ceala de lîngă foc. Ce băiet! Ce băĭet!

Bătrînul numaĭ putea de ciudă cînd îşĭ aducea aminte că fecĭoru-su care ar fi trebuit să veghieze în asemenea timp greu, putea dormì, ba încă dormì bine.

S'a maĭ auzit o fluerătură, dar acuma maĭ desluşită, maĭ puternică. Urlà fluerul vaporuluĭ, urlà din răsputerĭ, neîncetat. Ce-và grozav ĭerà în şuerăturile luĭ, cari se amestecau cu vîjiitul furtuneĭ şi cu pleşniturile ca din tun ale valurilor uriaşe.

— Măĭ, da reu îĭ maĭ ĭeste, şoptì păscariul, sărmanul, cîntă cîntecul său de moarte...

S'a auzit şi o bubuitură de tun.

— Bre, bre, da grabnic maĭ ĭeştĭ, aĭ schimbat muzica.

Bătrînul rîdea încetişor şi tot şoptea: Stăĭ, băiete, stăĭ, nu te grăbì...

Tot vorbind şi rizind, îşĭ aruncà ochiĭ pe mare, de pe care se auzeau fluerăturĭ neîntrerupte, vroea să vadă vre un semn ce-và, vre un foc, vre-o scînteе, fînare, ce-và măcar, care să arăte unde se află vaporul. Cu mare uşurinţă a tras luntrea chĭar pe marginea piscului şi a întors'o cu botul spre marea Atuncĭ au venit şi feciorii păscariuluĭ cu cîrlige şi cu alte unelte. Tot o dată clopotul de la clopotniţă sunà ca de foc. Pe alt pisc alăturĭ cu casa luĭ Vavila aprinseseră un butoiŭ cu păcură, lîngă lumina căruĭa se vedeau capete de oamenĭ cari cînd se ascundeau cînd se iveau ĭeară-şĭ în razele focului.

— Aleargă, Dumitre, spre foc şi spune băeţilor să fie gata îndată, poroncì fecioru-su bătrînul, să nu uite fînarele şi cîrligele. La lucru.... Va fi de lucru... numaĭ să nu fie prea tîrziu, maĭ zicea ĭel frecîndu-şĭ mînele de bucurie.

Nu maĭ putea de nerăbdare.

— Ce dracul se codesc oare? S'a stricat lumea, aiştia-s păscarĭ? Îs bunĭ de pus mătăhălĭ pe la bostănăriĭ, dar nu păscarĭ.... Of, of, grele vremĭ am ajuns.

Feciorul luĭ cel maĭ mare rîdea, ştiea pe bătrîn că-ĭ la lucru pară de foc şi că crăpà de nerăbdare.

— Nu maĭ vin, ĭear bodogănea moşneagul, dacă aşĭ putea pe toţĭ i-aşĭ aruncà în marea, trăsni i-ar Dumnezeu, înghiţi i-ar dracul, cînĭ puturoşĭ!

Vorbind aşà şi tot îmvîrtindu-se pe lîngă luntre, cătà să pătrundă cu vederea întunerecul.

— Nemic, nemic, nicĭ măcar o scînteе!

Vaporul nu maĭ şuerà.

— Na c'am păţit'o, n'am spus ĭeu, îmĭ vine să crăp! Suflete de cînĭ, numaĭ la beţie îs grabnicĭ. Aprinde-s'ar şpirtul într'înşiĭ!

— Tacĭ, tată, ce tot nu-ţĭ maĭ tace liopa? Oameniĭ îs gata, zise Dumitru, care venise de la foc, după ce înştiinţase pe păscarĭ.

Pe dinaintea pisculuĭ se auzeau paşĭ mulţĭ, alergau oameniĭ la luntrile lor.

— Ce tot vorbeştĭ tu de oamenĭ, voĭ sînteţĭ oamenĭ? şi plin de mînie scuĭpă moşneagul într'o parte.

Pe urmă şi-a luat căciula din cap, şi-a făcut de treĭ orĭ cruce, s'a suit în luntre şi s'a aşezat lîngă cîrmă. Dumitru aşeză fînariul pe botul luntreĭ, apoĭ s'a pus din partea stîngă a luat lopata în mînă şi rîdicînd'o în sus s'a pregătit de luptă. În maĭ multe locurĭ icĭ şi colò se vedeau acuma mulţime de steluţe, ĭeraŭ fînarele păscarilor. Feciorul cel maĭ mare al batrînuluĭ a început a împinge luntrea spre apă şi după ce ajunse botul luntreĭ de valurile cari se rostogoleau departe de ţerm, s'a aruncat şi ĭel în luntre, a apucat lopata în mînă şi a afundat'o cu tărie în valurĭ.

— Otcialivaĭ....aĭ..aĭ.... strigă batrînul cînd luntrea apucată răpede de valurĭ a început a zburà în sus şi în jos. Mulţime de stele săreau de pe val pe val, cînd ascuzindu-se, cînd din nou ĭeşind din adînc; ĭerau luntrile Caterlezenilor. Ierà greu, foarte greu, vîntul cu putere grozavă aruncà luntrile înnapoĭ spre mal. Dar o stea mergea înnaintea tuturor, zburînd pe valurĭ şi tot zerîndu se din cînd în cînd, ĭerà fînariul luĭ Vavila. După această lumină se ţineau celelalte luntrĭ.

— Tată nu vezĭ nemică? întrebă Dumitru pe tată-su, care cu amîndouă mînele ţinea mănunchiul cîrmeĭ şi se lăsà pe dînsa cu tot trupul şi de abĭea putea să ţie liniea neschimbată. Ceĭ doĭ băietanĭ lucrau cu lopeţile de le curgeau sudorile. Ierau numaĭ în cămeşĭ şi uzĭ, scăldaţĭ. La întrebarea băietuluĭ bătrînul n'a respuns nemică, iĭ ĭerà poate ruşine să mărturisască că nu vedea de cît noapte neagră.

— Tată, văd o lumină pe valurĭ... trebue să fie vre-o luntre....

De bună samă Dumitru vedea un focuşor, ceialalţĭ înse nu vedeaŭ nemică: din toţĭ mărinariĭ din împrejurimĭ ĭerà slăvit pentru ochĭ, vedea la o depărtare de ne-

crezut. Peste cît-va timp se vedea lămurit o lumină care tot săltà.

— Da, aĭ avut dreptate, luntrea de la vapor trebue să fie, vorbì bătrînul singur cu sine.

— Holà.... ho... se auzì în curînd după ce peste capul luntraşilor a trecut un val de ĭerà cît pe ce să le restoarne luntrea.

Dumitru lăsă lopata şi începù a scoate apa cu o căldare.... luntrea se umpluse pe jumătate.

— Holà....ho ... s'a maĭ auzit acuma lîngă luntrea păscariuluĭ.

— Holà....ho... a respuns bătrînul.

De luntre s'a apropiet un vas pe care ĭerau vre-o doĭ-spre-zece oamenĭ.

— Maĭ sunt oamenĭ pe vapor? întrebă bătrînul greceşte.

— Zece, respunseră de pe luntre.

— Drumul? întrebă ĭear.

— Stambul.

— Marfa?

— Coloniale.

Păscariuluĭ îĭ păsà maĭ mult de marfă de cît de oamenĭ.

— Numele? maĭ întrebă Vavila.

— *Peloponez*, căpitan *Mavro*.

— Bine, 50 de lire, strigă ĭel cînd luntrea ĭerà acum departe.

— Haĭde! se respunse de pe luntrea vaporuluĭ ca o suflare îndepărtată.

— La dracul, nu-mĭ place mie să am treabă cu zahar şi cu smochine Totul se strică de sare, mornăì Vavila în sine.

În depărtare ca de 10 paşĭ se vedea ce-và negru, un trup de care valurile se izbeau cu furie şi maĭ mare. Dumitru a slobozit lopata în apă, lemnul s'a lovit de fund Nu ĭerà adînc de cît de jumătate de stînjăn.

Pe năsip, întors cu fundul aproape în sus, zăcea bie-

tul Peloponez. Cînd se trăgeau valurile de la dînsul se auzea cum țișnea apa din găurĭ. Iel ĭerà ancorat cu două ancore, dar furiea mărei puteà să le rumpă și atuncĭ sănătate, numaĭ vedea nime orezul și maslinele de cari se bucurà așà de mult păscariul.

De o dată bătrînul a azvîrlit de pe botul luntreĭ un cîrlig de fier și a tras luntrea lîngă vapor și îndată toțĭ treĭ s'au suit pe dînsul. Acolò se sileau niște umbre să puĭe pe apă o luntrișoară, dar valurile se împotriveau și oamenii îșĭ perdeau de geaba vremea și puterile.

În timpul acesta au sosit și cele'alte luntri pe cari ĭerau cîte șese oamenĭ. Tot așà s'au prins de vapor cu cîrligele și de la fie-care s'au suit pe vapor cîte patru inșĭ. Păscariĭ au început acuma un lucru uriaș. Poloboacele, saciĭ și putinele le scoteau din lăuntrul vaporuluĭ care nu putea să ție maĭ mult de jumătate de ceas încă. Cum vedeau aceștĭ oamenĭ să lucreze în întunerec, rîdicînd niște greutățĭ așà de marĭ, cum nu cădeau în marea care lovea cu furie vaporul, ĭerà lucru de minunat. Peste un sfert de ceas luntrile ĭerau gata încărcate, de abiea se țineau pe apă și luntrașiĭ așteptau comanda luĭ Vavila ca să plece. Ajutoriul căpitanuluĭ și cu mărinariĭ de pe vapor s'au așezat în luntrea bătrînuluĭ.

Într'o parte a vaporuluĭ, care se plecase cu totul în apă, la lumina unuĭ fînariŭ se auzea: „Cum gîndeștĭ bătrîne, maĭ putem venì încă o dată?“ — „Te-aĭ mierà căpitane, furtuna nu contenește, peste vre-un sfert de ceas vîntul se schimbă; acuma ĭe ușor bate de la resărit, te gonește singur la mal cu vrute cu nevrute; dar ĭeu socot că schimbîndu-se vîntul vaporul se va desprinde, nu stă adînc în năsip.... Apoĭ, să maĭ vedem....

Băiețĭ, a strigat ĭel tare în cit glasul luĭ a acoperit vuetul furtuneĭ: otcialivaĭ....

— Otcialivaĭ, respunseră maĭ multe glasurĭ, s'a auzit liopăitul lopeților și trupurile negre ale luntrilor s'au despărțit de vapor.

Iel ïerà părăsit cu totul, aruncat pe o bancă lungă de năsip, de abïea putea să se împotrivească loviturilor nemilostive ce i le dădea marea. Se întîmplă de multe orï cînd furtuna aşază vre-un vas adînc în năsip, că nu-ï trebue nicï ancoră ca să nu-l rumpă vîntul cînd se schimbă. Teama Caterlezenilor la asemenea întîmplărï ïeste să nu-l nămolească prea ïute şi pun în luntrï piroanele, bucăţï de lemn şi de fier şi în sfîrşit tot ce se poate duce. De multe orï o parte din păscarï remîn pe vapor şi pregătesc marfa aşà că la întoarcerea luntrilor le pot încărcà într'o clipă. Îï de nespus că 60, 70 de luntri marï de mare ce poartă cîte cincï miï de ocale fie-care cu cîte 6, 8 oamenï pe dînsa pot într'o noapte, dar noapte nu glumă că te apucă fiorile privind furtuna de pe mal, să curăţe de marfă un vapor încărcat cu 20,000 tone.

Dar asta nu ïe de ajuns, vaporul îï descărcat, adecă ïe prădat, trebue ca mulţimea asta de marfă să fie ascunsă şi în privinţa aceasta păscariï întrebuinţază desişurile de stuh şi mlăştinile Dunărei aşà de întinse pe amîndouă ţermurile cît priveştï cu ochiï.

Păscariï noştri se sileau cu lopeţile de le curgeau sudorile. Luntrea, bătrînuluï greu încărcată stătea în mijlocul luntrilor. Vedeaï un şir lung de stele pe marea, se sileau aceştï oamenï de fier să se întoarcă o dată, dar bătrînul se hotărîse să nu maï vie a doua oară, ştiea ïel la ce putea duce asemenea încercare. Mărinariï de pe vapor tare obosiţï şedeau ca nişte sacï cu grîu, fără de mişcare. Până ce primejdiea ïerà mare lucraseră din răsputerï pe vapor; cînd au sosit păscariï făceau a doua încercare ca să puïe pe apă luntre a atreia. Pe cea di'ntâiŭ plecaseră doï-spre-zece oamenï şi pilotul, pe vapor remaseră 10 oamenï cu căpitanul; la întâea încercare de a slobozì luntrea a doua pe apă au fost aruncaţï de valurï şi luntrea azvîrlită departe în apă. Bine ïeste să lucrezï ziua, dar cînd lucrezï noaptea, pe jumătate în apă, pe un vas care cît pe ce să se afunde—ïe cam greu.

Acuma sărmaniï mărinarï obosiţï şi lipsiţï de putere

şedeau în luntre, puţin înţelegînd ce se petrecea cu dînşiĭ. Cine a fost în luptă pentru a-şĭ scăpà vieaţa ştie bine aceea obosală şi nepăsare care te apucă după ce aĭ înlăturat teama şi te simţĭ scăpat.

Atuncĭ pe marea s'a petrecut ce và neînţeles, o parte din steluţe ce icĭ colea se zăreau pe mare s'au stîns; zgomotul ce se auzea înnapoia luntreĭ bătrînuluĭ s'a potolit, numaĭ înnainte se auzeau glasurĭ de oamenĭ şi luminau cîte o dată fînarele de pe luntri.

Ciudat lucru, pe cînd o parte din luntri se apropieà de ţerm, unde se zărea focul butoiuluĭ, altă parte fără zgomot se furá spre gura Dunăreĭ.

Bătrînul se făcea că nu înţelege...

— Staţĭ băĭeţĭ, strigă ĭel, trageţĭ luntrile în coace... Heĭ, ian alergaţĭ de maĭ zvîrliţĭ ce-và pe foc, se stînge... Ce dracul nu maĭ sosesc şi tot se uĭtá lung pe marea în toate părţile, voind să vadă celelalte luntri cari nu soseau şi cari atuncĭ ĭerau în mijlocul mlăştinilor. Asta o ştiea ĭel foarte bine, dar vroea să se arăte şi maĭ departe om cinstit.

Mărinariĭ de pe vasul părăsit se grămădeau lîngă foc şi se încălzeau. Puţin le păsà de luntrĭ, de marfă, de vapor şi de toate pe lumea asta. Nu mîncaseră de 24 de ceasurĭ, abiea ĭerau calzĭ, acuma se îngrijau numaĭ de focul care le dădea puţină căldură. Marfa nu ĭerà a lor, vaporul de asemenea, ĭerau plătiţĭ, ba încă reu plătiţĭ şi se purtau cu dînşiĭ ca cu nişte cînĭ.

Căpitanul aşteptà să se facă ziua ca să plece la Sulina, să înştiinţeze pe agentul companieĭ de asigurare că vaporul Peloponez a suferit va sfrîngere, că o parte din marfă care de asemenea ĭerà asigurată a fost scăpată de păscariĭ de la Caterlez cu preţ de 50 de lire turceştĭ.

Se făcea ziuă, în depărtare pe mare nu se vedea nicĭ vaporul, nicĭ luntrile păscarilor, dar bătrînul păscariŭ tot îmblà pe mal din colò în coace şi privea.

— Căpitane, zise ĭel, am pierdut 20 de luntri şi 100 de oamenĭ..

— Îmĭ pare rĕu, căcĭ cu oamenii Domniei-tale s'a pierdut şi marfa mea.

Înţelesese ĭel foarte bine meşteşugul hoţilor, dar ce să le facă? Cine să-ĭ urmărească în bălţile Dunăreĭ? Cine poate spune cîte luntrĭ au fost, cîtă marfă au încărcat? Cine ar putea descrie tot tabloul îngrozitoriŭ ce s'a petrecut în noaptea trecută? Sărmanul căpitan se bucurà că a scăpat cu vieaţa. Şi ĭel ĭerà plătit şi luĭ puţin îĭ păsà de marfa de care nicĭ nu ştiea.

Peste zi a sosit şi agentul, adus de căpitan, a văzut marfa, a dat din cap şi a plătit 50 de lire.

— Ura! Huleaĭ rebiata, se auzea toată ziua în cele cincĭ crîşme din Caterlez.

Tulcea, 1884 Sept. 20. *Şt Besărăbeanu.*

---

*SETEA DE BANI**)

dramă într'un act.

(*prelucrată după Al. Puşkin*)

BARONUL
DUCELE
ALBERT, fiul baronului
SOLOMON, jidov cămătariŭ
IOHANN, sluga luĭ Albert.

Scena se petrece în Flandra prin veacul de mijloc.

În mijlocul scenei pe planul al doilea uşă mare. În dreapta şi în stînga planul întăiŭ uşĭ lăturalnice, maĭ micĭ.—În stînga, pornind de lîngă uşă şi până în fund, fereastră mare cu geamurĭ în multe feţe.—Pe planul întăiu, în dreapta, o masă şi două jîlţurĭ.—În dreapta şi în stînga uşeĭ din fund cîte un scrin mare.—Pe scrinul din stînga un coif, un scut şi o spadă. Între scrin şi uşă o lance răzămată de părete.—De asupra scrinuluĭ din dreapta o za atîrnată în cuiŭ.—Uşile, masa, jîlţurile şi scrinul de stejar.—Toate sînt în stare proastă.

Scena I.

Albert, Iohann.

Albert. Fie ce va fi! dar trebue să ieaŭ parte la luptă. Iohann, arată-mĭ coiful, (Iohann aduce coiful) Străpuns! numai ie bun de nemic. Trebuie să-mi cat altul... Ce lovitură! Afurisit conte de Lorges.

---

*) POËMES DRAMATIQUES (LE BARON AVARE) trad. Ivan Tourguéneff et Louis Viardot.—Paris. Hachette et C-nie 1862.

Iohann. V'aţĭ răzbunat în destul resturnîndu-l de pe cal. O zi întreagă a stat fără suflare şi nu se ştie de va scăpà.

Albert. Ce-a pierdut el? Nemic. Zaua-i veneţiană ie teafără. Cît despre piept nu-l ţine nicĭ un ban, nu-i nevoit să-şĭ cumpere altul,.. De ce nu i-am luat coiful cînd a căzut învins în luptă? Aveam tot dreptul... I l'aşĭ fi luat de nu mi-ar fi fost ruşine de ducele şi de doamnele cari ierau faţă.—Afurisit conte! Maĭ bine îmĭ spărgea capul!.. Ş'apoĭ maĭ am nevoie şi de straie. Rîndul trecut toţĭ cavalerĭĭ ospătînd la masa ducelui ieraŭ numaĭ în mătasă şi catifea, singur ieŭ ieram cu platoşa pe mine. Mi-am cerut iertare zicînd că venisem să ieau parte la lupta turnieruluĭ din întîmplare. Dar acum ce să spun? O, calicie! calicie!... cum ne înjoseştĭ inima! Cînd contele de Lorges îmĭ străpunse coiful cu greaua-ĭ *lance*, trecînd în goană pe lîngă mine; cînd cu capul gol am dat pintenĭ luĭ *Emir* şi izbindu-mă ca fulgerul l-am buşit la două-zecĭ de paşĭ departe, ca pe un mic copil de casă; cînd toate doamnele au sărit de pe scaunele lor şi însă-şĭ Clotilda, coperindu-şĭ faţa, ţipă fără voie; cînd trîmbiţile toate slăviră vîrtoşiea asteĭ loviturĭ, nime nu-şĭ dădù samă de cea ce pricinuì vitejiea şi îngrozitoarea-mĭ putere.... Ieram nebun de ciudă, văzîndu-mĭ coiful dogit. Ce mă făcuse aşa de viteaz?... Zgîrcenia! Da, zgîrcenia!... Nu-ĭ ie greu să te parşivească cînd trăeştĭ subt un coperemînt cu tata. Cum îi maĭ ieste bietuluĭ *Emir*?

Iohann. Tot şchioapătă. Nu-l puteţĭ încălecà

Albert. Ah, voiŭ cumpărà şargul... Bine că nu-i scump!

Iohann. Scump, nu; dar n'avem frîntă para.

Albert. Ce ţi-a spus hoţul de Solomon?

Iohann. A spus că nu vă maĭ poate împrumutà banĭ fără amanet.

Albert. Amanet? Dar pe unde vraĭ să ieaŭ ceva de amanetat, vită ce ieştĭ?

Iohann. Asta i-am spus şi ieŭ.

Albert. Şi ce a zis?

Iohann. A prins a se căinà şi a se scărpinà în cap.

Albert. Dar, trebuiea să-ĭ spuĭ că şi tata ie bogat cît un Jidan şi că maĭ curînd saŭ maĭ tîrziu tot ieŭ am să-ĭ moştenesc bogăţiile, dobitocule!

Iohann. Asta i-am spus şi ieu.

Albert. Şi ce-a zis?

Iohann. A prins a se scărpinà în cap şi a se căinà.

Albert. Tîrtanul draculuĭ!

Iohann. S'a ţinut grapă de mine şi-acum aşteaptă să-l primiţĭ.

Albert. Aşa! Apoĭ lasă pe mine! Zi-ĭ să vie. (Iohann iese pe uşa din fund). Nu-i daŭ drumul păn' nu scoate banĭ. (Iohann şi Solomon întră).

Scena II.

Albert, Iohann, Solomon.

Albert (luĭ Iohann). Păzeşte-ne de tata! (Iohann se închină şi ĭese).
Solomon (intrînd). Sluga plecată.
Albert. Ah, prietene! (în parte) Tîrtan afurisit! (tare) Cinstite Solomoane, fă bine şi vină maĭ încoa... Ce aud? Drept ĭe că nu maĭ împrumuţĭ pe credet?
Solomon. Ah, slăvite stăpîne! jur c'aşĭ da cu toată inima; dar n'am cum. De unde să ĭeŭ banĭ? Am calicit cu toţiĭ făcînd bine la magnaţĭ. Nime nu plăteşte. Chiar ĭeu veneam să vă rog să-mĭ daţĭ înnapoĭ... batăr o parte...
Albert. Dar, hoţule! De-aşĭ avea banĭ crezĭ c'aşĭ vrea să maĭ am vr'o daraveră cu tine!... Ce maĭ atîta, nu fiĭ îndărăptnic, Solomon dragă. Haĭ scoate gălbănaşiĭ, dă-mĭ vr'o sutişoară, ştiĭ fără să-ţĭ cotrobăesc buzunările.
Solomon. O sută! Ah, dac' aşĭ avea o sută de galbenĭ!
Albert. Apoĭ bine Solomoane, nu-ţĭ ie ruşine să nu-ţĭ ajuţĭ prieteniĭ?
Solomon. Pot să jur!..
Albert. Ian tacĭ! Vraĭ să-ţĭ daŭ ce-va amanet? Ieştĭ smintit pe semne! Ce vraĭ să-ţĭ dau amanet? O piele de porc? De-aveam ce-va care să facă parale, nemeream ĭeŭ tîrgul de mult. Ş'apoĭ nu te mulţămeştĭ cu cuvîntul unuĭ cavaleriŭ, cîne ce ĭeştĭ?
Solomon. Cuvîntul Dumnea-voastră, cît îţĭ trăi face mult, foarte mult. Ca şi iearba fieruluĭ, poate să vă deschidă toate sipetele bogasierilor din toată Flandra. Dar daca mi-l daţĭ mie, unuĭ serman evreŭ, şi apoĭ sá se întîmple, ferească Dumnezeu, să murițĭ, atuncĭ în mînele mele ar fi ca cheea unuĭ sipet zvîrlit în fundul mărilor.
Albert. De murit am să mor o dată; dar nu înaintea tateĭ.
Solomon. Cine ştie? Noĭ nu sîntem stăpînĭ pe zilele noastre, nicĭ nu ştim cît o să trăim. Un tînăr, ĭerĭ zdravăn cît un munte îl vezĭ că a-zĭ moare şi patru moşnegĭ îl duc găfuind la groapă pe umeriĭ lor gîrboviţĭ.. Baronul ĭe voinic, cu mila luĭ Dumnezeu poate s'o maĭ ducă încă vr'o două zecĭ, poate chiar treĭ-zecĭ de anĭ...
Albert. Aiurezĭ Tîrtane? Peste treĭ-zecĭ de anĭ voiŭ avea cincĭ-zecĭ, şi atuncĭ ce-aşĭ maĭ face cu baniĭ?
Solomon. Cu baniĭ? Cu baniĭ aĭ ce face orĭ şi cînd şi la orĭ ce vrîstă. Dar omul cît ie tînîr se uită la banĭ ca la nişte robĭ aĭ plăcerilor luĭ, ĭĭ împrăştie fără samă şi socoteală; pe cînd bătrîn se uită la ĭeĭ ca la nişte prietenĭ sigurĭ, credincioşĭ şi ţine la ieĭ ca la ochiĭ din cap.

Albert. O! tata nu se uită la banĭ nicĭ ca la nişte robĭ, nicĭ ca la nişte prietenĭ, ci ca la nişte stăpînĭ. Iel îĭ slujeşte; şi încă cum! Iel ĭe robul lor; ĭe ca un cîne în lanţug. Poftim, trăieşte într'o hardughie neîncălzită, bea numaĭ apa, mînîncă pîne goală şi tremură de frig, de nu poate închide ochiĭ noaptea întreagă; în vreme ce aurul luĭ se lăfoeşte şi mucezeşte în tainiţĭ... Dar las pe mine! mi-a pica iel o dată în palmă aurul ista... l'oiŭ aeresi ieŭ!

Solomon (în parte). Da, la moartea baronuluĭ au se curgă maĭ mulţĭ galbenĭ de cît lacrimĭ! (tare) Deie Dumnezeu să moşteniţĭ cît maĭ curînd.

Albert. Amin.

Solomon. Ce-ĭ drept, s'ar putea uşor....

Albert. Ce?

Solomon. Vraŭ să zic c'ar fi un mijloc...

Albert. Ce mijloc?

Solomon. Ieu, un bătrîn; prieten al meu; un Jidov; un biet negustoriŭ...

Albert. Un cămătariŭ ca tine? Orĭ ce-va maĭ cinstit?

Solomon. Nu, luminate, Tobi, are altă negustorie, face nişte. picăturĭ... Îĭ lucru mare!... Să vezĭ cît îs de bune...

Albert. Ieĭ, şi? Ce-aŭ de-a face picăturele?...

Solomon. N'aĭ de cît să puĭ într'un păhar în apă.. Treĭ picăturĭ ie destul. N'au nicĭ gust, nicĭ culoare,... Şi omul fără tăeturĭ, fără durere de inimă, fără suferinţă, moare încetişor.

Albert. Prietenul tău vinde otravă?

Solomon. Da... şi otravă.

Albert. Ieĭ, şi? Nu cumva te duce mintea să-mĭ daĭ în loc de banĭ vr'o sută de stecle de otravă drept un galbăn una...? Aşa-ĭ?..

Solomon. Mă luaţĭ în rîs. Nu; vream... Poate că Dumnea-voastră... Credeam;... poate c'a venit vremea să moară baronul.

Albert. Cum să otrăvesc pe tatul mieu? Ş'aĭ îndrăznit.., fiuluĭ săŭ!... Iohann! (Iohann intră) înşfacă-l!... Aĭ îndrăznit! Dar nu te-aĭ gîndit, duh spurcat! cîne! şerpe! că am să pun să te spînzure la poarta casteluluĭ?

Solomon. Iertaţĭ, am greşit;... şugueam.

Albert. Iohann! O funie!

Solomon. Am... şuguit. Zic zeu!... (scoate o pungă) Iaca banĭ!

Albert. Afară cîne! (Solomon fuge pe uşa din fund). Iaca, unde m'a împins zgîrcenia tateĭ! Iaca, ce îndrăzneşte să-mĭ cuvinteze un Tîrtan! Dă-mĭ un pahar de vin; m'a apucat un tremur!... am nevoe de banĭ. Iohann! fuga după iel şi-ĭ iea galbeniĭ... Iuda draculuĭ!... (Iohann dă să fugă) Nu, stăĭ! galbeniĭ luĭ ar puţi a vînzare ca şi ceĭ treĭ-zecĭ de arginţĭ aĭ strămoşuluĭ săŭ.., Ţi-am cerut vin!

Iohann. Nu maĭ ĭeste nicĭ un strop.

Albert. Dar vinul, trimes în dar de Raymond din Spania!

Iohann. Am dus ultima butelcă fierarului cînd ierà bolnav.

Albert. Ah, da Îmĭ aduc aminte Dă-mĭ atuncea apă... (Iohann ĭese pe uşa din fund). S'a sfirşit! Mă duc să cer duceluĭ dreptate. Trebuie să silească pe tata să îngrijască de mine ca de un fecior de neam, nu să mă ţie ca pe un guzgan în fundul uneĭ pivniţĭ. (Iohann aduce apă) Haĭ cu mine! (Iese prin fund)

Iohann. (Bea apa stringînd din umere).

Albert (în afară). Iohann!

Iohann. Iaca vin! (fuge prin fund).

Scena III.

Baronul (singur)

Baronul. (După un timp se iveşte în deschizătura uşei din fund, se uită după Albert şi Iohann apoi intră cu pază şi închide toate uşile). Cum un tînăr nesocotit aşteaptă ceasul de întîlnire cu vr'o şmecheră leliţă, ori cu vr'o netoată pe care a înşelat-o, ast feliŭ şi ieu am aşteptat să fiu singur ca să-mĭ pot revedea în linişte tainiţele credincioase... zi îmbelşugată! Pot să maĭ adaug într'a treia tainiţă, încă deşartă, o mînă de galbenĭ, astă-zi adunaţĭ... (priveşte aurul din mîna sa) Asta pare maĭ nemic;... dar comorile cresc pe 'ncetul.—Am cetit nu ştiu unde, că un craiŭ puternic poruncì o dată oştenilor săi ca fie-care dintre iei s'aducă cîte-o mînă de ţernă într'acela-şĭ loc; şi o mîndră colină se înnalţă; şi craiul de pe a iei culme putu să privească, plin de bucurie, şi şesul albit de corturĭ şi marea pe care lunecau nenumăratele-i vase. Ast-feliŭ şi ieu, aducînd zilnicu-mĭ bir, a-zi o leacă mînĭ o leacă am durat colina mea; şi din vîrful iei pot să privesc şi ieu tot ce-mĭ ie supus. Ce nu-mĭ ie supus? De aicĭ pot stăpînĭ lumea ca şi un duh ceresc. N'am de cît să vreu şi palate mîndre se vor ridica; zinele zburdalnice vor grăbi spre încîntătoarele mele grădinĭ; muzele îmĭ vor aduce darurile lor; liberul geniu mie se va închinà... Şi virtutea şi munca cu chinurile sale vor aştepta de la mine, pline de umilinţă, răsplata lor.... N'aşĭ avea de cît să şuer şi crima singerînd mi se va înfăţoşa tîrîndu-se pe brîncĭ, ascultătoare şi tremurînd;... şi-mĭ va linge mîna; „ şi-mĭ va cătà ţintă'n ochĭ, cercînd să dezlege vroinţa mea... Totul îmĭ ie supus mie, ĭeu nu sînt nimăruĭ căcĭ nu ştiu ce ĭe pofta. Îs liniştit, îmĭ ştiu puterea şi asta-mĭ ĭe destul. (priveşte aurul din mîna sa). Da, asta pare puţin şi cu toate aceste cîte grijĭ, înşelăciunĭ, minciunĭ, cîte lacrimĭ, cîte rugăminţĭ, cîte blăsteme sînt adunate acì! Iată un galbăn, şters şi fără zimţĭ, mi l'a dat astă-zĭ o văduă; dar cu cît greu! A stat jumătate de zi sub fereasta mea cu o droaie de

copiĭ, îngenunchiată şi scîncind la rugăminţĭ. O ploaie răpede şi rece căzù, stătù şi căzù din nou, faţarnica, nicĭ că se urnea! Aşĭ fi putut s'o alung, dar ce-va-mĭ şoptea în taină că adusese datoriea bărbatuluĭ său.... Nu cred, gîndeam în gîndul mĭeu, că vrea să împle grosul chiar de mînĭ. Şi istalalt galbăn, mi l'a adus Thibault. De unde dracul l'a luat leneşul? Fără îndoială l'a furat; orĭ poate, la drumul mare..... noaptea,.... într'un codru!... Da, dacă toate lacrimile, toată sudoarea, tot sîngele scurs pentru aurul ticsit aci, ar putea să ţîşnească de-odată din pămînt, s'ar întocmi un nou potop şi m'ar îneca lîngă odorul mieu!... Dar vremea trece. Pot să... (cată cheea). De cîte orĭ vreau să deschid vr'una din tainiţele mele simt un fior tot o dată fierbinte şi de gheaţă. Nu ie frica! O nu, de cine şi de ce mi-ar fi frică? Am cu mine spada; şi vrednicu-mĭ oţel respunde de aurul mieu;... dar nu ştiu ce simţire neînţeleasă îmĭ strînge inima!... Doctoriĭ zic că uniĭ oamenĭ găsesc o stranie plăcere în omor. Cînd vîr cheea în broască, simt cea ce trebuie să simtă şi ieĭ cînd împlîntă cuţitul în trup.... Ie îmfiorător şi plăcut în acela-şĭ timp! (Merge la uşa din fund, cată în sculpturile privazului din dreapta borta cheei, o găseşte şi descuie.—Partea de părete di'ntre uşă şi scrin se acufundă şi se vede o î fundătură în zid, care cuprinde afară de banĭ o mulţime de odoare de mare preţ). Iată bucuriea mea! (aruncă mîna de galbenĭ în tainiţă). Haide şi voĭ! Destul de cînd rătăciţĭ prin lume, destul de cînd slujiţĭ poftele şi nevoile omeneştĭ, dormiţĭ de-acum somnul pacînic al putereĭ şi linişteĭ eterne, cum dorm zeiĭ în ceriurile adîncĭ.... Fie a-zĭ zi de serbătoare! Haĭ să vă privesc la o laltă dragĭ comorĭ; să-mĭ desfăt văzul cu sclipirile voastre. (Apasă un resort. Scrinul şi păretele până d'asupra cuiuluĭ în care ie atîrnată zaua se acufundă.—Apoĭ apasă un alt resort şi remăşiţa păretului, de la scrin şi până în colţ, se acufundă). Is cît şi un craiu!.. Ce sclipire fermecătoare! Ce împărăţie! Cît e de puternic şi cît îmĭ ie de supus! Iată fericirea, iată gloriea, iată cinstea!.. Îs cît şi un craiŭ!... Dar după mine, cuĭ trebuie să remîie astă putere? Moştenitoriul mieu, un smintit, un cheltuitoriŭ, tovarăş la orĭ ce neruşinate destrînărĭ.... Abiea voiŭ închide ochiĭ şi ĭel însoţit de un stol de linguşitorĭ şi lingăĭ, după ce-mĭ va furà cheele de pe hoitul mieu, va deschide tainiţele rizînd şi comorile mele se vor împrăştiea în vînt!... Dar cu ce drept? Adunat'am oare astă bogăţie dormind orĭ petrecînd? Cine ştie de cîte am postit, cine ştie cît mă ţine astă avere, cîte pofte îmfrînate, grijĭ mohorîte, cîte zile fără odihnă şi noptĭ fără somn?.... Fiul mieu îşĭ va zice ĭel oare că inima mea a prins mucegaiŭ şi că n'am ştiut ce-ĭ pofta împlinită; orĭ că cugetul nu m'a încolţit nicĭ odată. Cugetul, astă fiară care-ţĭ sfîşie inima cu ghiarele sale; cugetul, ast musaferiŭ nepoftit, ast creditor neînblînzit, ast vrăjitor care-ar turburà chiar şi pacea mormintelor şi le-ar face să-şĭ svîrle leşurile afară?... Nu! Nu! cîşti-

gă-ţĭ singur avuţiea, sufere!.... Şi atuncĭ vom vedea, nesocotite, dacă veĭ împrăştiea ceea ce veĭ fi adunat vărsînd sudorĭ de sînge.... O! dac'aşĭ putea ascunde aste tainiţĭ privirilor nevrednice! Dacă mort, aşĭ putea ieşì din groapă să mĕ pun înnaintea lor, stafie păzitoare! Dacă le-aşĭ putea apăra în vecĭ contra tuturor! (s'aude sunînd din corn). Cine-va! (Inchide răpede tainiţele, deschide uşele şi iese prin fund).

Scena IV.

Albert, Ducele.

Albert. Credeţĭ, Sire, c'am suferit cît am putut ruşinea aspreĭ nevoĭ.... De-aşĭ maĭ putea răbdà nu m'aşĭ fi plîns.

Ducele. Te cred. Un nobil cavaleriŭ ca Dumnea-ta n'ar învinovăţi pe tatul său, dacă n'ar fi silit. Puţinĭ fiĭ sînt aşa de hainĭ ca să facă pe nedreptul o asemenea faptă. Fiĭ fără grijă. Voiŭ vorbi cu baronul. Îl voiŭ face să înţeleagă cu binişorul.... Datu-i-aĭ de ştire că sînt aci.

Albert. Da, sire, am zis să-l vestească.

Ducele. Ie mult de cînd nu ne-am văzut. Ierà prietenul bunuluĭ mieu.... Îmĭ aduc aminte de ĭel de cînd ĭeram copil; mă suia pe calul său şi mă coperea cu greu-i coif, greu cît un clopot. (uitîndu-se pe uşa din fund). Cine ĭe bătrănul ceala? Nu ie ĭel?

Albert. Iel sire.

Ducele. Întra în odaia de alăturĭ. Te voiŭ chiemà îndată ce-l voiŭ îndupleca.

(Albert intră în stînga. Baronul intră prin fund).

Scena V.

Ducele, Baronul.

Ducele. Baroane, îmĭ pare bine că te găsesc zdravăn şi voios.

Baronul. Şi ieu mulţămesc ceriuluĭ, Sire, că v'am văzut în casa mea înnainte de a închide ochiĭ.

Ducele. Ie mult baroane de cînd nu ne-am maĭ văzut, un amar de anĭ! Îţĭ maĭ aducĭ a minte de mine?

Baronul. Sire, îmĭ pare c'a fost ĭerĭ. Ah, ĭeraţĭ un copil zburdalnic... Răposatul duce îmĭ zicea adesa: „Filipe, ast-felĭŭ mă „chiamă, ce zicĭ de plodul ista? Peste vr'o două-zecĭ de anĭ vom „fi nişte nătărăi pe lîngă dînsul“. Pe lîngă tine, Sire.

Ducele. Ne vom înprietenì din nou. De ce nu maĭ daĭ pe la curte?

Baronul. Am îmbătrînit Sire; ce-aşĭ maĭ cătà pe la curte? Sire sînteţĭ tînăr, vă plac turnierele, petrecerile şi ĭeu într'astea numaĭ am nicĭ un rost.... Dacă cerul ne-ar trimite sabie în ţară,

aşĭ fi gata să-mĭ încalec gemînd calul şi aşĭ maĭ avea poate puterea să trag spada întru apăŕarea voastră.

Ducele. Baroane, îţĭ ştiu credinţa. Aĭ fost prietenul bunuluĭ mieu, tatul mieu ţinea mult la Dumnea-ta şi ieu vecinic te am socotit cavaler viteaz şi crediucios. Dar să ne punem jos... Ai copiĭ baroane?

Baronul. Un singur fecior.

Ducele. De ce nu-l văd între curteniĭ mieĭ? Curtea acum nu-ţĭ place;... dar un tînăr de vrîsta şi sama sa nu trebuie să stea departe de noĭ.

Baronul. Ficiorul mieu nu bate cu plăcerile lumeştĭ şi zgomotoase, îĭ selbatec de feliul luĭ şi morocănos. Cutrieră codriĭ într'una, ca un puiŭ de cerb.

Ducele, Selbătăciea asta nu ĭe bună!... Dar las!.... Să-l prindem la curte şi apoĭ uşor îl vom deprinde cu veseliile, balurile, turnierele. Treimete-mi-l şi hotărăşte-ĭ, de cheltuială, o sumă potrivită cu rangul său... Încreţeştĭ sprincenile.... Ţi-ĭ reu poate?

Baronul. Nu, Sire, nu mi-ĭ reu;.... dar m'aţĭ turburat. N'aşĭ fi vrut să vă arăt.... mă siliţĭ să vă spun de fiiul mieu, ceea ce aşĭ fi vrut să v'ascund. Sire, din nenorocire, ĭe nevrednic de bunătatea voastră. Nevrednic de a vă atrage luarea aminte.... Îşĭ nenoroceşte tinereţele cu înnărăvirile şi nesocotinţa unuĭ traiŭ mîrşav.

Ducele. De sigur, baroane, asta ie din pricină că trăieşte singuratec. Singuratatea şi trîndăviea strică tineretul. Tremete-mi-l; fă cum zic; şi va uità apucăturile luate din pricina urîtului şi a singurătăţei.

Baronul. Iertaţi-mă, sire; dar..., la drept vorbind, nu mă pot îndupleca.

Ducele. De ce?

Baronul, Nu siliţĭ pe un bătrîn....

Ducele. Ba vroiŭ să ştiu pricina împotrivireĭ.

Baronul. (după o tăcere). Îs pornit contra fiuluĭ mĭeu.

Ducele. Pentru ce?

Baronul. Pentru o crimă?

Ducele. Ce crimă? spune!

Baronul. Iertaţĭ, Sire.

Ducele. Ie ciudat de tot! Se fie oare vr'un lucru aşa de îngrozitoriŭ?

Baronul. Da, îngrozitoriiŭ.

Ducele. Ce-a făcut?

Baronul. A vrut.... (maĭ încet) să mă ucidă.

Ducele. Să te ucidă? Dar dacă ie aşa îl voiŭ da pe mîna dreptăţeĭ ca pe un nelegiuit.

Baronul, Nu voiŭ cătà să-i dovedesc crima, cu toate că știu foarte bine că-mĭ așteaptă moartea,... cu toate că știu asemenea că s'a încercat să mă....

Ducele. Ce?

Baronul. Să mă prade!...

Scena VI.

Ducele, Baronul, Albert.

Albert. (repezindu-se din odaia din stînga). Spuĭ minciunĭ, baroane!

Ducele. (lui Albert răstit) Cum ai îndrăznit să întri?

Baronul. Tu!... aicĭ? Tu!... ai îndrăznit?... ai putut glăsui asemenea vorbă tatului tău? Spun minciunĭ?.... Și în fața suveranului nostru! și cum, miea!.... Ce, numai sînt oare gentilom?

Albert. Ieşti un minciunos!

Baronul. Minciunos!... Și cerul nu te-a trăsnit încă? Sfinţĭ resplătitorĭ! De-ĭ așà ridică asta!... (iĭ aruncă mănușa) și spada să ne judece!

Albert. (iea mănușa) Mulţămesc!.. Ieată întăiul lucru dăruit de tata.

Ducele. Ce-am văzut? Ce s'a îndrăznit înnaintea mea?... Un fiu primește provocarea bătrînuluĭ său tată? În ce timpurĭ am pus pe fruntea mea corona ducală!

Baronul. Minciunos!...

Albert. Tâlhariŭ!...

Ducele. Tăcețĭ amîndoĭ!... Tu bătrîn fără minte și tu puiŭ de tigru. Haĭ lasă! dă-mĭ mănușa! (îĭ smuncește mănușa) O încleștase ca în ghiare, fieara ieșĭ! Și nu îndrăznì să maĭ daĭ ochiĭ cu mine până nu te voiu chĭemà. (Albert iese prin fund) Și tu nenorocit bătrîn!... Nu-ţĭ ie rușine?...

Baronul. Iertaţĭ, sire; nu pot sta în picioare... Genunchiĭ mi se îndoaie. Mă înnăduș!... mă înnăduș!... Unde mi-s cheile?... cheile!... (cade într'un jilţ cătînd cheile).

Ducele. Îșĭ pierde simţirea, moare!... Doamne ce timpurĭ înăsprite! Ce inimĭ de fier!

Baronul. Cheile!... (dă de smocul cu chei, îl ridică până lîngă ochĭ, apoĭ îl scapă) Che!... Cheile!!... (moare).

(Perdeaua cade.)

V. G. Mortzun.

Despre dialectul Moldovenesc *)
(urmare)

Innainte de a maĭ da lămurirĭ în privinţa dialectuluĭ moldovenesc, voiŭ pune aice o probă de limbă scrisă foneticeşte curat, pe cît mi-a stat prin putinţă cu caracterile noastre tipografice.

Ce bine ar fi, dacă ar voì abonaţiĭ noştri să ne trimeată probe de limbă de pe acolò pe unde trăesc şi să ne noteze ce particularităţĭ moldoveneştĭ nu sînt cunoscute pe acolò! Aşteptînd asemenea fericire, facem ce putem.

Oamenĭ nalţĭ *) (anec. pop.)	**Oaminĭ nalţ** (anec. pop.)
Într'o ţară unde-và Şi'ntr'o vreme pe cînd-và Fost'a fost un împărat Prea chipos şi nalt de stat; Iear viziriŭ avea voinic, Dar mărunt de stat, mai mic.	Într'o ţarî undi-và Şî'ntr'o vremi pi cînd-và Fost'o fost un înparat Pre chipos şînalt di stat Iear vizîrĭ avè voĭnic Dar mărunt di stat, maĭ n'ic.
Într'o zi pe cînd şedeau Şi'ntre dînşiĭ sfătueau, Nu ştiu cum s'a întîmplat Că viziriul înciudat Pre'mpărat l'a cam brăzdat Şi cu o vorbă l'a'ncruntat Cît ĭerà de împărat.	Într'o zî pi cînd şîdè Şî'ntri dînşî sfătuè Nu ştĭu cum s'o întînplat Cî vizîriu înciudat Pi'nparat l'o cam brazdat Şî c'o vorbî l'o'ncruntat Cît ĭerà di înparat.
Împăratul i-a fost zis Că-ĭ de stat prea mic şi-a ris; Iear viziriul supărat, Zis'a către împărat: „Ceĭ ce sînt de stat maĭ micĭ Sînt cuminţĭ şi sînt voĭnicĭ; Iear ceĭ nalţĭ şi deşiraţĭ Sînt nebunĭ şi zvînturaţĭ Şi de vraĭ să-ţĭ dovedesc Ieu porunca'ţĭ împlinesc."	Înparatu i-o fost zîs Cî-ĭ di stat prè n'ic ş'o rîs; Iear vizîriu suparat: Zîs'o cătrî înparat: „Ciĭ ci sînt di stat maĭ n'icĭ Sînt cuminţ şî sînt voĭnicĭ; Iear ciĭ nalţ şi dişîraţ Sînt nebunĭ şi zvînturaţ Şî di vraĭ sî-ţ dovidesc Ieu poronca'ţ înplinesc".

*). Vezĭ No. 19, 20, 22—23 an III „C".
*). Anecdota ĭeste de *T. D. Speranţa* vezĭ No. 19 an III „C".

Împăratul poruncì
Ca să facă cum va ştì
Până cînd va dovedì
Şi porunc'a poruncit
Ca să cate negreşit,
Dacă vrea să maĭ trăească
Pre la curtea împărătească,
Să-ĭ aducă drept dovadă
Vr'o treĭ oamenĭ nalţĭ să-ĭ vadă
Fi vor teferĭ orĭ nebunĭ
Şi zăluzĭ şi căscăunĭ?

Împăratul poroncì
Şi viziriul se primì
Şi dădù poruncă grabnic
De strigă prin tîrg şi crainic
Ca ceĭ nalţĭ de stat să vie
Că-s chemaţĭ la'mpărăţie.
Prin tîrg crainiciĭ strigară
Şi la curte s'adunară
Oamenĭ mulţĭ şi nalţĭ de stat
Tocmaĭ cum au fost chiemat.
Alegînd vr'o treĭ i-a pus
Într'o casă'n curte sus
Şi-acolò puţin şezînd
La'mpărat s'au dus pe rînd.

Cel di'ntăiŭ care-a venit
Şchiop şi ciunt s'a nemerit.
Împăratul l'a'ntrebat:
Cum de-ĭ ciunt şi de-a şchiopat?
Omul zice: „Împărate,
Ieu sînt dascăl din păcate
Şi'ntr'o vreme am poruncit
Ca şcolariĭ nesmintit
Orĭ şi cînd voiŭ strănutà
Orĭ şi unde s'a'ntîmplà*
Din mînĭ tot să lase jos
Şi să-mĭ strîge: *sănătos*!
Într'un glas cu toţĭ de-o-dată
Şi din palme toţĭ să-mĭ bată.
Decĭ cu această învăţătură

Înparatu poroncì
Ca sî facî cum a ştì
Pănî cînd va dovidì
Şi poronc'o poroncit
Ca să cati nigreşit,
Dacă vre sî maĭ trăiascî
Pi la curtia înpărătiascî
Sî-ĭ aducî drept dovadî
V'o triĭ oaminĭ nalţ sî-ĭ vadî
Cì-or tefirĭ orĭ nebunĭ
Şi zăluz şi căscăunĭ?

Înparatu poroncì
Şî vizîriu sî prin'ì
Şî dadù poroncî grabnic
Di strîgă prin tîrg şî craĭnic
Ca ciĭ nalţ di stat sî γie
Cî-s chemaţ l'a'npărăţiì.
Pin tîrg crainici strîgarî
Şi la curti s'adunarî
Oaminĭ mulţ şî nalţ di stat
Tocma cum o fost chiemat,
Alegînd v'o triĭ i-o pus
Într'o casî'n curti sus
Ş'acolò puţîn şăzînd
L'a'nparat s'o dus pi rînd.

Cel di'ntăĭ carı-o vinit
Şchiop şi ciunt s'o nimerit.
Înparatu l'o'ntrebat:
um di-ĭ ciunt şî di-o şchiopat?
Omu zîci: „Înparate,
Ieu îs dascîl din pacate,
Şî'ntr'o vremi-am poroncit
Cî şcoleri nesmintit
Orĭ şî cînd-oĭŭ stărnutà,
Orĭ şî undi s'a'ntîmplà,
Din mîn tot sî lesî jos
Şî sî-n'i strîgi: *sănătos*!
Într'on glas cu tăţ di o datî
Şi din palmi toţ sî-n'i batî.
Decĭ cu aiastî'nvăţăturî

---

*) **Ar** fi trebuit curat literar: *se va întîmpla*, în versurĭ înse se poate primi şi forma moldovenească pusă de autoriŭ. NR.

Lunĭ şi anĭ maĭ mulţĭ trecură	Lunĭ şi aĭ maĭ mult trecurî
Până cînd mi s'a'ntîmplat	Pănî cînd n'i s'o'ntîmplat
Că băieţiĭ mi-au scăpat	Cî băieţî n'i-o scapat
Scoţind apă, ca din mînă,	Scoţînd apî, ca din mînî,
Un cofeiŭ într'o fîntînă.	Un cofeĭ într'o fîntînî.
Cînd mi-au spus am alergat	Cînd n'i-o spus am alergat
C'o frînghie m'am legat	C'o frînghii m'am legat
Şi băeţiĭ toţĭ s'au pus	Şî băieţî tăţ s'o pus
Să-mĭ dea drumu'ncet de sus	Sî-n'ĭ dei drumu'ncet di sus
Până cînd va fi să pot	Pănî cînd a ci sî pot
Pe cofeiŭ să-l prind, să-l scot.	Pi cofeĭ sî-l prind, sî-l scot.
Am întrat cofeiu-am prins	Am întrat cofeiu-am prins
Şi veneam afară 'ntins,	Şi vinem afarî'ntins,
Căcĭ băieţiĭ toţĭ trăgeau	Cî băieţî tăţ trăgè
Să mă scoată se sileau	Sî mă scoatî sî sîlè.
Tocmaĭ, înse, cînd la gură	Tocma, însî, cînd la gurî
Nişte raze'mĭ străbătură	Nişti razî'n'ĭ străbăturî
De la soare'n ochĭ şi nas	Di la soari'n ochĭ şî nas
Şi-un strănut atuncĭ am tras...	Ş'on stărnut atuncĭ am tras
Cînd stărnut, atuncĭ de o dată	Cînd stărnut, atuncĭ di o data
Toţĭ în palme'ncep să bată,	Tăţ în palmi'ncep sî batî
Iear ĭeu cad şi mă stîlcesc	Iear ĭeu chic şî mă stîlcesc
Şi şchiopez şi mă ciuntesc".	Şi şchiopez şî mă ciuntesc."
Împăratul ascultînd	Înparatu ascultînd
Zise, vorba încurcînd:	Zîsĕ, vorba încurcînd:
„Chiar nebun nu prea se pare,	„Chiar nebun nu pre sî pari,
Dar prea multă minte n'are."	Da pre multî minti n'ari".
Cel de-al doilea cînd vine,	Ceal de-a doilea cînd vini,
Un obraz cu mîna-şĭ ţine.	Un obraz cu mîna-ş ţîni.
Împăratul îl prăveşte	Înparatu îl prăveşti
Şi-apoĭ ĭeară-şĭ porunceşte:	S'apoĭ iarî-i poronceşti
Ca să-ĭ spue ce-a păţit	Ca sî-ĭ spui ci-o păţît
Şi'n ce chip s'a betejit?	Şî'n ci chip s'o betejît?
Iel începe: Împărate	Iel începi: „Înparati,
Ieu sînt dascăl, din păcate,	Ieu îs dascîl, din pacati,
Şi şcolariĭ într'o zi,	Şî şcoleriĭ într'o zî,
Nu ştiu cum se nemerì,	Nu ştĭu cum sî nimerì
Au venit cu toţĭ, mi-au spus	O vinit cu tăţ n'i-o spus
Că sînt bolnav şi s'au dus	Cî sînt bolnav şi s'o dus
La un doctor ca să-l chieme	La on doftur, ca sî-l chemi
Să mă vadă maĭ din vreme.	Sî mă vadî maĭ din vremi
Iear în urmă ĭeu gîndesc	Iear în urmî ĭeu gîndesc

Doctorii cum lecuesc
Și atuncĭ știind prea bine
Că un doctor cum îțĭ vine
Păn la altă vindecare
Te oprește de mîncare,
Păn ce doctor îmĭ aduc
M'așezaĭ ce-và să'mbuc,
Mîncam ouă, dar de-odată
Ieată doctorul s'arată,
Pe cînd tocmai am fost pus
Ieu în gură un gălbănuș.
Cînd îl văd, mă zăpăcesc,
Dau să-l lepăd, nu'ndrăznesc.
Și'ntr'o vreme da-al de acele
Il dăduĭ după măsele.
Iear cînd doctoru-a intrat
Și-mĭ văzù-un obraz îmflat
Puse mîna, pipăi,
Maĭ stătù, se răsgîndì
Și'ntrebă apoĭ de mine
De mă doare. De rușine
Că mă doare chiar i-am spus,
Atuncĭ doctorul s'a pus
La tăiat și spintecat
Și obrazul tot mi-a spart
Și mi-a scos din gură ĭeară
Gălbănușu'ntreg afară.
Uit'-te,** vezĭ ce avușĭ în gură?
Coșcogemite coptură!.!"
Iel îmĭ zice: „Vezĭ ce-avușĭ?"
Ieu mă uit la gălbănuș
Și de doctor vindecat
C'un obraz remas'am spart."

„Iea acesta-ĭ hotărît
Chiar năuc desăvîrșit!"
Zise-acuma împăratul
Și strigă să vie altul.
etc...

Dofturi cum lecuesc
Sî atuncĭ știind pre ghini
Cî un doftur cum îț vini
Păn la altî vindicari
Ti oprești di mîncari,
Păn ci doftur în'i aduc
M'așăzăĭ ce-và sî'mbuc.
Mîncam ou***, dar di-o datî
Iatî dofturu s'aratî,
Pi cînd tocma am fost pus
Ieu în gurî on gălbănuș,
Cînd îl văd mă zăpăcesc
Dau sî-l lepîd, nu'ndrăznesc
Șî'ntr'o vremi de al di-acelı
Îl dăduĭ dupî măsăli.
Iear cînd dofturu-o intrat
Si-n'i văzù-on obraz înflat
Pusî mîna chipuì
Maĭ stătù, sî răzgîndì
Șî'ntrebă apuĭ di mini
Di mă doari. Di rușini
Cî mă doari chiar i-am spus
Atuncĭ dofturu s'o pus
La tăiet și spinticat
Șî obrazu tot n'-o spart
Șî n'i-o scos din gurî iarî
Gălbănușu'ntreg afarî:
„Uiti, vez ci-avuș în gurî?
Coșcogemiti copturî!!"
Iel în'i zîci: „Vez ci-avuș?"
Ieu mă uit la gălbănuș
Și di doftur vindicat
Co'n obraz rămas'am spart".

„Ia, aista-ĭ hotărît
Chiar năuc disăvîrșit!"
Zîsî-acu șî înparatu
Șî strîgă sî vii altu.
etc...

(va urma)

I. Nădejde

**). Ar fi trebuit *uită-te*, la noi se zice înse și *uitì-ti* și *uiti* autoriul a întrebuințat forma *uite*, adică a literarizat formă populară. NR.

***). *ou* are două silabe *o-u* și ieste în loc de *ouă* se zice și *ouu* pentru *ouuă*. NR.

Armoniea în Natură.

(Urmare.)

Orĭ-cine a auzit vorbindu-se de tenie sau, cordeà; ceĭ maĭ mulţĭ cred că numaĭ omul ĭeste victima acestuĭ oaspe trîndav, totu-şĭ cercetările au arătat că maĭ toate vertebratele o au, deşi nu tocmaĭ pe cea de la om dar rude ale aceştiea. Nu ĭe rar să auzĭ zicîndu-se: „Ce făptură minunată ĭe cutare orĭ cutare animal!“, care ĭeste folositoriŭ omuluĭ, şi sfîrşînd prin închierea: „că numaĭ un ziditoriŭ a tot puternic şi prea înţelept a putut face lucrurĭ aşà desăvîrşite“. Vor a fi logicĭ? Zică şi despre tenie tot acela-şĭ lucru! În adevăr acest duşman, deşi ĭe făptura întîmplăreĭ, ĭe înse foarte bine pregătit pentru soiul său de traiŭ. Teniea, ca şi cel maĭ egoist om, şi-a lepădat, vorbind în metaforă, tot ce nu-ĭ ĭerà trebuitoriŭ; căcĭ ĭea n'are nicĭ sistem nervos, nicĭ apărat digestiv; le-a avut ĭea într'o vreme cînd trăea în apă şi îşĭ agonisea singură hrana, dar de cînd întîmplarea a ajutat'o de a trăì în maţele omuluĭ orĭ a altor vertebrate, unde ĭea de-a gata tot ce-ĭ trebue, le-a lepădat încetul cu încetul. Ieată decĭ cum traiul fără de muncă scoboară pe animal maĭ jos de cît ĭerà cînd munceà şi cum ĭe de drept ca sie-şĭ îşĭ păgubeşte cel ce se abate de la obiceiurile cele bune.

Teniea ca să poată lăsà urmaşĭ a avut nevoe de apăratul reproductoriŭ, chiar pentru reproducere înse s'a scutit de despărţirea celor două sexe şi acela-şĭ individ ĭe şi bărbat şi femee, adecă ermafrodit. Să facem pe scurt istoriea tenieĭ *).

Teniea care se găseşte la om poate ajunge la o lungime de zece metri, partea care se numeşte cap ĭeste cevà rotund după aceasta vine o parte lungăreaţă şi subţire de tot, care parcă ar formà gîtul tenieĭ; ĭear în urma aceştiea vine un şir lung de bucăţele late şi subţirĭ care se ţin unele de altele. După cum am zis ĭea n'are

---

*) A se vedea pentru amărunte artic. int. „Teniile“ „Cont.“ an. II No. 2, pag. 70.

tub digestiv şi se hrăneşte absorbind prin păreţiĭ trupuluĭ său hrană din intestine. Fie care bucăţică are în sine un aparat care produce ouă şi altul care produce spermatozoarĭ. În dată ce în o bucăţică sau segment de tenie ouăle sînt gata acesta se deslipeşte cu totul de animal şi de obiceiŭ ĭe dat afară. Din aceste bucăţĭ ouăle împrăştiindu-se ajung, sau prin apă saŭ împreună cu alte materiĭ, să fie înghiţite de unele animale de ex. de porcĭ orĭ de vite albe. O dată ce ouăle de tenie au ajuns în stomahul acestor animale li se topeşte învălişul prin ajutorul sucurilor ce slujesc la mistuire şi se desvoltă nişte embrionĭ micĭ acoperiţĭ cu un feliŭ de prelungirĭ subţirĭ ca periĭ, ĭear la cap cu nişte cîrligele. Aceştĭ embrionĭ fiind foarte subţirĭ străbat prin păreţiĭ intestinelor în sînge, de către care sînt duşĭ în feliurite părţĭ ale trupuluĭ, şi aşezaţĭ în muşchĭ, în grăsime în crierĭ sau în plămîĭ. Odată ajunşĭ aice se învălesc în o beşică şi formează aşă numiţiĭ cisticercĭ. Oameniĭ orĭ animalele mîncînd nişte carne care are în ĭea cisticercĭ de tenie, din aceştiea capătă îndată tenie, dacă carnea nu ĭerà bine fieartă orĭ friptă, cisticerciĭ aşezîndu-se la crier pot produce nebunie.

Tot un soiŭ de tenie au şi mîţele, o capătă mîncînd şoarecĭ cari au cisticercĭ de tenie. Cîniĭ au adesa un soiu de teniĭ şi de la ĭeĭ se întîmplă că oameniĭ înghit ouă; ĭear acestea ca de obiceĭu se desvoltă în tubul digestiv şi de aice străbat în sînge se aşază la plămîĭ de exemplu unde se învălesc într'un învăliş tare şi adesa ajung până la mărimea unuĭ cap de om.

Căpierea oilor ĭeste pricinuită de cisticerciĭ uneĭ teniĭ de la cîne, care se aşază în crierul oieĭ.

Gălbaza de care mor milioane de oĭ în Engletera ĭe pricinuită tot de un musaferiŭ din timpul viermilor.

Ouăle de galbază nu se desvoltă în oae; ci după ce au fost aruncate afară se prefac în nişte embrionĭ cari înnoată prin ajutoriul unor prelungirĭ foarte subţirĭ.

După aceea se întîmplă de intră într'un animal inferior, aice embrionul se maĭ schimbă ce-và şi poartă

numele la unele gălbăzĭ, de *rediea*, la altele de *sporocist*. Din aceste se fac nişte viermĭ micĭ de tot numiţĭ cercarĭ, aceştiea samănă a gălbază; numaĭ an coadă care le ajută la înnotat. După cît-va timp se vîră în vre-o plantă orĭ în vre-un animal nevertebrat maĭ ales în nişte culbecĭ micĭ cari stau pe ĭearbă ĭear oile înghit păscînd şi aceşti culbeci de la cari capătă gălbaza. Gălbaza trăeşte de obiceiŭ în ţeviile prin cari se varsă fierea.

Trichinile sînt ĭeară-şĭ nişte musaferĭ ce trăesc pe socoteala altora. Acestea de şi parăsite dar au remas mai superioare de cît teniea. Au aparat digestiv au sistem nervos nu sînt ermafrodiţi şi nasc puiĭ viĭ. Şi ĭele trec prin două animale până ce se reproduc. *)

Trichînile se găsesc de obiceiŭ la porcĭ, aceştiea le capătă mîncînd dîferite putregiunĭ, necurăţeniĭ orĭ guzganĭ, din cari capătă trichinĭ închistate, adecă învălite în nişte beşicĭ, acestea se topesc în stomah ĭear trichinile rămăind slobode se desvoltă maĭ departe, se reproduc şi dau naştere la o mulţime de trichine mici, cari străbat prin maţe în sînge cu miile, şi de sînt multe de tot pricinuesc moarte, ĭear de nu, se inchistează şi remîn acolò, sub forma sub care i-am văzut în muşchiĭ porculuĭ.

Ascaridele sînt tot parăsite, se găsesc la om şi la alte animale. Au canal digestiv şi gură, sînt subţirĭ ca aţa şi scurte.

„Filariea care ĭe tot dı'ntre *nematode* ca şi ascaridele, ĭe foarte primejdioasă. Are trupul în formă de aţă, gura foarte mică şi are tub esofagian strîmt. Speciile cari n'au papile nu trăesc în intestine, ci mai des în ţesetura conjunctivă şi cîte o dată sub piele. În ţerile tropicale din lumea veche, se află un felıŭ de filariea care trăeşte în pielea oamenilor şi ĭe lungă cîte o dată de două picioare şi maĭ mult. La cap are patru papile, două marĭ şi două micĭ. Filariea ĭe vivipară, bărbatul nu se cunoaşte încă. Acest vĭerme trăeşte în ţesetura ce-

*) Se poate vedea mai pe larg No. 3 an. II. P. 100.

lulară care vine între mușchĭ și piele, cînd embrionii sînt gata să iscă un buboiŭ. Cu mare băgare de samă se poate scoate parasitul trebue înse de păzit să nu se rupă, și să se împrăștie embrioniĭ în rană. Această operație produce durerĭ grozave cît și o formare de puroiŭ grea de învins. M. Carter presupune că filariea se află în apele stătătoare sub forma unuĭ viermușor și că după ce ĭe fecundată emigrează sub pielea omuluĭ. Un alt soiŭ de filariea se găsește în peritoniul caluluĭ, un altul în al momițelor și un alt soiŭ în al șoareculuĭ. Un feliŭ de filariea cînd ĭe încă tînăra, cunoscută sub numele de *filaria lentis*, s'a găsit în capsula cristalinuluĭ la om.

„*Mermitidele*, tot di'ntre *nematode*, trăesc în cavitățile vîscerale ale insectelor pe urmă merg în pămînt umed unde cresc și se înmulțesc. Tot un soiŭ de mermitide sînt și acele cari, în timpul căldurilor celor marĭ de vară, ĭes din insecte, de aice s'a și născut fabula despre ploile cu viermĭ.

„Lipitorile sînt tot viermĭ parăsițĭ fără cap bine deosebit, cu o ventuză la gură și cu alta la pîntece. Sînt ermafrodite. Ele trăesc în apă și se hrănesc sugînd pe alte animale, de ex. peștĭ orĭ racĭ cînd cresc înse marĭ caută animale cu sînge cald, așà de pildă lipitoarea, cînd ĭe tînără se mulțămește cu sîngele insectelor, maĭ pe urmă cu al broaștelor și numaĭ după ce a ajuns în vrîstă cată sînge cald." (*Claus* Zoologie).

Aceste sînt parasitele cele maĭ inferioare și anume din timpul viermilor. Nu avem pretenție să fi vorbit despre toate ci numaĭ despre cele maĭ bătătoare la ochĭ. Am văzut că nicĭ omul nicĭ celelalte animale nu sînt scutite de aceste parasite. Sub cîte forme și prin cîte căĭ n'au străbătut ĭele la om orĭ la animale! Ce rol oare să aibă și iele în armoniea natureĭ?! Iertațĭ, D-lor cetitorĭ, dacă poate ĭe plicticoasă și neplăcută îndeletnicirea cu aceste jivine uricioase, dar ce ĭe de făcut dacă lor le place să se îndeletnicească cu noĭ, trebue vrînd nevrînd să le privim.

(Va urmà). *Sofiea Nădejde.*

Holera la Paris.

Depeşele de prin ziare au făcut cunoscut cetitorilor noştri faptul că holera a ajuns în Paris, în ziarele de astă-zĭ (11 Noemvrie) vedem că numărul cazurilor de îmbolnăvire ĭeste destul de mare 180 în 24 de ceasurĭ, puţine zile după cele dintăiŭ cazurĭ. Numărul morţilor nu se vede înse aşà de mare. Orĭ cum înse ne folosim de acest prilej şi punem înnaintea ochilor cetitorilor noştri descrierea Parisuluĭ, pentru că să-şĭ facă idee cît de mincĭunoasă şi numaĭ de spoeală ĭeste civilisaţiea veaculuĭ al IX-lea.

„Dacă epidemiea va ajunge la Paris, hrană îmbielşugată nu-ĭ va lipsì, căcĭ împrejurările materiale şi sanitare ale Capitaleĭ nu se deosebesc de ale provinciilor. D. Picot membru al Academieĭ ştiinţelor morale şi politice, cetì la începutul acestuĭ an într'o şedinţă a academiei un raport despre starea sanitară a Parisuluĭ. Acolo arătă, că „în mijlocul capitaleĭ sînt cloace puturoase în cari trăeşte înghezuită o populaţie săracă ce zace în necurăţenie şi promiscuitate—o populaţie menită a fi jertfa boalelor epidemice şi a formà un focariŭ de la care să se împrăştie molipsirea“. Apoĭ adause „Trebue să numim maĭ degrabă eroism de cît vitute însuşirea ce trebue să aibă această populaţie *pentru a nu fi plină de ură în potriva întregeĭ societăţĭ care sufere ca asemenea lucrurĭ să se petreacă*“. Dl. academic n'a mărit lucrurile, cel ce a văzut „foburgurile“ Parisuluĭ „pasajele“ lor întunecoase şi mîrşave, cel ce cunoaşte „cartierele“ Belleville, Jeanne d'Arc, Cité d'Or, Rue Mouffetard, etc. acela va mărturisì că D. Picot poate fi învinovăţit maĭ curînd că a prea micşurat. Din nefericire nu se află numaĭ pe afară asemenea necurăţenie desgustătoare, ci şi în lăuntru, căcĭ acolea poporul ĭeste fără de grijă şi mîrşav, ce minune, dacă holera cere şi va cere multe jertfe. Am călătorit mult, dar nicăerĭ n'am aflat aşà de necurate „Otelurĭ“, şi „Chambres garnies“, ca în Parisul cel strălucit; maĭ reu ĭeste în otelurile locuite maĭ ales de lucrătorĭ.... Pentru preţurĭ ne-

potrivit de marĭ le închiriează proprietariul o locuinţă în care pute şi ĭearna şi care ĭeste cît se poate de nesănătoasă şi de reu aşezată. Treptele sînt înguste, întunecoase şi necurate, adesea grele de urcat fără primejdie, odăile micĭ, joase şi adesea aşà de întunecoase, în cît până la 10 dimineaţa şi de la 3 după amează-zi trebue să ardă luminare. Caminurile în cel maĭ bun caz trag reu, de obiceiŭ înse nu trag de feliŭ şi par menite a încălzì uliţa, căcĭ odaea remîne veşnic rece şi umedă. În cele maĭ multe case din măhălalele lucrătorilor nu-s ţeviĭ cari să aducă apă şi chirigiiĭ, de obiceiŭ bietele femeĭ, trebue să aducă apă din uliţă orĭ din ograda cea mică, necurată, semănînd maĭ mult a fîntînă şi să o sue cu mînele până în rîndul al 6-lea şi al 7-lea. În general îngrijirea cu apă, acest lucru aşà de trebuitoriŭ, ĭe o minune la Paris. În fie-care vară auzĭ plîngerĭ despre lipsă de apă şi „la Compagnie des Eaux“ lipeşte afişe peste afişe, cuprinzătoare de rugămințĭ să se facă economiĭ cu apă. Această „Compagnie des Eaux“, putem zice în treacăt, ĭe ce-và unic în feliul ĭeĭ. Oraşul a cumpărat pe cheltueala sa ţevĭ, a zidit un apeduct, a pus ţeviile şi a dat totul în mînele uneĭ companiĭ de acţionarĭ care s'a îndatorit să le ţie în bună stare şi să primească plată de la fie-care casă pentru a da apa trebuitoare. Îndată ce vre-un proprietariŭ de casă ar întîrzieà cu plata i se întrerupe trimeterea apeĭ. Chirigiĭ n'au voĭe, sub pedeapsă de globire, a luà apă de la vecinĭ, chiar dacă casa vecină ar fi a aceluia-şĭ proprietariŭ. Fiind-că, bine înţeles, compania îşĭ bate capul numaĭ cum ar putea să scoată cît maĭ mulţĭ banĭ de aceea, face numaĭ dacă poate, cele maĭ mîrşave economiĭ. În loc să stropească uliţele de treĭ orĭ pe zi, de obiceiŭ le stropeşte numaĭ o dată, nu rare-orĭ chiar de loc. În unele cartiere şi anume tocmaĭ în acelea cari au maĭ mare nevoĭe de stropit, se petrec lucrurile tot cum am spus chiar şi acuma cînd comisiunea sanitară a pus între măsurile în potriva holereĭ stropitul *des* al străzilor. Afară de acestea în fie-care zi auzĭ tînguirĭ că nu curge apa în ţe-

viĭ, ba icĭ ba dincolò; acuma de pildă nu maĭ puţin de 4 arondismente sînt lipsite de apă şi locuitoriĭ trebue să se mulţămească cu apa cea necurată şi puturoasă din Seina! Încă o pricină maĭ mult pentru ca holera să facă pustiŭ între proletariĭ Parisuluĭ.

„Să aruncăm o privire asupra chestieĭ locuinţelor. Sînt cartiere întregĭ menite a fi vetrele epidemieĭ. O încîlcitură, un labirint de strade, de ulcioare, de „pasaje“ se încrucişază în toate chipurile, toate strîmte şi pline de putoare în adevăr îngrozitoare de te înnăduşă. Case maĭ mult ruine gata să cadă, prin ale cărora crăpăturĭ şueră vîntul, în cari nicĭ uşile nicĭ ferestele nu se închid, se întind prin locurile di'ntre uliţĭ, nicĭ vînt, nicĭ lumină nu maĭ pătrunde vre-o dată în unele odăĭ şi neîncetat miros a mucegaiŭ. Ce feliŭ de locuinţĭ omorîtoare trebue să fie acele odăĭ ce se deschid în spre ogrăzĭ, poate să-şĭ închipue orĭ-cine. Aceste uliţĭ înguste în cari casele cele peste măsură de nalte nu lasă să străbată aer trebue să fie pricina că în Paris mortalitatea relativ cu populaţiea ĭeste maĭ mare de cît în Londra. Londra creşte în lăţime, Parisul în înnălţime. Dacă Parisul ar voì să se ĭee după Londra ar trebuì maĭ întàiŭ să strice fortificaţiile, cari împiedecă aerul şi la caz de încunjurare aduc puţin folos cum s'a dovedit la 1870 - 71. Din pricină că fortificaţiile împiedecă întinderea oraşuluĭ în lăţime *chiriile s'au întreit în timp de 30 de anĭ, ĭear lefele numaĭ de abiea s'au îndoit.* Cloacele împrăştie în tot oraşul mirose de nesuferit, dobitoacele selbatece de la Jardin des plantes otrăvesc aerul şi la cheiul St. Bernard leapădă curăţitoriĭ de latrine toate necurăţeniile. Pe lîngă acestea maĭ vine, pentru a pune vîrf, Bièvre, un pîrăuaş peste măsură de puturos, maĭ ales fiind că dubălăriile Parisuluĭ sînt pe malurile luĭ. Această apă ĭerà tot aşà de puturoasă şi pe vremea luĭ François I, (pe la începutul veaculuĭ al XVI-lea) şi ĭerà vorba să o acopere. Totu-şĭ lucrurile au remas şi acuma tot cum ĭerau cu 300 de anĭ în urmă! Uşor putem înţelege că asemenea cartiere n'au nevoe să aştepte

holera pentru a suferì de boli. În pasajul Jeanne d'Arc și în Cité dorée, de pildă, seceră necontenit tifosul și difterita și mai sînt multe ulicioare, ogrăzĭ, case în cari nu ĭe maĭ bine. Foarte nesănătoase maĭ sînt și cartierele din apropierea halelor centrale; unele dughenĭ, maĭ ales ale păscarilor, put într'un chip îngrozitoriŭ. În șpitale, orĭ cît de cĭudat s'ar părea lucrul, sînt lucrurile așà, în cît orĭ ce epidemie află acolò cea maĭ potrivită vatră de desvoltare. În St. Anne (pentru nebune) de pildă, care se află în mijlocul uneĭ grădinĭ marĭ și ĭeste privit ca foarte bine întocmit, sînt pentru 123 de bolnave *numaĭ 45 de paturĭ*! (Cele maĭ multe din șpitale ale Parisuluĭ sînt în cartierele cele maĭ cu mulțĭ locuitorĭ și n'au grădinĭ cu toate acestea!] Se știe cît de neîngrijitorĭ de curățănie sînt nebuniĭ. „Sînteţĭ cu toțiĭ otrăvițĭ!“ Aceste vorbe ale Lucrețieĭ Borgia se pot întrebuință cu tot dreptul vorbind de Parizienĭ și maĭ ales de poporul muncitoriŭ. La nord, la sud, la resărit și la mijloc, în scurt în tot orașul sînt vetre de infecție. Numaĭ partea apusană ĭeste foarte sănătoasă. Acolò sînt strade largĭ, bulevarde frumoase, cu aleĭ umbroase, case (numite Hôteles), încăpătoare, încunjurate de grădinĭ bogate. Sorbĭ aerul cu plăcere și slobod, cînd trecĭ orĭ te primblĭ pe acolò. Ceĭ ce trăĭesc acolò n'au a se teme de holeră și tocmaĭ locuitoriĭ acestor grațioase vile, aĭ acestor otele pompoase fug, se împrăștie în toate părțile și fac felurite călătoriĭ. Chiar și casele de țară din apropierea Parisuluĭ remîn deșerte, așà de tare se tem de holeră toțĭ bogătașiĭ. Dacă guvernul ar voì în adevăr să pue stavilă holereĭ n'ar avea de cît să deșerte cartierele nesănătoase și să strămute pe locuitori în cele 10000 de locuințĭ neînchiriete precum și în cele remase deșerte prin fuga celor ce locueau. Cînd în 1832 secerà cumplit holera în Viena s'a întrebuințat acest mijloc, epidemiea a scăzut în curînd. Blanquistul Vaillant a propus în consiliul municipal ce-và de acest feliŭ; lupta în potriva holereĭ ĭeste o luptă vrednică de om și ca și în războiŭ trebue să se facă rechiziție de case pentru bolnavĭ, slabĭ și bătrînĭ, fe-

meĭ, copiĭ şi pentru ceĭ ce n'au de muncă." *) Fireşte că propunerea a fost respinsă.

„Se poate prevedea ce va fi la Paris dacă holera va ajunge, un doctor mi-a spus că în asemenea caz, în comparaţie cu tăriea ce a arătat boala la Toulon vom avea 1500 de morţĭ pe zi. Acuma fiind ĭearnă uniĭ cred că nu va fi holera aşa de rea. Vom vedea. Guvernul face puţin, am putea zice chiar nemică pentru a se scutì de acest duşman; de abiea acuma a publicat măsurĭ higienice cari se aplică fără nicĭ o energie (ca şi la noĭ!) Dintru'ntăiŭ a lăsat în Paris pe toţĭ fugariĭ din Marseille şi Toulon fără nicĭ o desinfectare (ca şi la noĭ). Până acuma (vezĭ data acesteĭ corespondenţe N. R.) tot lasă să se vîndă legume stricate. Se vede că ceĭ de sus ştiŭ că holera loveşte maĭ ales în sărăcime! Dovadă „le *Siècle*", reptil oportunist, care are neruşinarea de a zice: „Noĭ," adecă ceĭ 10000 de sus, „n'avem nicĭ o pricină să ne temem, căcĭ holera omoară numaĭ în poporul de jos, care vieţueşte afară şi se hrăneşte cu fructe şi bea rachiŭ!" Holera şi lipsa a pricinuit în Marseille turburărĭ ameninţătoare şi ĭe de temut să nu se întîmple şi maĭ mult la Paris. Ar fi o nenorocire, căcĭ răscoala ar fi înnăduşită în sînge!

Stînga radicală s'a mişcat, a trimes la sud o delegaţie sub conducerea luĭ Clémenceau. Dar ce folos a adus? S'a constatat că tîrgurile franceze sufăr de o necurăţenie, ca să zicem cuvîntul adevărat, porcească şi că guvernul nu se sinchiseşte de sănătatea poporuluĭ. Dar acestea se ştieau de mult. Pe urmă guvernul ar fi trebuit să aibă grijă de curăţeniea oraşuluĭ fără să maĭ aştepte şi holera. În Paris ĭeste altă boală tot atît de omorîtoare ca şi holera, tifosul, care ĭeste oaspe nelipsit prin măhă-

*) Pe cît ştim s'a propus şi în consiliul de higienă din Iaşĭ asemenea măsură precum şi arderea trupurilor şi îngrijirea de a dà hrană celor lipsiţĭ de mijloace etc. Nu ştim înse dacă au fost orĭ nu primite propunerile şi maĭ mult încă de se vor pune în lucrare la întîmplare de a nu fi scutiţĭ de musaferiul asiatic.

iale lucrătorilor. În vreme ce holera în timpul celor 50 de ani din urmă a omorît 54000 de oameni, de tifus, tot în acest curs de vreme, au murit *maĭ mult de 200000* de oamenĭ (după datele oficiale). În potriva tifusuluĭ ce face înse guvernul? Apoĭ de tifus şi de holeră nu se poate scăpà cu paliative. Ar trebuì de ars cartierele lucrătorilor, da de ars, ca să pieară toate necurăţeniile şi în loc să se zidească case după cerinţile higieneĭ, cu uliţĭ largĭ, cu grădinĭ, etc., pe urmă ar trebuì să nu fie nime nevoit a muncì preste puterile sale, căcĭ comisiunea sanitară a spus că asemenea muncă ĭeste foarte primejdioasă în vreme de epidemiĭ şi predispune la îmbolnăvire orĭ-cînd, etc."

(Prescurtare şi traducere după o corespondenţă din Paris purtînd data 22 Aug. 1844 şi publicat în *W. des N. Y. Volkszeitung* de la 13 Sept. 1884]. T. U.

Ĭeste sau nu Dumnezeu.

Lăsăm de o cam dată pre domniĭ de la „Revista Teologică" cari cu atîta blîndeţă creştinească ne numesc rătăciţĭ, lipsiţĭ de minte, fiinţĭ perverse şi ĭubitoare de plăcerĭ, iĭ lăsăm zic să-şĭ urmeze calea înnainte şi ne apucăm să cercetăm curat ştiinţific ce tărie au dovezile ce se aduc pentru a ne face să credem în Dumnezeu.

Ni se spune de pildă că noĭ sîntem deprinşĭ din vieaţa de toate zilele a vedea că nicĭ un lucru nu se poate să fie fără a fi făcut de cine-và. Dau exemplul cu ceasornicul şi întreabă, dacă ar fi cu putinţă de susţinut că ceasornicul n'a fost făcut de un meşter şi că s'a făcut aşà fără amestecul nimăruĭ. Apoĭ ne maĭ dau exemplul cu o beserecă frumoasă şi ne întreabă dacă putem admite că besereca n'a fost făcut de meşterĭ numeroşĭ şi după planul unuĭ arhitect foarte înţelept. Ne întreabă dacă am putea crede că Iliada orĭ altă poemă vestită s'ar fi putut face din întîmplare. Şi din toate aceste exemple zic că urmează numaĭ de cît că lumea cu toate cele sînt într'însa trebue să fi fost făcută de asemenea

de cine-và, după un plan inteligent şi anume de o fiinţă peste măsură de puternică de vreme ce lumea ĭeste nemărginită de mare.

În scurt vorbind în aceste dovezĭ de maĭ sus sînt două argumente: unul care plecînd de la convingerea că nu se poate să fie vre un lucru fără început—ajunge la închiere că şi lumea trebue să fi avut un început, să fi fost făcută de cine-và, adecă de fiinţa numită Dumnezeu; altul care plecînd de la un presupus plan inteligent în aşezarea lumeĭ—ajunge la închierea că acea fiinţă care a făcut lumea ĭeste şi inteligentă.

În privinţa argumentuluĭ întâiŭ te prinde mierarea cum de nu se împiedecă ceĭ ce-l întrebuinţază de o urmare foarte vădită a luĭ. Anume ce pot respunde care aceştĭ teologĭ celor ce i-ar întrebà: „Bine, zicețĭ că nu se poate să fie ce-và fără a fi fost făcut de vre-o fiinţă maĭ veche. Atuncĭ daţi-vă osteneală de ne spunețĭ cum de nu vă punețĭ tot această întrebare şi în privinţa luĭ Dumnezeu. Noĭ luînd raţionamentul D-voastră vă vom întrebà cine a făcut pre Dumnezeu? Nu vă încercaţĭ să faceţĭ excepţie pentru dînsul, căcĭ noĭ tot cu acela-şĭ drept putem face excepţie pentru materie.

Foarte curioşĭ am fi să auzim ce ne vor respunde apărătoriĭ luĭ D-zeu la această întrebare. Poziţiea ĭeste foarte neplăcută, sînt bătuţĭ chiar cu argumentele lor. Cum? Dacă un ceasornic (care îĭ lucru de nemică asemănat cu o fiinţă aşà de desăvîrşită ca Dumnedeu), nu se poate să existe fără să fi fost un maĭstru care să-l fi făcut, cum să admitem că o fiinţă aşà de însemnată ca D-zeu să nu fi fost făcută de vre un alt D-zeu şi maĭ desăvîrşit? Să zică că D-zeu s'a făcut singur pe sine, ar fi o absurditate, căcĭ ce înţeles poate avea pentru o minte omenească afirmarea că D-zeu înnainte de a fi s'a făcut pe sine!! Să zică că D-zeu a fost tot deauna? Dar atuncĭ de ce ne ocăresc pe noĭ dacă admitem că materiea a fost tot deauna şi de ce se mieară ca de cine ştie ce neghiobie făcîndu-se că nu pricep cum poate un om să

admită un ce fără început şi fără sfîrşit? Pe urmă argumentul pierde orĭ cum toată puterea şi nu ne dovedeşte că ĭeste D-zeu şi se reduce curat la un sofism, admiţind ceea ce trebuea să dovedească, adecă că *orĭ-ce lucru trebue să aibă un făcătoriŭ*; şi maĭ mult încă te mierĭ cînd vezĭ că peste cîte-va vorbe dau cu piciorul în însu-şĭ principiul citat zicîndu-ne că D-zeu ĭeste fără să fi fost creat.

Să maĭ analizăm acest faimos argument cu care vedem atîţia religioşĭ părădînd şi crezîndu-se înarmaţĭ în potriva noastră a ateiştilor.

Ne spun că experienţa de toate zilele ne dovedeşte că toate lucrurile sînt făcute de cine-và şi apoĭ trag închiere cà şi materiea trebue să fie făcută.

Să vedem oare ne arată experienţa lucrurĭ de acest feliŭ. Pentru maĭ bună limpezire a faptuluĭ să ne întoarcem la ceasornic. Ştim cu toţiĭ că ceasornicul ĭeste făcut de oamenĭ. Dar ĭeste făcută de oamenĭ *materiea* din ceasornic? Fireşte că nu, va zice cetitoriul, ĭeste lucru cunoscut de cel maĭ prost copil că numaĭ formă s'a dat argintuluĭ, oţeluluĭ şi altor materiĭ ce fac parte din ceasornic. Prin urmare avem un fapt din care vedem că oameniĭ au dat forme nouă unuĭ material care ĭerà pe lume şi maĭ înnainte. Tot ast-feliŭ ĭeste şi cu celelalte exemple de pildă cu besereca şi tot aşà cu toate exemplele cunoscute. Nicăerĭ şi nicĭ o dată nu observăm creare de materie ci numaĭ cum materiea îmbracă orĭ ĭea forme nouă. Cum vin prin urmare teologiĭ de ne spun că experienţa le arată că nu se poate lucru fără de creatoriŭ? De ce fac şi aice sofism şi de la fapte prin cari se vede cum capătă materiea forme, trag închiere că şi materiea trebue să aibă început? Despre formele materieĭ avem de vorbit maĭ pe urmă, acuma cercetăm numai chestiea cu materiea însa-şĭ.

Faptele ne arată că materiea nicĭ nu poate fi din nemică. După aceĭ ce apără existenţa luĭ D-zeu, materiea poate fi nemicită şi poate fi făcută din nemică.

În adevăr o dată ce admit că materiea a fost făcută de D-zeu și prin urmare că a fost o vreme cînd nu ĭerà materie și pe urmă a venit un timp și Dzeu a făcut materiea, fireşte că din nemică a făcut'o că din altă ce-và nu ĭerà din ce.

Așà dar teologiĭ cari primesc o creare a lumeĭ din nemică ne spun să-ĭ credem că ĭeste cu putință că din nemică să se facă ce-và! Şi apoĭ încă maĭ au politeța de a ne numì absurzĭ.

La argumentul din urmă se sprijineau pe rezultatele experienţeĭ şi făceau apel la bunul simţ arătînd că ar fi absurd să vedem în toate zilele că nicĭ un lucru nu se face fără de lucrarea unuĭ maĭstru şi să admitem că lumea s'a făcut alt feliŭ. Acuma cînd ĭe vorba de a ne îmbieà să primim ideea că materiea fu făcută din nemică ne vor cîntà pe altă strună, ne vor spune că mintea noastră ĭeste supusă a se înșelà şi că de aceea trebue să primim spusele lor, deşì ni se vor păreà absurde, căcĭ așà le-a suflat lor şi celor din vechime Dumnezeu. Observaţĭ cîtă logică la aceştĭ apostolĭ aĭ teismuluĭ: nu ne pot dovedì existenţa luĭ D-zeu şi trag închierĭ ca şi cum near fi dovedit că există. Acest meşteşug foarte iubit teologilor, această sofismă nu o vom primì şi-ĭ vom strînge în următoarea dilemă: „Orĭ puteţĭ să ne dovediţĭ aşà ca să înţelegem cu mintea aceasta omenească ce o avem şi atuncĭ lăsaţĭ la o partea argumente de acelea cari presupun existenţa luĭ Dzeu gata demonstrată ;—ĭear de nu puteţi dovedì existenţa luì Dzeu prin argumente, atuncĭ nu vă lăudaţĭ că puteţĭ, întemeindu-vă pe resultatele ştiinţelor, să ne arătaţĭ că Dzeu există.

Ştiinţa şi faptele zilnice ne arată că materiea nu se poate nicĭ nemicì nicĭ face din nemică. Cantitatea de materie aflătoare în lume nu se înmulţeşte nicĭ nu se împuţinează. Fizica şi mai ales chemiea ne-au dovedit că materiea are aceste însuşirĭ. Nu credem să nege asemenea adevăr nicĭ ceĭ maĭ imfocaţĭ apărătorĭ aĭ creăreĭ materieĭ din nemică. Pe cît îmĭ aduc a minte nu mi s'a întîm-

plat să aud că teologiĭ dacă află un galbăn mai puţin în pungă ar fi avînd obiceiŭ de a crede că galbănul s'a nemicit; de asemenea nu mi s'a întîmplat să aflu că vre un tălhariŭ prins cu banĭ să susţie că aceĭ banĭ s'au iscat aşa din nemică în punga luĭ deşartă! Fie zis în treacăt domniĭ teologĭ cu toate cele ce spun despre vieaţa viitoare şi despre fericirile raiului nu se prea grăbesc şi nicĭ se prea bucură de a ajunge acolò. De convinşĭ ce-s de adevărurile religieĭ creştine, se vede.

Deşi ni se pare foarte lămurit lucru că materiea nu poate fi nemicită, totu-şĭ fiind că mulţĭ cărora li s'a deprins crierul a pune vorbe în loc de fapte şi tot o dată a crede că tot ce se poate zice prin cuvinte poate fi şi înţeles, vom maĭ stărui puţin asupra acesteĭ însuşirĭ a materieĭ. Să presupunem o părticică de materie, întinsă şi nepenetrabilă, adecă aşà cum ne-o arată fiziciĭ. Dacă ar voì cine-và, acel cine-và poate fi chiar şi D-zeu, să nemicească acea părticea, ce-ĭ va putea face? Altă ce-va nemică de cît o va tăià în maĭ multe bucăţele şi pe fiecare bucăţică în altele şi aşà maĭ departe. Orĭ cît de mult ar împărţì părticica de materie, toate acele părticele la un loc vor putea formà din nou părticica materială şi chiar dacă le-ar împrăştiea cine-va în tot universul nu urmează de feliŭ că părticica s'a nemicit, cum am spus, chiar dacă am presupune că însu-şĭ D-zeu s'ar fi apucat de asemenea treabă. Sciu că ĭe uşor de zis: „D-zeu poate nemicì părticica de materie,“ dar cerce cine-và a gîndì la acea nemicire şi a şi-o închipuì şi atuncĭ va vedea că dacă voeşte a judecà cu mintea sa aşà cum o are, îĭ va fi cu neputinţă să nu se unească cu noi şi să zică că materiea nu se poate închipuì ca în stare de a fi nemicită.

Tot ast-feliŭ ĭeste foarte uşor şi organele vorbirei tot cu atîta uşurinţă rostesc: „D-zeu poate face din nemică materie,“ ca şi cînd ar zice: „Mă încălzesc la foc“; dar cerce să-şĭ facă o idee lămurită despre această creare din nemică şi atuncĭ va vedea că într'o întindere goală,

din nemică, nu ĭeste putere orĭ cît de mare care să poate face ca nemica condensată (?) să se prefacă în o atomă de materie.

Dar de ce fenomene înse au fost duşĭ înse oamenii la închipuirea ciudată că ce-và se poate face din nemică şi cum de auzĭ mulţime de oamenĭ, uniĭ şi învăţaţĭ, spunînd fără să ridă că „D-zeu a făcut lumea din nemică.“?

Pentru omul primitiv lemnul ce arde se nemiceşte şi nourul ce se arată în senin se par a dovedì că lucrurĭ se nimicesc şi lucrurĭ se fac din nemică. Pentru asemenea minţĭ nu se pare o lipsă de judecată a admite că se poate face materiea din nemică orĭ că se poate nemicì. Dar noĭ, deprinşĭ cu descoperirile ştiinţeĭ, ce putem face? Putem luîndu-ne numaĭ după aparenţĭ, carĭ pier îndată ce le cercetăm maĭ de aproape, să primim spusele teologilor că lumea a fost zidită din nemică? Nicĭ vorbă nu se încape că datorĭ sîntem să respingem asemenea superstiţiĭ şi prin urmare să admitem veşniciea materieĭ.

Am zis că din însuşirea ce are materiea de a nu putea fi făcută din nemic şi de a nu putea fi nemicită— formează că materiea ĭeste eternă orĭ veşnică. În adevăr dacă am presupune că a fost cînd-va o vreme cînd nu ĭerà materie în spaţiul nemărginit, atuncĭ ar trebuì să admitem şi că s'a făcut din nemică, lucru cu neputinţă. De asemenea dacă am presupune că va venì o vreme cînd materiea nu va maĭ existà, atuncĭ ar urmà că a putut fi nemicită, lucru de asemenea cu neputinţă. Decĭ neputînd presupune pentru nicĭ un moment în trecut că materiea s'a făcut din nemică trebue să admitem că materiea n'are început, că ĭeste eternă în trecut; neputînd presupune că se va nemicì la vre un moment în viitoriŭ sîntem nevoiţĭ a o primì ca eternă şi în viitoriŭ.

Domniĭ teologĭ carĭ aşà de bine înţelegeau cum se poate să fie un ce etern în trecut şi în viitoriŭ—socot ĭeu—că nu vor zice că ideea de o materie eternă cuprinde ce-và neînţeles de mintea omenească orĭ absurd.

(Va urmà.) *I. Nădejde.*

FELIURIMĬ.

Revue scientifique [No. 22, 25 Noemvrie 1882] publică după „l'Indépendance belge“ o listă de costul transportuluĭ uneĭ măsurĭ de grîu de 36 de litrurĭ de la felĭurite locurĭ de producere la locurile unde se cumpără.

De la San Francisco	în Angliea, francĭ	1.80	până la 1.95.
Din Far West	la Port-Atlantic .	2.00	
De la New-York	la Liverpool . . .	0·50	
„ Chicago	la Liverpool . . .	0·95	
„ Bombay	în Angliea . .	0·65	
„ Calcuta	în „ prin Suez	0·80	până la 1·45
Din Australiea	în „ pe la Cap	0·75	„ „ 1·00
De la Buenos-Ayres	în Angliea. . .	1·06	
„ Odesa	la Anvers . .	0 65	„ „ 1 40
„ Podowolocziska	în Angliea .	2·00	
„ Brody	la Hamburg . .	1·55	
„ Brăila	la Londra . .	0·85	
„ Galaţĭ	la Hamburg .	2·55	
„ Budapest	la Liverpool .	1·40	
„ Lemberg	la Frankf. pe Main	1·15	
„ Viena	la „ „	1·10	
„ Viena	la Fiume . .	1·30	
„ Viena	la Trieste . .	1·05	

Decĭ costă maĭ ĭeften de dus grîu de la San Francisco, pe la capul Horn la Londra orĭ la Liverpool de cît de la Galaţĭ la Hamburg, dar nu de cît de la Brăila la Londra. Aşa ĭerà la 1882. Cum ĭeste acuma?

* * *

Desemnul şi fotografia. Sciintific American Suplement arată printr'o gravură deosebirea ce ĭeste pentru reprezintaren mişcărilor caluluĭ, între pictură şi fotografiea instantanee a luĭ Muybridge. Contrastul ĭeste foarte surprinzătoriŭ. Cine are dreptate, se întreabă americanul, realul orĭ idealul?

Respunsul s'a dat în numărul din fevruariŭ trecut al ziarului *Gazette des beaux arts.* Din pricină că impre-

siunile pe retină durează un timp, lucrurile în mişcare nu pot să ne dea întipăriri *lămurite*. Noĭ nu vedem de cît *pozițiĭ-limite* adecă, pe acelea de la cari membrele îșĭ schimbă poziția. Pictura nu poate să ne zugrăvească de cît aceste *pozițiĭ-limite*, şi numaĭ pe acestea le şi vedem lămurit de aceea ne par nefireştĭ figurile ce căpătăm prin fotografiea instantanee. [*Revue scientifique* No. 10, 2 Septemvrie 1882].

*
* *

Hervé Mangon anunță Academieĭ că aceea-șĭ căpitanĭ, *Renard* şi *Krebs* au făcut sîmbăta trecută, la 8 noemvrie 1884, două experiențe cu balonul lor.

Aerostatul s'a rîdicat din atelieriul de la Chalais-Meudon, la 12 şi un şfert. A apucat în linie dreaptă spre nord, înclinînd la resărit. A trecut pe deasupra drumuluĭ de fier ce-và la deal de stația de la Meudon, apoĭ peste cele două brațe ale Seineĭ ce-và maĭ la vale de podul de la Billancourt. După ce au ajuns deasupra satuluĭ cu acest nume, Renard şi Krebs au oprit helicea ca să măsure ĭuțala vîntuluĭ. Vîntul avea ĭuțală efectivă la 15 kilometri pe ceas şi aerostatul mergea asupra vîntuluĭ.

După ce au pus din nou helicea în mişcare, balonul apucînd la dreapta, descrise deasupra Billancourtuluĭ o jumătate de circumferință cu un diametru de 160 de metri, apoĭ a mers pe o linie paralelă cu cea di'ntăiŭ şi s'a scoborît acolò de unde pornise.

Tot în această zi, peste două ceasurĭ balonul s'a rîdicat din nou. Ceața acoperea podişurile şi împedecà pe aeronanțĭ de a se depărtà prea mult de locul de unde plecase. Renard şi Krebs, în această călătorie, au făcut în jurul atelieriuluĭ mulțime de manevre cînd în potriva vîntuluĭ, cînd lăsîndu-se după vînt, cînd mergînd cu vîntul în coastă, une-orĭ opreau helicea şi lăsau să-ĭ ĭea vîntul, apoĭ o mişcau şi veneau la locul lor, după treĭ-zecĭ şi cincĭ de minunte s'au scoborît acolò de unde plecase. [Revue scientifique No. 20, 15 Noemvrie 1884).

*
* *

CONTEMPORANUL

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARĂ

IESE DE DOUA ORI PE LUNA.

Redactor IOAN NĂDEJDE.

No. 3. an. IV. Iașĭ 1884.

Privim ca abonațĭ pe D-niĭ ce vor bine vroì a primi două numere unul după altul.

EXTAZURĬ

Amănunte din vieața oamenilor noĭ.

Nadia s'a trezit tîrziu și cu o durere de cap nespusă. S'a mirat de lumina soareluĭ care împlea întreaga ĭeĭ odae: lumina ĭerà cam roșietecă și parcă se stîngea.

— Doamne! dar ce ceas să fie?— își zise ĭea cu glas jalnic — ce feliŭ de zi ĭeste aceasta așà de minunată! Cîte ceasurĭ, Ilean'o?

— Treĭ acu-șĭ, binișor aĭ dormit, duducă?

— De ce nu m'aĭ trezit?

— Cum să nu te trezesc! de treĭ orĭ te-am trezit; dar ce să fac cu Dumnea-ta? Numaĭ bodogăneaĭ vorbe neînțelese și ĭear adormeaĭ. Am pierdut răbdarea și afară de acestea mi-am luat de samă că aĭ venit a casă în zorĭ de ziuă tocmaĭ. S'aduc samovariul?

— Ieĭ, lasă-mă în pace cu samovariul!

Nadia s'a încălțat răpede, și-a luat costumul de „lucru“ — o bluză de postav cu încingătoare de piele,—s'a spălat în grabă și după ce-șĭ înnodă la ceafă cozile marĭ și

frumoase, se puse lîngă masa pe care ĭerau grămădite mulțime de foĭ de hîrtie litografiate. Fața îĭ ĭerà posomorîtă și sprincenele încrețite de a supra ochilor arătau o mînie ce nu o putea bine ascunde. Cu hotărîre s'a apucat de cetit și a stat mult acufundată în studiu, numaĭ din cînd în cînd însemnà pre un caet deosebit: nume propriĭ, fapte, citate și date. Peste un ceas, cînd venì Ileana s'o întrebe de masă, Nadia îșĭ venise cu desăvîrșire în fire.

Nu maĭ ĭerà nemulțămită de sine-șĭ, glasu-ĭ până acuma aspru și gîlcevos se schimbase, ĭerà moale și blînd. Cu toate acestea a spus că nu mînîncă și că voește să maĭ lucreze până ce nu se închee ziua și capul nu-ĭ ĭeste obosit.

Găsea liniște în lucrul acesta, printr'însul înnăbușà un feliŭ de rușine care pre neașteptate se ivise în ĭea, cînd s'a trezit așà de tîrziu cu un feliŭ de ceață în cap și cu ochiĭ gata a se lipì de somn; cu lucrul domolea hausul ce îĭ împlea sufletul, cînd în vreme ce se îmbrăcà privea pre fereastră cum se stîngea încet încet ziua pierdută în zadar și-șĭ amintea de noaptea trecută în niște întâmplărĭ de cari nu-șĭ prea aducea limpede aminte. Nu-șĭ aducea aminte tocmaĭ limpede, fiind că se petrecuse într'însa ce-va nervos, zgomotos și plin de neliniște și chiar îĭ ĭerà greu să maĭ gîndească la cele petrecute și cari îĭ pricinuiseră acest desgust de sine.

Îĭ părea reu că nu putea alungà cu totul din minte cele petrecute, din potrivă le tot avea înnainte și-ĭ pricinueau o zdruncinare însoțită de marĭ suferințĭ.

Negreșit ĭerà ce-và ciudat. Fusese la concert, acolò cîntase între alțiĭ și o celebritate care a fărmăcat'o cît se poate închipuì de tare, ba chiar a zdrobit'o. O istorie din cele maĭ obișnuite. Dar chestiea nu ĭerà în concert orĭ în celebritate, ci în însă-șĭ persoana Nadeĭ, care ĭerà fără îndoială ciudată de tot; cursistele *) o numeau în șagă

*) *Cursiste* însamnă tot atîta ca *studente* adecă femeile ce urmează la „cursurĭ“ cari alcătuesc un feliŭ de facultate de medicină, filosofie, istorie și literatură. Asemenea facultățĭ sînt la Petersburg, Moscova, Odesa, Kiev.

„echilibrata“, altele cu pretenție de spirit o numeau—„pesmet echilibrat.“

Nicĭ una nu ascultà lecțiile cu atîta băgare de samă, nicĭ una nu-șĭ dà samă cu atîta asprime de faptele sale și de cele ce se petreceau în jurul ĭeĭ, și se părea că nime nu urà atîta gîndirile nehotărîte, patima pentru ce-va nepămîntesc, tot ce se numea ceresc, depărtat, nepipăit, cu un cuvînt romantic.

Bărbațiĭ n'o prea ĭubeau, femeile în mare parte o adorau, dar rar se apropieau de dînsa ca de un tovarăș și dacă se apropieau apoĭ apropierea se făcea pre terenul „principiilor“. Iea în totul ĭerà, nu știu cum, prea „deșteaptă“ și serioasă. Nu puteaĭ aflà vre un ideal care să fi putut să o apuce în stăpînire numaĭ prin frumuseța luĭ; înse dacă idealul ar fi putut corespunde la toate cerințele logiceĭ, dacă ar fi fost simplu, regulat și senin, Nadia i se dădea cu totul și atuncĭ nu maĭ ĭerà loc pentru învoelĭ, tîrguirĭ, etc. etc.

Nadia îșĭ lăsă lecțiile numaĭ cînd amurgul luase locul zileĭ. Ochiĭ îĭ erau ostenițĭ, în spate simțea o durere, dar fața îĭ ĭerà plină de mulțămire serioasă și liniștită. Îșĭ aducea ĭea aminte de tot ce învațase în timpul zileĭ, îșĭ amintea numile, numerele, faptele și altele, zimbì de naivitatea „fiziocraților„ și în de obște a veaculuĭ „uman“, care gîndea că întinzînd luxul va face norocirea sărăcimeĭ, numì în sine pe Adam Smit spirit de fier. Îșĭ trase sufletul adînc și cu plăcere, simțindu-se cu totul liniștită.

Acuma și obosala îĭ plăcea, simțea că obosala a căpătat'o muncind la un lucru din care socotea că și alțiĭ vor trage folos.

Dar în curînd pe lîngă mulțămire s'a ivit din nou neliniștea. Părea că, nu știu unde, departe în adîncimea sufletuluĭ ĭeĭ sunà o strună cu un ton nearmonios. Și din nou îĭ trecură prin minte cele petrecute în noaptea trecută. Un salon luminat foarte tare cu gaz.... chipul nalt al cântărețeĭ, palidă de ațițare și de obosală... pe urmă o tăcere aproape mormîntală... niște acordurĭ nalte, gro-

zav de puternice, că-ți ĭerà frică pentru pieptul cîntăreței; niște tonurĭ zburdalnice și minunat de colorate... Și din nou un vîrtej de glasurĭ, o furtună de țipete, tropotul mulțimeĭ, urlete, suspine, apoĭ florĭ, mulțime de florĭ, coronĭ și lăcrîmĭ...

Dar plină de hotărîre cercă să alunge amintirile, aprinse lampa, zise cu glas tare „copilărie!“ și deschise pe „Sallustius“; trebuea să traducă o bucată. „*Nam uti genus hominum compositum est ex corpore et anima.*.“ cetì ĭea cu glas tare, rostind puțin ca Francejiĭ. Apoĭ grăbindu-se scrise traducerea, o cetì și pufnì de rìs.

— Dar mi-am ĭeșit cu totul din mințĭ cu concertul ceala, gîndì ĭea, am să pătsrez această scrisoare ca o aducere aminte despre „extazurĭ.“

Puse la o parte pe Sallustiu și se apucă din nou de economiea politică. Dar lucrul mergea acuma foarte greu, nu putea ținea minte și nicĭ nu-șĭ putea strînge luarea aminte asupra lecțieĭ. Atuncĭ Nadia se sculă și începù a se primblà prin odae. Într'un loc pe părete ĭerà portretul luĭ Dobroliubof care par-că o privea, în altă parte vedea scrinul pe care ședeau grămădite mulțime de numere di'ntr'un ziar, cărțĭ și „lecțiĭ!“ În mijloc ĭerà o mănușă mototolită și o brățea de argint care strălucea. Lîngă părete ĭerà patul alb, curat ca zapada de abiea căzută și aducea în această odae așà de aspră o notă luminoasă, naivă și curată.

Se apropiè de lampă și o stinse, apoĭ se culcă. Odaiea se adîncì în întunerec. Nadia cu ochiĭ deschișĭ cugetà. Acuma nu se maĭ împotrivea vedeniilor neplăcute, din potrivă le dădù toată voĭea să-ĭ treacă pre dinnainte.

—„Bine. De unde s'a început? gîndea ĭea în sine. Iea a cîntat. Cîntarea mi-a plăcut și la notele cele nalte mă temeam pentru cîntăreață. De aice s'a început, această teamă m'a acordat cu dînsa, a făcut ca o legătură între mine și între dînsa. Dar celelalte note? Cele mijlociĭ, cele de jos, despre cari vecina mea cea cu coc zicea că samănă a cremă? Acestea mi-au pricinuit plăcere și alta ne-

mică. Pe urmă a fost un amestec de tonurĭ, de acordurĭ preste măsură de jalnice. Parea că-mĭ îmfingea ce-và în piept, mă înnăduşau. Toate aceste le ţin foarte bine minte. Maĭ ţin minte un feliŭ de căldură, lumina gazuluĭ, privirĭ scînteetoare, feţe cîte o dată albe ca pînza şi cîte o dată tresărind; dar multe feţe şi de lemn, proaste uricioase. Maĭ de însemnat ĭerà că la nota cea maĭ grea, fără măsură grea, observam pe feţe o nelinişte şi un feliŭ de lăcomie. Cred că aşà ĭerà zugrăvit şi la mine pe faţă. Cîntăreaţa reuşì cu nota şi pre faţa tuturor vedeaĭ uşurare parcă căzuseră nişte valurĭ de pre dînşiĭ. Dar în lăuntru neliniştea îmĭ mergea crescînd, sufeream nespus. Dar nu izbucneau simţirile, le oprea ce-và. Ce? Voinţa, ştiu şi ĭeu? Le oprea ce-và dar nu ştiu ce. Şi din ce pricină s'au rupt zăgazurile?... Îmĭ aduc aminte. Şedeam alăturĭ cu Orlova; ĭea îşĭ tot muşcà buzele şi nu-şĭ luà ochiĭ de la cîntăreaţă... pare că o văd. Diva nu mîntuise şi mulţimea a şi început a zbĭerà şi a rage. Ieu m'am întors spre Orlova şi parcă m'a împuns ce-và în inimă. Faţa Orloveĭ se convulzase, obrajiĭ îĭ ĭerau galbenĭ, ochiĭ plinĭ de lacrimĭ şi fără să ştie ce făcea cînd plîngea, cînd răcnea. Am început atuncĭ a răcnì şi ĭeu şi maĭ spăriet de sunetul străin al glasuluĭ mieŭ aşà ĭerà de selbatec şi de prefăcut. Pe urmă toţĭ s'au năpustit înnainte, apoĭ au rîdicat pe sus pre cîntăreaţă ... Ce am făcut ĭeu? Mi se pare că îĭ sărutam sau mîna sau rochiea.... Aşà ce-và .. În jur vedeam numaĭ feţe plîngînd, în extaz, cu privirĭ rătăcite şi altele mînioase, întunecate; băteau toţĭ din palme să dea sîngele, nebuneşte. Se călcau în picioare şi ceĭ călcaţĭ nu simţeau durere. Orlova ĭerà de observat, cîntăreaţa, văzînd-o aproape, o rugă să-ĭ ţie mantelul, căcĭ o încurcà, Orlova bucuroasă, cu faţa luminată, plîngea ca un copil. Ţinea straiul par-că ar fi fost ce-và sfînt. Dar ĭeu, ce făceam?... Îmĭ aduc aminte, m'am apropiet cu umilinţă de Orlova şi am pus şi ĭeu mîna pre sfîntul mantel. Sînt încredinţată că şi pe faţa mea se cetea bucuriea. Ce dobitocie! Pe urmă nu ştiu ce s'a

maĭ întîmplat. Lumea se învîrtea înaintea ochilor mieĭ..

„Cînd a eșit cîntăreața, mulțimea îĭ făcu o suită regească. Se părea ființă fărmăcătoare, nepămîntească! Ceea ce-ĭ maĭ ciudat ĭeste că ĭeu am maĭ văzut'o cînd am fost la N...... și l'am rugat să cînte la serata noastră, ĭea ĭerà acolò... Ieste o femee trăită în bielșug, bine hrănită, cocolită. Dar pre scenă, poftim! înger, zeiță strălucitoare!

„Bine, toate acestea au fost ĭerĭ, dar a-zĭ? A cîntat bine, nu-ĭ vorbă, trebue să-ĭ dau dreptate. Înțeleg de asemenea că nu se cădea ca mulțimea să nebunească și să ajungă în extaz. Pentru ce? Ian să se scoale Dobroliubof din mormînt, i-așĭ sărutà ĭeu haĭnele? Dar ĭel nicĭ nu mi-ar da voie... Și aceala ar fi Dobroliubof! Ieĭ apoĭ, unde-ĭ pricina? Cine mi-a ațițat nerviĭ și m'a pus într'o stare care la ĭuriștĭ se numește „nerespunzătoare."?

„Sara maĭ întăiŭ; căcĭ noaptea are asupra noastră o înriurire deosebită, apoĭ pregătirile și încă maĭ mult mulțimea. Mulțimea ĭe de vină. Ieste o comunicație între ceĭ din mulțime, un feliŭ de molipsire: „contagiul extazuluĭ," așà trebue să numim boala aceasta. Maĭ trebue să adaug că înnainte de concert, m'au asurzit cu: „Cîntăreața dumnezeeească! Zeița tonurilor! Diva! a opta minune a lumeĭ"... Maĭ mult, prețurile erau foarte urcate, ne maĭ pomenite. După acestea zeitatea ĭese cu trup și suflet pe scenă, ba încă cu haine de mătasă! Nerviĭ se ațițá..... nebune ca Orlova încep și ceialalțĭ le imitează se molipsesc și dau, orbĭ, par-că s'ar fi aprins o magazie cu prav.

„Toate le înțeleg pentru ĭerĭ... Dar ce ĭeste a-zĭ? Cînd m'am trezit, mi-a fost rușine și acuma îmĭ vine să rid. Pentru ce! Acuma s'o întîlnesc pe „diva" în uliță nicĭ loc nu i-așĭ face! Trebue să mă gîndesc........ Extazurile mulțimeĭ sînt oare în tot deauna sterpe și în tot deauna simțĭ după dînsele un feliŭ de amărăciune? Nu, numaĭ extazurile nefolositoare ale mulțimeĭ lasă după dînsele deșertăciune și scrum. Cîte o dată chiar fac să desprețuim pre cel ce le-a pricinuit. Aceste extazurĭ nu dovedesc alta nemică de cît molipsirea psihică. Extazul, entusiasmul, ĭeste o putere

nemăsurată ca și a uraganelor, dar din fericire neprelungită, ca încheiere socot că „Teoriile întemeeate pe extazurile mulțimeĭ sînt netrainice și greșite, fiind că ĭeau drept banĭ bunĭ un fapt curat patologic. Ar trebuì de cercetat legile acestor fenomene și chipul de a le întrebuințà..."

— Ce? visezĭ acuma? De tonurile cele dumnezeeștĭ îțĭ aducĭ aminte!

Aceste vorbe le-a spus răpede o fată tînără intrînd în odaĭe.

Nadia a tras un chibrit și a luminat pe cea ce întrase. Ierà mică de statură, cu trăsurile fețeĭ viĭ și schimbătoare, cu păr bălan și cu ochiĭ marĭ, marĭ-albaștri. Ierà cam sărăcăcios îmbrăcată cu un burnuz de satin cam ros și în cap avea o căciuliță a căreĭ blană de veveriță se cam rosese.

—Tu ĭeștĭ Orlova? întrebă rece Nadia și începù a se grăbì cu aprinsul lampeĭ. Orlova s'a aruncat răpede pre un scaun ne desbrăcîndu-se și suflînd greu.

—În raiŭ așà cîntă... Ce-va maĭ pre sus de fire... îngerĭ locuesc în pieptul ĭeĭ... dragă Nadie! ce bine! Iată unde să cauțĭ idealul „frumosuluĭ," Ieu de abiea mă simt vie de extaz! Ce norocire! Și tu țiĭ minte cînd „ĭea" mi-a dat ca să i-l țin: „Vă rog, țineți-l puțin" a zis... și ce dulce îĭ ĭerà glasul și cum a rostit „ĭea" acest „țineți-l", parcă mi-a intrat în suflet! Țiĭ bine minte, nu-ĭ așà, ba încă te-aĭ apropiet de mine și aĭ pus mîna pe straiŭ și ți s'a luminat fața, parcă te-aĭ fi apropiet de niște moaște? Ce simțirĭ nobile și adîncĭ și ce ideĭ marĭ cuprind!

Nadia s'a înroșit tare pănă și la urechĭ.

— Îțĭ maĭ vine poftă să-țĭ aduce a minte de toate năzdrăvăniile și prostiile? o întrebă aspru pre Orlova.

Cum? Prostiĭ!—strigă Orlova, sărind în sus. Prostiĭ! maĭ zise, ne maĭ putînd de ciudă. Vezĭ pentru o clipală de Dumnezeu și acestea-s năzdrăvăniĭ la tine? Abiea ți s'a deschis sufletul și a primit o frumuseță nemărginită și toate-s prostiĭ! S'a luminat întunericul ce ne încunjurà, s'a arătat că și în noĭ ĭeste ce-và dumnezeesc și tu zicĭ prostiĭ!

— Patologie, zise cu apăsare Nadia.

— Doamne, cuvinte scoase din cărţĭ... Patologie!

De o dată glasul Orloveĭ s'a stîns şi a început a tremurà.

— Cum sînteţĭ voĭ toate... vorbì ĭea încetişor. Cum v'aţĭ învîrtoşat, cum v'aţĭ înlemnit....

Rîdea şi plîngea.

Nadia a adus puţină apă, dar fără a se grăbì şi a tăcut până ce Orlova bînd o leacă a zis:

— Afurisiţĭ nervĭ!

Nadia s'a apropiet de fată.

— Şi ce tot alergĭ tu, a întrebat'o cu blîndeţă... aĭ fost la „cursurĭ?" Ieu am dormit. Dar nicĭ n'aĭ ce să ascultĭ la economie.

— Tu nu urmezĭ la dînsa? a întrebat'o parcă cu teamă Orlova.

— Nu îmblu. Ian uită-te, am lecţiile luĭ Postnicoff, mult maĭ bune de cît ale noastre.

— Ce-ĭ acel Postnicoff, profesor?

— D'apoĭ tenor? Se înţelege că profesor! Cum ĭeştĭ tu Orlova şi de ce nu lucrezĭ? Ceteşte măcar. N'au să te ducă la ce-và bun extazurile acestea.

— Dragă, nu pot să fiu de lemn, respunse cu receală copila, trăesc pentru lume, pentru vieaţă nu pentru cărţĭ.

— Atuncĭ, pentru ce maĭ urmezĭ la cursurĭ?

— Pentru ca traiul aice îmĭ place maĭ bine. Nu pot fi toţĭ pesmeţĭ. Ieu nu-s maşină. Şi parcă nu lucrez şi ĭeŭ ca şi celelalte? Mîne, poĭmîne am să încep teza. Hristofor mi-a făgăduit şi ĭeu am să lucrez cu dînsa... amîndouă avem să cetim..... la bibliotecă, pe urmă... şi pe urmă am să dau teza.. Şi tot am să trăesc, am să ascult opera, am să îmblu la teatru.

Cele de pe urmă cuvinte le rostì scoasă cu totul din răbdare şi cu gînd să scoată şi pe Nadia din sărite dar Nadia tăcea.

Orlova s'a sculat.

— Uită-te, zise ïea răpede, parcă aducîndu-şĭ acuma aminte, am uitat, ce memorie! Noĭ toate ne-am hotărît să-ĭ dăm o coronă. Fără nicĭ o vorbă, ştiĭ tu o coronă de florĭ, să fie multe florĭ şi frunze de laur. Am găsit ïeu asemenea corona; lîngă bulevard, pe strada Richelieu la colţ cu strada Preobrajenscaia unde ïeste o florăriţă. Ce cununĭ, ce coronĭ frumoase! Cam scumpe numaĭ, dar nu face nemică, m'am tîrguit ca o Jidaucă. Tu daĭ ce-va pentru coronă? Aĭ făgăduit ïerĭ. Dacă aĭ, dă îndată. Ieu am dat arvonă, apoĭ mă duc la strîns banĭ. Multe din ale noastre au să dee. „Iea“ ïeste aşà de bună, voesc să fac cunoştinţă cu dînsa. Dacă aĭ şti cît de frumos mi-a zimbit cînd ĭ-am înapoit mantelul. Fericire! Astă-zĭ, da astăzĭ, îĭ voiŭ da corona... Ştiĭ că de sară cîntă la studenţĭ? Aĭ să fiĭ? —Nu? Doamne, se poate să nu fiĭ la asemenea fericire?... Dar, dă, baniĭ maĭ răpede, ïeată lista, iscăleşte. Nadia s'a posomorît, scoase apoĭ punga şi socotind dădù feteĭ un ban de argint. Orlova se înroşì de mînie. Nadia îĭ zise:

— Nu pot da maĭ mult—şi asta dau pentru că am făgăduit ïerĭ... Fac o prostie... ştiu... N'avem averĭ nicĭ trebuinţă să facem darurĭ la cîntăreţĭ, avem alte datoriĭ de plătit, maĭ însemnate. Lista iea-o, nu mă iscălesc fără nicĭ un scop.

— Cum vraĭ, zise Orlova, maĭ plîngînd, dar nu te înţeleg, ce datoriĭ aĭ tu de plătit? Am socotit că părinţiĭ tăĭ au avere...

— Aste n'aĭ să înţelegĭ tu, dragă mea. Iean ceteşte economiea politică, poate veĭ înţelege de ce datoriĭ vorbesc ïeu. Caută de cercetează maĭ bine, de unde aŭ părinţiĭ avere Atuncĭ veĭ înţelege.

— Înţeleg ïeu că acestea toate sînt doctrine, dar vieaţa ïeu o pun maĭ pre sus de cît toate doctrinele tale, în tot deauna, da, da.

Nadia a dat din umere şi apoĭ strîngîndu-se de mînă s'au despărţit. Nadia se primblà încet prin odae cu mînele la spate şi pe faţă ïeĭ n'aĭ fi putut vedea nemulţă-

mire orĭ neliniște.

Orlova a strîns foarte prost. Maĭ nime n'a iscălit pentru „coronă" și ĭea ca să nu remîe de rușine, a pus amanet blana și ceasornicul și a cumpărat pentru divă o coronă frumoasă. Pe cordea ĭerà scris: „De la cursiste." Orlova plîngea cînd a dat'o cîntăreţeĭ. Diva s'a purtat foarte bine cu dînsa; dar corona în curînd s'a uscat și florile veștejite s'au scuturat.

1884 Septembre 30.

Șt. Besărăbeanu.

Cercetărĭ însemnate asupra microbuluĭ holereĭ.

Domniĭ Doctorĭ *W. Nicati* și *M. Rietsch* au făcut cercetărĭ asupra microbuluĭ holereĭ, au cultivat vestitele fiinţĭ microscopice în formă de virgulă și au reușit a îmbolnăvì de holeră cînĭ și cobaĭ hultuindu-le liquide cu microbĭ în formă de virgulă în duoden pentru cobaĭ și în conductul fiereĭ pentru cîne. La autopsie s'au găsit acelea-șĭ schimbărĭ și rînirĭ în organe ca și la oameniĭ morţĭ de holera asiatică. Chiar vîrînd în stomahul cobailor cîtimĭ însemnate de liquid cu microbĭ, s'a reușit a-ĭ îmbolnăvì; deși cum se știe sucul din stomah are putere de a omorî aceștĭ microbĭ cînd nu-s peste măsură de mulţĭ. Injecţiile făcute sub piele n'aŭ avut nicĭ un efect. Aceste experienţe aduc sprijin ideĭ luĭ Koch și a altora că bacciliĭ în formă de virgulă sînt pricina holereĭ. Ideea D-luĭ Dr. Marcovicĭ care se pusese la luat spre vale cu atîta ușurinţă ideea luĭ Koch se dovedește tot așà de întemeiată ca și afirmarea că holera nu se va întinde din Marsiliea și Tulon, ci se va stînge pre loc. Se maĭ știe că în timpul din urmă chiar Koch a reușit să îmbolnăvească animale hultuindu-le cu baccilĭ-virgule.

Doctoriĭ W. Nicati și M. Rietsch au uns maĭ multe foĭ de steclă cu bulion în care se aflaŭ baccilĭ-virgule și apoĭ au întors foile cu faţa în jos și le-au aninat în aer. Ca să vadă cît timp vor trăì la aer bacciliĭ, au încercat foile de steclă în modul următoriŭ. După jumătate de ceas au luat una din ĭele au întors'o cu faţa în sus, au acoperit'o cu gelatină liquidă hranitoare și apoĭ au observat dacă bacciliĭ maĭ aveau putere de a se înmulţì. Foile cu gelatină hrănitoare le puneau într'o cameră umedă în care temperatura mijlocie ĭerà de 25°. Pe acele foĭ carĭ stătuseră la aer un

ceas și un sfert baccilii ierau morți, pe cele ce stătuseră mai puțin nu, căci în gelatina ce le acoperea tot se desvoltau colonii de baccili—virgule.

Pentru a vedea ce efect va avea acidul sulfuros asupra baccililor-virgule au lucrat în modul următoriŭ. Au luat 10 centimetri cubici de apă în care se află topit acid sulfuros, aŭ pus patru sau cinci picături de gelatină liquidă, foarte plină de virgule și apoi au luat cîte șese sau opt picături din amestec după trecere de 5, 10, 15 minunte de cînd pusese gelatina cu virgule în soluțiunea de acid sulfuros. Cele șese sau opt picături le puneau în gelatină hrănitoare curată și vedeau de mai aveaŭ virgulele vieață ori ba. Au admis că virgulele muriseră, dacă peste șese zile nu se înmulțau în gelatină în care le semănaseră. Adese ori au prelungit experiența și mai mult de șese zile. Ast-feliŭ au aflat că apa saturată de acid sulfuros, apoi amestecată cu de nouă ori pe atît apă destilată, nu omoară baccilul-virgulă de cît pest 15 minunte; apa care cuprindea numai un volum de acid egal cu al ieĭ nu se părea să aibă vre un efect supărătoriŭ asupra microbilor.

Acidul sulfuric, la 66 grade Baumé, amestecat cu 4000 de părți de apă destilată, omoară în 10 minunte; acidul clorhidic fumegătoriŭ (1 gr =0.3597 HCl.) amestecat cu 2000 de părți de apă, omoară în mai puțin de 5 minunte: dacă îl amestecară cu 3000 de părți tot lucrà deși mai slab mult. Acidul azotic monohidratat lucrează întocmai ca acidul sulfuric.

Acidele organice lucrează mult mai slab. Acidul acetic amestecat cu 500 de părți de apă omoară în 10 minunte; acidul tartic tot așà: chiar cu o mie de părți de apă tot omoară baccilii, dar într'un ceas.

Acidul fenic [2 și $^1/_2$ la mie] omoară într'un sfert de ceas, iear 5 la mie în zece minunte.

Acidul salicilic în soluție saturata la 17° [aproape unul la mie] lucrează în 10 minunte; dacă proporțiea iește de unul la 2000, atunci lucrează mai încet. Salicilatul de sodă, pentru care nu s'au sfîrșit încă experiențele, nu pare mai tare cu mult.

Di'ntre sărurile metalice, ne spun că au aflat că următoarele soluții în proporțiile arătate omoară microbii holerei în 10 minunte: *sulfatul de zinc* [$3/_{1000}$], *clorura de zinc* [$1/_{1000}$], *sulfat de aramă* [$1/_{3000}$], *biclorura de mercur* [$1/_{300,000}$].

Spirtul la 25 de grade centigrade ucide iute.

Cu un vin [cuprinzînd 9,30 alcool și 3 gr. 03 sulfat de potasă la litru] au omorît microbii în 10 minunte; tot cu acela-și vin amestecat cu de trei ori pe atîta apă, în mai puțin de jumătate de ceas; cu un feliŭ de bere [Velten de la Marseille] într'un sfert de ceas.

Au aflat că bacilii-virgulă, încălziţi la 50 sau chiar 55 de grade pot să se desvolte, la 60 de grade pier.

Apa din portul vechiŭ de la Marseille, în care se varsă mulţime de canalurĭ, a fost filtrată, apoĭ aŭ omorît toate fiinţele dintr'însa fierbînd'o în două zile de a rîndul cîte două ceasurĭ pe zi. Intr'o jumătate de litru din aceasta apă au pus treĭ saŭ patru picăturĭ de licid cu bacteriĭ la 18 Octomvrie. Din timp în timp, scoteau cu un tub capilar cîte cîte-va picăturĭ din această apă şi le puneau în gelatină licidă hrănitoare curată ; chiar la 6 Noemvrie virgulele tot nu pieriseră. Doctoriĭ citaţĭ vor urmà cu experienţile înainte. Destul de însemnat lucru ĭeste că virgulele holerice pot trăì timp îndelungat în apele murdare.

Din cercetările lor maĭ urmează că deşì de obiceiŭ în excrementele holericilor nu se maĭ află virgule cînd au ajuns la sfîrşitul perioduĭ „algide", totu-şĭ în cazurĭ rarĭ au aflat microbì chiar în ziua a zecea a boaleĭ. Aceste fapte nu trebue de uitat cînd îĭ vorba de luat măsurĭ în potriva holereĭ orĭ de aflat cum s'a întins de la un loc altul.

Koch a spus de mult că baccilii pier prin uscare şi experienţile doctorilor citaţĭ au dat acela-şĭ rezultat.

O încheiere scot autoriĭ în privinţa afumăreĭ cu acid sulfuros în odăile în cari au fost holericĭ şi a nume sînt de părere că această afumare nu poate folosì şi că maĭ bine ĭeste de lăsat cîte-va zile ferestile deschise ori de făcut foc în sobă maĭ multe zile până ce se ve uscà complect în casă.

Excrementele holericilor trebue să fie desinfectate prin soluţiunĭ de sulfat de aramă [pieatră vînătă], de clorura de zinc orĭ de apă saturată de acid fenic ; albiturile tot cu aceste soluţiunĭ [numai cu clorură de zinc nu] orĭ prin fierbere în apă, orĭ prin uscare ; straile prin uscare. Familiile bolnavilor vor primì aceste mijloace de desinfectare maĭ de grabă de cît nemicirea prin foc a tuturor pînzăturilor şi straelor.

Ceĭ se stau în contact cu bolnaviĭ cu excrementele orĭ cu albiturile lor, să ĭea sama să nu pună mînele la gură orĭ pe lucrurĭ de mîncare şi să se spele adesea, dar maĭ ales înainte de a mîncà orĭ de a bea, cu o soluţie de 5 până la 10 grame de sulfat de aramă la litrul de apă, orĭ de un gram de bichlorură de mercuriu la litru.

Afară de prin contact, îmbolnăvirea se face maĭ ales prin apă.

Apa nu trebue de băut fără a o fi fiert maĭ întâiŭ orĭ a o fi strecurat prin porţelan cum a arătat Pasteur). Dacă nu se poate întrebuinţà acest mijloc, s'ar putea ajunge la acela-şi rezultat punînd la fie-care litru de apă cîte două grame de *acid tartric*, dar *cu cîte-va ceasurĭ înnainte* de a bea şi cînd va fi să o bee să o neutralizeze prin bicarbonat de sodă în destulă cîtime, orĭ ameste-

cînd apa cu vin, jumătate orĭ a treia parte din volumul ieĭ, şi anume cu două-zecĭ şi patru de ceasurĭ înnainte de a o bea, ca să aibă vinul timp de a omorî microbiĭ. Acidele minerale sînt maĭ greu de întrebuinţat ca unele ce sînt tarĭ, cum aţĭ văzut. In privinţa medicamentelor s'ar părea că cel maĭ bun ar fi sublimatul coroziv (biclorura de mercur); dar din pricină ca această substanţă se combină cu materiile albuminoide, ieste foarte de crezut că dozele ce s'ar putea dà ar fi prea slabe. Acidul salicilic şi salicilatul de sodă par a făgăduì mult, căcĭ au destul de mare putere omorîtoare şi tot o dată se pot dà în destul de mare cîtime fără primejdie. Ar trebuì de cercat.

Puterea omorîtoare a acidelor minerale explică de ce stomahul are rolul de a apărà organismul de holeră, cum a spus şi Koch [şi cum am arătat şi noĭ după Dl. Hommel, în unul din numerele din urmă ale Contemporanuluĭ. NR]; lucrarea stomahuluĭ ieste mult maĭ puternică asupra lucrurilor solide, de cît asupra licidelor.

Baccilul descoperit de Finkler şi Prior la bolnavĭ de *cholera nostras* şi nu de *holera asiatică* se poate uşor deosebì de baccilul luĭ Koch. Doctoriĭ W. Nicati şi M. Rietsch cred că sporiĭ acesteĭ baccile [al cholerei nostras] se află în aer şi că tot pre dîns a aflat'o Dl. Héricourt în apa Dauleĭ la Lille.

[Traducere *şi la început* puţin scurtare din articolul intitulat: *La vitalité du microbe du cholera*, par *W. Nicati et M. Rietsch*. Revue scientifique No. 21, 22 Nov. 1884].

TOAMNA

Se usucă codrul mare, frunza-ĭ cade a jale jos,
Şi din cînd în cînd pri'ntr'nsul suflă vîntul fioros.
Iarbă verde, floĭ frumoase, rînd pe rînd se usc şi pier,
De pre ceriurĭ pică stele, cad se stîng, stîng în eter.
Pîràoaşul ce altă dată florilor taĭnic şoptea
Acum tace şi suspină şi-şi urmează calea sa.
Sus prin ceriurĭ trec cucoare di'nspre mîndrul resărit,
Plînge valea şi cîmpiea de-al lor jalnic croncănit.
Şi la glasul lor maĭ tare se aprinde dorul greu,
Dorul care mă pătrunde, dorul sufletuluĭ mieu!
Tot ce-a fost acum nu ieste, paserĭ nu maĭ ciripesc,
Gol ie codrul, gol şi cîmpul ca şi golul sufletesc.

1884 Oct. 14. *I. T. Popovicĭ.*

Agricultura ştiinţifică.

Înainte de a întrà în materie voiŭ respunde la bîrfelele de tot feliul ce vor ĭeşì în potriva noastră, cînd se va vedea că am îndrăznit a vorbì şi de chestia aceasta în „Contemporanul.“ Nu vor apucà bine a cetì pe copertă titlul „Agricultura ştiinţifică“ şi vor şi începe în cor: „Poftim acuma au ajuns specialiştĭ şi în agricultură! Aceasta ĭe treaba celor ce au învăţat agricultura prin şcolĭ speciale şi nu a celor de la „Contemporanul“ carĭ au cetit icĭ colò cîte ce-và....“ Asemenea imputărĭ nu ni se vor face de adevăraţĭ specialiştĭ, căcĭ aceştia vor vedea uşor că a tractà o chestie ca aceasta întemeindu-ne pe cercetările şi scrierile specialiştilor nu ĭe vre-o crimă; — ci tocmaĭ de acele nulităţĭ pretenţioase carĭ ne avînd de cît cîte-va clase gimnaziale [şi acelea ca vaĭ de ĭele] nu se sfiesc a-şĭ intitulà maculatura se scot de vînzare sub pretext de ziare menite a lumina opiniunea publică, de aceĭ carĭ nu se sfiesc a-şĭ intitulà foiţele lor hrănite cu banĭ cine maĭ ştie de prin ce locurĭ de: economice, politice, literare, ştiinţifice, critice, filosofice, etc. etc.

Fără nicĭ o pretenţie de originalitate şi de specialitate în agricultură ne vom da osteneală a face cunoscute ideile luĭ *Georges Ville* în această privinţă. Ne servim spre acest scop de treĭ conferinţĭ ţinute de acest specialist la societatea de agricultură din Belgica. Nu pretindem că ideile sînt toate ale luĭ Ville şi că alţiĭ nu le-aŭ avut şi arătat în parte măcar, ci numaĭ ne vom silì a pune pe cetitorĭ în cunoştinţă cu cele spuse în conferinţele pomenite.

Dar fiind că a venit acuma vorba de specialiştĭ să nu las să se piardă de tot prilejul şi să atrag luarea aminte a cetitorilor noştri asupra unuĭ fenomen ciudat. În alte ţerĭ se chiamă că cine-và ĭe specialist de pildă în chemie cînd nu numaĭ că stă în curent cu starea actuală a aceşteĭ ştiinţĭ, dar chiar lucrează, face cercetărĭ în părţile încă necunoscute ale domeniuluĭ acesteĭ ştiinţĭ, descopere fapte nouă, controlează şi îndreaptă cunoştinţele vechĭ, etc. La noĭ înse u-

nul care a cetit maĭ multe chemiĭ, care stă în curent cu starea acesteĭ ştiinţĭ—îndată se crede specialist, chemist, şi voeşte să oprească pe orĭ ce profan a se pronunţà în chestiĭ de chemie! Asemenea specialiştĭ ciudaţĭ carĭ nu cetesc de cît chemiĭ socot că numaĭ are nime dreptul să le citească fără voiea lor. Noĭ înse socotim că altă ce-và ĭeste a fi specialist şi altă ce-và a cunoaşte ideile generale ale uneĭ ştiinţĭ, metodele şi rezultatele la carĭ acea ştiinţă a ajuns. Pretindem că un om care nu se ocupă în special în mod excluziv cu o ştiinţă poate avea cunoştinţĭ asupra maĭ multor ramurĭ de ştiinţă şi poate populariză acele ştiinţĭ. Aşà dară dacă face cine-và o carte de geologie folosindu-se de lucrărĭ şi scrierĭ bune, poate face o carte bună şi folositoare fără se aibă nevoie a fi geolog specialist. Ieată de ce la noĭ în ţară, maĭ ales cînd e vorba numaĭ de făcut cunoscute ideile predomnitoare în maĭ multe ştiinţĭ, nu trebue să ne pară ciudat a vedea un singur om scriind cărţĭ asupra ştiinţilor celor maĭ deosebite. Treaba specialiştilor ĭeste să arunce pieatra în îndrăzneţul care, nefiind destul de pregătit, nepricepînd bine o ştiinţă, se apucă să o popularizeze! Prin urmare încă odată a populariză chestiĭ carĭ privesc întru cît-va medicina orĭ agricultura—nu însamnă a te crede orĭ a pretinde să te creadă cine-va specialist medic orĭ agronom, ci numaĭ pretenţiea de a cunoaşte acea chestie de care-ĭ vorba şi silinţa de a face să o cunoască şi cetitoriĭ ce se interesază.

Aceste le spunem indignaţĭ de îndărătniciea cu care se silesc feliuriţĭ invidioşĭ a ne face să trecem înnaintea lumeĭ de oamenĭ cu pretenţiĭ de specialiştĭ în toate ştiinţile.

Dar destul, cetitoriĭ noştri ne vor judecà de pe fapte şi nu de pe vorbele unuia şi altuia.

Ieată întăiŭ experienţe făcute de Dl. G. Ville, experienţe uşoare de repetat şi de tălmăcit pentru ceĭ ce-aŭ oari-carĭ naţiunĭ de ştiinţĭ.

A luat năsip alb ca omătul, silice curată, ars maĭ multe zile într'un cuptoriŭ de acele în carĭ se ard vasele de porţulan. Năsipul ĭerà cu desăvîrşire curat. S'a udat cu apă

destilată şi a semănat în oala cu năsip două-zecĭ de fire de grăunţe de grîŭ. Cele 20 de grăunţe cîntăreaŭ un gram, recolta adecă firele de grîu ce au resărit şi crescut vor cîntări 6 grame. Cele 5 grame de cîştig sînt cărbune, oxigen şi hidrogen, luate din aer şi din apă.

Dacă în năsip de acela-şĭ feliŭ a pus cele zece elemente minerale ce se află în toate plantele şi apoĭ a udat cu apă destilată şi a semănat tot 20 de grăunţe ca şi maĭ înnainte, recolta a cîntărit 8 grame, adecă cu 2 grame maĭ mult de cît în experienţa întâiea. Aşà dar este vădit lucru că cele 10 minerale sînt folositoare, planta are nevoie de dînsele.

Dacă a luat numaĭ năsip curat, tot de cel de care am vorbit, şi a pus într'însul o materie azotată, de pildă azotat de potasă, fără să puie de feliŭ elemente minerale din experienţa a doua, lucrînd ca şi în cele două cazurĭ de maĭ sus, a aflat că recolta a cîntărit 9 grame.

În toate aceste treĭ experienţe grîul creştea de abie la 20 saŭ 25 centimetre de nalt, paile ĭerau numaĭ ca nişte andrele de groase şi spicele nu cuprindeaŭ grăunţe de feliŭ.

Dacă a luat înse şi a pus în năsip curat pe lîngă mineralele cele 10 şi materie cuprinzătoare de azot, grîul a crescut nalt de un metru şi jumătate, cu paiŭ puternic, cu spice marĭ şi cu grăunţe frumoase şi în stare de a încolţi şi rodi. Recolta de la 20 de grăunţe în acest caz a cîntărit aproape 21 grame şi grăunţele peste 4 grame. Iată şi alte experienţe.

Iea tot năsip de acel de care am vorbit şi-l pune într'o oală cu cele 10 minerale şi materie azotoasă şi spre comparare în alte oale lasă materie azotoasă în aceea-şĭ proporţie ca şi în cea di'ntăiŭ, dar nu pune de cît cîte 9 minerale, într'o oală nu pune unul, în alte altul şi apoĭ examinează ce efect are lipsa mineraluluĭ asupra vegetaţieĭ. Dacă nu pune fosfat nu se face planta ci piere. Dacă lipseşte potasa, vedem că planta se pleacă, paiul ne avînd nicĭ o tărie. Dacă puĭ sodă în loc de potasă, nu aducĭ nicĭ vre un folos sarea nefiind folositoare. Dacă lipseşte magnezica, vegetaţiea ĭe săracă şi în loc de 20 saŭ 30 de gra-

me de recoltă aĭ numaĭ 6. Ast-feliŭ se vede ce feliŭ de înriurire are fie-care element.

În alt şir de experienţe a lăsat materiile minerale (cele 10) în aceea-şĭ cîtime, dar a pus cîtimĭ feliurite de materie azotoasă şi a aflat că aceasta are cea maĭ mare înriurire asupra producţieĭ; cu creşterea cîtimeĭ ĭeĭ creşte şi rodul: din potrivă dacă creştem cîtimea vre unuĭ din cele 10 minerale, nu se vede nicĭ o schimbare în recoltă.

Ville numeşte materiea azotată *dominanta grîuluĭ.*

Dacă în loc de a face experienţele cu năsip curat le-a făcut cu pămînt natural, aşà cum îl aflăm pe ogoare, nu maĭ ĭeste nevoie de dat pămîntuluĭ zece minerale, ajung treĭ: varul, fosfatul de var şi potasa. De geaba le-ar fi dat magnezie, silice, oxid de fier;—pe acestea le află planta în pămînt în destulă cîtime. De asemenea ar fi de prisos de dat cărbune, căcĭ planta îl ĭea din aer. Decĭ materiea azotată, potasa, varul şi fosfatul de var formează o materie de îngrăşat complectă (*engrais complet* îĭ zice *Ville*). Aceste materiĭ minerale de ajuns pentru a face roditoare în gradul cel maĭ innalt pămînturile cele maĭ proaste se află în păturile ce alcătuesc coaja pămîntuluĭ şi n'avem de cît să le scoatem.

Toate plantele n'aŭ aceea-şĭ *dominantă.* Ĭeată şi experienţe doveditoare.

Dacă se face experienţă cu grîu în pămînt natural îngrăşat complect cu cele patru substanţe de carĭ am vorbit, se bagă de samă că numaĭ dacă creştem proporţiea materieĭ azotate putem aflà recoltă maĭ bogată, pe cînd creşterea cîtimeĭ celorlalte materiĭ n'are nicĭ un efect. Decĭ pentru grîu se repetă faptul observat cînd cu cultura în năsip, adecă *dominanta* luĭ ĭeste materiea azotată. Dacă s'ar face aceea-şĭ experienţă cu viţa de vie se află că dominanta ĭeste potasa, numaĭ creşterea cîtimeĭ de potasă are efect asupra recolteĭ, dacă am pune viţa de vie în pămînturĭ lipsite de potasă, atuncĭ n'am avea nicĭ o bobiţă. Ville a făcut experienţă şi a văzut că efectul potaseĭ ĭeste ce-và de minunat. Tot potasa ĭeste dominanta la leguminoase [mazere, de

pildă], la cartofe. Dominanta popușoilor, trestieĭ de zăhar, sorguluĭ ĭeste fosfatul de var. Varul nu ĭeste dominanta nicĭ unuia din vegetalele studiate, dar ĭeste folositoriŭ pentru toate.

Ca urmare maĭ de căpetenie din aceste experiențe ĭeste că trebue de dat fie-căreĭ plante îngrășarea ce i se cuvine și că prin urmare *gunoiul* nu poate folosì așà de mult cît se crede, chiar dacă n'ar avea și alte păcate despre cari vom vorbì.

Ville deosebește cincĭ feliurĭ de îngrășărĭ:

1. *Ingrășărĭ complecte.* Acestea cuprind cele patru substanțe: materie azotată, potasă, fosfat de var și var: înse în doze feliurite, adecă orĭ că cuprind proporțiĭ maĭ marĭ de materie azotată [pentru plantele ce o au ca dominantă] orĭ proporțiea maĭ mare cade asupra unuia din celelalte două dominante.

2. *Ingrășărĭ omoloage.* Au tot aceea-șĭ compunere ca și cele complecte, dar potasa și fosfatul de var se află sub altă formă. Așà în loc de azotat de potasă [în care la 48 de potasă vin 14 de azot] îngrășarea omologă va cuprinde un amestec de clorură de potasiu și de sulfat de amoniac, [în cît în amestec să fie tot 14 de azot la 48 de potasă]. Această înlocuire nu ĭeste fără scop, experiența a dovedit că pentru unele plante folosește maĭ bine o compoziție pentru altele alta și apoĭ chiar și prețul materiilor ne silește adesea a schimbà substanțele înlocuind pe cele prea scumpe prin altele cari le-ar putea ținea locul, dar cari s'ar putea aflà maĭ cu ușurință și mai eftene. Pentru grîu îngrășarea omologă ĭe maĭ folositoare de cît cea complectă, pentru cartofe înse nu. Pe scurt îngrășările omoloage se deosebesc de cele complecte prin aceea că potasa în loc să fie sub formă de nitrat de potasă ĭeste sub cea de clorură de potasiu amestecată cu sulfat de amoniac.

În alte îngrășărĭ omoloage superfosfatul de var ĭe înlocuit prin fosfat de var precipitat.

3. *Ingrășărĭ intensive.* În acestea dominanta se află într'o proporție maĭ mare de cît în cele complecte.

4. *Ingrășări necomplecte.* În acestea lipsește una din cele patru substanțe și anume fiind că pămîntul pentru care îs menite cuprinde de la sine vre una din aceste substanțe.

5. *Ingrășările cu funcțiune specifică* sînt acele în cari se întrebuințază una din cele patru substanțe sub forme feliurite, după părțile plantei asupra cărora voim să se facă creșterea. Așà dacă potasa ieste sub formă de sulfat, atunci popușoiĭ produc tulpinĭ maĭ micĭ, dar cu grăunțe multe; pe cînd dacă va fi sub formă de clorură de potasiu frunzele și trunchiul se vor desvoltà foarte tare, iear grăunțele nu.

Acest fapt foarte însemnat ne arată că ieste cu putință să alegem așà feliŭ îngrășările în cît să putem silì plantele să desvolte tocmai acele însușirĭ ce ne sînt nouă folositoare. Ceea ce omenirea a făcut pănă acuma bojbăind în întunerec orĭ călăuzindu-se de observațiĭ izolate, acuma poate face întemeindu-se pre cercetărĭ științifice, metodice. De pildă ne punem în gînd să îngrășăm pămîntul pentru a face să rodească bine pomiĭ, va ajunge să facem încercărĭ și pre uniĭ să-ĭ îngrășăm cu îngrășărĭ complecte avînd ca domintă materiea azotoasă, pre alțiĭ cu îngrășare cu altă dominantă și să vedem rezultatele. Tot ast-feliŭ s'ar putea face și cu plantele de ornament și în mare parte s'a și făcut.

O chestie asupra căreia aruncă lămurire mare experiențe de feliul celor citate în urmă ieste chestiea gunoiuluĭ.

Analizele făcute asupra gunoiuluĭ aŭ arătat că această ingrășare cuprinde: 80 la sută apă; 13.29 carbon, hidrogen și oxigen, de cari n'are nevoie pămîntul, de vreme ce le află planta în aer și în ploaie; 5.23 la sută mineralele secundare, cari se află de ajuns de multe în pămînt; iear parte adevărat folositoare, îngrășare chemică numaĭ 1.48 la sută! Deci cară pe cîmp 100 de chilograme de gunoiŭ ca să-ĭ daĭ numaĭ un chilo și 480 de grame de îngrășare adevărat folositoare! Gunoiul folosește nu prin cele 98 de părțĭ (apă, etc.), ci numaĭ prin cele 1.48 de îngrășare chemică. Unde punem afară de acestea că dînd gunoiŭ dăm la

toate plantele acelea-şĭ substanţe şi poate tocmaĭ dominanta le-o dăm într'o proporţie prea mică? Pe urmă gunoiul costă adesea prea mult şi maĭ ales sileşte să ţie cine-va vite din cari nu trage nicĭ un folos. Multe pagubĭ însemnate au avut ca pricină tocmaĭ îngrăşarea cu gunoiŭ. Dl. Ville asamănă pre ceĭ ce caută să îngraşe pămîntul cu gunoiŭ fabricat de dînşiĭ singurĭ pre moşie, cu nişte metalurgiştĭ cari s'ar apucà de lucrat la prepărarea metaluluĭ întrebuinţînd lemn din pădurĭ a nume semănate de companie în loc de a lucrà cu cărbunĭ de pămînt aflătorĭ în cîtime trebuitoare. Cînd putem întrebuinţà minerale, poate alt-feliŭ nefolositoare, pentru a îndoì şi întreì productivitatea pămîntuluĭ, maĭ trebue să ne batem capul numaĭ de cît cu gunoitul?

Ieată un exemplu. Matheiu de Dombasle a căutat în curs de opt anĭ (de la 1832) să întemeeze o moşie model, a lucrat cu cea maĭ mare economie şi îngrijire, dar a pierdut aproape 29,000 de francĭ. Care a fost pricina aceşteĭ pagube suferite de Matheiu de Dambasle la Roville?

Ville examinînd socotelele ţinute cu sfinţenie de experimentătoriŭ găseşte că pricina ruineĭ a fost neîngrăşarea complectă, ştiinţifică. Dombasle a întrebuinţat gunoiŭ.

Ieată tabelul cheltuelelor şi veniturilor pe un an şi pe un hectar.

Cheltuelĭ fixe:	Chiria	45 fr.	186 fr.
	Cheltuelĭ generale . .	52 fr.	
	Lucrărĭ de cultură . .	43 fr.	
	Sămînţa.	46 fr.	
Cheltueli variabile	Gunoirea . , . .	74 fr.	108
	Strînsul, trieratul, etc.	34 fr,	
	Cheltueala totală. . . .		294 fr.
	Scăzînd preţul paielor . .		50 fr.
	rĕmîn		244. fr.

Recolta fiind de 14 hectolitri la hectar: un hectolitru il costă pre Dombasle însu-şĭ 17 fr. 45 de banĭ.

În tabel se află cheltuelele generale cari se urcă la 186 de francĭ, acestea le-a numit fixe, fiind că nu atîrnă de cî-

timea recolteĭ, din potrivă cheltuelele pentru gunoit le-a socotit ca variabile. căcĭ atîrnă de la cîtimea de gunoiŭ ce punem pe ogor, de asemenea şi strînsul, trieratul. etc. carĭ se schimbă cu cîtimea recolteĭ. Ne fiind pămîntul de ajuns de îngrăşat. nu a putut să dea maĭ mult de 14 hectolitri la hectarul de grîŭ: tot ast-feliŭ a păţit cu sfeclele carĭ aŭ dat numaĭ 20,000 de chilograme la hectar: cu rapiţa care n'a dat peste 12 hectolitri la hectar: cu fînul care n'a dat maĭ mult de 4,000 de chilograme la hectar. Dombasle a păgubit ne putînd ajunge să producă destul de mult la hectar pentru ca să poată avea cîştig la vînzare.

Ieată ce zice Ville: „Dacă la 1836, cînd M. Dombasle s'a retras biruit de la Roville, ar fost cunoscută teoriea îngrăşăreĭ chemice,—şi negreşit, ar fi fost de dorit pentru binele lumeĭ vechĭ să fi fost cunoscută.—dacă aşĭ fi venit la M. de Dombasle şi fără altă explicaţie. i-aşĭ fi zis: „Maĭ pre sus de toate silirile ce aĭ făcut cu atita desinteresare ĭeste un lucru pe care nu-l ştiĭ. Crezĭ că trebue numaĭ de cît gunoiŭ pentru a avea recolte frumoase şi nu poţĭ produce îndeajuns gunoiŭ. Aice greşeştĭ. Maĭ întâiŭ gunoiul te ţine prea scump şi pentru a-ţĭ dovedì că se poate produce maĭ mult fără gunoiŭ şi decĭ maĭ eften. dă-mĭ voie să împrăştiiŭ aceştĭ şese sacĭ de îngrăşare chemică pe un hectariŭ.

„Ce s'ar fi întîmplat? Un lucru foarte simplu. S'ar fi cheltuit la Roville, ca şi maĭ înainte. cheltuelĭ fixe, 186 de francĭ. M. de Dombasle întrebuinţase gunoiŭ in valoare 74 de francĭ. ĭeu i-aşĭ fi spus să cheltuească 120 de francĭ pentru îngrăşarea chemică pe lîngă gunoiŭ; decĭ 192 de francĭ pentru îngrăşarea complectă şi atuncĭ cheltueala totală scăzind paiele ar fi ajuns la 345 de francĭ. Dar în loc de 14 hectolitri ar fi recoltat 31, decĭ l'ar fi ţinut numaĭ 11 fr. hectolitrul în loc de 17

Cheltuelĭ fixe... ca maĭ înainte..		186	de francĭ
Cheltuelĭ variabile . .	îngrăşare	194	„
	culesşi trierat	60	„
	Cheltueală totată	440	„
	Pentru paie de scăzut	95	„
	Remîn	345	„

Și recolta fiind de 31 de hectolitri, un hectolitrul ar fi costat 11 fr.“

Ieste înse o primejdie foarte mare în întrebuințarea îngrășărei chimice, a nume că dacă pămîntul va fi îngrășat bine, înse nu va fi bine lucrat ci plin de buruene, atuncĭ buruenele vor înăduși grîul și vor face paiele proaste și grîul puțin, decĭ scump, și ruina sigură.

Alt punct asupra căruia atrage luarea aminte Ville ĭeste că dușmănia lucrătorilor orĭ cel puțin neîngrijirea poate ruinà. Agricultoriŭl lucrează cu plantele, acestea, sînt mașinele luĭ cele maĭ de frunte și dacă din reutate orĭ din neîngrijire se smintesc, greșala nu se maĭ poate drege. Trebue decĭ zice Ville ca muncitoriĭ să fie interesațĭ la reușita întreprindereĭ pentru a putea fi siguranță. Pe urmă trebue ca cel ce se îngrijește de moșie trebue să fi pre lîngă practic și om de ștință și să privigheze singur lucrările.

(va urmà) *I. Nădejde.*

Despre Zei

(urmare)

Despre religiile africane!

Dacă lăsăm la o parte ideile religioase aduse, se poate zice că Africa locuită de negri n'a trecut încă de la ce maĭ simplă idee despre suflet, numită fetișism, pe lîngă care în unile părțĭ se maĭ adauge credința în umbrile morților. Ceĭ maĭ mulțĭ negri cred ușor în ființa unuĭ duh nevăzut, a unuĭ *eu* de sine știutoriŭ, asemenea cu al lor și stînd în niște lucrurĭ ce se pot purtà, pe cari Europeniĭ le-au numit *fetiș* sau *gri-gri*. Tot în acela-șĭ chip însuflețesc lucrurile ce-ĭ încunjură; de ex. copacĭ, izvoare, animale, etc. Privind în general aceste încercărĭ de mitologie africană, se poate urmărì o gradare, care merge aproape de la o neființă a religieĭ până la religiea veche egipteană.

Hotentoțiĭ și Cafriĭ din Africa australă maĭ n'au religie. După *Levaillant*, Hotentoțiĭ sînt lipsițĭ chiar cu desăvîrșire. Totu-șĭ u-

nii dintre iei cred cred că morții lasă după dînșii niște umbre de obiceiŭ foarte reu voitoare. Un Bojesman după ce a omorît o vrăjitoare, i-a sfărmat capul, a îngropat'o și a aprins un foc mare cu chip ca să împiedece umbra de a eșì din mormînt și de-a venì să-l năcăjască. Această credință în supravețuirea sufletelor pare a fi sigura idee mitică aflătoare la triburile cafre; și încă nu ie dovedit că se găsește pretutindene. Aceste umbre se zice că ratăcesc liniștite, tăcute, cînd bine voitoare cînd rele, îngrijindu-se cîte o dată de urmașii lor. Le blastămă și le ocăresc cînd le cred stricătoare și cînd pot chiar le înșală; așà Basutoii cînd merg la furat vite de la vecini, șueră pașnic ca și cum ar duce turmele lor, cu gînd de a înșelà pe *morimoĭ* cari se află la triburile ce voesc să prăde. Toate triburile acestea n'au nici cult nici idoli; la iei religiea ie cît se poate de micșurată. Totu-și la unii se găsesc urme de zoolotrie, nu mai departe la Beșuani: căci se numesc: *tribul crocodilului, al momiței, al elefantului, al leului, etc.* Beșuanii nu mînîncă carnea nici se îmbracă cu pielea acelui animal pe care îl aude patron al tribului.

Negrii din Africa orientală, vecini cu Cafrii cred de asemenea în ființa unor spirite rele, dar care sînt muritoare și pot fi omorîte. Cînd *Burton* le spunea de D-zeu, iei îl întrebau unde ie acel D-zeu ca să meargă să-l omoare: „Iel, ziceau iei, ie acela care ne pustiește casele, ne omoară femeile și vitele, etc."

In Africa ecvatorială boala miturilor lovește cu mai mare strășnicie. Aice ie patriea veche a fetișismului. Se închină la șerpi, păseri, stînci, vîrvuri de munți, pene, dinți, etc. Au niste idoli uricioși și fie-care cap de familie din Gabon, are pe al său. Zeii cei mai mici traesc întocmai ca și oamenii, se primblă, beu, mînîncă etc; îi zugrăvesc și-i înpodobesc. Unor duhuri rătăcitoare le fac colibi ca să aibă unde se odihnì: ie un început de beserecă. Acești zei călători sînt une-ori foarte rei. Cred că unii se ascund în peșteri și ies noaptea de sfășie pe drumeți; une-ori intră în trupul unui bărbat ori al unei femei și fac mulțime de rele, bătînd pre cine întîlnesc. Cîte o-dată se poate întîmplà ca să-i învingă, ba chiar să-i omoare cine-và dar atuncia trebue să le ardă trupul cu mare îmgrijire fără să rămîe ce-và: cred că din cel mai mic os remas pot să învie. In scurt, negrii din această parte, pun în lumea ce i încunjoară închipuirea lor copilărească. Iei însuflețesc saŭ îndumnezeesc totul. Ceasornicul lui *Du Chaillu* ierà înnaintea lor un duh foarte puternic, păzind cu băgare de samă pre călătoriŭ. Nu se îndoeau de loc de ființa zeului biblic despre care le spunea *Du Chaillu*; căci „ie D-zeu celor albi cărora le dă o mulțime de lucruri bune; dar nu voeau să-l adoreze; dar nu se îngrijește de negrii cari „au fetișii și idolii lor." Triburile cari au vrăjitori, chip

un început de preuți, aduc la aceste persoane însemnate să le sfințească *gri-gri*, adecă talismane: așà fac Fanii antropofagi.

Achanții, mai civilizați, tot n'au trecut din această mitologie primitivă. Au fetiși, au mulțime de idoli; înzeesc regii, șefii și pe cei mai mari slujbași ai regatului, cărora la moarte le jertfesc o mulțime de oameni pentru ca aceste persoane însemnate să nu meargă singure pe ceea lume; se închină la animale, la șerpi, la vulturi. Fie-care familie își are fetișii săi casnici, zeii săi *lari*. Nici o dată nu beu fără a face o libațiune fetișilor, vărsînd jos puțină băutură. Au colibi pentru fetiși, au și oameni-fetiși locuind coliba sfîntă, adecă beserecĭ și preuți: în sfîrșit sînt oameni foarte religioși.

Tot asemenea credințĭ se găsesc în toată Africa de mijloc, care încă nu ie mahometană, în Senegambiea, în Guineea, în Sudan, până în Abisiniea.

In Guineea, pe coasta de aur, se închină la vulturi, crocodili, etc. In Yariba (basenul Nigrului), au copaci fetiși și o mulțime de gri-gri: poame, pene, găoci de ouă, oase de animale, etc. Un lucru oare-care ales într'un chip destul de ciudat, poate slujì unui spirit ca locuință, ori chiar să se prefacă în spirit. Se închină la copaci—fetiși; nu leagă de dînșii animalele, dar spînzură de iei mulțime de petici și de cordele. Adesa se închină și îndumnezeesc apele. Un călauz dat lui *R. Lander* de către regele din *Kiam* îl rugă să nu zică numele altor ape înaintea apei Mossa, care ie femeea Nigrului, și-și teme barbatul de celelalte ape: necontenit bănuc riului șegile ce face cu celelalte ape, în locul unde se varsă ie necontenit o sfadă casnică înverșunată. Regele *Bussa*, înainte de a lăsà pe *R.* și *I. Lander* să călătorească, aduse jertfă riului, se sfătuì cu acesta și căpătă făgăduința, de a duce pe călători sănătoși până la gura lui. Cîrmaciul unei luntre care mergea tot cu acești călători, răcnea la fie-care întorsătură a apei și după ce auzea ecoul turnà în apă o jumătate de păhar de rom și aruncà o bucățică de pește. Aceasta zicea iel ie hrana fetișului care alt-feliŭ ar fi fost foarte primejdios.

Căci fetișii nu sînt spirite curate, ci au toate nevoile oamenilor. *R.* și *I. Lander* omoriseră un taur aproape de templul unui fetiș, negrii îl sfătueau să-l frigă pentru ca zeul să mirose și dacă îi va plăcea să mînînce o bucată. În toată întinderea acestei țeri fac un feliŭ de clădiri sfinte, aduc jertfe fetișilor, ba chiar au și meșteșugul auguriei.

Templul ie încă foarte simplu: o locuință menită zeului și avînd adese ori înnăuntru sculpturi de lemn, care înfățoșază oameni, aligatori ori niște boa sau broaște, etc. Se închină fetișilor plecîndu-se cu fața la pămînt cîte o dată le aduc cauri, etc. Inchinătorii

roagă pe fetiş de a nu-ĭ părăsì la nevoe, de a-ĭ ajutà în întreprinderĭ şi în răzbunărĭ. Într'o zi *Laing* auzi pe un negru rostind în templu un blestăm foarte asemănătoriŭ cu cel catolic. Inchinătoriul cerea moartea unuĭ om care prădase groapa tatăluĭ său, înnainte de rugăciune adusese ca jertfă o pasere şi puţin vin de palmier: „Cînd va mînca, zicea iel, să-l înnăduşe bucatele; cînd va îmblà mărăcinele să-l zgîrie, dacă se va scăldà să-l înghită aligatorii; de va merge cu luntrea să se înnece etc.“ Obiceiul de a jertfì cîte o găină ie foarte răspîndit. Bambarii trag din aceste jertfe şi prezicerĭ. Tae gîtul animaluluĭ numaĭ pe jumătate şi pe urmă îl aruncă în locuinţa fetişuluĭ. Dacă găina moare aruncînd capul înnapoĭ atuncĭ însamnă că zeul voeşte, iear dacă moare aruncînd capul înnainte atuncĭ însamnă că nu voeşte.

Cîte o dată cînd fetişul nu le împlineşte dorinţa îl bat.

Nu se mărginesc a jertfì fetişilor numaĭ găinĭ, vacĭ orĭ mieĭ etc. In Yariba omul fetişuluĭ, adecă preutul, spune cîte o dată că ie nevoe de a jertfì un om.

Incetul cu încetul fetişismul se face maĭ încurcat şi se alcătueste. La început ie numaĭ atribuirea de putere mare unuĭ lucru oare-care orĭ unuĭ animal; pe urmă fac o casă zeuluĭ saŭ simboluluĭ acestuia; pe urmă pun păzitoriŭ aceşteĭ case: aşà că slujba preuţască ie începută; au vrăjitorĭ, au oamenĭ sfinţiĭ, carĭ vorbesc cu fetişul şi carĭ cunosc maĭ bine de cît alţiĭ cerinţile şi părerile luĭ, în sfîrşit *mijlocitorĭ parasiţĭ între zeĭ şi credincioşĭ.*

Schweinfurth a găsit credinţĭ asemănătoare la Niam-Niamĭ şi la Bongoĭ. Negriĭ din această ţară cred în fiinţa spiritelor, tot deauna rele şi duşmane omuluĭ. Aceste spirite sînt ascunse în desimile pădurilor şi freamătul frunzelor ie limba lor. Mulţămită unor rădăcinĭ magice, se pot apărà în contra acestor nălucĭ primejdioase; cu iele se pot chiar slujì pentru a stricà altora. Cînd au de început un războiŭ orĭ de descoperit vre un vinovat, aleargă şi la augurii.

Tot această mitologie se află şi în valea Niluluĭ de sus, pănă lîngă ţermurile laculuĭ *Albert Nyanza*, dar cu oare carĭ colorĭ localnice. In *Alganda* lîngă lacul Albert, întinsa împărăţie a regeluĭ *M'tesa*, obişnueau a avea talismane, buciume magice, fetişĭ, vrăjitorĭ şi vrăjitoare; credeau în duhurile lacurilor, pădurilor; iear ca mijlocitoriŭ între ieĭ şi oamenĭ ierà un cler îmbogăţit prin daniĭ. In *Adingoro*, cred maĭ ales în magie şi în prezicerile de pe mişcările maţelor de la găinele spintecate. La *Obboĭ*, maĭ în spre miează noapte, nu credeau de cît în fluerele magice, cu carĭ sileau noriĭ a se preface în ploae. In sfîrşit necredinţa şi ateismul cel mai desăvîrşit se păre a domnì la *Latukaĭ*, dacă luăm în samă o întrevorbire ce a avut sir Baker cu regele de acolò; cu un cuvînt se

poate zice că toată zona Africană, ce am privit, ieste fetişistă. Totu-şi prin partea de la nord a străbătut mahometismul. Arabii au fost apostolii, iear negrii Fulahi ucenici înfocaţi. Ciocnirea între monoteismul mahometanilor care ie aşà de simplu şi strîmpt şi între fetişismul cu o mulţime de forme al negrilor ie foarte curioasă de studiat. Această observaţie dovedeşte încă o dată că aducerea uneĭ rase maĭ inferioare la religiea uneia maĭ superioare ie numaĭ cu numele. Ca toate manifestările intelectuale si morale starea religioasă a uneĭ rase ieste esprimarea stăreĭ mintale a raseĭ. stînd în legătură cu gradul de desvoltare, cu împrejurările în mijlocul cărora a avut de luptat. În asemenea caz nu ie cu putinţă nici o schimbare grabnică şi convertirea ie în tot dea-una numai părută.

Felutahii zic în arăbeşte rugăciunile lor religioase ; dar ceĭ maĭ mulţĭ nu înţeleg nici un cuvînt. Se închină de cinci orĭ pe zi şi sînt, deplin încredintaţi că averile, femeile şi copiĭ necredincioşilor sînt ale credincioşilor ; că ie cu totul după lege a prădà orĭ a ucide un necredincios. Şi încă acestiea sînt ceĭ maĭ bine aduşĭ la mohometism. Pretutindene prin alte locurĭ se închină luĭ Alah, dar nici nu părăsesc fetişiĭ. Şi Alah ie numaĭ un fetiş maĭ mult. Bambarii î-l numesc *Nallah*. Maĭ au zeiiĭ lor cărora le jertfesc găinĭ. La Kiama lîngă Nigru măcar că zic că sînt mahometani, tot au mare grijă de a pune la uşele caselor fetişĭ însărcinaţĭ a le apără.

Cum se trăcască fără *gri—gri*? La Bambarĭ se găsesc de ajuns : rădăcinĭ, scoici, coarne, pietre, dinţĭ bucăţele de piele uscată şi maĭ ales o bucăţica din burie ; pe lîngă acestea maĭ pun numaĭ nişte versurĭ din Coran scrise de marabuţĭ. Aceste *gri—gri* din urmă sînt maĭ cinstite şi maĭ scumpe. Tot aşà şi Nubienii din Senaar, maĭ vecinĭ cu vatra islamismuluĭ, se închină la lună, la copacĭ şi la pietre. Abisinienii, cu tot creştinismul lor, se închină la pietrele rîdicate cari samănă cu menhirile de la noi, şi le acopăr cu talismane, cu unsorĭ, cu unt şi cu peritoniul animalelor. Se maĭ închină încă la şerpĭ, îĭ roagă şi li cer sfaturi în trebile însemnate respectează Nilul-Alb, nu se scaldă nicĭ nu-şĭ spală hainile întrînsul.

In Madagascar, fetişismul începe a-şĭ luà stăpînire fără amestec. Au gri-gri şi cred în duhurĭ rele, au idolĭ cărora le jertfesc animale, pe cari le roagă cînd au de cerut ce-và. Unii din aceştĭ fetişĭ au case, preuţĭ şi apanaje. Din punctul de vedere mitologic Madagascarul ie cu desăvărşire african.

Cele zise dovedesc în de ajuns că fetişismul cel maĭ grosolan ie temeliea mitologiei africane. Rasele negre din acest continent întins n'au trecut din această fază primitivă a evoluţieĭ religioase. Tot aşà ierà şi credinţa Egipetului vechiu, cu toate schimbările ce aduseră în iel miturile asiatice.

In această ţară, patrie a atîtor arte şi ştiinţi, etc., cultul a nimalelor ajunse şi trecu peste toate marginile. Ca cele mai multe triburi negre de a-zi, fie-care nomă din Egipetul vechiŭ avea animalele sale sfinte. Locuitorii din Memfis se închinau la capre şi mîncau oile, acei din Teba adorau oile şi mîncau caprile. In împrejurimile lacului Moeris, se închinau la crocodil; în Elefantina îl omorau etc. Cel ce omorà un animal sfînt, chiar din greşală, ierà schingiuit şi sfăşiet în bucăţi de către popor. Hrăneaŭ cu cele mai bune mîncări un număr de aceste animale sfinte, ţiindu-le în nişte parcuri sfinţite, le împodobeau cu juvaeruri şi le parfumau. Venituri mari ierau hotărîte pentru ţinerea lor. Oameni cu ranguri înnalte le îngrijau şi se sileau a le face vieaţa cît mai plăcută. La un foc, părintele de familie cătà mai întăiŭ să mîntue miţa sfîntă şi pe urmă se încercà să stingă focul. Dinastiea boului Apis ie în adevăr însemnată.

Pe lîngă acest cult primitiv se adăugi mai tîrziu un antropomorfism mai mult sau mai puţin zoolatric: *Horus* avea cap de şoim sfînt, *Athor* avea cap de vacă şi *Typhon* trup de hipopotam. Cu acestea se mai uni încă şi adorarea stelelor, pe urma adorarea unui principiŭ generatoriŭ, aşà de răspîndit în Orient cît şi în anticitatea clasică. *Isis* iera *magna mater*, mama lui Horus; pe urmă *Osiris*, principiul rodnic, zeul muritoriŭ, spus femeei sale *Isis*, nemuritoare şi regină peste tot pămîntul. Limba, muzica, scrierea, arhitectura, etc. au fost arătate străbunilor de catră *Thoth*. Prin credinţa în zeul suprem, *Ammon-Ra*, Egiptenii cari credeau în toate culturile, ţintiră către monoteism: dar ca aprigi păzitori ai celor vechi, ţineau la toţi zeii vechi şi noi: adecă la animalele sfinte, adorate de stămoşi cît şi la zeii mai simpli şi mai spirituali, scoşi din metafizica preuţască. Pentru a face o regulă în această mulţime de zei, îi împărţiseră în triade puse cu îngrijire după ierarhie, înlănţuiţi unii de alţii şi cu atîta mai însemnaţi cu cît ierau mai aproape de triada supremă, în care ierau *Isis*, *Osiris*, şi *Horus*.

In această religie împestriţată, în această grămadă de divinităţi animale, stele, oameni, chiar avînd şi o metafizică, fie-care egiptean găsea fără greutate un zeu potrivit cu înţelegerea minţei sale. Tot zeul fusese păstrat cu sfinţenie şi mitologiea egipteană semănà cu un necropol de credinţi îmbălsămate. Dar la temeliea acestora ieste fetişismul, foarte întins, aşà cum n'a fost nici o dată aiurea; aşà că în această parte panteonul egiptean ie localnic şi african."

Sofiea Nădejde.

(va urmà).

TEORIEA LUĬ ROESLER

Studiĭ asupra stăruinţeĭ Romînilor in Dacia Traiană

de

A. D. XENOPOL

Profesor de Istoria Romînilor la Universitatea din Iaşi

Iaşĭ 1884.

Dl. Xenopol se încearcă a dovedì în această scriere că Romînii ce trăesc în Dacia Traiană s'nt urmaşĭ aĭ populaţieĭ romane orĭ romanizate a Dacieĭ vechĭ şi că aceştĭ Romînĭ au stat pe locurile aceste neîntrerupt de la Traian şi până a-zĭ. Dacă nu afirmă această neîntreruptă stăruinţă pentru toate părţile Dacieĭ o afirmă înse pentru Transilvaniea şi alte părţĭ.

Noĭ facem deosebire între partea istorică a cărţeĭ şi între cea limbistică, pe cea di'ntăiŭ o putem numì bună şi în curent cu ştiinţa, pre a doua înse trebue să o numim cu desăvîrşire greşită.

Aşà ĭeste cu putinţă să admitem că valahiĭ de cari vorbeşte Anonymus ĭerau în Transilvaniea la venirea Ungurilor ba încă că aveau un domn *Gelou* tot valach [Blaccus] şi despre poporul luĭ *Gelou* că ĭera din Valahi (Blasii) şi Slavĭ (Sclavi). Prin urmare am avea în spusele cronicaruluĭ unguresc o dovadă foarte puternică de existenţa Romînilor în Transilvaniea încă de pre la sfîrşitul veacuruĭ al nouălea. Această existenţă primeşte sprijin de la cronicarul rus Nestor care spune că Uagurii „veneau „de la resărit şi trecură nişte munţĭ înnalţĭ cari s'au nu-„mit munţiĭ Ungureştĭ şi se apucară la luptă cu Valahiĭ „şi cu Slaviĭ cari locueau în aceste ţerĭ:“

Aşà dară din două locurĭ deosebite se afirmă că ĭerau Romînĭ în Transilvaniea pre la sfîrşitul veacuuĭ al nouălea şi fiind că nu se pomeneşte de dînşiĭ ca de nişte veniţĭ de curînd s'ar putea admite că se aflau în tot cursul veacuuĭ al nouălea.

Fără a întrà în desbaterile lungĭ şi grele ce au loc în privința autenticităţeĭ *Anonymuluĭ* şi în privința înțelesuluĭ ce vor uniĭ să dea cuvîntuluĭ Valachĭ la Nestor, noĭ le presupunem ca dovedite şi zicem că ĭeste nu foarte probabil. dar aproape sigur că un popor romanic amestecat cu Slavĭ trăea în unele părțĭ ale Dacieĭ traiane încă dia suta a noua. Maĭ mult, dacă Dl. Burlă ar avea dreptate în studiul său asupra cuvîntuluĭ *mied*, adecă dacă acest cuvînt ar fi de origină latină de la un tip *medo* atuncĭ am fi încredințațĭ că o populație romanică trăea pe timpul luĭ Atila în Banatul de astă-zĭ, decĭ prin veacul al cincilea ar fi fost Romanĭ prin unele părțĭ ale Dacieĭ.

Apoĭ cu cît ne apropiem maĭ mult de timpurile noastre se grămădesc dovezĭ sigure că prin veacul al unsprezecelea se aflau Romînĭ în Transilvaniea şi Maramureş, etc. În veacul al doisprezecelea îĭ aflăm în Moldova în în al treisprezecelea pretutindenea. Aşà că nu s'ar părea de loc greu de a împlea lipsa de documente între sfîrşitul veacului al nouălea şi veacul al un-spre-zecelea.

Aice înse nu stă greutatea chestieĭ remănereĭ neîntrerupte în Daciea, ci tocmaĭ în limbă. Înțelegem ca Dl. Xenopol, istoric şi nu limbist, să dea toată crezarea faptelor istorice şi apoĭ să caute a înlăturà prin vre un chip faptele supărătoare din limbă. Noĭ înse fiind din potrivă ca se zicem aşà, întru cît-va specialiştĭ în limbistică, nu ne putem mulțămi de feliŭ cu afirmarea ciudată că limba daco-romînă ĭeste cu totul deosebită de cea macedo-romînă, că aceste două limbĭ s'au desvoltat în deosebĭ şi că asemănările între romăneşte şi macedoneşte sînt de aceea-şĭ natură ca cele ce le-am aflà între romăneşte şi italieneşte, de pildă. Chestiea aceasta a limbeĭ ĭeste foarte însemnată şi nu încape îndoeală că dacă vom dovedì că între limba daco-romînă şi între cea macedo-romînă ĭeste legătură foarte strînsă şi că nu pot fi privite de cît ca dialecte ale limbeĭ romîne, *despărțite de sigur după o mie*, atuncĭ vom fi silițĭ a zice ca *Romînĭ cu limba aceasta vorbită de noĭ nu au putut fi prin Daciea înnainte de o mie.* Prin urmare

că Valahiĭ luĭ Gelou nu ĭerau numaĭ de cît Romînĭ, ci alt popor romanic, care îșĭ va fi pierdut limba contopindu-se cu Romînii veniți de peste Dunărea după o mie.

Dar ar zice cine-va: De unde se poate ști că Valahiĭ luĭ Gelou nu ar fi fost veniți tot de peste Dunărea, dar maĭ înnainte; cum am putea admite că roirea Romînilor a început numaĭ de la o mie și nu de maĭ înnainte? La aceste întrebărĭ noĭ respundem că ĭeste foarte cu putință să fi venit și aceĭ Va'ahĭ de peste Dunărea, dar dacă cuvîntul *Gelou* ĭeste corespunzătoriŭ cu al nostru *Geru* din latinește *Gelo*, atuncĭ o limbă în care pe la sfîrșitul veacuiuĭ al nouălea nu se prefăcuse *l* între două vocale în *r* nu poate fi romănească, cu atîta maĭ mult dacă ar trebui de cetit *Ghelo* prin urmare să n'aibă nicĭ pe *g* prefăcut în *ge*. Ieată un fapt care se întemeează pre presupunerea că cuvîntul *Gelu* ar fi de origină latină, dar care nu poate fi trecut cu vederea. Cum că aceĭ locuitorĭ nu vorbeau limba Romînă, ci altă limbă romanică ar urmà și din forma sub care ni se îmfățoșază unele nume de riurĭ, etc. păstrate pănă a-zĭ. Dacă în adevăr au fost neîntrerupt Romînĭ de aĭ noștri pe lîngă *Tisa* atuncĭ de ce nu s'ar fi prefăcut *t* în *ț* și prin urmare de ce nu se numește acest riu *Țisa* și nu Tisa? Orĭ dacă admitem că nu ĭerau Romînĭ de feliŭ orĭ dacă admitem că poporul romanic ce se va fi aflat nu vorbea Romănește, putem atuncĭ precepe faptul neprefacereĭ luĭ *t* în *ț* și ar trebui să adăugim și această particularitate pe lîngă cele două de maĭ sus.

Fără a intrà acuma în amăruntc cred că așĭ putea formulà teoriea cea maĭ în armonie cu faptele, precum urmează:

Romaniĭ au colonizat atît Dacia traiană cît și mare parte din peninsula balcanică. Popoare romanizate se aflau decĭ în peninsula balcanică cît și în Daciea traiană. În peninsula balcanică s'a desvoltat limba romîna, care a fost adusă de emigrațĭ numeroșĭ în Dacia traiană și aice limba romînă a absorbit limba romanică a vechilor locui-

torĭ și astă-zĭ, *pe cît știm*, nu se cunosc urme sigure de forme moștenite din vre un dialect care ar putea fi maĭ vechiŭ de cît 1000 după Hristos. Decĭ pre de o parte ĭeste ne tăgăduit că mulțime de Romînĭ macedonenĭ au venit aice și au copleșit pe ceialalțĭ presupușĭ maĭ vechĭ; pre de alta documentele istorice ar dà voie de admis o populație romanică încă din veacul al nouălea, dacă nu și maĭ de demult. Prin urmare n'ar avea dreptate Dl. Xenopol și ceĭ ce cugetă ca și D-sa să susție că masa cea mare a Romînilor și limba nu sînt de loc de peste Dunărea și venite după anul o mie; și de asemenea n'aŭ dreptate Roeslerianiĭ susținînd că nu se poate da de Valahĭ în aceste părțĭ de cît din veacul al XII-lea, căcĭ ĭeste foarte cu putință ca să fi fost un popor romanic din veacul al nouălea (adecă cum spune Anonymus și Nestor) și chiar neîntrerupt de la romanizarea (înzădar negată) Dacieĭ și până la copleșirea aceluĭ element vechiŭ și poate nu tocmaĭ numeros prin venirea Romînilor. Partea din urmă a acesteĭ teoriĭ trebue să fie privită ca o ipoteză nedovedită încă dar pentru deslegarea căreia ne va ajutà limbistica. Noĭ avem mare încredere în numirile de localitățĭ și maĭ ales încă în o cercetare stăruitoare a elementelor străine în limba romînă de aice. Trebue de descoperit în ce locurĭ s'au așezat Romînĭ macedonenĭ pe lîngă poporul romanic cel vechiŭ și unde pe lîngă popoare neromanice. Trebue de văzut dacă între cuvintele slavone nu s'ar putea despărțì o grupă care ar fi suferit prefacerĭ neexplicate în limba romînă actuală și pe lîngă acestea o cercetare îndărătnică a graiurilor locale din Transilvaniea poate ne-ar dovedi existența unuĭ dialect romanic absorbit de limba transdunăreană. Poate să trebuească mult timp și multă muncă până ce se va limpezì chestica cu aceĭ Romanĭ presupușĭ de noĭ, dar nu ĭe maĭ puțin adevărat că nu maĭ așà se vor împăcà rezultatele cercetărilor istorice cu al celor limbistice și teorica luĭ Roesler va fi prefăcută cum se cuvine, nemulțămind pe niciĭ uniĭ din șoviniștĭ, nicĭ pre ceĭ Romînĭ nicĭ pe ceĭ străinĭ.

Cum am maĭ zis şi altă dată Romînii, dacă-ĭ vorba de drept istoric, pot să se întemeeze pe faptul că Slavii, negreşit maĭ vechĭ decît Ungurii pre aice aŭ fost absorbiţĭ de Romînĭ şi prin urmare poporul Romîn cuprinzînd pre Slavĭ ar avea drept de a moştoni aceste ţerĭ; pe de altă parte absorbind şi pe presupusul popor romanic de care am vorbit, dreptul Romînilor de a-zĭ se face şi maĭ mare.

Noĭ nu dăm nicĭ o însemnătate dreptuluĭ istoric, dar am spus cele de sus că să arătăm cum s'ar putea întîmpinà vorbele celor ce se fac a crede în asemenea drept?

Fiind că am vorbit de însemnătatea numelor de localităţĭ, voiu aduce aice unul. În Transilvanica ĭeste un loc numit *pratul luĭ Traian*, dacă acest nume ĭeste în adevăr şi nu-ĭ fabricat de nişte patrioţĭ puţin scrupuloşĭ atuncĭ am avea dovadă că la acel popor romanic s'a păstrat amintire de Traian împăratul care i-a adus aice. Acest cuvînt *Traian* nu poate fi păstrat de limba romînă a noastră, căcĭ din *Traiano* noĭ am fi făcut *Trăin* ca *creştin* din *crestiano*. Ar trebuì decĭ să admitem că la aceĭ Valahĭ remaşĭ aice de la colonizarea luĭ Traian, *an* n'a trecut în *în* şi că Romînii veniţĭ de peste Dunărea după prefacerea luĭ *an* în *în* n'aŭ maĭ putut preface cuvîntul *Traian* în *Trăin*, ci l'au păstrat neprefăcut. Urmînd astfeliŭ cu maĭ multe cuvinte se poate să ajungem a reconstruì acea limbă romanică pierdută.

În numărul viitoriŭ voiŭ urmà cu cercetarea cărţeĭ D-luĭ Xenopol, acuma voiŭ atinge numaĭ chestica cu nota de la pagina 178. Dl. Xenopol zice: „Lăngă Căracal se află ruinele uneĭ cetăţĭ pe care poporul din imprejurimi o numeşte *Antina*, nume pe care'l credem dirivat din *Antonina*, în cît ast-fel numele împăratuluĭ Antoninus Caracalla s'ar fi impărţit asupra oraşuluĭ şi a cetăţeĭ zidite de dînsul. Revista ştiinţifică din Iaşĭ Contimporanul sub redacţia d-luĭ *I. Nădejde* (anul 1884, p. 577) combate această derivaţiune pe motivul că *a* urmat de *n* in latineşte s'ar fi prefăcut după o lege fonetică romănească în *î* şi că

deci Antonina ar fi trebuit să dee astă-zi forma Întina, Untina, iar nici odată Antina. Ce se face însă atunci cu *Anton* numele propriu derivat fără indoială de la numele latin *Antonius*? Trebue știut anume că chiar în cazurile unde se găsesc regule generale proprii, care ne având înțăles, urmează unor regule fonetice particulare!"

Maĭ întâiŭ am de spus că ĭeu n'am zis că din *Antonina* putea ĭeși *Intina* orĭ *Untina*, căcĭ nicĭ această elidare fără regula a grupeĭ *on* nu o putem îndreptăți, ci numaĭ că *Intina* orĭ *Untina* tot ar fi de discutat măcar, pe cînd Antina calcă toate regulele. Apoĭ să venim la apărarea ce face dl. Xenopol etimologieĭ sale. Ne întreabă ce facem cu *Anton*, care după D-sa vine de sigur de la *Antonius*. Maĭ întăiŭ Anton nicĭ nu-ĭ un cuvînt întrebuințat de Romînĭ. Cunoaște Dl. Xenopol mulțĭ țeranĭ Românĭ cu numele *Anton*. Ĭeŭ nu cunosc nicĭ unul, chiar și acum numele ĭeste întrebuințat maĭ numaĭ de străinĭ și de și ar fi întrebuințat de Romînĭ va trebuí să-l credem întrat prea tîrziu în românește spre a putea suferì prefacerea în *în* *Întun* orĭ *Untun*. Din *Antonius* am fi avut noĭ *Întuiu* orĭ chiar *Untuiŭ*, dar nu Anton. Dl Xenopol ar fi putut să ne întrebe maĭ bine de *Andreiŭ*. Dar din fericire acest cuvînt, deși de origină greacă, pe lîngă forma *Andreiŭ* are și forma *Îndreiŭ* (Vezi Chrestomathiea D-luĭ Dr. Gaster, tom. I, pag. 93, „Ѫндрей Бътахъ". Documentul ĭeste de la Galațĭ, anul 1642 și face parte din colecția Academieĭ romîne). Forma *Andreiŭ* orĭ *Anton* arată că cuvintele aŭ întrat tîrziu, după o mie; din acestea *Andreiŭ* a întrat în două rîndurĭ, o dată înnainte de prefacerea luĭ *an* în *ân* și a doua oară după închierea aceșteia. Adeca *Andreiŭ*, *Îndreiŭ* formează ceea ce se numește în franțuzește un *dublet*, întocmaĭ ca *zoi* și *zoli*, *sărutare* și *salutare*, etc.

Cuvîntul *Îndreiŭ* va arătà D-luĭ Xenopol că cel puțin de la legea trecereĭ luĭ *an* în *în* n'aŭ făcut aceste cuvinte excepție. Nu remîne alta de cît de căutat de nu cum-và numele *Antina* nu va fi fiind prefăcut de învățațiĭ ce l'au

cules. Despre Caracal mă mier de ce tot îl scoate înnainte Dl. Xenopol, cînd nicĭ nu se chiamă așà orașul, ci *Caràcăl*, și decĭ cu totul aiurea va trebuí de căutat origina acestuĭ cuvînt. Prin urmare după mine din *Antina* și din *Caràcăl* nu remîne absolut nemică de folos pentru chestiea de care vorbim aice.

(va urmà) *I. Nădejde.*

Ieste sau nu Dumnezeu?*

(urmare)

Pentru a respinge argumentul cu crearea materieĭ ajung cele spuse în urmă; în adevăr fără să ne pese de ceea ce ieste materiea în sine ieste destul dacă putem arătà că nu se poate împăcà presupunerea creăreĭ materieĭ cu celelalte însușirĭ ale ĭeĭ așà cum ni se prezintă. Nicĭ n'am întrà în amărunte aice, dar, țiind samă de feliurite vorbe bine cumpănite și pline de dragoste creștinească aruncate asupră-ne de teologiĭ de la „Revista teologică“, ne *vedem* silițĭ a maĭ vorbì și despre constituțiea materieĭ.

Astă-zĭ ĭeste lucru admis că materiea ordinară, adecă cele peste 70 de elemente, nu se deosebește în sine de eter. Eterul ĭeste tot materie ca și materiea ordinară, numaĭ părticelele de eter sînt mult maĭ micĭ și atomele materieĭ ordinare sînt alcătuite tot din eter. Aice nu putem vorbì pe larg despre pricinele ce silesc pe învățațĭ a admite această unitate a materieĭ: lăsăm această lucrare pe altă dată. Ajunge să spunem că această părere nu are a face nemica cu ateismul și că ĭeste primită de mulțĭ învățațĭ foarte credincioșĭ. De asemenea ideea că *atracțiea universală* nu există în adevăr și că se explică prin izbiturile eteruluĭ în mișcare asupra grupelor de eter ce alcătuesc așà numitele atome ale materieĭ ordinare, nu ĭeste o

*). Vezĭ No. 1 și 2 an. IV.

idee ateistă, căcĭ o avea și *Secchi* care ierà foarte religios și care și-a închiat scrierea sa „Unitatea puterilor fizice“ cu o combatere în potriva materialismuluĭ.

Nu văd prin urmare de ce ne-ar scoate înnainte asemenea ideĭ Dl. *G. Erbiceanu* socotindu-le ca niște născocirĭ de ale ateilor. Degeaba scrie Ds. la pag. 34 din „Combaterea materialismuluĭ;“ „Așà uniĭ materialiștĭ analizază „materia nu numaĭ în molecule, ci și în *atome de materie* „și *atome de eter*; ceea ce se înțelege de la sine, se face „nu maĭ mult prin instrumentele ce posedează sciința, ci „curat prin deducțiĭ ale mințeĭ noastre.“ Și maĭ departe în zădar ne face cinste a ne numì „materialiștiĭ utopiștĭ și absurzĭ, ca și în alte întreprinderĭ ale lor politice“... În zădar, Dl. Erbiceanu, căcĭ în neștiința D-voastră, vrednică de un părinte al besereceĭ, nu avețĭ idee că lovițĭ în unul din stîlpeĭ besereceĭ creștine, în *Secchi*! Păcat că v'ațĭ lăsat pe inspirarea duhuluĭ sfînt cînd ațĭ început războiul cu noĭ, se vede că sfîntul Duh s'a săturat de rolul său de porumb înspirătoriŭ și nu v'a făcut cunoscuțĭ măcar pe prieteniĭ Dv. Întocmaĭ după cum Dl. cel cu „Darvinismul“ suduea pe Darwin socotindu-l de papa ateilor tot așà și Dv. tractațĭ de materialiștĭ utopiștĭ și absurzĭ pe oamenĭ ca părintele Secchi!! Nu văd de ce ațĭ rupe lăncĭ de comedie în potriva unor ideĭ carĭ la urma urmeĭ n'au a face cu materialismul orĭ cu ateismul, carĭ pot fi primite și de această școală filosofică și de teiștiĭ ceĭ maĭ înfocațĭ. Ïean luațĭ maĭ bine pildă de la Flammarion care în scrierea sa „Dieu „dans la nature“ nu se sfiește a primì asemenea lucrurĭ și caută dovezĭ de existența luĭ D-zeu alt-feliŭ: o adevărată plăcere simțĭ cînd aĭ de discutat cu un om care cunoaște toată starea actuală a uneĭ științĭ și caută a face să vîre în mintea cetitorilor ideea de D-zeu prin lătunoaele ce poate aflà orĭ născocì!

Alt fapt, Dl. Erbiceanu ne învinovățește că întrebuințăm cuvîntul *a cred*. Se face a nu ști că ïeste deosebire între credința noastră întemeiată pe rațiune și pe rezultatele științeĭ și între credința Domniilor-Lor, care cere să închidem ochiĭ

și să primim ceea ce le place teiștilor a ne spune! Noĭ facem deosebire între ceea ce *știm* și între ceea ce *credem*, Domniile lor înse voesc să lepede tot ce nu se potrivește cu credințele moștenite din epocele de selbătăcie ale omenireĭ.

Dl. Erbiceanu maĭ are încă meritul de a fi găsit și o contrazicere în teoriile noastre. Anume la pag. 36 [loco cit.] ne pune innainte că am fi spus cum că materiea ĭeste *vecĭnică, adecă fără început și fără sfîrșit* și că tot o dată am făcut greșala de a spune că materiea *poate fi nesfîrșită, poate fi și sfîrșită* și că în spațiu *ar putea fi insule de eter și întinderĭ curat goale de materie*, așà că o bucată de materie grupată în spațiu ca un feliŭ de insulă n'ar avea chiar nicĭ un raport *de atracțiune sau vre o altă înrîurire asupra alteĭ bucățĭ de materie* aruncată cine știe în ce altă parte a spațiuluĭ; Dl. Erbiceanu Gh. socoate în inspirațiea D-sale că maĭ sus ar fi o *ga imatie de ideĭ contrare, opuse și contradictorice* și că noĭ orĭ *nu sîntem serioșĭ și voim să ne batem joc într'adins de cetitorĭ orĭ că nu știm ce grăim*. [Adecă *aplà* pe romănește că: orĭ sîntem nebunĭ orĭ tălharĭ orĭ că am fost lucrat prea cu bărnicie în viile domnuluĭ, după modelul dat cu atîta sirguință creștinească de locoțiitoriĭ luĭ D-zeu pe pămînt].

Dar bine. D-le G. Erbiceanu, unde vezĭ D-ta contrazicerea? Cum că materiea ĭeste vecĭnică am dovedit în articolul „Ce știm despre lume?“ și am dovedit și aice. Ce are a face această însușire a materieĭ cu alte fapte carĭ ar putea dovedi că materica ĭeste despărțită în spațiu prin întinderĭ goale de eter?

Ar fi bine să fițĭ maĭ economĭ cu insultele și maĭ darnicĭ cu dovezile, suduind nu se dovedește nemică. Ce, dacă sfîntul Spiridon a tras palme luĭ Arie, urmează oare că a avut dreptate Spiridon următoriul blînduluĭ Iisus? Foarte ciudată problemă psihologică ĭeste cercetarea pricinilor carĭ au fost făcut pe ceĭ ce se daŭ de urmașiĭ luĭ Hristos, adepțiĭ uneĭ religiĭ întemeiată pe iubirea de oamenĭ, pe răbdarea tuturor prigonirilor—ĭ-a făcut zic așà de reĭ la gură, cu vorbe numaĭ de ură și de ocară și plinĭ de fiere.

Maĭ departe urmează Dl. Gh. Erbiceanu tot așà de științific reproducînd următoarele bucăți din Contemporanul și în loc de critică mulțămindu-se cu închipuirea că neghiobiea noastră se va face văzută numaĭ din cetirea bucăților citate. Drept ciudă le vom respunde și noĭ:

Noĭ am zis:

„A zice că ce-và ĭeste în spațiu, cu esistență deosebită, însamnă că acel ce-và ocupă un loc în spațiu. Prin urmare tot ce există trebue să fie întins.

„Tot ce ĭeste întins trebue să fie sau penetrabil sau nepenetrabil. Ceea ce ĭeste intins și nepenetrabil ĭeste materiea. Prin urmare nu ĭeste de cît spațiu și materie. Deci trebue să admitem că materiea ĭeste cauza și a fenomenelor psihice, că acestea se petrec într'nsa. Deci ca rezultat zicem: *In spațiu există un ce întins, impenetabil, veșnic în mișcare, fără început și fără sfîrșit, în stare a simți; acest ce ni se arată ca materie privit prin observațiea lumeĭ din afară și ca spirit prin cea năuntrică.*"

Apoĭ maĭ jos, după ce ne-am pus întrebarea dacă materiea ĭeste în adevăr chiar așà cum ni se arată, dacă nu cumvà chiar întinderea, impenetabilitatea, mișcarea nu vor fi fiind tot niște senzațiunĭ ale noastre exteriorizate ca și căldura, lumina, etc. am respuns:

„Noĭ credem că da; dar orĭ cum ar fi, acel *ce*, care ĭeste, ni se imfățoșază sub niște simbole ca întindere, impenetabilitate, etc. și acestor simbole trebue să corespundă o realitate necunoscută pentru noĭ. Dară știința trebue să ne facă a cunoaște lumea și a ne o închipuì *așà cum ar vedea-o o ființă construită ca noĭ, dar cu simțiurile așà de desvoltate încît să poată privì spațiul nemărginit și tot ce ĭeste într'însul, din vecĭ în vecĭ. Noĭ credem că știința a ajuns la acest punct și tot credem că greșesc poziviștiĭ cînd zic că nu putem să ne pronunțăm asupra chestiilor metafizice, ca existența luĭ D-zeu, vieața viitoare, etc. Ieste deplin dovedit că acestea sînt numaĭ niște halucinațiunĭ zădarnice.*"

Am voì să știm unde vede cine-và în aceste rîndurĭ asemenea greșelĭ în cît să nu maĭ fie măcar nevoie de dis-

cuție? Se mieară Dl. Erbiceanu de cele ce am spus de rolul științeĭ! Foarte bine, dar așà ĭeste și nu alt-feliŭ, noĭ nu avem pretențiea de explicà lumea de cît pentru mintea omenească și idealul nostru ĭeste de a ajunge să o înțelegem cum ar înțelege-o ființa presupusă maĭ sus. Tocmaĭ asemenea știință ĭeste sîngura cu putința și numaĭ ceĭ asupra cărora s'au scoborît limbĭ de foc orĭ napoleonĭ din locurile înnalte pot alcătuì altfeliŭ de știință, maĭ pre sus de mintea omenească.

Maĭ pe sus de toate ĭe frumos cum înțelege Dl. teolog Erbiceanu vorbele noastre: „*Morala ce o tragem ĭeste că noĭ trebue să căutăm cît vom putea ca timpul fericireĭ pentru omenire să fie dacă nu pentru noĭ, măcar pentru copiiĭ noștri. Să ne folosim de clipala ce ne ĭeste dată.*“ Dl. Erbiceanu înțelege că noĭ zicem ca Epicur: „*Vieața ĭeste scurtă și peritoare; să ne grăbim dară a ne folosi și îndulci de momentele fugitive ce ne scapă la tot pasul. Junețe avere, sex, frumusețe să nu crуțăm nemic pentru a ne procurà măcar o plăcere momentană; cine știe dacă mîne vom maĭ trăi?*“

Noĭ vorbim de un timp *cînd omenirea va fi fericită* și îndemnăm la lucru, folosindu-ne spre acest scop de clipala ce ne ĭeste dată, și Dl. Erbiceanu crede că îndemnăm pe prietenií noștri să se puĭe pe băut, pe mîncat, pe desfrînărĭ!! In loc să-șĭ acopere obrazul de rușine, cînd vede la ce hal a ajuns așà numită societate creștină, în loc să vadă că tocmaĭ ceĭ ce se pretind șefiĭ religieĭ se imbuibeazà cu de toate, Dl Erbiceanu se aruncă cu asemenea învinuirĭ asupra socialiștilor! Se vede că Sofiea Perovskaia și cîțĭ-alțĭ nihiliștĭ din Rusiea au trăit după doctrina luĭ Epicur! N'avem ce zice, cunoaște bine istoria contemporană inspiratul nostru adversariŭ.

A trebuit să dăm din drum aceste învinuirĭ carĭ pot să aibă efect la ceĭ ce nu ne cunosc, dar în numărul viitoriŭ ne întoarcem la dovezile ce se aduc pentru existența luĭ Dumnezeu.

(va urmà). *I. Nădejde.*

Cevà despre inteligența animalelor.

Poate trecuseră veacuri și nime nu se îndeletnicea să scrie ce-và despre inteligența animalelor: Zoologiile cel puțin se mulțămeau numai a ni le descrie din punct de vedere fizic; iear cît despre psihicul lor nici vorbă: și ce credeți că poate ar fi fost ușor a scrie ce-và așa în seculii trecuți: cînd cea mai mică abatere de la biblie ierà privită ca erezie; cînd omul se credea numai pe sine ființă cu suflet și cu inteligență, iear celelalte animale lipsite de acest har D-zeesc; în niște veacuri în cari Sf. părinți stăteau la îndoială dacă femeea are suflet ori nu? Cel mult unele cărți de lectură ne spuneau cîte o fabulă ori istorioară puțin temeinică, de ex mîța iera descrisă ca un animal viclean și leneș cînele ca un model de credință și devotament, ori vr'o poveste îngîmfată ca cea cu leul și osînditul.

A-zi fața lucrului s'a schimbat care de care cată să aducă dovezi despre inteligența animalelor, prea desprețuite poate mai înnainte. A negà cu totul inteligența animalelor, ie un fapt cu totul nepotrivit și ne adevărat după știință. Să luăm de ex. mîța care trăește de atîtea milioane de ani pe pămînt. A trebuit ca în folosul neamului iei să se perfecționeze și să capete mulțime de cunoștinți, atît în starea de selbătăcie cît și în cea domestecă; multele noțiuni ce a primit în vieață neamul său pisicesc a trebuit fatal să lese oare-care urme în crier și unele din iele moștenindu-se din neam în neam au slujit oare-cum la desvoltarea inteligenței lor.

Faptele ce vom istorisi se raportă mai mult la sentimente, totu-și acestea nu pot avea loc deosebi, de inteligență. Eroina noastră ierà o mîță frumoasă albă cu pete roșe, avea un mers delicat și ușor, ca și tot neamul iei. Avuse cîți-và din care nu-i mai rămăsese de cît unul, căci ceialalți fuseseră împărțiți cu dărnicie pe la prieteni. Ca cea mai bună mamă își împlinea pisica noastră datoriea alăptîndu-l singură, (Nu vă minunați căci neamul pisicesc n'a ajuns încă să-și dea puii la mance), desmierdîndu-l și spălîndu-l cu limba; iear în urmă torcînd mulțămit. Uitîndu-te la iea vedeai că ie cea mai fericită di'ntre mame. In una din zile un pietrariu fiind bat călcă mîțișorul și-l omorî. Desperarea bietei mîțe ierà ne mai pomenită, mieunà într'una, se ștergea de fie-care, parcă cerînd îndurare cu un cuvînt ar fi înduioșat și pe cel mai pietros la inimă. Cei din casă se văzură siliți a-i cătà un mijloc de alinare; cel mai nimerit fu că i au adus unul di'ntre mîții dăruiți. Bucuriea mîței ierà nespusă, cînd l'a văzut, îl cuprindea cu labele, îl lingea și parcă se mierà ce îngrijire i-ar mai dà.

Ar zice cine-và că acesta ie mai mult un instinct pentru propagarea specie de cît un semn de inteligență. Nu se poate înse

tăgădui că ie un instinct destul de înnaintat și în stare de a provocà o mulțime de acte intelectuale.

Tot această mîță avu un sfîrșit foarte tragic; au ucis'o niște Jidani cu pietre și au aruncat'o pe o șandrama; mîțul despre care am vorbit ierà acuma motan zdravăn și frumos; dînd de trupul nenorocitei mîțe, stătu neclintit lîngă iea miorlăind hojma și nevenind macar la mîncare timp de vr'o două zile, adecă atîtă pană ce mîța a fost dusă de acolo. La iel cel puțin nu mai ierà acela-și instinct ca la mă-sa care îl făcea să jelească, ci poate un sentiment de iubire de duioșie către aceea pe care se deprinsese să o vadă în toate zilele și de la care fiind mărișor chiar primise mulțime de bine-faceri. Fie aceasta un act de inteligență ori curat sentimental, merită să ne minuneze și poate chiar să ne înduioșeze, gîndind că adesa întîlnim oameni lipsiți de asemene sentimente.

Dacă poate am zăbovit pe cetitori cu asemene lucruri mici, să nu se supere, de vreme ce poate am fost duși de curentul modei. Ce voiți, moda domnește în știință tot așà de bine ca și în literatură, în politică și în armată. Spiritul omenesc se contagiază mult mai repede de cît trupul.

S. G.

Către D-nii cetitori.

Numărul viitoriŭ va ieșì foarte curînd, rugăm pe abonații noști remași în urmă cu plata să ne trimată banii; iear cei în curent să ne trimată pe anul al IV-lea, sprijinindu-ne ca și până acuma.

Redacțiea.

CONTEMPORANUL

REVISTĂ ȘTIINȚIFICĂ ȘI LITERARA

IESE DE DOUA ORI PE LUNA.

Redactor IOAN NĂDEJDE.

No. 4. an. IV. Iașĭ 1884.

Privim ca abonațĭ pe D-niĭ ce vor bine vroì a primi două numere unul după altul.

Ieste sau nu Dumnezeu?*

Am sfîrșit cu chestiea începutuluĭ materieĭ și am văzut că n'avem încotrò și trebue să admitem că materiea n'are început niciĭ sfîrșit în timp.

Acuma venim la un feliŭ de teiștĭ maĭ rafinațĭ carĭ se pot mulțămì cu eternitatea materieĭ, dar pretind că deșì D-zeu n'a creat materiea, dar a creat lumea, a dat formă materieĭ întocmaĭ după cum facem și noĭ cînd schimbăm materie brută în feliurite mobile orĭ unelte potrivite cu scopurile noastre. Aceștĭ teiștĭ s'ar putea sprijinì și pe biblie, dacă ar găsì că au nevoie și de acest document literar așà de întins în toate părțile de ceĭ ce îșĭ căutau acolò sprijin pentru părerile lor. Am zis că ar putea să se sprijine pe biblie, căcĭ mulțĭ specialiștĭ pretind că vorba evreească pusă cînd ĭe vorba de crearea lumeĭ nu ar putea însemnà a creà din nemică. Aceștĭ teiștĭ ar admite deci că în spațiul fără margine ĭeste, afară de materie, și D-zeu încă și ar scoate necesitatea existențeĭ luĭ

*). Vezĭ No. 1, 2 și 3 Cont. an. IV.

D-zeu din faptul că materia se află în mișcare și că materiea trebue numaĭ de cît să fi primit mișcarea de la cine-và care ĭeste în afară de dînsa. Acest *prim motoriŭ* trebuea să fie Dumnezeu.

Argumentul acesta pornește de la presupunerea că starea firească a materieĭ ĭeste nemișarea, căcĭ, zic ĭeĭ, ne putem închipuì materiea în repaus și ideea de mișcare nu ĭeste numaĭ de cît legată de materie. Tot odată fac teiștiĭ greșala de a luà cuvîntul inerție în înțeles reu, oare-șĭ cum ca o dușmănie în potriva mișcăreĭ. Adevărul ĭeste înse că materiea îșĭ păstrează starea de mișcare orĭ cea de repaus atîta timp cît nu lucrează asupra ĭeĭ alte cauze exterioare.

Prin urmare materiea n'are, ca să zic așà, preferință pentru repaus orĭ pentru mișare, ci urmează a fi într'un feliŭ orĭ în altul pe cîtă vreme cauze externe nu o silesc să-șĭ schimbe starea. Decĭ ne-ar ajunge să admitem că materiea, precum ĭeste eternă, ĭeste de asemenea din eternitate în mișcare și că mișcarea n'are început după cum n'are și materiea însă-șĭ.

Alt fapt care a făcut pe teiștĭ să se înșele a fost că s'au lăsat ademenițĭ de afirmarea că materiea nu se pune în mișcare fără *o cauză exterioară*, fără ca o *putere* sau *forță* să lucreze asupra ieĭ Maĭ întăiŭ pentru a nu fi greșițĭ trebue să zică că materiea nu numaĭ nu se pune în mișcare fără o cauză exterioară, din afară, ci tot astfeliŭ nu se pune în repaus fără cauză din afară.

Pornind de aice teiștiĭ ziceau că dacă materiea trebue să aștepte lucrarea *puterilor* pentru a trece din o stare în alta, cu atîta maĭ mult a trebuit să fie o *putere* nespus de mare care să fi dat materieĭ cea di'ntăiŭ izbitură la începutul veacurilor, adecă că după cum sînt mulțime de puterĭ cari cîrmuesc materiea tot astfeliŭ trebuie să fie o putere supremă care ĭeste substratul ce se manifestă sub feliurite chipurĭ de puterĭ speciale. Această presupusă inferioritate a materieĭ față cu *forța* care dă legĭ materieĭ o întrebuințază cu destulă ghibăcie *Flammarion* în scrierea sa *Dieu dans la nature*.

Greşala ïeste că din necunoştinţă orï din nebăgare de samă n'au voit să vadă ca *forţă* orï *putere* ïeste un nume căruia nu-ï corespunde în realitate ce-và deosebit de materie. Căutînd cu de amăruntul pricina care pune în mişcare nişte materie în repaus orï în repaus nişte materie care se află maï înnainte în mişcare, aflăm că aşà de vestita cauză exterioară ïeste altă cantitate de materie.

Să presupunem o boambă în mişcare cu o iuţală oarecare, această boambă dacă ar fi fost aruncată într'un spaţiŭ deşert cu totul de materie, s'ar mişcà în eternitate, dar fiind că o aruncăm în aer de aceea se izbeşte necontenit de părticele materiale şi pierde din mişcare până ce după ce o pierde toată numaï are de unde înnaintà şi din starea de mişcare trece în cea de repaus. Acest fapt s'ar întîmplà până la capăt aşà cum l'am descris dacă boamba ar fi aruncată în aer şi n'ar fi supusă atrageriï pămîntuluï. Să luăm alt exemplu. Să presupunem o întindere netedă şi orizontală de ghiaţă, dacă vom aruncà pe această întindere o boambă ca la popice, vom vedea că după ce va merge de a durà un timp oare-care va sta pe loc. Care ïeste pricina din afară care a făcut ca această boambă să treacă de la starea de mişcare în cea de repaus? Nicï una alta de cît frecarea de aer şi de ghiaţă, decï altă materie pe care a întîlnit'o boamba în drum. Să presupunem că o boambă loveşte un turn, cărămizile şi pietrele vor zburà în toate părţile, de la repaus vor trece în mişcare. Decï aşà numita putere nu ïeste altă ce-và de cît tot materie. După cum ïeste în aceste exemple uşoare de înţeles, tot aşà-ï în toate fenomenele. Acuma a ajuns fizica destul de departe pentru a putea să ne explicăm până la un punct şi acele aşà numite puterï fizice multă vreme taïnice. Aşà ïeste cu *atracţiunea universală*. Multă vreme a fost privită această aşà numită putere ca o însuşire ascunsă a materieï, ba chiar ca ce-và nepriceput de mintea omenească care face ca părticelele să tindă una către alta; nu maï lipsea de cît vre un teist care să zică că atracţiunea universală ïeste D-zeu! Acuma înse se admite că

materiea nu se atrage, ci că lucrurile se petrec întocmaĭ ca și cum s'ar atrage după legile aflate de *Newton* și chiar Newton nu admitea o atragere reală. Acuma se admite că eterul în mișcare izbește materiea ordinară și tot o dată părticelele materieĭ ordinare cît și ale eteruluĭ se rotesc în jurul lor înse-le, din aceste mișcărĭ se poate explicà cum de urmează că părticelele materiale sînt împinse unele spre altele cu atîta tarie în cît se par a fi înzestrate cu atracție întocmaĭ după legile luĭ Newton. Ar fi de datoriea noastră să întrăm în amăranute asupra acestuĭ punct și chiar vom întrà, dar nu acuma în acest articol. Ne mulțămim de o cam dată numaĭ cu arătarea că această idee nu-ĭ de loc numaĭ a ateilor, ci ĭeste împărtășită de luceferiĭ teismuluĭ: de părintele *Secchi*, de starițul *Moigno*. Prin urmare; așà fiind, nu vom fi fulgerațĭ de teologiĭ de la „Revista teologică." I-am poftì să cetească cartea luĭ Secchi, dar ne temem că nu o vor putea pricepe și poate nicĭ nu vor fi avînd cînd, căcĭ nu le-ar remănea timp de ajuns pentru a căutà citațiĭ în comoara de sudălmĭ a sfinteĭ scripturĭ. Apoĭ am văzut și cît de frumos au înțeles pe bietul Paul Janet, de vreme ce adausurile menite a ne nemicì pe noĭ se prind de capitolele luĭ Janet ca nuca de părete.

După cum s'a explicat atragerea prin niște mișcărĭ ale materieĭ, tot așà se explică și electricitatea și căldura și lumina și magnetismul. Așà că putem zice, cu conștiință că sîntem în armonie cu starea de acuma a științeĭ, că *toate fenomenele fizice ale lumeĭ aceșteia se reduc la materie în mișcare.*

În urma acestora putem zice că după cele ce știm acuma ar fi o greșală să maĭ vorbim de putere ca de o însușire a materieĭ cum face *Büchner* în cartea sa „Putere și Materie" și trebue să spunem limpede că puterea sau forța nicĭ nu există, că în spațiul fără marginĭ nu ĭeste de cît materie în mișcare de feliurite feliurĭ. Am putea arătà că nu avem drept a presupune ființa putereĭ și prin următorul raționament, pe care, deși ni se impută

că-l întrebuințăm prea des, tot îl arătăm și aice, căcĭ ĭe locul luĭ: „Orĭ ce există în lume cu existență proprie tre-„bue să ocupe loc în spațiu, adecă să fie întins. Un ce „întins trebue să fie orĭ penetrabil orĭ nepenetrabil. Ceea „ce ĭeste întins și penetrabil se numește spațiu, ceea ce „ĭeste întins și nepenetrabil, materie; decĭ nu ĭeste în „lume de cît spațiu și materie. Puterea nu există căcĭ „ar trebui să fie maĭ întăiŭ întinsă și apoĭ orĭ pene-„trabilă, cînd s'ar confundà cu spațiul, orĭ întinsă și ne-„penetrabilă cînd s'ar confundà cu materiea."

Prin urmare nexistînd putere nicĭ nu poate fi vorba de o cîrmuire a materieĭ din partea puterilor și prin urmare a lumeĭ din partea luĭ D-zeu și a trupuluĭ din partea sufletuluĭ și toate vorbele frumos închipuite ale teologilor teiștĭ ajung cu totul zădarnice.

Alt fapt care-l putem aduce ca sprijinitoriŭ pentru ideea noastră cu eternitatea mișcăreĭ ĭeste ceea ce am numit altă dată *periodicitatea lumilor.*

Sub această numire înțelegem fenomenul desvoltăreĭ lumilor, al pieireĭ lor și în sfîrșit a realcătuireĭ lor din nou.

În știință ĭeste foarte cunoscută ideea luĭ Laplace, uniĭ zic a luĭ Kant, despre origina sistemuluĭ planetariŭ. Făcînd presupunere că există o dinioară în locul sistemuluĭ nostru planetariŭ o masă de materie găzoasă, fierbinte și înzestrată cu mișcare în jurul uneĭ liniĭ ce-ĭ trecea prin centru, putem înțelege în mod mecanic formarea planetelor, a sateliților și mișcările acestora ca produse prin cauze mecanice. Nebuloasa nerezolubilă (așà se numesc masele de materie gazoasă de feliul celeĭ pomenite aice) învîrtindu-se în jurul osieĭ a trebuit să se turtească și să i se micșureze dimensiunea măsurată prin liniea în jurul căreia se învîrtea și în acela-șĭ timp să se îmfle pe la ecvator. De la o vreme s'a despărțit un inel de materie gazoasă în regiunea ecvatoruluĭ, acest inel a remas tot mișcîndu-se în jurul liniĭ ce formà osiea nebuloaseĭ. Pe urmă inelul a trebuit să se rumpă dacă nu îndeplinea niște condițiĭ grele de îndeplinit și di'ntr'însul s'a făcut o planetă, această pla-

netă a urmat a se îmvîrtì în jurul maseĭ nebuloase încă nedesfăcută și tot o dată a căpătat și rotire în jurul uneĭ osiĭ a sa din pricina nepotrivireĭ ĭuțeleĭ în mișcarea feţeĭ interne a ineluluĭ cu ĭuțala în mișcarea feţeĭ externe a ineluluĭ.

Din pricină că partea din afară a ineluluĭ se mișcà maĭ ĭute, de aceea și rotirea planeteĭ în jurul osieĭ a trebuit să aibă loc tot în acela-șĭ senz ca și rotirea nebuloaseĭ. Așà s'au format toate planetele și tot așà din planete s'au format sateliţiĭ, cum ĭeste luna pămîntuluĭ nostru. La unele planete maĭ marĭ numărul lunelor ajunge pănă la opt, așà că planeta cu lunele ĭeĭ formează ca o repetare, pe scară maĭ puţin întinsă, a sistemuluĭ planetariŭ. Se înţelege că sateliţiĭ ca maĭ micĭ a trebuit să se recească maĭ ĭute și poate că unora di'ntr'nșiĭ le-a slujit ca soare planeta centrală și că vieaţa ce se va fi desvoltat pe dînșiĭ (?) s'a sfîrșit cînd s'a recit planeta ce le dădea lumină și căldură. Așà ĭeste foarte cu putinţă ca într'o vreme pe cînd pămîntul va fi fost încă în faza în care acuma ĭeste soarele să fi fost luna în faza în care acuma ieste pămîntul. De la o vreme planetele s'au recit și pe acele ce se aflau în condiţiĭ potrivite sub înriurea căldureĭ și lumineĭ soareluĭ s'a desvoltat vieaţa și va venì vremea cînd soarele se va recì și ĭel și atuncĭ se va stînge și pe planete vieaţa.

Soarele și cu planetele ce-l înconjoară și cari sînt trup din trupul luĭ nu va sta pe vecie în starea și sub forma aceasta. Planetele trebue, orĭ cît de încet, să pĭeardă din ĭuţală și să cadă de la o vreme în soare și materiea care alcătuea sub forma gazoasă o masă nedespărţită va ajunge să formeze de asemene ĭară-șĭ o singură masă însa solidă, rece și întunecată. Sfîrși-se-và oare istoriea sistemuluĭ planetariŭ ast-feliŭ? Firește că nu, materie fiind eternă ar fi trebuit să fi ajuns de mult la această stare, o verigă în lanţul fenomenilor, și n'ar fi fost de unde să se fi produs nebuloasa din care trebue să se fi făcut sistemul nostru.

Ieste de crezut că acele globurĭ solide în care se va fi grămădit toată materiea di'ntr'un sistem planetariŭ, se vor izbì unele de altele și că ast-feliŭ se va putea din nou preface materiea în starea găzoasă și apoĭ din acea masă găzoasă să se despartă ĭear nebuloase ca cea din care am spus că a venit sistemul nostru planetariŭ, așà cum ne arată teoriea luĭ Laplace. Decĭ vedem prin ce chip ar fi cu putință ca lumile să fie periodice și ca în vecie să se repete una după alta starea de nebuloasă găzoasă și starea de sistem planetariŭ de feliul celuĭ de a cuma. Aice nu voiŭ maĭ întrà în amăruntе nicĭ nu voiŭ înșirà multe fapte observate de astronomĭ carĭ ne dau dreptul de a admite asemenea facere și desfacere a lumilor, cetitoriĭ vor bine voì a ceti în „Contemporanul" anul I-iŭ în articolul „Ce știm despre lume?"

Prin urmare admițind, cum și trebue, că materiea ĭeste eternă și că tot deauna a fost în mișcare, avem explicarea lumilor cu evoluțiea lor și prin urmare vedem că lumile n'au nevoie de un D-zeu pentru a se alcătuì și a se desface, toate fenomenele urmează în chip fatal din materiea în mișcare.

Așà că putem privì ca sfîrșită acea parte din articolul nostru care avea de scop a dovedì că nu au drept teiștiĭ să presupue că materiea cere numaĭ de cît existența unuĭ D-zeu care să o facă din nemică și cel puțin să-ĭ dea cea întăiŭ brîncitură spre a o pune în mișcare.

În numărul viitoriŭ vom arăta că nicĭ argumentul scos din așà zisa alcătuire inteligentă a lumeĭ nu are vre o valoare.

(va urmà). *I. Nădejde.*

Agricultura științifică *)

(sfîrșit)

G. Ville zice: „Orĭ care sistem de cultură ce nu în-

---

*) Vezĭ No. 3 pag. 94.

„trebuințază ca îngrășare de cît gunoiŭ făcut pe moșie cu „fin cosit de pe fînațurĭ neîngrășate și dat ca hrană vitelor „nu-ĭ în stare a da vre un folos și trebue de respins.“ Arată apoĭ că pe o moșie de 100 de hectare, cele 50 de hectare lăsate fînaț precum și capitalul vîrît în vite nu aduce nicĭ un folos. Ca să dovedească și maĭ bine părerea această ĭea ca exemplu budgetul moșieĭ de la Bechelbronn de pe vremea cînd Boussingault ĭerà proprietariul și directoriul ieĭ și în care se întrebuințà ca îngrășare numaĭ gunoiul. Ca închiere scoate că vitele n'aduc nicĭ un folos și fînațul de asemenea, că ogorul ĭe prost îngrașat și că cîștigul ĭeste neînsemnat.

Apoĭ dă un exemplu de cultură științifică din Anglitera și a nume moșioara luĭ „Prout.“ Acesta cultivă de 20 de anĭ o moșioară mare de 180 de hectare și a nume face necontenit grîu, neîntrebuințînd de cît îngrășărĭ chemice, și cîștigă mult. De arat, ară cu plug cu aburĭ; recoltele le vinde de pe lan la mezat și de 20 de anĭ de cînd lucrează hectarul a adus în mijlociu cîte 36 de hectolitri de grîu. G. Ville zice că experiența luĭ Prout dovedește că teoriea îngrășărilor chemice ĭeste adevărată, dar că nu poate fi aplicată de cît în Angliea sau în alte țerĭ în cari ĭeste obiceĭul de a vinde recolta de pe lan și în care aratul se poate face cu vapor, de vreme ce sînt proprietățĭ tot marĭ și societățĭ puternice pentru aratul cu aburĭ.

G. Ville întră apoĭ în amărunte foarte însemnate și arată la ce primejdiĭ s'ar putea aștepta acel care nu știe cum să-șĭ imparță pămîntul de lucru și cum să-șĭ prubuluească numărul vitelor de muncă și al plugurilor.

„Presupun, zice ĭel, că după pilda luĭ Prout aĭ voi să lucrezĭ numaĭ grîu, fără alt ajutoriŭ de cît vitele hrănite pe moșie. Ieu ca pildă o moșie de 100 de hectare.

„Pregătirea pămîntuluĭ nu poate începe de cît pe la 15 august, după ce s'a ridicat grîul de pe cîmp și se întinde pănă la 30 octomvrie, cînd trebue să fie sfîrșite semănăturile; decĭ lucrul trebue să fie gata în 75 de zile, cu semănatul cu tot.

„Dar dacă scoatem duminecile, serbătorile și zilele cu vreme rea, ajungem la numărul de 60 de zile.

„Pentru a arà o dată miriștea, apoĭ a o grăpà, pe urmă a o arà a doua oară la 25 de centimetri de adîncime, a o grăpà ĭear, pentru a duce pe ogor gunoiul și îngrășările chemice și a le împrăștiea apoĭ și pentru semănat — trebue în număr rotund atîta muncă ca și cum am arà de 4 orĭ la adîncime tot de cîte 25 de centimetri, orĭ și alt-feliŭ trebue atîta cît s'ar cere spre a arà o întindere de 400 de hectare o singură dată.

„Înse un plug cu treĭ caĭ ară 1/2 de hectar pe zi; ast-feliŭ ar trebuì să arăm cîte 7 de hectare pe zi, și pentru aceasta ne-ar trebuì 14 pluguri și 42 de caĭ ca să putem lucrà 100 de hectare.

„Dar după ce am semănat grîul, ce să facem cu caiĭ și cu lucrătoriĭ? Să vindem caiĭ și oamenilor să le dăm drumul? Ieste cu putință?

„Ce feliŭ de muncă putem pretinde de la niște lucrătorĭ cari știu că au să fie în curînd datĭ afară?

„Deci nu-ĭ chip de lucrat numaĭ grîu de toamnă și prin muncă de toamnă numaĭ."

Pe urmă face presupunerea că am împărțì cele 100 de hectare în două bucățĭ de cîte 50 de hectare fie-care, una pentru cereale de primăvară și alta pentru de cele de toamnă. Acuma ar avea 200 de zile pentru lucratul pămîntuluĭ și prin urmare n'ar fi nevoie de cît de 7 plugurĭ și de 21 de caĭ. Se înțelege că acest sistem îĭ maĭ bun de cît cel di'ntăiŭ, dar autoriul observă că după ce s'a semănat grîul de toamnă, tot remîn prea multe vite și prea multe plugurĭ și lucrătorĭ pentru munca de ĭearnă și de primăvară.

În sfîrșit arată că se poate împărțì pămîntul în treĭ bucățĭ. Pe una samănă grîu de toamnă pe alta grîu de vară și pe a treia o lasă paragină.

Prin acest chip avem 300 de zile de lucru, căcĭ bucata lăsată paragină se poate pregătì pentru grîu de toamnă de la iunie la sfîrșitul luĭ septemvrie și această împărțire nu cere de cît 4 plugurĭ și 12 caĭ. Dar dacă ĭe vorba de cultivat ast-feliŭ, maĭ trebue încă 10) de hectare pentru

Din toate cele spuse se vede cît de tare greșesc ceĭ ce cred că gunoiul ĭeste numaĭ de cît trebuitoriŭ pentru ogor și că prin urmare numaĭ de cît trebue de păstrat niște fînaț care să ne dea hrană pentru vite și prin urmare gunoiŭ. Ca să facă și maĭ limpede că gunoiul nu se cere numaĭ de cît, G. Ville presupune că s'ar apucà cine-và să îngrașe cu gunoiŭ niște pămînt lipsit de fosfat de var. Ce folos va avea și cum va putea să aĭbă recolta bună de grîu fără fosfat? Din potrivă punînd îngrășare minerală îmbunătățim pămîntul și indirect chiar rasa animalelor și a oamenilor, căcĭ pe un asemenea pămînt lipsit de fosfat de var toate ființele sufăr. Tot așà s'ar întîmplà dacă n'am dà var unuĭ pămînt lipsit de acest mineral și prin gunoiŭ nicĭ un folos nu vom aduce.

Prin îngrășările chemice s'a sfîrșit cu pămînturĭ rele, orĭ ce pămînt poate fi prefăcut în roditoriŭ și pe orĭ ce pămînt putem produce după gust ce plante vom voì, bine înțeles dacă condițiile climaterice nu sînt protivnice.

Credem că specialiștiĭ noștri în agricultură ar face bine să împrăștie cunoștințile științifice asupra agriculturеĭ, căcĭ alt-feliŭ și pămîntul se sacă și trebue să ne luăm nădejdea că se va putea vinde grîul de aice cu preț. Îndată ce producîndu-se îndoit sau întreit cît acuma pe falce va costà maĭ eften, se va putea vinde și concurență se va face cu cel american.

Ca încheiere ne mirăm numaĭ de un lucru în adevăr ciudat și vrednic de mierare: cum se face că grîul șede nevîndut și prețul luĭ ĭe jos de tot și cu toate acestea pînea tot scumpă, ba cum spun ziarele chiar se maĭ scumpește? Mare minune! Bine ar fi dacă s'ar gîndì oameniĭ la pricina acesteĭ scumpetiĭ și la leacul cuvenit.

(după discursurile citate ale luĭ G. Ville).

I. Nădejde.

O zi și o noapte la Sulina

(povestire a prietenuluĭ mieŭ)

Am auzit că cea maĭ bună și maĭ frumoasă vînătoare o poțĭ face în Dobrogiea și m'am hotărît și ĭeu să merg o dată acolò ca să văd cu ochiĭ mieĭ ce poate găsì un vînătoriŭ prin mlăștinele și stufariile Dunăreĭ.

Aveam o scrisoare către un păscariŭ de la Caterlez, sat așezat la gura San George nu departe de malul măreĭ. Plecăĭ cu vaporul de la Galațĭ la 6 ceasurĭ demineață și la patru am ajuns la Sulina, orășel neînsemnat pe țermul măreĭ dar cu toate acestea foarte comercial și vioiŭ. La debarcare ne așteptau autoritățile și după împlinirea tuturor formalităților m'au lăsat să ĭes pre mal.

N'a trecut nicĭ un sfert de ceas de la debarcarea mea de pe „Iris" și soarele se acufundase cu totul în mare și numaĭ niște raze rătăcite maĭ luminaŭ icĭ colea cerul. Di'ncolò peste Dunărea se auzeau niște cîntece ciudate și lumina faruluĭ cînd roșă cînd galbănă luminà stînca singuratecă pe care ĭerà așezat farul. Nimene altul nu debarcase la Sulina.

Un băiețel mic cu un fes care-ĭ cădea tocmaĭ pe nas, mi-a apucat pușca și geamîndanul și a început a alergà cu dînsele înnainte; de abiea mă țineam de turc așà de tare alergà; peste cîte-va minuunte ajunserăm dinaintea unuĭ birt, unde după spusele băietuluĭ ĭerau și odăĭ de dormit. Întrăĭ în lăuntru și îndreptîndu-mă către birtaș, om scurt, cu capul mare și pleșuv, parcă nicĭ nu maĭ avuse vre o dinioară un fir de păr pe dînsul.

— Avețĭ, domnule, odăĭ de dormit ? îl întrebăĭ.

— Cum nu ! se poate dormì aice, în salonul acesta, de ce nu?.,. foarte bine, și mîncare avem și bere bună, vin de Odobeștĭ.....

M'am uitat maĭ cu băgare de samă la dînsul bat nu părea, orĭ de ĭerà bat, puțin se cunoștea. Odaea, căreĭ, îĭ zisese ĭel „salon" ĭerà joasă, podul ĭerà negru de fum și de muște, de mijlocul luĭ atîrnà o lampă cu treĭ focurĭ

care făcea maĭ mult fum de cît lumină. Podelele pe jos ĭerau vechĭ şi rele, cu găurĭ şi crăpăturĭ; aşà ĭerau de murdare şi de zoioase că par că nu fuseseră spălate de pe cînd se zidise casa. Pe lîngă păreţĭ din jur în prejur ĭerà un şir de băncĭ, zugrăvite şi ĭele odineoară, pe vremea luĭ Adam, dar acuma şterse şi roase ca vaĭ de dînsele. Mesele nu ĭerau maĭ frumoase de cît băncile. Pe lîngă acestea o putoare de te dădea jos de pe picioare.

— Bine, domnule, văd că aĭ poftă de şuguit, ĭeştĭ, cum se vede. om vesel, dar să poate să spuĭ D-ta că aice în „salon" ĭe cu putinţă de dormit?

— De ce nu? Foarte bine, dacă omul vrea să doarmă. doarme orĭ şi unde, maĭ bune odăĭ de cît aceasta n'am. Şi la urma urmeĭ, tot n'aĭ să dormĭ, aĭ să te ducĭ unde-ĭ vedea cu ochiĭ de ţinţarĭ.

Vorbea, foarte logic şi n'am avut ce să-ĭ respund.

Peste cîtă-va vreme „salonul" s'a împlut de feliŭ de feliŭ de oamenĭ, maĭ cu samă ĭerau mulţĭ păscarĭ. Cu mare băgare de samă se uitaŭ la mine şi apoĭ se puneau la mese, ĭear birtaşul, femeea luĭ, o fiinţă slabă ca un ţir. şi un băetan le dadeau vin, bere şi ceaiŭ. Birtul nu ĭerà de cît o ceĭnărie rusască, clubul tuturor păscarilor şi mărinarilor ruşĭ..

M'am mierat maĭ mult de obiceiul birtaşuluĭ: îndată ce cererea cine-và nu vin ĭel aducea două, bea împreună cu muştereul şi apoĭ luà parale pe amîndouă păharele. Mă simţeam nu prea bine într'o societate de oamenĭ, cari tear fi vîrît în boală de i-aĭ fi întîlnit fie şi numaĭ cîte pe unul la un loc cam dosnic, noaptea. Vorbeau tare, toţĭ de o dată, fără să-şi bată capul de-ĭ ascultà cine-và orĭ ba. Beau mult şi răpede şi mîncau puţin. M'am aşezat şi ĭeu la o masă şi am cerut o porţie de ceaiŭ. Birtaşul în dată a sărit de la bufet unde sta şi privea la muştereĭ şi s'a apropiet răpede de mine cu două păhare de vin negru.

— M'am gîndit că domnulnĭ după o călătorie de la Galaţĭ.— (Domnul de la Galaţĭ vine, nu-ĭ aşà ?).. nu i-ar strică un păhărel de vin grecesc.

Cu aceste vorbe a pus păharele pe masă, a luat unul în mînă şi ciocnîndu-l de al mĭeu l'a tras de duşcă. apoĭ cu paşĭ uşorĭ, ca un motan, s'a întors la locul luĭ. Ieu numaĭ am holbat ochiĭ.

— Fie-care bordeiŭ are obiceiul luĭ, am auzit di'ntr-un colţ.

M'am uitat în partea aceea de unde se auzise glasul. Acolò şedea şi bea ceaiŭ un om de mijloc, îmbrăcat nici bine nicĭ reu şi ciunt de o mînă.

— Domnul ĭe călătoriŭ, nu-ĭ aşà? zise ĭel apropiindu-se de masa mea.

Vorbind, hojma închidea un ochiŭ ĭear cu celălalt privea într'o parte. Văzînd că nu-ĭ respund a repetat întrebarea.

— Da sînt călătoriŭ, i-am respuns.

— Vă rog, nu vă supăraţĭ. Staţĭ la Sulina orĭ plecaţĭ încotrò-và?

— Plec mîne la Caterlez, dar nu ştiu cum.... Vă rog şedeţĭ, ce staţĭ în picioare—i-am zis trăgînd un scaun.

Îmĭ părea bine că pot vorbi cu cine-và. Iel s'a aşezat pe un colţ de scaun, a scos o tabachere de tiutiun şi a început a face o ţigară numaĭ cu o mînă.

Se făcuse tăcere între noĭ, simţiĭ că trebue să schimb poziţiea

— Domnul ĭeste din Sulina?

— Adevărat, la Sulina stau de 22 de anĭ, sînt priveghetoriul faruluĭ comisiuneĭ dunărene.

— De două zecĭ şi doĭ de anĭ, mă gîndiĭ, ĭeştĭ guzgan bătrîn!

— Dar vă rog, ĭĭ ziseĭ, de ce naţie sînteţĭ?

— Ieu îs Rus, zise ĭel. La 48 am fost în armata rusască di'ntrun'tăiŭ, pe urmă văzînd că Unguriĭ aveau dreptate am slujit în armata lor, apoĭ am întrat în legiunea poloneză-turcească sub comanda luĭ Ciaikovsky, pe urmă m'am lăsat de politică şi am întrat ca simplu lucrătoriŭ fierariŭ la comisiunea dunăreană, am perdut mîna dreaptă şi ast-feliŭ am căpătat locul de priveghetoriŭ la far.

A încetat de vorbit și cu întristare a plecat capul pe piept.

— Domnule, i-am zis ĭeu, ĭeștĭ foarte interesant pentru mine din toate punctele de vedere și mă bucur foarte mult că am făcut cunoștință cu Domniea-ta.

La vorbele mele, ĭel a zimbit numaĭ.

— Am fost și nu maĭ sînt, respunse ĭel, sînt un cadavru și altă ce-và nu pot fi M'am nicĭ patrie, nicĭ concetățenĭ, n'am macar oamenĭ de părerea mea.. că toțĭ oameniĭ sînt frațĭ și că toată omenirea să trăească în relațiĭ prieteneștĭ...

— Vra să zică D-ta nu presupuĭ interese naționale. ĭubire pentru pămîntul pe care și-a căpătat un traiŭ bun sau reu poporul?

— Presupun toate, dar cel puțin popoarele de o gintă trebue să se unească. Nu știu cum socoțĭ D-ta, ĭeu înse văd că asta are să fie.

În salon a întrat o ceată de lucrătorĭ și vorba noastră s'a sfîrșit, ĭerà cu neputință sá maĭ discuțĭ despre ce-và. Ĭel s'a sculat, a dat într'o parte scaunul pe care ședea, mi-a făcut un semn prieten-sc din cap și a ĭeșit din „salon."

De căldură și de putoare începù a mă durea strașnic capul, trebuea să ĭes să mă resuflu. Greu de ĭeșit nu ĭerà, dar călătoriea de a doua-zi mă cam încurcà, nu văzusem încă nicĭ cal, nicĭ trăsură Cum cioarele ĭerà să mă duc la Caterlez?

Tocmaĭ atuncĭ birtașul s'a apropiat de masa mea..

— Poate poftițĭ ce-và de mîncat? Am foarte bun borș rusesc, domnul îĭ Rus, nu-ĭ așà?

— Nu-s Rus, i-am respuns, dar de mîncat așĭ mîncà.

Îndată... și ce poftițĭ de băut? Am tot ce poftițĭ.

Cu vorbele acestea s'a făcut nevăzut. Peste vre un sfert de ceas, cînd îmĭ pierdusem răbdarea, l'am auzit însfîrșit ocărînd pe cine-và apoĭ a venit un băet cu o farfurie de borș și a pus'o pe masă. Ce vrețĭ? Fie-care are slăbăciunile sale. De pildă ĭeu nu-țĭ voiŭ mîncà, măcar

să remîn flămînd, dacă în mîncare voiŭ găsi o muscă. În borşul mieŭ pluteau înse două, grase şi îmflate.

— Vă rog, domnule, ziseĭ birtaşuluĭ care venea ţanţoş aducînd două păhare şi o garafă de vin, vă rog, ce porcărie ĭe aceasta, v'am cerut borş simplu şi nu cu muşte.

— Muşte, zise ĭel, muşte.... nu face nemică.... şi băgînd degetul luĭ cel gros şi cu unghie lungă, urîtă, murdară în farfuriea cu borş a scos insectele afară.

Ierà să-l cîrpesc, dar văzînd-l aşà de liniştit, mi-a venit a rîde.

— Ce creştere maĭ aĭ, domnule, parcă tot în pădure aĭ trăit...

— Nu în pădure, respunse ĭel liniştit, dar în stuh, adecă tot una.

Omul nu-ĭ aşà de prost pe cît se pare, am gîndit ĭeu, şi plătind borşul am ĭeşit din birt. Nu trecù niciĭ un minunt şi tăbărîră pe mine roiurĭ de ţinţarĭ. Sînt şi pe la noĭ ţinţarĭ, dar aşà de obraznicĭ n'am văzut de cînd mama m'a făcut: se vîrau în ochĭ, în urechĭ, în nas, nu puteaĭ să caştĭ gura, într'o clipă ţi-ar fi împlut'o. Am scos basmaua şi cît puteam dam în aer, mă plesneam peste obraz.... vorbă să fie, de geaba. M'au apucat fiorĭ. Nu ĭerà alt chip de cît să întru în vre un birt ca să scăp de asemenea afurisite jigăniĭ. Nu ştiu de unde se auzea cine-và cîntînd o arie turcească, luîndu-mă după sunete am ajuns lîngă o casă a căreĭ uşă se închidea şi se deschidea neîncetat de acolò se auzea cîntecul. Am întrat şi ĭeu. Ierà o odaĭe mare, cu plafond de scîndurĭ văpsite, cu podelele murdare ca de obiceiŭ în orient. Într'un colţ, pe un feliŭ de podină şedeau turceşte vre-o şese oamenĭ: treĭ cu vioare şi treĭ cu cobze. Lîngă lăutarĭ, pe nişte scăunele micĭ, cu mînele încrucişate, şedeau vre-o patru cincĭ femeĭ îmbrăcate foarte ciudate ; una din ĭele cîntà o arie turcească şi celelalte îĭ ţineau isonul. Salonul ĭerà plin de lume toţĭ fumau ; aşà de mult fum ĭerà că te usturau ochiĭ şi te apucà tusa de la început; vorbeau uniĭ turceşte, alţiĭ greceşte, dar nu ĭerà zgomot, uşa se tot deschidea şi veneau musa-

ferĭ noĭ. Nu maĭ ajungea locul, toate mesele și toate scaunele ĭerau pline, pe mine mă strînseseră într'un colț de nu maĭ puteam de căldură.

— Lasă la dracul, mă gîndiĭ, maĭ bine să mă mînînce țințariĭ de cît să mă afum aice ca un jambon și să mor de înnădușală.

— M'am sculat și am ĭeșit. Ĭerà poate pe la zece ceasurĭ. Din spre mare bătea un vîntișor recișor, care de o dată mi-a recorit fața. Ce ĭerà de făcut? Prin cafenele nu ĭerà cu putință de șezut. Am pornit spre cheiŭ. Pe vapoarele ce stăteau ancorate lîngă mal băteau zece ceasurĭ. Țințariĭ numaĭ din cînd în cînd maĭ bîzîeau pe la urechile mele. Se vede că îĭ supărà vîntul.

M'am apucat de primblat de a lungul cheiuluĭ. Nu ĭerau mulțĭ ĭubitorĭ de primblare noaptea. Dar lîngă un fînariŭ am zărit un om care-șĭ face țigară numaĭ cu o mînă; am cunoscut pe prietenul mieu cel din ceinărie. În adevăr ĭel ĭerà.

— Buna sara, ce faceţĭ? îl întrebăĭ.

— Mă primblu puțin, mă folosesc de prilej, țințariĭ nu pot îmblà de vînt, nu sufăr vînt de mare de feliŭ — îmĭ zise ĭel cu glas ce-và maĭ vesel — dar D-voastră?

— Cum vedețĭ mă folosesc și ĭeu de năcazul țințarilor. Ce să fac? Am fost la o cafenea unde cîntau turcoaĭce, grecoaĭce, nu maĭ știu ce, dar ĭe cu neputință de stat acolò. Nu știu ce feliŭ de gust găsesc oameniĭ ceia în asemenea petrecere.

— Deprinderea, respunse ĭel încet, și pe urmă oameniĭ sînt obosițĭ de muncă, au nevoie să stea locului.

— Dar de ce nu se culcă dacă-s obosițĭ și șed în putoarea ceea.

— Bine, mulțĭ se culcă, dar Greculuĭ, maĭ ales dacă-ĭ tînar, nu-ĭ prea place să doarmă mult. Ceĭ maĭ mulțĭ di'ntre ceĭ ce ĭ-aĭ văzut sînt mărinarĭ Grecĭ de la Smirna, Stambul, Atena, Salonichi. Ieĭ cînd stau într'un port nu stau ca să doarmă, dorm ĭeĭ pe marea, dacă ĭe timpul bun, ci caută să petreacă, să maĭ vadă lumea, să maĭ uĭte năcazurile. Alțiĭ ceĭ legațĭ cu tulpane sînt Lazĭ, hamalĭ de

meserie. Ieĭ lucrează toată ziua încărcînd vapoare și descărcînd, cîștigă cîte 8 până la 10 francĭ pe zi, dar gîndeștĭ poate că au banĭ? Așa! Șed la cafenele până ce cheltuesc tot până la o parà, stau maĭ până la resăritul soareluĭ și apoĭ nedormițĭ se apucă ĭeară-șĭ de lucru. Oamenĭ de fier și cu o putere, de nu-țĭ vine a crede.... Au venit acuma vre-o cincĭ sute.

— Și numaĭ cu încărcatul trăesc?

— Da, aceasta le ĭe meseriea. Cîte o dată sînt puține vapoare de încărcat, n'au toțĭ de lucru, dar gîndeștĭ că se apucă de alte celea? Nicĭ o dată! Toată ziua șed pe la cafenele.

Mie mi-au părut vorbele acestea cam ciudate.

— Bine, am zis, dar dacă n'au de lucru cîte o dată cum spuĭ, apoĭ cu ce trăesc, la cafenele nu le dă degeaba?

— În privința aceasta, îmĭ zise prietenul, sînt comuniștĭ în toată puterea cuvîntuluĭ. Unul lucrează și ține pe vre-o cîți-và și așà maĭ departe. Prea puțin le pasă lor de parale. Toată vieața o duc așà, cînd aicĭ, cînd la Stambul, cînd în Asiea mică.

— Dar cum pot ĭeĭ trăì cu încărcatul cînd am văzut vre-o cincĭ sau șese elevatorĭ? Pot ĭeĭ concurà cu mașinele făcute anume pentru încărcat?

— Pot și încă bine. Una că maĭ toțĭ neguțitoriĭ de aice nu prea se uită bine la elevatorĭ, aice bate alt vînt, nu-ĭ America orĭ Angliea. Noĭ ne-am deprins cu Laziĭ și pe urmă, dracul știe, un elevatoriŭ deși lucrează cît 200 de oamenĭ, dar te ține maĭ scump de cît dacă lucrezĭ cu oameniĭ și timpul tot 5 sau 6 zile. A pierdut mult Englezul care a adus elevatorĭ.

— Ne-am apropiat de o cafenea chiar în marginea orașuluĭ.

— Vraĭ cafea? mă întrebă ĭel.

— Mulțămim, nu pot dormì dacă beu cafea sara.

— Dar unde aĭ să dormĭ? În ceinărie? Nu-ĭ cu putință. A-zĭ ĭe Sîmbătă, păscariĭ de pe coasta au venit să maĭ petreacă; toată noaptea cîntă și beu. De te-aĭ du-

ce pe acolò, aĭ da numaĭ de vre un scandal. De multe orĭ beu, pe urmă se apucă la sfadă și, avînd fie-care cuțit cu dînsul, nu-l ține numaĭ de cît în teacă.

— Așà! dar ce face polițiea?

— Polițiea! și a început a ride, Polițiea îĭ bucuroasă, dacă-ĭ dau ĭeĭ pace, dar nu tocmaĭ să se amestece în certele lor! Și ce poate face polițiea? Ieĭ se strîng 15,20 la un loc, se ceartă între dînșiĭ și cînd vine polițiea, toțĭ sar la dînsa și pe urmă în luntri și în stuhăriĭ, găsește-ĭ.

— Frumos! N'aĭ ce zice!, i-am zis ĭeu. Dar bine, unde sîntem, în Africa?

— Sîntem în orient, adecă maĭ reu de cît în Africa, mi-a respuns prietenul.

— Bine, dar ce să fac? Unde să mă duc?

Prietenul s'a apropiet de fînariŭ a scos ceasornicul și mi-a zis:

— Sînt 12 și un șfert. Pe la 5 vin săteniĭ de prin prejur la tîrg, atuncĭ poțĭ găsì vre-o căruță, cu care să mergĭ la Caterlez.

Ce ĭerà de făcut!

— Bine, i-am zis, haide să bem și cafea. Dar la ce să bem aice, vezĭ că nu-ĭ nimene, haidem unde cîntă lăutariĭ, îĭ maĭ vesel.

Am apucat pe o ulicioară micuță, de a curmezișul, am dat în strada a doua (maĭ multe nicĭ nu-s în Sulina), care ĭerà luminată, parcă ĭerau Paștele a doua-zi.

— Să întrăm aice, mi-a zis ĭel.

— Să întrăm! Ce-ĭ de făcut!

Am deschis ușa și am intrat. Într'un colț ĭerà o măsuță slobodă, ne-am pus.

— „Dio cafedes!“ a strigat prietenul.

— „Calò“ i-a respuns cafegiul.

La toate mesele ĭerau Lazĭ, beau, jucau în cărțĭ și în arșicurĭ. Lăutariĭ cîntau o arie turcească și treĭ femeĭ îmbrăcate turcește, ținînd în mînĭ „castanete,“ un feliŭ de ciolane cu cari bat tactul, jucau un feliŭ de horă, dar cu apucăturĭ cu totul deosebite și cu o mimică foarte vi-

oae. După ce s'a sfîrşit jocul, una a strîns parale cu talgerul. Am aruncat şi ĭeu o privire pe talger, ĭerau mulţĭ de cîte doĭ francĭ, de cîte un franc şi gologanĭ, peste tot vre-o zece francĭ.

— Poftim, simpli lucrătorĭ să dea cîte 2 francĭ! ziseĭ.

— Nu ţi-am spus ĭeu! Pentru dînşiĭ paralele îs o nemică toată!

— Haide aiurea, aice aĭ văzut, zise prietenul.

Am ĭeşit.

— Ştiĭ ce, domnule, să mergem maĭ bine spre marea, ĭeste maĭ vesel, ĭeu socot că ĭeste maĭ vesel acolo; de altfeliŭ toate cafenelele sînt aşà.

— Cum vraĭ, haidem şi spre marea.

Am ajuns la marginea oraşuluĭ şi am apucat spre malul măreĭ. Bătea un vînt rece. Faţa mea muşcată de ţinţarĭ parcă se maĭ recorì. Valurile, nu prea marĭ, se izbeau încet de ţerm şi se rostogoleau la picioarele noastre. Tăceam. Tovarăşul meu ĭerà trist, ĭeu n'avem poftă de vorbit. Peste vr'un ceas am ajuns la chirhanul[1]) cel maĭ apropiet de Sulina.

— Ştiĭ ce, acuma s'au întors luntrile de la zavod, trebue să fie peşte proaspăt, vraĭ să mănîncĭ? mă întrebă prietenul.

— Cu mare plăcere, i-am respuns, maĭ nemică n'am mîncat a sară. La chirhan îl cunoşteau bine. Ne-am apropiet de bordeiŭ vre-o doi-spre-zece oamenĭ se năcăjau lîngă două luntri scoţind peştele di'ntr'nsele. Peştele ĭerà moron.

— Doamne ajută! le zise prietenul.

— Mulţămim, i-a respuns atamanul.

— S'a prin ce-và?

— Puţin, nu se prea prinde, trebue schimbat locul.

La de părtare de vre-o zece paşi, ardea un foc straşnic, lîngă dînsul doĭ oamenĭ curăţau o mulţime de peşte, puteaĭ să hrăneştĭ un regiment de soldaţĭ. După ce l'au curăţit, l'au trîntit în cazanul ce sta spînzurat pe foc şi

1). Chirhan—loc unde se prinde peşte şi se sară.

au maĭ pus un braţ de vreascurĭ pe jaratec. Ieram curios se văd ce au să facă 12 oamenĭ cu vre-o 20 de ocă de peşte!

După ce a fiert peştele bine, cuhariul[1]) şi cu ajutorul luĭ au luat cazanul de pe foc au vărsat zama în alt cazan şi peştele cel fiert l'au aruncat de vale, pe urmă au ales vr-o 20 de moronaşĭ micĭ, ca vre-o zece ocă dĕ peşte, i-au pus în zama ceea, a pus o mînă de sare, o mînă de ardeiŭ şi au pus'o din nou pe foc.

— Cum se chiamă mîncarea asta? am întrebat ĭeu.

— „Uhà“ [2]) a respuns bucătariul, dar ce, domnule, n'aĭ maĭ văzut cum se ferbe „uhaua.“

— Am văzut, dar la noĭ n'o fierb aşà.

— Dar cum? m'a întrebat ĭel.

— Fierb peştele în apă şi pace!

— Unde asta, „la noĭ?“ m'a întrebat ĭel rizind.

— Unde? La Odessa de pildă! Am văzut tot cum spun şi la marea Azovuluĭ.

— Nu-ĭ adevărat, respunse ĭel, şi ĭeu îs de la Azov, la „noĭ“ tot aşà fierb şi acolò.

Simţiĭ că m'am înroşit.

— Ce spuĭ, moşule! Dar cînd aĭ mîncat D-ta asemenea uha pe acolò?

— Cînd? Nu de mult, respunse ĭel, ca vre-o 40 de anĭ vor fi, nu maĭ mult!

Ieu am pufnit de ris.

— Ce rizĭ, cuconaşule? m'a întrebat mînios moşneagul.

— Te cred, te cred, moşule, cu 40 de anĭ în urmă veţĭ fi mîncat asemenea uha şi pe acolò, dar de patruzecĭ anĭ multe s'au schimbat, multă apă a curs pe Dunărea. Nu se maĭ prinde acuma peştele ca maĭ înnainte! Nu maĭ mînîncĭ Dumnea-ta asemenea uhà ca aice.

Moşneagul s'a pus pe gîndurĭ.

— Poate, poate, zise ĭel, încet mestecînd cu un druc zama.

1). Cuhar—bucatariŭ.
2). Uha—zamă.

Peste un sfert de ceas, zama ĭerà gata şi ne-am pus la masă. În vieaţa mea n'am mîncat ce-và maĭ cu gust de cît uhaua moşneaguluì.

— Îĭ bună? mă întrebà ĭel hojma.

— Mă maĭ întrebĭ? ĭĭ respundeam.

Luna resărise. se vedea foarte bine. La orizon departe pe marea se vedea o linie albicioasă, semn al zorilor de ziuă. Ieràu 3 ceasurĭ şi jumătate.

— Mulţămim, prietenilor, mulţămim, le ziserăm păscarilor, de la chirhan.

— Nu-ĭ pentru ce, maĭ poftiţĭ pe la noĭ! Strigară după noĭ...

— Bine, bine, vom venì.

Se făcuse ziua cînd am ajuns la Sulina.

Pe piaţă ĭerau vre-o 10, 12 căruţĭ de prin sate. Una ĭerà de la Dunavăţ, sătuleţ maĭ la o parte de Caterlez. Omul ĭerà prieten cu păscariul la care aveam răvaş. Cu patru francĭ mă luă pănă la Caterlez.

La 6 am pornit de la Sulina şi la 11 am ajuns la Caterlez.

Sulina, 30 Septemvrie.

Ştef. Besărăbeanu.

Despre Zei

(urmare)

Religiile din America meridională.

(trad. din Letourneau).

Fiind că ne încercăm să vorbim despre mitologiea neamuluĭ omenesc, trebue adesa să repetăm acela-şi lucru. Căcĭ în toate părţile pămîntuluĭ cugetărea religioasă a oamenilor primitivĭ a fost săracă şi monotonă. Pretutindene se închină la animale, pretutindene socot pădurile ca fiind locuite de duhurĭ reu-făcatoare cu chipurĭ de oamenĭ sau de animale; adesa au înzeit stelele, riurile, orĭ munţiĭ înnalţĭ. In scurt omul primitiv a pus în afară do-

rinţile patimele şi simţirile sale şi a înzestrat cu ïele tot ce i s'a părut măreţ în natură.

Şi folosindu-ne de această observare generală, vom putea spune maï pe scurt despre religiile raselor omeneştï din America. Darwin a văzut în Patagoniea serbătorind un copac sfînt prin strigăte. Maï ales *Patagoniï Araucaniï, Pue'şiï, Charuaşiï*, etc... cred în finţa unor spirite rele, duşmane omuluï; în cred că în acela-şi timp sînt alte spirite maï bune cărora le place a ajutà pe oamenï. Dar nu se înjosesc a se închinà nicï la unele nicï la altele. *Moxoşiï* aveau zeiï secerişuluï, aï păscuituluï, maï înzeiseră şi tunetul; *Yurecariï* cît şi ceï maï mulţï locuitorï din Braziliea îï imitaseră. Cum să nu fi făcut zeu di'ntr'un fenomen aşà de grozav? *Yurecariï* aveau şi un zeu al războiuluï, un zeu prădătoriŭ care îï pîndea şi îï rîpea cînd rătăceau prin pădure.

Dar unul di'ntre culturile cele maï răspîndite din America de sud ïerà al jaguaruluï. Acest zeu din nefericire prea avidoma îşï întiparise cu ghiarele-ï religiea în inima Indienilor. Spaima însuflată de acest zeu neplăcut ïerà aşà de mare, în cît dădù Moxoşilor ideea de a-l maï îmblînzì pri'ntr'un cult. Aşà că îï rîdicară altare, îï aduceaŭ jertfe şi posteau pentru a putea căpătà preuţï di'ntre oameniï ce avuseră noroc să scape teferï, deşì căzuseră în ghiarele luï.

Multe alte animale au fost înzeite în America, nu maï departe broasca, căriea uniï Indienï de pe malurile Orenoculuï îï atribueaŭ puterea de a da ploae şi pe care o băteau cînd nu le împlinea cerinţa.

Guariiï ajunseseră la antropomorfism şi se închinau luï Tamoi, bunicul, bătrînul ceriuluï. Acesta ïerà cel întăiŭ strămoş al lor şi îï îmvăţase lucrarea pămîntuluï; îï zideau temple în formă de octogon, în carï mergeau să ceară ploae şi recolte îmbielşugate.

La multe triburï au fost înzeite stelele şi această astrolatrie ïe cu atîta maï răspîndită cu cît ne apropiem de Perù, unde ajunsese a fi o religie mare.

Chichitoiï numeau pe lună mama lor; cînd se eclipsà, aruncau săgeţï în spre dînsa cu chip că să rîneascà şi să alunge cîniï carï o sfăşieau. În Columbiea, Indieniï se închinau la soare. Locuitoriï din Bogota se închinau la soare şi la lună, dar fiind că aveau civilizaţie înnaintată, de aceea şi animismul lor ïerà mult maï iscusit; aveau temple, altare, preuţï, cerimoniï religioase şi făceau încă şi jertfe de om, de carï toţï zeiï de pe pămînt au fost lacomï.

Religiile din America centrală şi septentrională.

Observînd închipuirile mitice ale popoarelor din America de sud, din Patagoniea pănà în America centrală, am văzut că fetişismul aşà de feliurit al raselor primitive se simplifică fără a se

schimbà în sine, ïear la *Bogota* se preface într'o astrolatrie științifică. Vom vedea acela-șĭ mers treptat scoborîndu-ne de la nord în spre Mexicul vechiŭ. S'aŭ făcut mulțime de presupunerĭ pentru a dovedì că civilizațiea din America centrală vine din continentul vechiŭ. Trebuea cu orĭ-ce preț ca raiul biblic să fie leagănul neamuluĭ omenesc. Dar vom vedea în dată că mitologiea *yucatecă, peruvieană* și *mexicană* nu se deosebește de animismul fetișist; sînt nu mai curat niște forme mai delicate de zoolatrie, de naturalism, de astrolatrie și de credință în duhurĭ.

În America septentrională și în America sudica, găsim rădăcinile acestor credințĭ sub o formă cu atît maĭ grosolană cu cît rasa ïe maĭ puțin civilizată și maĭ departe de imperiile marĭ ale Americeĭ ecvatoriale.

Groenlandejiĭ și Eschimoșiĭ aveaŭ credințĭ religioase asemănătoare, la ïeĭ domnea credința în spirite nevăzute, di'ntre carĭ cel maĭ mare ïerà *Torngarsuk*, domnind peste un popor de spirite maĭ micĭ și pe carĭ une-orĭ le dădea în slujba vrăjitorilor, *angkoki*, mijlocitorĭ între ïel și oamenĭ; maĭ aveaŭ încă fetișĭ minunațĭ, amulete, carĭ dădeaŭ stăpînuluĭ lor puterea de a se schimbà în animalul din a căruĭ piele ïeraŭ făcute ïele. Putea să-șĭ facă chiar animale magice, de ex. făceau pe o piele de urs figura acestuĭ animal și pe urmă însărcinau pe acest fetiș ca să meargă să omoare un dușman.

Maĭ la sud, la Peĭ-Roșĭ, cultul animalelor ïerà foarte întemeïat se închinaŭ la urs, la bizon. *Mandaniĭ* se închinaŭ la șerpe. *Selișiĭ* și *Sahaptiniĭ* înzeiseră lupul. Peĭ-Roșiĭ dacă ajung pe malurile unuĭ lac orĭ ale unuĭ fluviŭ mare, aduc o jertfă spirituluĭ apeĭ. Își închipuesc că pretutindene sînt spirite cu chip de om. Un șef de al Peĭ-Roșilor spăriat de o furtună mare, jertfì tiutiun tunetului rugîndu-l să tacă. Triburile cele maĭ civilizate credeau în niște duhurĭ maĭ puternice de cît celelalte, într'un duh mare cu chip de om ca toțĭ supușiĭ luĭ. Afarà de aceștĭ zeĭ nevăzuțĭ, aveau *fetișĭ, mani'ù*, de la carĭ cereau ajutoriŭ în vremile grele. În spre amează-zĭ și cu cît te apropiĭ de Mexic domnește astrolatriea. *Comanșiĭ* din *Texas* se închinau maĭ ales la soare, la lună și ardeau foc nestîns în cinstea lor, le maĭ rîdicaseră și temple slujite cu preuțĭ.

Religiile vechĭ a'e Americeĭ centrale.

În sine religiile statelor vechĭ ale Americeĭ centrale, ale Mexiculuĭ, ale Yucatanuluĭ, ale Peruluĭ și ale republicilor vecine nu se deosebesc de loc de animismul vechiŭ, aflătoriŭ la triburile primitive ale celor două Americĭ. Panteonul mexican ïerà foarte tare locuit, cu atîta maĭ mult cu cît se primeau cu ușurință zeiĭ popoarelor vecine.

Se închinau la şerpe, la jaguar, la leul puma etc. şi chipurile acestor animale îerau făcute în temple. Înzeiseră sifilisul şi această boală desgustătoare ajunsese a fi zeul *Nanahuatl.* Ierau încă serbători mari în cinstea zeuluĭ *Tlaloc* geniul apelor. Fie-care lună, ierau opt-spre-zece în calindariul mexican, avea un sfînt deosebit: luna a opt-spre-zecea ierà menită pentru zeul foculuĭ, a treisprezecea pentru geniul munţilor, a patru-spre-zecea pentru zeul vînatorilor, alta pentru zeul vinuluĭ şi al beţieĭ, în cinstea căruia se făceau libaţiunĭ de pulcă, etc.

Pe lîngă toţĭ aceştĭ zeĭ adorau încă soarele, luna, stelele ; dar zeul, cel maĭ preţuit, cel maĭ mare zeu al Mexicanilor ierà zeul războiuluĭ cruntul *Huitzilopochtli.* Maĭ în toate serbările religioase mexicane se obişnueau jertfile de oamenĭ, nicĭ o dată nebuniea religioasă n'a fost maĭ sîngeroasă de cît în această ţară : jertfe, cărora le deschidau pieptul cu cuţite de obsidieană [un soiu de lavă] sau pe carĭ le aruncau în foc, etc.

La fie-care schimbare de domn trebuea de ucis atîtea miĭ de sclavĭ cît să se facă din sîngele lor un lăcuşor pe care să poate merge o luntre.

Dar zeul războiuluĭ, selbatecul *Huitzilopochtli*, ierà di'ntre toţĭ zeiĭ cel maĭ însetoşat de sînge. Cu sfinţirea unuĭ templu mare al acestuia în Mexic s'au ucis vr'o 80,000 de oamenĭ Se socoate că cel puţin 20,000 de oamenĭ ucideau pe fie-care an în *Anahuacul* mexican. Credincioşiĭ credeau că ceĭ jertfiţĭ mergeau de-a dreptul la zeĭ şi adesa îĭ însărcinau să ducă cerinţile şi rugăciunile lor către aceştia.

Cu toată civilizaţiunea mexicană destul de înnaintată, cu toată organizaţiea ştiinţifică a acestei religiĭ crunte, cît şi a unuĭ cler numeros, a unor *Teocalĭ* piramidalĭ rîdicaţĭ în cinstea zeilor şi zilnic mînjiţĭ de sîngele omenesc ; cu un cuvînt cu toate acele cîte-va asemănărĭ ale cultului mexican cu cel catolic : ca botezul, spovedaniea, etc., nu vedem în iele nemic maĭ pe sus de naturalismul mărginit al tuturor popoarelor primitive, nemic care să ne facă a crede în debărcarea întîmplătoare a unor pretinşĭ civilizatorĭ asiaticĭ sau europenĭ, în America centrală. Tradiţiile de feliul acestora aflătoare în Mexic pe vremea sosireĭ Spaniolilor, nu se deosebesc întru nemică de legendele de acela-şĭ soiŭ, aflătoare în toate părţile lumeĭ. Religiea şi civilizaţia mexicană ne par a fi curat pămîntene. Cel mult s'ar putea înrudì cu societăţile vechĭ, despre carĭ se găsesc urme numeroase în valea Misisipiluĭ şi a Ohiuluĭ, etc. Americaniĭ despre carĭ vorbim, cu mult maĭ înnainte de cît Mexicaniĭ vechĭ rîdicau movilĭ marĭ unele fiind morminte altele aşà numaĭ clădirĭ religioase, avînd forma une-orĭ eliptică, alte orĭ piramidală. Se închinau la animale, după cum mărturisesc numeroasele

movilĭ simbolice ridcate de cătră ieĭ și îmfățoșînd, aligători, șerpĭ, etc. Ca și Mexicanii se serveau de instrumente de obsidiană și de aramă. De sigur că din acest centru au venit emigrațiile civilizătoare în Mexic, în Yucatan și Peru.

Mulțimea populațieĭ vechĭ mexicane nu s'a rîdicat maĭ departe de naturalismul grosolan pe care l'am arătat, și monoteismul luĭ *Nezalmalcoyotl*, regele din *Tezcuço*, care zidise și un templu „zeuluĭ necunoscut, începutul începuturilor“ ieste numaĭ o idee individuală. Au cercat a găsì acela-șĭ „zeu necunoscut“ în mitologia yucatecă, plină de zei de-aĭ natureĭ : zeul văzduhuluĭ, zeul măreĭ, al apelor și pădurilor, între aceștiea maĭ găsim și cîți-va zei abstracțĭ, ca: zeul morțeĭ, al vieței, al iubireĭ etc. Yucatecii înzeeau chiar și pe suveranii pre cari îĭ iubiseră orĭ de cari se temusera ; iear maĭ ales pe marele *Zamna* civilizatoriul lor din poveste. Ieĭ de asemenea aveau temple, preuțĭ, vestale ; făceau jertfe omeneștĭ pe o scară destul de întinsă și victimele ierau aruncate cu sutele în fîntîna sfîntă a luĭ *Chichen*, după ce maĭ întâiŭ le însărcinau cu cererĭ cătră zeĭ.

Nimic dintre acestea nu ne minunează, întocmaĭ așà ie și mitologiea peruvieană. In Peru ca și în Mexic ierau foarte mulțĭ zeĭ, dar n'aveau fie-care acela-și rang. Maĭ aveau încă obiceiŭ de a pune între zeiĭ maĭ micĭ pe aceĭ de la popoarele cucerite. Ca și pretutindene poporul ierà fetișist ; se inchinà la copacĭ, la animale la munțĭ, la riurĭ și izvoare. Marea numită Mamă-Cocha, iera divinitatea cea maĭ însemnă a *Chinchailor*. Dar religiea oficială ierà maĭ cu samă astrolatrică. Zeul zeilor ierà soarele înțelegîndu-l de sigur ca pe o ființă antropomorfă, fiind-că Incașiĭ îșĭ urcau neamul tocmaĭ la acesta, iear la solstițiul de vară cînd ierà serbătoarea cea maĭ însemnată, mergeau cu mare alaiŭ spre a-ĭ pîndì răsăritul. Inca îĭ jertfea într'un vas mare de aur, o băutură de popușoĭ dospită, *magney*. Fiind-că zeul-soare ierà părintele Incașilor, zeița-luna sora luĭ îĭ ierà mamă ; și fiind-că aurul ierà metalul consacrat chipurilor și podoabelor din templul soarelui, argintul avea aceea-șĭ menire în templul luneĭ. După aceste două corpurĭ cereștĭ venea mulțimea stelelor cărora de asemenea le dădeau chip omenesc Planeta Venus, numită *Chasca* sau „tînărul cu părul lung și scurt“, iera cinstit ca paj al soareluĭ. Se închinau curcubăuluĭ, tunetuluĭ și fulgeruluĭ, miniștri răzbunătorĭ aĭ steleĭ rege.

Ierau temple numeroase în carĭ se închinau la aceștĭ zeĭ, unele foarte luxoase, maĭ cunoscut ierà templul soareluĭ, la *Cuzco*. În sfîrșit o armată întreagă de preuțĭ, făceau cerimoniile cultuluĭ, aduceau prinoasele. jertfeau lame la serbarea cea mare de la solstițiul de vară și preziceau de pe măruntaele acestora.

Zeiĭ fetișĭ și astrolatriea nu locueau singurĭ în panteonul peruvieană. În regatul *Quito* rìdicaseră temple zeuluĭ sănătățeĭ. Maĭ

ierà un spirit mare, *Pachacamac*, a căruĭ chip nu se făcea nicĭ într'un soiŭ, dar avea un templu în Perul meridional. Mitologiĭ carĭ sînt stăpîniţĭ de monomaniea monoteistă, s'au încercat a găsì personificarea ideiĭ lor fixe în zeul Par chacamac, care cu toate acestea ie o zeitate de a doua mînă în Peru, şi care nu pare a fi de cît rămăşiţă di'ntr'un cult maĭ vechiŭ de cît al *Incaşilor*. De sigur că despre acest zeu vechiŭ spune legenda luĭ Balboa, ca un Inca, Yupanguĭ ar, fi spus că a fi domnit peste toată lumea; tot acest a zise într'o adunare că numitul zeu ieste începutul începuturilor.

Ieste nimerit sta a la îndoeală asupra tuturor asemănărilor catolice pe care scriitoriĭ spanioli din timpul cucerireĭ, credeau că le-au găsit în Peru şi Mexic. Din toate cele strînse despre religiea acestor ţerĭ se poate hotărì cu siguranţă, că iea n'a trecut maĭ departe de astrolatriea antropomorfică. Ie curat desvoltarea animismuluĭ primitiv, care, se găseşte peste tot pămîntul la începutul civilizaţieĭ. Şi vom vedea încă multe exemple de acest soiŭ cercetînd toată mitologiea neamuluĭ omenesc. Animismul vechiŭ din America central ie departe de a se fi stîns, cu toate cruzimele ortodoxieĭ spaniol. *Dr. Bell* a văzut un izvor sfinţit în Mexicul nou. Colonelul *Mac-Leod* a văzut focul sfînt arzind încă în unele văĭ din Mexicul meridional, *Bullock* a auzit chiar în Mexic pe un bătrîn de origină indieană, zicînd că-ĭ pare rău după zeiĭ vechĭ, cu toată bunătatea celor treĭ zeĭ spaniolĭ. Numaĭ prin ajutoriul cerimoniilor strălucite, prin jocurĭ, cîntece etc., preoţiĭ catolicĭ au atras în aparenţă la religiea catolică pe Peruvienĭ, Moxeenĭ, etc. Nu se poate spune de ajuns că : numaĭ prin o cultură îndelungată şi sănătoasă se poate schimbà cu adevărat starea mentală a uneĭ rase.

(va urmà). *Sofiea Nădejde.*

TEORIEA LUĬ ROESLER

Studiĭ asupra stăruinţeĭ Romînilor în Dacia Traiană

de

A. D. XENOPOL

Profesor de Istoria Romînilor la Universitatea din Iaşĭ

1884.

(urmare).

Numaĭ am amintit despre partea istorică a scriereĭ D-luĭ Xenopol, acuma înnainte de ajunge la partea privi-

toare la limbistică voiŭ vorbì încă despre partea istorică şi anume voiŭ arătà în mod cronologic urmele de existenţa unuĭ popor romanic în aşà numita Dacie a luĭ Traian.

Maĭ întăiŭ găsim de ajuns dovedit faptul ca Daciea a fost privită ca aşà de însemnată din maĭ multe puncte de vedere în cît romanizarea ĭeĭ nu maĭ poate fi negată. În această privinţă faptele şi argumentele aduse de partizaniĭ romanizăreĭ Dacieĭ sînt mult maĭ puternice de cît cele aduse ceĭ de altă părere Apoĭ la părăsirea de pe urmă a Dacieĭ trebue numaĭ de cît să fi remas şi un popor romanizat care s'a deprins încet încet cu vieaţa munteneascä, cum arată foarte bine şi frumos Dl. Slavicĭ în scrierea sa „Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukovina 1881.“ Pentru existenţa acestuĭ popor romanizat noĭ nu ştim să se fi adus până acuma probe altele afară de cele limbistice. Voiŭ cità cuvîntul *Traian*, care, dacă există în adevăr, nu poate fi explicat în limba romînă, ci trebue să-l presupunem păstrat de alt popor la care grupa *an* n'a trecut în *în*, acel popor cum ne arată probele ce vom desfăşurà trebue să fi fost un popor ce vorbea o limbă romanică.

Cum că pe timpul luĭ Atila, adecă prin veacul al cincilea după Hristos, decĭ la vre a două vecurĭ după părăsirea Dacieĭ, se aflà o populaţie romanică prin Banat şi chiar prin Temişiana şi Crişiana se pare dovedit de Dl. Burlă prin un text grecesc. Un oare-care Priscus merge la Atila trimes ca sol şi trece prin Banat, etc, spre reşidenţa luĭ Atila, pe drum ĭĭ aduc pămînteniĭ mîncare de *meiŭ* şi ca băutură *mied*. În scrierea luĭ Priscus stă *medos* adecă fără trecerea luĭ *e* în *ie*; dacă ar fi fost *miedos* atuncĭ n'am maĭ stà la îndoeală şi am admite că poporul pămîntean ĭerà un popor romanic. Dl. Burlă înse ţine samă ca în limbile slavice *med* însamnă miere, ĭear pentru băutura îmbătătoare făcută din miere se află *medovina* şi prin urmare respinge origina slavică. Maĭ puternic temeiŭ pentru părerea aceasta are în faptul că *medo* ne înfăţoşază prefacerea luĭ *e* în *ie* ; fapt ce

nu se întîmplă nicĭ cu un cuvînt de origină slavă primit în romăneşte şi prin urmare cuvîntul *mied* trebue să facă parte din elemente maĭ vechĭ de cît cele slavice şi a nume din cele latine; şi în adevăr citaţiile D-luĭ Burlă ne conving că în latina populară ĭerà *medo* şi că băutura ĭerà bine cunoscută şi Romanilor. Cum am maĭ spus dacă în Priscus ar fi *miedos*, cum s'ar cădea să fie în veacul al V-lea în o limbă romanică, n'am avea umbră de îndoeală de fiinţa unuĭ popor urmaş al coloniştilor Romanĭ în Banat, etc. prin veacul al V-lea. Poate că Priscus să fi greşit şi să nu fi luat bine sama la rostirea luĭ *e*, dar de unde să ştim cum a fost în adevăr? Altă dovadă maĭ aduce Dl. Burlă sprijinindu-se pe povestirea luĭ Priscus că barbariĭ înţelegeau limba *ausonică*. Dl. Burlă, după Niebuhr, admite că acea limbă va fi fost latina populară. Cum şi de ce nu vedem înse. Apoĭ chiar aşà fiind nu urmează că nu aveau de unde să îmveţe barbariĭ limba romană de aiurea de cît de la urmaşiĭ coloniştilor. Noĭ ştim că în regiunea de dincolò de Dunărea pe unde acuma ĭeste Serbiea, Bosnica şi Dalmaţiea ĭerà la venirea Slavilor un popor romanic care se şi numea Romani pe sine şi despre care povesteşte Constantin Porphygrogenitul şi dacă ĭerà acolò Romanĭ la venirea Slavilor, de ce nu ar fi fost şi cu cîte-va înnainte, pe timpul luĭ Atila? Cu alte cuvinte nu ĭeste dovedit că autohtoniĭ cu meiŭ şi cu meid ĭerau Slavĭ orĭ Hunĭ, dar nu ĭeste *dovedit* că vor fi fost popor romanic. Nu ĭeste dovedit de-a dreptul dar din alte pricinĭ ĭeste foarte de crezut că romanic va fi fost. Argumentul luĭ Hunfalvy că de ce n'a adus Atila zidarĭ de la Ulpia Traiana ĭeste ciudat de tot şi Dl. Burlă i-l răstoarnă cu noroc în argumentarea ce a publicat în Revista d-luĭ Tocilescu. Bieţiĭ urmaşĭ aĭ coloniştilor de abiea îşĭ găseau odihna în munţĭ, oraşele de la şes ĭerau de mult pustiete nicĭ pieatră de pieatră nu remăsese!

Dovezĭ pentru existenţa Romînilor în veacurile următoare, adecă în al VI-lea, al VII-lea, al VIII-lea nu se prea întîlnesc.

Trebue să sărim la veacul al nouălea şi anume pe la sfîrşitul acestuĭ veac spre a aflà, de şi nu de la contemporanĭ, vorbă de Valahĭ, adecă de Romînĭ în Transilvaniea. Cum am maĭ spus despre faptul că Unguriĭ au găsit Valahĭ şi Slavĭ în Transilvaniea pomeneşte Anonymus. Uniĭ cred că acest notariŭ al unuĭ rege Bela a trăit în veacul al XIII-lea, *Pič* în scrierea sa „Abstamung der Rumänen“ se sileşte a dovedì de pe cunoştinţile scriitoriuluĭ că trebue să fi trăit în veacul al doisprezecelea. Orĭ cum, dacă trăind în veacul al XIII-lea, orĭ chiar al XII-lea, notariul vorbeşte de Valahĭ ca de un popor maĭ vechiŭ pe locurile acestea de cît Unguriĭ, nu putem admite că Romîniĭ vor fi început a venì numaĭ de o sută două de anĭ. Pe urmă Anonymus spune că a lucrat după anale maĭ vechĭ, decĭ se poate să fi aflat în acelea că Unguriĭ au aflat Valahĭ şi Slavĭ cînd au cucerit Transilvania.

Dl. Xenopol sprijină părerea notaruluĭ anonim prin maĭ multe dovezĭ foarte puternice. Aşà mărturisirea cronicariuluĭ Nestor care a murit la 1115 (D. Onciul, în studiul Bogdan şi Dragoş în Convorbirĭ literare) spune şi ĭel că Valahiĭ se aflau în Transilvaniea la venirea Ungurilor. Decĭ cel puţin pe la sfîrşitul veaculuĭ al doisprezecelea Nestor nu ştiea că Romîniĭ să fi fost noĭ veniţĭ de peste Dunărea. Dl. Xenopol citează o cronică intitulată *De factu Hungariae magnae invento.* Cronica aceasta a fost adusă de Tomaschk în potriva luĭ Rœsler. Ieată ce spune cronica scrisă la 1237: „S'a aflat în faptele Ungurilor creştinĭ, ca a fost altă Ungarie mare, de unde au eşit 7 ducĭ cu popoarele lor, cari au venit în ţara ce astă-zĭ se numeşte Ungariea, ĭer pe atuncĭ se numea *păşuneleRomanilor* (pascua Romanorum) pe care şi-o aleseră spre a o locuì, după ce au supus popoarele ce locueau atuncĭ într'nsa“ De aice uşor urmează părerea că cronicarul din urmă s'a slujit de acelea-şĭ anale de cari vorbeşte şi anonymul, căcĭ şi acesta din urmă zice: „Pre care ţara o locueau Slaviĭ, Bulgariĭ şi Valahiĭ (Blachi) sau păstoriĭ Romanilor.“ Arhidiaconul Thomas în isto-

riea pontificilor din Salona și Spalato zice pe la 1266 că regiunea care atuncia se chiemà Ungariea maĭ de mult a fost *păşunele Romanilor* (pascua Romanorum). Simon Keza în cronica sa de la 1285 zice: „Valahiĭ cari fură păstoriĭ și coloniĭ Romanilor remănînd de bună voie în Panoniea.“

Deci în veacul al trei-spre-zecelea ĭerà părerea învăţaţilor că Valahiĭ ĭerau în Ungariea înnainte de venirea Ungurilor. Mi se pare că după asemenea adunare de probe trebue să admitem că Valahiĭ cel puţin de pe la 1000 și chiar și de prin veacul al X-lea trebue să fi fost așezaţĭ în Daciea.

Pentru a nu se face încurcală amintesc aice că după ideea mea au fost și urmașĭ de aĭ coloniștilor lui Traian și maĭ pe urmă, cîne nu știm de o cam dată, au început a venì și urmașĭ de aĭ coloniștilor din peninsula balcanică și au adus și limba romînă din care s'au făcut graiurile de acuma din Dacica Traiană. Maĭ încolò vom încercà să arătăm cam de pe la ce vreme se pare că a început venirea Romînilor aice și prin urmare contopirea poporuluĭ romanic vechiŭ cu dînșiĭ.

Tot ca argument aduce Dl. Xenopol faptul că în *Nibelungen* se pomenesc „Vlachen“ și chiar un duce „Ramunc.“ Cuvînt Ramunc poate fi o gresală de copist în loc de *Rumunc* orĭ *Romunc*; dar dacă ĭe așà atuncĭ de bună samă că pe la sfirșitul veaculuĭ al XII-lea cînd „a fost turnată poema Nibelungilor în forma de astăzĭ“ veniseră mulţĭ de peste Dunărea căcĭ *Ramunc* trebue să fie pentru *Rumîno* și știm că *î* în asemenea poziţie chiar a-zĭ îl aud ca *u* străiniĭ decĭ *Rumun* pentru *Rumin*. Dacă *Ramunc* ĭeste numele nostru, atuncĭ pe la sfirșitul veaculuĭ al XII-lea Romîniĭ din peninsula balcanică ĭerau covîrșitorĭ în Daciea faţă cu ceĭ ca să zicem așà autohtonĭ.

Ĭeată acum un alt fapt adus de Dl. Hîjdău și citat de Dl. Xenopol și din care ar urmà că ĭerau Romînĭ în Maramureș încă din veacul al unsprezecelea, chiar de la început. Într'un manuscript păstrat la biblioteca din Pe-

sta se spune că în anul 1763 urmașiĭ familieĭ Tomay-aga a adus înnaintea judecătorilor un act din anul 1445 în care spunea că s'a dovedit că un *Negrilă* și un *Radomir* au primit de la Sf. Stefan tocmaĭ numirea în knezatul Vizăuluĭ. Sf. Stefan a domnit de la 997—1038 și dacă în adevăr au dovedit urmașiĭ luĭ Negrilă și Radomir, în anul 1445, cu acte autentice, pretenția lor — nu ne maĭ remîne de cît să admitem că se află dovezĭ că chĭar de la începutul veaculuĭ al XI-lea ĭerau Romînĭ în Maramureș. Din punctul de vedere limbistic ĭeste curioasă forma *Negrille* orĭ *Negrile* în care vedem un *e* în loc de *ă* cum ne-am aștepta, *Negrilă*. In ce limbă ĭeste cuvîntul? Mi se pare că tot în romănește și deci avem a face tot cu Romînĭ de peste Dunărea.

Dl. Xenopol se încearcă a aduce un argument în potriva Röslerianilor dovedind că pe la sfîrșitul veacului al doi-spre-zecelea se află un munte cu nume romănesc, care nume deși a fost primit de Ungurĭ dar neînțelegîndu-l ce însamnă i-au mai adăugit un nume unguresc cu aceea-șĭ însemnare ca și cel romănesc. Ie vorba de *Hegesholmu* nume aflătoriŭ într'un document de la 1197. Dl. Xenopol crede că „*holmu* = deal," ar fi „formă dublă aspirată din culme, de la latinescul *culmen*, deal" și că Ungurii auzind pe romînĭ numind *holmu* un deal au luat numele comun drept nume propriu și i-au zis *Hegesholmu* adecă tot una cu *dealul-holmuluĭ*. Dl. Xenopol mai crede că în *holmu* ĭeste forma articulată în loc de *holmul*.

Noĭ nu putem primì părerea D-luĭ Xenopol și ieată pentru ce. D-sa n'are drept să admită că din *culmen* ar fi putut ĭeși *holmu*, adecă prefacerea unuĭ *c* în *h*. Asemenea prefacere nu se întîlnește în romănește. Apoĭ a admite că pe la 1197 nu numaĭ că *u* final din articolul *lu* se pierduse dar chiar că *l* se asimilase cu *u* de dinaintea-ĭ trece toate marginile. Ieste lucru elementar în limbistica romănească că pierderea luĭ *u* s'a întîmplat maĭ tîrziŭ. Apoĭ *holmu* ĭeste fără umbră de îndoeală nu cuvînt slav și prin urmare nu poate dovedi defeliŭ ce-và

despre chestiea noastră. Deci încercarea D-luĭ Xenopol îe zădarnică.

Ne mirăm însе cum de n'a dat peste alt cuvînt tot de pe la sfîrşitul veaculuĭ al XII-lea anume peste „cuculiensis castri." Acest cuvînt se află tot în aceea-şĭ notă cu Hegesholmu în scrierea luĭ Iung, „die Anfänge der Rumänen." În acest cuvînt „cuculiensis" poate fi presupus că o latinizare a numeluĭ romănesc *cuculiu* = cucuiŭ, nume destul de potrivit, pentru vre-o întăritură pe un vîrf de deal. Forma *cuculiu* se poate presupune cu tot dreptul pentru veacul al doi-spre-zecelea, căcĭ pe atuncĭ *l* în asemenea condițiĭ încă nu căzuse niciĭ la nordul Dunăreĭ, dovadă forma *Sîmbătelĭ* (Zumbuthel 1231) numele unuĭ sat tot din Transilvania. Dacă în veacul al treisprezecelea *l* nu se prefăcuse în iod, cu atîta maĭ mult trebue să admitem că se păstrase în al doi-spre-zecelea. Aşà că, fără să maĭ vorbesc de alte nume ce se par romanice, tot din veacul al doi-spre-zece-lea în Transilvania, am avea o urmă maĭ sigură de cît holmul D-luĭ Xenopol.

(va urmà) *I. Nădejde.*

O spărtură în teoria evoluțieĭ!?

Cercetarea din ce în ce maĭ amănunțită a păturilor ce alcătuesc scoarța globuluĭ pămîntesc ne-a deprins cu următoriul lucru. Grupe de animale crezute multă vreme ca începînd din cutare periodă se arată în păturĭ maĭ vechĭ. Putem luà ca pildă chiar tipul vertebratelor din care şi noĭ oameniĭ facem parte. A trecut multă vreme până ce s'a aflat că vertebrate inferioare, adecă *peşti*, se aflau tocmaĭ din păturile superioare siluriene. Aşà pe la 1854 se cunoştaau reptile numaĭ începînd din perioda permiană în coace. Uniĭ niciĭ nu se îndoeau că atuncĭ s'au arătat pe pămînt. Cu toate acestea acuma se ştie că reptilele ïerau încă din carbonifer. Se credea până la 1818 că cele maĭ vechĭ mamifere s'au arătat din periodа eocenă numaĭ, pe cînd acuma se ştie că sînt mamifere pe pămînt tocmaĭ din perioda rethică orĭ triasică superioară! Despre Ichtyosaurĭ se credea că s'au arătat numaĭ din lias, acuma se ştie că se aflau şi în epoca triasică; un ichtyosaur lung de 30 de picioare

s'a aflat în păturele triasice inferioare ale Alpilor la Klein-Reifling în Stirea (vezi *Hauer*. Die Geologie und ihre Anwendung auf die Kenntiss der Bodenbeschaffenheit der Osterr-Ung. Monarhie. Wien 1875 pag. 297). Despre *amoniţĭ* se credea că au început a se arătà numaĭ de la începutul periodei mesozoice, acuma înse se ştie că se aflau şi în perioda palaiozoică, în urma cercetărilor făcute de Davidson şi Koninek în Pundjab în Indiea Acolò au aflat în păturĭ carbonifere şi dyasice amoniţĭ adevaraţĭ.

Ar fi prea lungà lista tururor acestor schimbărĭ de părere în privinţa dateĭ arătăreĭ grupelor de animale orĭ de plante şi cine n'a văzut din studiul geologieĭ cìtă valoare au *probele negative*, nu va ìnţelege nicĭ o dată ce valoare are o descoperire nouă.

Cu părere de reu, trebue să presupunem că această nenorocire s'a întîmplat D-luĭ care alcătueşte cronicĭ ştiinţifice în ziarul „România" de la Bucureştĭ. In No. 221, an. I-iŭ, de la 20 Decem. 1884.

Ie vorba de o descoperire făcută în păturile siluriene superioare din insula Gotland în Suedia, *Lindstrom* a trimes academieĭ de ştiinţe din Paris prin Dl. Alph. Milne Edwards fotografiea unuĭ scorpion fosil aflat în păturile pomenite maĭ sus. Scorpionul samănă foarte bine cu ceĭ de astă-zĭ şi respirà aer prin trahee ca şi scorpionii de acum, avea şi acul cel veninors, etc. Lindstrom numeştei pe acest scorpion : *Palaeophonens nuncius* şi zice că ieste până acuma cel maĭ vechiŭ animal terestru cunoscut.

Sà vedem acuma ce se ştie derpre tipul arthropodarelor şi anume din ce păturĭ se cunosc pe pămînt, nu zicem din ce păturĭ s'au aràtat pentru întăea oară. Tipul arthropodarelor cuprinde : *Crustaceele* (de pildà *racul*, *stacojul*, etc.), *Poicilopodele* (Limulus... această grupà o unesc uniĭ cu crustaceele), *Arahnidele* (painjinii, scorpionii, acarii ce pricinuesc rìea, etc.), *Myriapodele* (scolopendra, etc.) şi *Insectele*. Crustaceele şi Poicilopodele respiră prin branhiĭ pe cînd celelalte arthropodare respiră prin trahee maĭ multe orĭ maĭ puţin prefăcute.

Din aceste grupe Crustaceele se cunosc din cele maĭ vechĭ păturĭ palaiozoice, poate că în America de nord să fi fiind şi în păturĭ maĭ vechĭ şi a nume trilobiţĭ, în silurian se află şi alte crustacee. Pe Poicilopode le pune Gegenbaur în legătură cu aceste grupe. Arahnidele acuma ştim că încep a se aflà din silurianul superior şi apoĭ se urmează în sus. Myriapodele cele maĭ vechĭ cunoscute se află în terenul carbunifer şi permian, de şi nu de mult se cunoşteau numaĭ în perioda mesozoică. Insectele cele maĭ vechĭ cunoscute încep din silurianul mijlociu prin un feliŭ *Blatta*.

Din aceste fapte nimene nu poate scoate că prin o descoperire ca a luĭ Lindstrom s'a făcut în teoriea evoluţieĭ o spărtură.

Totŭ-şĭ, ce zice Dl. cronicariŭ de la „România" ?

„Astă-zĭ, se întîlneşte, foarte jos pe scară, un animal relativ superior, un animal maĭ complect ca speciile similare din care s'ar voĭ să descindă şi cari au apărut în straturĭ foarte posterioare.“

„Iată un descendent (!) care se arată foarte perfecţionat cu miĭ de anĭ înainte de strămoş. Iată un scorpion foarte analog cu scorpionii fosilĭ din formaţiunea carboniferă. Ce se maĭ face cu teoria evoluţiuneĭ? Să nu maĭ intrăm în discuţiune. Faptul în sine este îndestulătoriŭ pentru a face pe specialiştĭ să mediteze. Scorpionul D-luĭ Lindström ieste miraculos. Cine este naturalistul care ar fi îndrăznit vre o dată să înainteze ca în primele formaţiunĭ se găseşte un animal maĭ complect de cît celea ce s'au întâlnit în straturile superioare?“

Frumos de tot! Sărmană teorie a evoluţieĭ!

Dar ean să vedem oare aşà să fi cum zice Dl. cronicariŭ.

Scorpionii fac parte di'ntre arahnidele cu pîntece compus din inele şi se arată din silurian, paingînii adevăraţĭ fac parte di'ntre arahnidele cu pîntecele sferic, adecă ale cărnĭ inele s'au confundat şi centralizat şi tocmaĭ după cerinţele teorieĭ evoluţieĭ arahnidele cu pîntece sferoidal se arată în carbonifer! Aşà dară nu se întîmplă nemică împotriva teorieĭ. Chiar dacă s'ar fi întîmplat să se afle paingînĭ cu pîntecele sferoidal în silurian, n'am avea drept aruncăm teoriea aceasta; dar încă acuma cînd cele maĭ vechĭ arahnizi cunoscute sînt de cele cu pîntecele articulat? Am zis că chiar dacă s'ar fi întîmplat să aflăm maĭ adînc arahnide de feliul paingănilor noştri de acuma, tot n'ar fi ruinată teoriea evoluţieĭ fiind că se poate foarte bine ca maĭ tîrziu să se afle arahnide de feliul scorpionilor maĭ jos încă. După anatomiea comparată scorpionii nu sînt în adevăr cele maĭ vechĭ arahnide, ci altele trebue să fie maĭ vechĭ, anume de cele la cari capul nu ie unit cu pîntecele într'o singură bucată (cefalotorace) şi am fi înţeles dacă Dl. cronicariŭ ar fi vorbit despre aceste arahnide cu forme arhaice, dar atuncĭ nu avea nevoe să aştepte miraculosul scorpion al luĭ Lindström, cîte grupe de animale foarte inferioare nu se află şi acuma pe cînd altele maĭ superioare lor au pierit!

Dl. autoriŭ al cronicei ne spune că scorpionul silurian ierà maĭ aproape de ceĭ de acuma de cît ceĭ carboniferĭ! Minune mare! Dar păcat că nu-ĭ adevărat cum ne spune D-sa. Noĭ vedem în „Revue scientifique“ tot nu a luat sama, vroea să dea numaĭ de cît cu piciorul în teoriea evoluţieĭ. Noĭ vedem acolo că prin maĭ multe caractere ale labelor scorpionul luĭ Lindstom samănă cu formele embrionare ale unor arahnide actuale şi că aceste caractere lipseau scorpionilor carboniferĭ; aşà dară tot scorpionii maĭ vechĭ au şi forme maĭ arhaice şi Dl. cronicariŭ degeaba s'a grăbit cu proclamarea spărtureĭ în teoriea evoluţieĭ.

Sfătuim pe Dl. cronicariŭ să se convingă bine de valoarea probelor negative şi să lese evoluţiea în pace. *T. U*

VANITAS VANITATUM

Cînd stau gîndind, amare lacrimĭ din ochi-mĭ jalnic isvoresc...
Așà și vis cu vis se duce, simțirile se rîsipesc
Și din frumoasa'nchipuire ce'n tinerețã ne suride
Nu maĭ remîne decît jalea mormîntuluĭ ce se închide
Sub a dureriĭ țernã tristã;—și fiorosul glas al morțeĭ
Din cînd în cînd ne tot vestește cã am sosit 'naintea porțeĭ
Prin care trecem spre noĭ anul eterneĭ liniștĭ fericite
Unde nu-i urã, nicĭ durere, nicĭ lacrimĭ calde rîsipite
Pe lung cadavrul de cãințã al nesfîrșiteĭ suferințĭ
Ce-atîte inimĭ în durere cu lungĭ blastãmurĭ, lungĭ silințĭ
Au revãrsat! In drumul sarbãd, cu toțiĭ amicĭ dușmanĭ și frațĭ
Și mic și mare de-opotrivã în rîndurĭ mergem înșirațĭ!

Martin.

Nepotrivirĭ între Evangheliĭ.

Se vor mierà uniĭ de ce ne maĭ ostenim cu asemenea lucrurĭ; la ce sã dovedim cã povestivile așà numiților autorĭ aĭ Evangeliilor nu se potrivesc între dînșiĭ cînd putem arãtà cã nu esistã nicĭ Dumnezeu mãcar? Totu-șĭ ĭeste de nevoie sã luptãm nu numaĭ în potriva celor ce cred filosoficește numaĭ într'un D-zeŭ, ci și în potriva acelor ce se cred creștinĭ și admit cã evangeliile au fost însuflate de una din fețele triimeĭ, de duhul sfînt. Dacã vom reușì sã dovedim cã credințile creștinilor sînt fãrã temeiŭ, ne va remãnea sã luptãm numaĭ cu teiștĭ curațĭ și chestia va ajunge mult maĭ științificã. Lucrãm dupã scrierea unuĭ *teist, Patrice Laroque*, intitulatã „*Examen critique des doctrines de la religion chrétienne* Paris 1864.“ Dacã domniĭ teologĭ de la „Revista teologicã“ n'au cetit încã scrierea aceasta, lucru de alt-feliŭ firesc pentru niște însuflațĭ de duhul sfînt, ar face bine sã o ceteascã și sã o combalã, dacã le va da mîna. În acest numãr voiŭ vorbì despre *spița neamuluĭ* luĭ Isus.

Creştinii ne tot spun că Isus ierà din neamul luĭ David, pe de altă parte ne spun că în Mariea, mama luĭ Isus, s'a zemeslit acesta prin lucrarea duhuluĭ sfînt. Prin urmare trebue să dovedească că Mariea ierà din neamul luĭ David. Ce fac înse ceĭ *doĭ* (nu patru) evanghelişti, Mateiŭ şi Luca? Ne înşiră fie-care genealogiea luĭ Iosif! Chiar dacă Iosif ar fi fost din neamul luĭ David, ce urmează de acolea pentru Isus? De bună samă că nemică. Maĭ frumos, cele două genealogiĭ, (cea după Luca şi cea după Mateiŭ, nu se potrivesc niciĭ între dînsele, niciĭ cu testamentul vechiŭ, cu bibliea. S'au încercat comentătoriĭ a spune că Luca a dat spiţa neamuluĭ luĭ Isus după mamă, dar cum se face atunciĭ că amîndoĭ sfîrşesc cu Iosif, dacă genealogia Marieĭ nu ar fi pus ca fiu al presupuluĭ tată a Marieĭ pe Iosif logodnicul ieĭ. Pe urmă creştiniĭ spun că tatăl Marieĭ se numea Ioachim şi nu Helia cum vedem în evanghelia luĭ Luca. Aşa fiind urmează că amîndouă genealogiile aŭ de gînd să ne arăte spiţa neamuluĭ luĭ Iosif. Deşi cum am spus, după evangheliştiĭ citaţĭ, Iosif, n'a avut niciĭ un amestec la zemeslirea luĭ Isus, totu-şĭ să vedem ce feliŭ de potrivire găsim în zisele duhuluĭ sfînt care se aude că a însuflat şi pe Luca şi pe Mateiŭ.

După Luca Iosif ieste din seminţiea luĭ Nathan fiul luĭ David, după Mateiŭ din potrivă din seminţia luĭ Solomon!

Un comentătoriŭ Wallon a încercat să împace amîndouă genealogiile şi a dat următoriul tabel:

David

Solomon	Nathan
⋮	⋮
Iehonia (tatăl firesc)	Neri (tatăl legal)

Salatiel
Zorobabel

Abiud	Resa
⋮	⋮
Iacob (tatăl firesc)	Ilii (talăl legal)

Iosif

Wallon presupune că Iehonia și Neri ĭerau frațĭ de pe mamă și că după moartea luĭ Iehonia, Neri a luat pe femeia aceluia și a avut fiu pe Salatiel. Dar atuncĭ după legea leviratuluĭ Salatiel ar trebuì socotit ca fiŭ al luĭ Iehoniea și nu al luĭ Neri. Tot ast-feliŭ presupune și despre Iacob și Eliĭ pe cariĭ îĭ face de asemenea frațĭ de pe mamă, ceea ce am zis maĭ sus se potrivește și aice, decĭ cum de vine duhul sfînt și însuflă pe Luca să dea o genealogie nepotrivită cu legea leviratuluĭ, orĭ dacă întoarcem lucrurile alt-feliŭ de ce a însuflat lucrurĭ greșite luĭ Mateiŭ.

Dar afară de acestea maĭ sînt nepotrivirĭ între aceste genealogiĭ și între vechiul testament.

Mateiŭ pune „între Ioram, fiiul luĭ Iosafat, și între Ioatan, tatăl luĭ Ahaz, la rîndul 8 și 9 o singură generație, un singur rege, pre Ozias, în timp ce cartea a patra a *regilor*, cap 8, 9, 11, 12 și 14 și cartea 1ª din *Paralipomene*, cap 3, pun cîte patru: Ohozias, Ioas, Amasias și Azarias.“ Patrice Larroque admite că Azarias poate fi confundat cu Ozias, cum se întîmplă în alte locurĭ în cartea regilor și în Paralipomene: „La rîndurile 10—12, nu numește de cît o generație, un rege, pe Iehonias fiu' luĭ Iosias; pe cînd în cartea a 4ª a regilor cap. 23 și ʳ și în a doua din Paralipomene, cap. 36, aflăm doĭ, Eliacim, al căruĭ nume îl preface faraonul Nehao îʳ chim și apoi pre Ioachin fiul luĭ Ioachim.“

Ieată decĭ cum evanghelistul însuflat de du' nu cunoaşte patru domniĭ însemnate ale regil Pe urmă Mateiŭ la r. 12 și 13 spune că tat

babel a fost Salatiel și că fiul luĭ Zorobabel s'a numi-Abiud. In cartea 1-a din Paralipomene. cap. 3 r. 17—20 vedem că tatăl lui Zorobabel a fost Phadaia fratele luĭ Salatiel și nu numește pe Abiud între fiiĭ luĭ.

Luca greșește și ĭel, sau nu se potrivește cu vechiul testament, în privința lui Zorobabel și spune că acest Zorobabel a avut un fiu Resa, despre care nu se spune nemică în cartea 1-a din Paralipomene unde sînt înșirațĭ toțĭ fiiĭ luĭ Zorababel ba chiar, în afară de regula obișnuită, numește și o fată, Salomit.

Mi se pare că ĭeste destul de frumoasă „harababură“ pentru niște cărțĭ dictate de sfîntul duh, adecă de însu-șĭ D-zeu. Nu se poate zice că acestea sînt greșelĭ făcute de copiștĭ, căcĭ afară că deosebirile sînt peste măsură de marĭ, dar ce încredere maĭ merită biblia dacă ca orĭ ce lucrare omenească a putut fi falșificată și greșită? Pe urmă D-zeu care a ținut se vede să vorbească oamenilor prin evangheliștĭ, ar fi avut grijă să păstreze neatinse asemenea scrierĭ prețioase.

A. T. U.

Cătră D-niĭ cetitorĭ.

Numărul viitoriŭ va ĭeșì foarte curînd, rugăm pe abonațiĭ noștri remașĭ în urmă cu plata să ne trimată baniĭ; ĭear ceĭ în curent să ne trimată pe anul al IV-lea, sprijinindu-ne ca și până acuma.

Redacțiea.

CONTEMPORANUL

REVISTĂ ŞTIINŢIFICĂ ŞI LITERARA

IESE DE DOUA ORI PE LUNA.

Redactor IOAN NĂDEJDE.

No. 5. an. IV. Iaşĭ 1885.

Privim ca abonaţĭ pe D-niĭ ce vor bine vroì a primi două numere unul după altul.

ŞTEFAN HUDICI.

PERSOANELE:

Stefan Hudicĭ.	60 de ani.
Hristea Zlotu, prietenul luĭ Ştefan	60 de ani.
Ana, femeia luĭ Ştefan.	19 ani.
Cucoana Elencu, mama Anei	50 de ani.

Pache Mitulescu, ibovnicul Anei sub numele *C. Zlătescu.*

Ion
Catrina } slugĭ ţigani.—

Scena se petrece in Dorohoiŭ, în zilele noa stre

Un salon de provincie.

Uşĭ în dreapta şi în stînga în planul întăiŭ şi al doilea. Fereastră în fundul sceneĭ.—Între uşile din stînga unĭ scrin şi de asupra lui o oglindă.—Între uşile din dreapta un scaun.—În amîndouă părţile ferestrei cîte un jîlţ şi un scaun.—In faţa scenei, în dreapta o canapea şi o măsuţă ; în stînga o canapea şi un jîlţ.

Păreţiĭ şi mobilele în proastă stare.

SCENA I.

Ana, Costică.

Ana.—(intră încet prin stînga planul întăiŭ, merge de ascultă la uşa din stînga planul al doilea, se uită pe borta cheieĭ. Apoĭ

se întoarce, deschide ușa pe care a întrat și chiamă încet.) Haĭ ! Ieșĭ iute. Aĭ stat prea mult.

Costică.—Tot doarme ? Ce somnoros !

Ana.—Adă-mĭ respunsul peste un ceas, cînd se duce la poștă.

Costică.— Peste un ceas. *(o sărută).*

Ana.— Mă rog, iea sama de slugĭ.

Costică.— Tare ieștĭ fricoasă ! *(iese pe ușa din dreapta planul întăiŭ).*

Ana.— *(după un timp).* Oare ține la mine ?... Îmĭ jură într'una că fără mine ar murì... Să fie adevărat ? A venit după mine;... de ce ar fi părăsit Iașul, dac'așĭ fi fost pentru dînsul numaĭ un capriciŭ, numai pofta unuĭ minut.... Cînd ie lîngă mine, mi se pare că ie peste putință să nu spue drept și cum se duce, mintea mĭ se pierde în prepusurĭ... *(ușa din stînga planul al doilea se deschide și întră Ștefan).*

SCENA II.

Ana, Ștefan.

Ștefan.— *(în parte).* Sculată ?... *(se uită la ceasornic)* Nouă *(tare).* De demineață te-aĭ mînecat a-zĭ. Cum aĭ odihnit ? Bine ?

Ana.— *(cu receală).* Bine ! Îțĭ mulțămesc.

Ștefan.— Ochiĭ ți-s cam roșiĭ.

Ana— Mă doare puțin capul.

Ștefan.— Capul ? Să trimetem după un doctor....

Ana.— *(iute)* Nu-ĭ nevoie ! Are să-mĭ treacă fără doctoriĭ...... Am cetit a sară păn tîrziŭ și se vede că de aceea.... *(Ștefan vrea să vorbească)* Nu-ĭ nevoie de doctor !

Ștefan.—Cum vreĭ dragă ! Dar cred c'ar fi maĭ bine.... De o vreme încoace, suferĭ într'una. Cînd te doare capul, cînd te ustură ochiĭ... Ierĭ aĭ tușit în două rîndurĭ !... Las să chiem doctorul ; fiĭ cuminte.

Ana.— Nu, nu-ĭ nevoie ! *(Ștefan vrea să vorbească)* Nu ! *(iese prin stînga planul întăiŭ).*

SCENA III.

Ștefan, Ion. Catrina.

Ștefan.— *(după un timp oftează, merge la ușa din dreapta planul al doilea, o deschide și chiamă)* Ioane ! Catrină !... Nicĭ c'ar respunde mangosițiĭ ! Or fi dormind.... Catrină ! Ioane !

Catrina.— *(în culise)* Aud cucoane !

Ion.— *(în culise)* Ce pofteștĭ boieriule.

Ştefan.— Veniţĭ încoace!
Catrina, *Ion* — (*în culise*). Indată cucoane!
Ştefan.— (*după un timp*). Da veniţĭ a-zĭ orĭ nu—ticăloşilor?
Ion.— (*în culise*). Ieaca! Iea!
Catrina.—(*în culise*). Venim, venim!
(*Ion şi Catrina intră beţĭ de somn*).
Ştefan.— Ian poftim în ce stare! Bine, puturoşilor, dormiţĭ şĭ ziua? Uită-te... Adorm în picioare... Mă! Nu vă treziţĭ?
Ion.— (*deschide un ochiŭ*). Ba trezim.
Catrina.— (*asemenea*). Trezim.
Ştefan.— Apoĭ vă desmeţesc ieŭ! (*dă o palmă luĭ Ion*)
Ion.— (*stărnută*) Auleŭ!
Catrina.—(*prin somn*). La mulţĭ anĭ Ioane!.. La mulţĭ anĭ.. La...
Ştefan.— Şi tu modoranc'o? (*dă o palmă Catrineĭ*)...
Catrina.— (*stărnută*) Limba!... a!...
Ion.— La mulţĭ anĭ, Catrino!
Ştefan.— V'aţĭ trezit? Orĭ să încep din noŭ?
Ion. Catrina.— (*ferindu-se*) Trezit.
Catrina.— (*pipăindu-şĭ*) *limba*). Mi-am încolţit'o!
Ştefan.—Veniţĭ încoace.
(*Ion şi Catrina se apropie de Ştefan*).
Ion.— Ieaca venim.
Catrina.— (*pipăindu-şĭ limba*). Curge sînge.
Ştefan.— Şi tăceţĭ din gură.
Ion.— Tăcem.
Catrina.— Ustură.
Ştefan.— Tăceţĭ mă!
Ion.— Ca piticul. Fă!
Ştefan.— Venit'a cine-va a-zĭ? (*tăcere*) Nu respundeţĭ?
Ion.—Aĭ zis să tac.
Ştefan.— Am zis să tacĭ cînd nu-ţĭ vorbesc, dar să-mĭ respunzĭ cînd te întreb.
Ion.— Bine, voiŭ respunde,... de acu ştiŭ. Cînd îĭ vorbi..... Cînd îĭ întreba!...
Ştefan.— Venit'a cine-va az-ĭ?
Ion.— Venit
Ştefan.—Cine?
Ion.— Un boieriŭ.
Ştefan.— Cum îl chiamă?
Ion.— Nu ştiŭ.
Ştefan.— Nu ţi-a spus numele?
Ion.— Ba spus.
Ştefan.— Atuncĭ?
Ion.— L'am uitat... Cum a zis Catrină?... Fă!

Catrina.— Pe tine te întreabă. Ieŭ tac.
Ştefan.— Spune dacă ştiĭ.
Catrina.— Nu (*se pĭpăe la limbă*).
Ştefan.— (*răstit*) Cum, nu ?
Catrina,— (*ferindu-se*) Nu ştiŭ... Luĭ i-a spus.
Ştefan.— Vite încălţate !... Cum ierà ?
Ion.— Ierà boeriŭ ;..... cu surtuc, cu pantalonĭ ;..... dă ca toţĭ boeriĭ....
Ştefan.— (*îl pişcă*) Mă !... Nu te întreb ce iera... Te întreb cum iera, boule !... Nalt ? Scurt ?
Ion.— Nalt ?... Năltuţ... Ştiĭ de mijloc... Nicĭ nalt, nicĭ scurt... Aşa şi-aşa !
Catrina.— (*pipăindu-şĭ limba*) Hîu !... Scurt.
Ion.— Ba ĭ chiar nalt.
Catrina.— Nalt.... Nu l'am vĕzut ieŭ întăiŭ ?... Îĭ scurt !
Ion.— Scurt ?... Doar nu-s chior, îĭ nalt !
Catrina.— Îĭ scurt !
Ion.— Îĭ nalt ! (*răstit*) Fă !
Ştefan.— Tăceţĭ ! Tînăr orĭ bătrîn ?
Ion.— Mi s'a părut bătrăn !... Dă, ca ma-ta !
Ştefan.— Haĭ duceţi-vă !
Ion.— (*ieşind*). Dă, aşa şi aşa... Nicĭ tînăr, nicĭ bătrîn... Aşa şi-aşa.
Catrina.— (*luĭ Ion*) Am să te spun.
Ion.— Fă !
Catrina.— Ba chiar da ! Am să te spun.
Ştefan.— Ce-ĭ ? (*Ion iese răpede pe uşa din dreapta, planul al doilea*).
Catrina.— Boiarule, spune luĭ Ion să nu mă maĭ bată. Şi as'noapte a măturat casa cu mine... Uită-te mi-a smult o giţă de păr.. (*scoate o viţă de păr din sin*). Îşĭ face ris de mine.
Ştefan.— Da scoateţi-vă şi ochiĭ din partea mea... Haĭ, cară-te!
Catrina.— Îĭ păcat de Dumnezeŭ. (*merge spre uşa din fund*).
Ion.—(*Vine iute şi se loveşte de Catrina*) Ieaca vine !
Catrina.— (*Cu mîna la ochĭ*). Ptiŭ ! mîncate-ar boala, că m'aĭ chiorît !
Ion.— Vine !
Ştefan.— Cine ?
Ion.— Cel de a-zĭ demineaţă, (*intră Christea*) Dumnealuĭ.
Christea.— (*luĭ Ştefan*). În sfîrşit. (*se îmbrăţoşază*).
Catrina.— (*luĭ Ion*) Te-am spus. Are să te ocărască ! (*îĭ bate in pumnĭ, dă să ieasă*).
Ion.— (*Ion opreşte pe Catrina şi-ĭ arată pe Christea*) Vezĭ că-ĭ nalt !

Ştefan.— Haĭ ieşiţi !
Ion.— (*Catrineĭ îmbrîncind'o*). Haĭ ieşi ! ce staĭ ? N'auzi ? Häracă, săracă !
(*Ion şi Catrina ies şi închid uşa*).

SCENA IV.

Ştefan, Christea apoĭ Ion, Catrina şi cucoana Elencu.

Ştefan.— (*cu bucurie*) Tu ieraĭ ?
Christea.—Chiar ieŭ !... Da bine ce te-a apucat să-ţĭ ieĭ catrafusele, aşa ni tam ni sam, fără să vesteştĭ pe nimenea ?
Ştefan.— Vream să nu se ştie unde sînt. N'aĭ spus nimăruĭ ?
Christea.— Nu. N'aĭ scris să ţin lucrul ascuns ?
Ştefan.— Şi de cele ce te rugasem.
Christea.—Ţi-am regulat trebile şi-ţi aduc baniĭ ceruţĭ.
Ştefan.— Napoleonĭ ?
Christea.— O mie numaĭ ! (*scoate un chimeriŭ de la încingătoare*) Restul în hîrtie.
Ştefan.— Stăĭ să-ĭ strîng, căcĭ cum îs de uitit i-oiŭ lăsà pe afară. (*iese pe uşa din stînga, planul al do lea*).
Christea.— Bietul om ! Are vr'un năduv !... Cît ie de schimbat ! Să fie adevărat ce zice lumea ? I se poate oare întîmpla să nu vorbească în bobote ?...
Ştefan— (*întră*) Ah !
Christea.— (*în parte*) Sărmanul ! (*tare*) Ieĭ ! dar nu mi-aĭ spus din ce pricină aĭ şters'o din Iaşĭ, maĭ dihaĭ de cît boeriĭ ceĭ marĭ, în vremea bejenieĭ. Ha, de ce ?... Tacĭ ? Poate-ĭ vr'o taină ?...
Ştefan.— Nu... Năcazurĭ frate, năduv !
Christea.— Năcazurĭ ?... Interesele-ţĭ merg de minune ! Ieştĭ plin de noroc.
Ştefan.— Noroc ? Interese ?... Ce-mĭ pasă de interese, banĭ şi avere... Îs sătul de avere ! Treĭ-zecĭ de anĭ am muncit zi şi noapte ;... am adunat ban către ban şi-acum n'am ce face cu ieĭ. Avere ! am de ajuns şi de remas !.... Dar liniştea îmĭ lipseşte.
Christea— Liniştea ?
Ştefan.— Liniştea sufletească. Mă pierd, înnebunesc... Am plecat din Iaşĭ crezînd că voiŭ găsi odihnă aiurea. Am părăsit lux şi vuet şi m'am închis aci departe în Dorohoĭ... Dar ce face locul, cînd omul duce cu sine gîndul luĭ ?... Gîndurile negre îs ca bruma, pe unde trec veştejesc tot ce întîlnesc !
Christea.— Dar, de ce ?..
Ştefan.— De ce ?... Ah, ţie pot să-ţĭ spun, îmĭ ieştĭ ca frate. Poate ca destăinuindu-mă cui-va mă voiŭ maĭ alina ! (*merge de ascultă*

la ușa din stînga, planul întăiŭ, o deschide puțin, se uită în năuntru, apoĭ vine lîngă Christea, scoate o scrisoare din buzunariŭ și-o întinde) Cetește.

Christea.— (*Iea scrisoarea și o cetește încet ; după ce mîntue o îndoae și o întinde luĭ Ștefan*).

Ștefan (*zmuncește scrisoarea*) Acum înțelegĭ, de ce am luat cîmpiĭ ? De ce mi-am lăsat baltă—casă și interese ? Vezĭ ! Ce aveam de făcut ? Nu știeam cine-ĭ, nu-ĭ iscălit !... O lună de zile am pîndit fără folos... Dac'așĭ fi aflat ! (*mișcare de mînie și răzbunare*). De despărțit nicĭ nu-ĭ vorbă, ar fi moartea pentru mine. Trebuiea să pun o stavilă între ieĭ și am plecat cu rușinea pe frunte și cu inima încruntată !

Christea.— Dar ieștĭ sigur că scrisoarea îĭ pentru femeea ta ?

Ștefan — Am văzut'o cînd a pus'o în buzunariul paltonuluĭ... Ah ! nu maĭ pot avea nicĭ mîngîerea îndoeleĭ.

Christea.— Și a plecat de bună voie ?

Ștefan.— Nu vroea de loc. Am luat'o cu sila... Am pornit în puterea nopțeĭ și-am venit într'o întinsoare... Tot drumul a plîns cu hohot !

Christea.— La ce te-aĭ însurat ? Ajunșĭ la o vrîstă ca a noastră, oameniĭ nu trebuie să se maĭ gîndească la însurătoare și maĭ cu samă cu fete nevrîstnice și necoapte.

Ștefan.— Îmĭ ierà dragă !

Christea.— Ie chin și pentru cel ce face acest pas, căcĭ geloziea orĭ și cum pătrunde în inima luĭ și-ĭ chin și pentru ființa cu gusturĭ zburdalnice ce-o legĭ de monotoniea bătrînețelor.

Ștefan.— Îmĭ ierà dragă !

Christea.— Rarĭ sunt ființile, carile pot păstra credința în asemenea condițiĭ.

Ștefan.— Îmĭ ierà dragă !... Înțelegĭ că fără dînsa înnebuneam.

Christea.— Ieĭ ! și-acum ? Înnebuneștĭ cu dînsa.

Ștefan.— Da, mă ucid, înnebunesc ! Am ajuns o stafie, un strigoiŭ... Nopțile pentru mine trec în strajă... Chiar și aicĭ nu știŭ cînd maĭ dorm ; cel maĭ mic vuet mă face să sar din pat.

Christea.— Și femeea ta ce face ?

Ștefan.— Di'ntr'untăiŭ cătà să fugă ; acum nu.., S'a maĭ liniștit... Dar nu-mĭ maĭ vorbește de cît ca la o slugă !... La Iașĭ ieram maĭ fericit ; cel puțin îmĭ vorbea, îmĭ surîdea... Une orĭ chiar, mă prindeam nădăjduind că cu timpul, văzînd dragostea-mĭ nemărginită îĭ va fi milă... și mă va iubi !... Acum sînt sigur, nu mă poate suferì !...

Christea.— Ieu ți-am spus acum un an.

Ștefan.— Credeam că fiind săracă, va fi recunoscătoare.

Christea.— Recunoștința ie pieatra de moară legată de sufletul omului; puțini o pot duce toată vieața lor. Și-apoi cum vrei tu omule? Iea-i tînără, în floarea vieței.. Nu judecă cu mintea bătrîneței și cu părtenire... Iei îi trebuiea să iubească; îi trebuiea un soț tînăr, de potriva iei... Cu un soț de potriva iei ar fi remas cinstită, ar fi fost poate o mamă vrednică și destoinică: pe cînd așa!...

Ștefan.— Da, da aï avut și aï dreptate! Dar îmi ieră dragă, nu puteam trăi fără dînsa.

Christea.— Și-acum cum trăiești?

Ștefan.— Greŭ, greŭ! Simt că mă prăpădesc; îmi mînînc zilele.

Christea.— Sărmane om! Știi că iești de plîns? Ieŭ prietenul tăŭ din copilărie, nu maï cunosc în tine pe Ștefan de altă dată. Ce boală ie dragostea asta! Ce ciumă, de schimbă ast-feliŭ pe ceï atinși? Ie de necrezut! Ieată un om care timp de trei-zecï de anï a fost fericit și mulțămit pe cît îi ie dat omuluï să fie pe pămînt; avea tot ce dorea: avere și veselie; iera de pizmuit!... O femee îi iese în cale și c'o căutătură nemicește tot, preface veseliea, fericirea în tristeță și desgust.

Ștefan.— Ce zice lumea?

Christea.— Lumea, dragul mieŭ? Nu știi?... Ceï. care nu aŭ vreme de cercetat, carii gîndindu-se la trebile și nevoile lor nu-și daŭ osteneală să descurce faptele aproapeluï, zic: „Știŭ ieŭ!" strîng din umeri și-și cată de ale lor. Dar ceialalțï, aceï carii neîndeletnicindu-se cu nemic, staŭ cu auzul și privirile pironite la cele ce se petrec la megieși, cari aŭ ziua întreagă de lehăit pe sama prietenilor și cunoscuților, ființe netrebnice, fără rost pe lume, în stare prin vorbe aruncate în vînt să mînjască cinstea unuï om nevinovat!.. Maï cu samă femeile, de cînd s'aŭ făcut cărturărițe și aŭ uitat a coase, de cînd nu-și maï bat capul cu copiï și gospodărie din pricina creștereï pocite ce primesc în ziua de a-zi!—Cum mîntuie de vorbit între iele, de rochiï și podoabe, încep a cîrti pe sama celorlalte femeï saŭ a unuï vuet.. Două se întîlnesc, vorba pică asupra uneï întîmplări... Una din iele face o presupunere; cealaltă zice: așa trebue să fie, numaï decît, aï dreptate! Asta se întîlnește cu a treia, îi spune că lucrul ie așa, fără doar și poate;... dumneaieï ie sigură! A treia spune în altă casă că a aflat de la o persoană căriea i-a spus de sigur un martur ocular.. Iear alta măï îndrăzneață, din vorbă în vorbă ajunge de spune că știe de la cine-va care iera față. Lumea crede și vorbește înnainte... Și dese orï se întîmplă că ceea ce n'a făcut de cît să presupuie, se convinge de minciuna ieï prin încredințările altor trîndavï de soiul săŭ și se fălește că are nas bun...!

Ștefan.— Și ce zic de mine?

Christea.— ... Zic că ţi-aĭ prins femeea c'un prieten....

Ştefan.— *(răpede)* Cu cine?

Christea.— Am auzit zeu nume deosebite!... Că aĭ vrut să-ţĭ răzbunĭ, dar că ibovnicul nevesteĭ tale te-a dezarmat şi bătut.... Şi că tu de ruşine ţi-aĭ silit femeea să plece pe dată.

Ştefan.— Minciunoşiĭ!

Christea.— Vezĭ cum se schimbă lucrurile în gura lumeĭ. Din ţinţariŭ hărmasariŭ.

Ştefan—Şi cînd gîndeştĭ că chiar ceĭ ce-ţĭ întră în casă şi-ţĭ strîng mîna prieteneşte....

Christea.— Maĭ cu samă aceia! Lumea le dă maĭ multă crezare, închipuindu-şĭ că aŭ putut să vadă şi să audă maĭ bine şi maĭ multe de cît alţiĭ.

Ştefan.— Prietenĭ!

Christea.— Ce prietenĭ frate! Prieteniea nu maĭ însamnă, ca pe vremea noastră, sfînta legătură a două inimĭ ce se cunosc şi se iubesc. Iea-ĭ ca lelea, ca femeea de stradă cum îĭ zic acum, care s'aruncă în braţele cuĭ îĭ iese în cale!... Sîntem în nişte timpurĭ vitrige, ţara noastră se schimbă, iea aruncă prea iute bunele şi sfîntele obiceiurĭ ale părinţilor noştri şi îmbrăţoşază şi maĭ iute tot ce vine de peste hotar.... Civilizaţiea noastră, cu care se făleşte atîta Dumnea-lor, ceĭ de a-zĭ, ţine în lux şi desfrînare, carĭ duc la trîndăvie!... Şi trîndăviea ie înnainte—mergătoarea peireĭ... Dar tu, ce'aĭ de gînd să maĭ facĭ?

Ştefan.— Ştiŭ ieŭ? Aşĭ vrea să plec în străinătate, poate călătoriea îmĭ va împrăştiea gîndurile... Şi poate voiŭ reuşi s'o fac să uite!... să mă ierte...

Christea.— Crezĭ că va vrea să plece?

Ştefan.— Dă!... nădejdea ţine pe om.

Christea.— Cu boala, cum maĭ mergĭ?

Ştefan.— Tot aşa.

Christea.— Tot îţĭ vin ameţelĭ.

Ştefan.— Tot!... Alta. ce maĭ noŭ prin Iaşĭ?

Christea.— Nemic... Ştiĭ Costică Zlătescu,... musteciosul!...

Ştefan.— Ieĭ da, cartoforul!...

Christea.— Care lehăia într'una de moşiile şi de cîştiurile luĭ.

Ştefan.—Ieĭ?

Christea.— Nu-l chiamă Zlătescu. îĭ un casieriŭ de pe la Severin, îl chiamă Pache Mitulescu:... o stersese de acolo cu vr'o treĭ-zecĭ de miĭ de leĭ şi cînd dă poliţiea în Iaşĭ să pună mîna pe ieĭ, ţuştĭ peste graniţă.

Ştefan.— Ian tacĭ!

Christea.— Şi ce-va maĭ frumos, în ziua cînd a fugit cîştigase luĭ Iordache Voicu, o mie de gălbanăşĭ în stos... Lumea zice c'ar fi fost cărţile măsluite.

Ștefan.—Auzi d-ta?

Christea — Iei, alta!... Soacră-ta îi furioasă... Te blastămă într'una.

Ștefan.— Cu cîte-va sute de lei ne vom împrieteni din noŭ.

Christea — Mă mier cum de nu ți-a dat de urmă pân' acum! Femeea ta nu i-a scris?

Ștefan.— Nu, n'are cum. Nu vede pe nimenea afară de slugi. două momîi...

Christea.— Le-am văzut.

Ștefan.— Cărora le-am poruncit să nu se urnească din ogradă fără știrea mea. S'apoi ieŭ mai nu ies; iea numai la ceasul poștei mă duceam să văd... credeam că mi-i scrie post-restant.

Christea.— Nu ți-am scris pentru că mi-a fost frică să nu se afle de la poștă unde iești.

(*ese în camera din dreapta, planul al doilea*).

Vocea lui Ion — Nu-i voie madamă!

Vocea C-nei Elencu.— Nu-i voie? Nu-i voie, lingurariule! (*se aude resunetul unei palme*).

Vocea lui Ion.— Madamă!

Christea.— Mă duc!... Voiŭ veni mai de-apoi.

(*C-na Elencu și Ion ținînd'o de șal întră cu repegiune. Catrina în deschizătura ușei*).

Ion.— Madamă!... Cucoană!...

C-na Elencu.— Lasă șalul modorane! (*îșĭ zmuncește șalul*).

Christea.— (*închinîndu-se la C-na Elencu*). Bun ajuns! (*iese prin dreapta, planul al doilea*).

C-na Elencu.— (*furioasă*). Plecăciune!

Ștefan.— (*luĭ Ion remas înlemnit*) Ieși!

(*Ion și Catrina ies aiuriți, închid ușa*).

SCENA V.

Ștefan, C-na Elencu.

C-na Elencu.— D'apoi bine, de aiștiea mi-ai fost, boieriule?

Ștefan.— C-nă Elencu...

C-na Elencu.— Te poftesc să nu mă cuconești. Ai respect: zi-mi mamă!... Dacă ți-i greŭ să-mi zici mamă, nu trebuea să-mi iei fata de nevastă.

Ștefan.— N'are de-a face una cu alta.

C-na Elencu.— Are, n'are, nu mai lungi vorba după cum ți-i obiceiul și spune-mi dacă ai căpiet ori nu?

Ștefan.— Cum căpiet?

C-na Elencu.— Ferește!... Ce, ți-a făcut cine-va cu ulcica, ori

te-aŭ apucat Rusaliile, de împungĭ în lume cu femee cu tot? De porneaĭ singur, n'aĭ frică, pentru mutra dumi-tale nu veneam prin rătăcănile iestea!... Dar să-mĭ ieĭ fata aşa cu nepus în masă!...

Ştefan.— Fata dumi-tale ie femeea mea şi n'aĭ dumne-ta să te amesteci în cele ce mă privesc ca bărbat.

C-na Elencu.— Cum n'am să mă amestec? Să nu mă amestec? Ba te voiŭ lăsa s'o schingiueştĭ şi nu voiŭ zice nemic?

Ştefan.— În sfîrşit, să scurtăm vorba. Vraĭ să ştiĭ de ce am luat'o din Iaşĭ?

C-na Elencu.— Ţi s'a fi năzărit ce-va!

Ştefan.— (*scoate scrisoarea din buzunariŭ şi i-o întinde*) Scoate-ţĭ ochelarii şi vezĭ pricina.

C-na Elencu.— (*jignită*). Ochelariĭ! (*se caută*) Ochĭ.... Nu-ĭ am.

Ştefan.— Ascultă atuncĭ!... (*ceteşte*) „Fă-l să piece a-zĭ la ţară. „Sînt cincĭ zile de cînd nu te-am sărutat şi nu maĭ pot răbda!..“ Aĭ priceput?

C-na Elencu — Ieĭ şi ce!

Ştefan.—Cum şi ce? Femeea mea are un ibovnic, femeea mea mă înşală şi ieŭ trebue să rabd, să nu zic, să nu fac nemic?

C-na Elencu.— Ieĭ şi dac'aĭ făcut?... Doamne, mare lucru aĭ făcut!... Vraĭ să ştiĭ ce-aĭ făcut?... Te aĭ făcut de risul lumeĭ!... Tot tîrgul îşĭ bate joc de dumnea-ta; nu-ĭ casa în care să nu te vorbească.

Ştefan.— Trebuea să tac?

C-na Elencu.— Fireşte! Dacă tăceaĭ.. Da să tacĭ, trebuea să aĭ o leacă de glagoli şi d-ta glagoli!... Ce crezĭ că d-ta singur în ţara romînească ieştĭ... tras la cvit?... Să fiĭ d-ta sănătos! Şi vezĭ pe vr'o unul făcînd atîta gălăgie?... Omul, cînd pică pacatul ista pe dînsul, cu cît îĭ maĭ cuminte, cu atîta caută să nu se maĭ afle. Dacă tacĭ? Chiar dacă se vorbeşte, lumea tot maĭ zice din cînd in cînd: „Ieĭ, dar vor fi şi minciunĭ!... Nu maĭ crede toate cîte se spun!“ Dar cînd bărbatul singur îşĭ arată coarnele, atuncĭ las pe gura lumeĭ că mi ţi le lungeşte pănă la stele.. Da, d-ta să pricepĭ lucrurĭ de aestea, aşa!... Trebue să facĭ vuet, trebue să strîngĭ satul!... Ieĭ, aĭ strîns satul! şi ce aĭ folosit? Cu ce te-aĭ ales? Ţi-aĭ smult coarnele?... Nu! Aşa-ĭ?,.. Dar, te-aĭ făcut de ris? Aşa-i că da?... Să-ţĭ fie de bine.

Ştefan.— Şi-a cuĭ ie vina oare: A mea, saŭ a femeeĭ mele şi a dumni-tale?

C-na Elencu.— (*cu mierare*) A mea?

Ştefan.— Şi-a dumni-tale!...

C-na Elencu.— A Aneĭ maĭ înţeleg... Dar a mea? Ştiu că nu ţi-am pus şi ieŭ coarne!

Ştefan.— A Aneĭ! Pentru că m'a înşelat mişeleşte, pentru

c'a respuns cu reu la tot binele ce i-am făcut. Căcĭ de n'o luam ieŭ, pe cine lua? Lua vr'un amploiat, un scîrţaĭ-scîrţaĭ cu două sute de leĭ pe lună care nu numaĭ că n'avea cu ce-ĭ face tualete şi n'o rîdica în rîndul cucoanelor, dar chiar ar fi făcut'o să rabde de foame pe la sfîrşitul lunilor... Pe cînd ieŭ: balurĭ, petrecerĭ, juvaiere, cai şi trăsură, tot ce-a vrut pe loc a avut. Nu-i ceream în schimb de cît să sufere să o iubesc, să staŭ lîngă dînsa şi să nu-mĭ mînjască numele.... căci am vězut ieŭ ca de ţinut la mine nu ţinea.

C-na Elencu.— Dă... vrîsta....

Ştefan.— A dumni-tale! Pentru că mi-ai zvîrlit'o în braţe fără să-i dăi un sfat omenesc, un sfat de mamă, căcĭ îi ieştĭ mamă şi o fată are nevoie de poveţe! Dar ce staŭ ieu de vorbesc în bobot? Sfat! d-ta! Cînd poate singură veĭ fi spus că vrîsta mea ieartă greşala iei... Dar ceea ce nu pricep... Ce nu-mĭ intră în cap!... Imĭ zic că dacă m'a luat numai şi numai pentru banĭ, dacă n'a avut nicĭ o tragere de inimă către mine,... şi ieŭ îi daŭ bani, îi daŭ lux, fac s'o pizmuească toate femeile, nicĭ una să nu o ajungă în toalete şi sculе, îi dau averea pe mînă, de ce?... de ce să mă înşele, să mă necinstească? A vrut banĭ şi numai banĭ... şi are banĭ. de ce să-mĭ amărască vieata... de ce?

C-na Elencu.— Nu zic, ai dreptate. Ar fi fost bine să nu se întîmple, să fie de treabă... Dar, că ieŭ îs de vină, te rog să mě scuteştĭ. Cîtă vreme a fost sub privigherea mea, am deschis ochii în patru; mă rog, despre asta n'ai ce zice... După ce-ai luat'o? ierà treaba dumni-tale; n'aveai decît să deschizĭ şi d-ta ochii... S'apoi ian ascultă-mă, la urma urmeĭ, dacă aşa-ţi ierà scris!... Acu saŭ mai tîrziŭ tot trebuea s'o păţeştĭ.. n'aveai încotro; cu dînsa saŭ cu alta de asta nu scapĭ.

Ştefan.— Aşa-mĭ ierà scris? Destul! Se vede că şi dumnitale ţi-a fost scris să nu-i spui să nu se încreazā în palavrele tuturor spînzuraţilor din lume cari vin să-ĭ miorlăească la ureche vorbe mîrşave şi neruşinate. Ţi-a fost scris să nu-i spui că cea mai mare ocară şi batjocură ce poate face un bărbat unei femei ie să-i zică că o iubeşte şi să nu o ieie cînd ie liberă, saŭ să-i rîvnească dragostea cînd ie femeia altuia. Ţi-a fost scris să nu-i spui că cel ce-şi pîngăreşte gura cu ast-feliŭ de vorbe nu ţine în adevăr la iea, n'o respectă şi să nu fie proastă să creadă că se poate dragoste adevărată fără respect.

C-na Elencu.— Nu cum-va îi spune că-i reŭ crescută? Să mě slăbeştĭ! A fost doi anĭ în pension la madam Babeta.

Ştefan.— La madama Babeta?... Da, vr'o franţuşcă, vr'o nemţoaică, vr'o spînzurată din toată lumea.

C-na Elencu.— Toate fetele de boieriŭ din Iaşi acolo aŭ imvăţat.

Ștefan — Ce?

C-na Elencu.— Cum, ce?... Carte!

Ștefan— Da de carte, n'ai încotro! Par'că asta vă ieste în gînd!... Vorba carte în asemenea locurí ie ca firma aurită a uneï prăvăliï în cări toate mărfurile îs mucegăite.

C-na Elencu.— Iéi acu-şï ieram să-ţi spun!...

Ștefan,— Ştim ce le îmvăţaţï la pansion şi a-casă?... Le îmvăţaţï să bleotocărească în limbï străine, să cetească la poveşti franţuzeştï; le îmvăţaţï să se boească, să ochească, să se hlizească, să înnebunească lumea!... N'apucă bine a şti cîte buchï romîneştï îs pe lume şi cunosc toate mîrşăviile, toate parşiveniile... Doi, trei anï de pansion, suliman, benghiurï, turnură şi hai copaucă la vînat bărbat!... Şi noi ca nişte proştï dăm în cursă, ne prindem în laţ! Cînd ne trezim, ie prea tîrziŭ, vedem desnădăjduiţï că în loc de-o fiinţă omenească cu suflet şi cuget n'avem lîngă noi de cît o păpuşă boită şi spoită, cu chip de femee, ïear într'însa în loc de inimă şi simţire, în loc de cuget, pleavă şi gunoiŭ!... Lumea, în bătaie de joc, zice: „De ce nu deschizï ochiï? Vina dumni-tale dacă te înşelï!“ Dar, cum să nu te înşelï!... Cînd deschizï ochiï, vezï chipul diavolesc cu surîs pe buze, ochiŭ zîmbitoriŭ; surîs şi zîmbet dovedesc nevinovăţie. Nicï o mişcare, nicï o vorbă nu vesteşte aplecările ieï, totul ie fărmecătoriŭ... Şi o iubeştï, iubind bunurile sufleteştï ce-i crezï, fără să te îndoieştï un minut, fără să-ţï vie în minte că ieştï jucărea unui vis şi victima uneï făţărniciï.

C-na Elencu.— Fie şi-aşà. N'aveai de cît să nu te însorï la bătrîneţe!

Ștefan.— Par'că la tinereţe!...

C-na Elencu.— Să scurtăm vorba. La tinereţe ca şi la bătrîneţe, fie... nu-mï pasă! D-ta te veï descurca cum îi şti, ieŭ una nu-mi bat capul! Îi fi ştiind poate că în legile romîneştï, în condica lui Boierescu, o carte mare cu scoarţe galbene, ieste un articol care zice că ginerii bogaţï trebuie să îngrijească de socriï nevoieşi... „Ginerii şi nurorile sînt datorï asemenea şi în acelea-şi împrejurări, „a da arlimente socrului şi soacreï..“ Art. 188 faţa 22... pe la mijloc.

Ștefan.— De cînd te-ai pus pe învăţat legile?

C-na Elencu.— De cînd am drepturï de apărat... Şi am venit să te întreb dacă'mi daï de bună voie saŭ de nu să cer prin tribunal; căcï după cum văd că ai pornit'o ştiŭ ieŭ... mîne, poimîne!...

Ștefan.— Vra să zică facï, din măritişul feteï dumni-tale o adevărată vînzare?...

C-na Elencu.— Te poftesc să fiï politicos... Îmi apăr drepturile mele.

Ștefan.— Şi la cît crezï că să suie drepturile dumi-tale?

C-na Elencu.— Ieŭ, vream să cer o mie, dar advocatul mieŭ

mi-a spus să cer numai cincĭ sute de lei pe lună. Vezĭ, nu-i mult!

Ştefan.— Nu-i mult?

C-na Elencu.— Poi cum? Legea zice: „Arlimentele se daŭ „în proporţiune cu trebuinţa acelor cari le reclamă şi cu starea „aceluia care ie datoriŭ să le întimpene"... Şi ai peste o sută de miĭ de galbenĭ.

Ştefan.— Dar, poate că cei de la tribunal vor avea destulă judecată în capul lor şi-şĭ vor zice că înnainte de a-ţĭ lua fata, maĭ aveai două trei părale cu cari puteai trăì. Poate, că-şi vor zice căi n'aveai de cît să nu te apucĭ cu cei cîţi-va banĭ ce-ţi remăseseră să-ţĭ facĭ de cap, să te vîrĭ—printre cucoane... Să fi stat în rîndul dumi-tale!

C-na Elencu.— Asta nu-i scris în lege. Despre asta nu mi-ĭ frică!... Vrai ori nu, de bună voie? Atîta vrau să ştiŭ.

Ştefan.— Şi dacă n'aşĭ vrea?

C-na Elencu.— Nu-mĭ vine a crede... Dă, cred că nu-i vra să strîngĭ tîrgul întreg la tribunal, îĭ mai fi prins la minte şi nu te vei maĭ face de risul lumei ca până acum. Căcĭ ştiĭ, la tribunal, advocaţiĭ vorbesc în poblic şi lumea aude tot ce spun; şi-apoi ştiĭ advocaţiĭ îs gură spartă, pentr'un galbăn mai mult te fac albie de cînĭ... Ieŭ una te sfătuesc să ne învoim noi în de noi, de bună voie... In interesul dumni-tale; căcĭ despre mine!...

Ştefan.— Cine-ţi ie advocat?

C-na Elencu.— (*răpede cu fală*) Mitică!... (*răstită*) Ce-ţi pasă? Vrai să te înţelegĭ cu iel!... Primeştĭ orĭ nu?

Ştefan.— Primesc, dar c'o condiţie.

C-na Elencu.— Ce condiţie?

Ştefan.— Să nu-mĭ mai calcĭ în casă... Nici să ştiŭ de mai trăieştĭ orĭ nu.

C-na Elencu.— Dar fata mea?...

Ştefan.— Dacă vrai bine, de nu sănătate!

C-na Elencu.— Asta-i o varvarie. Aşĭ, dar nu se poate! Ştii ce-am spus?... Advocaţiĭ vorbesc în poblic...

Ştefan.— Ah, dacă-i treaba pe batjocură, fie! Voiŭ fi batjocorit... (*C-na Elencu vra să vorbească*) Batjocorit înnaintea lumei; dar n'ai grijă, nicĭ dumne-ta nu-i cîştiga nici o frîntă para, un gologan de două!... Doar nu vor fi iei judecătoriĭ zmintiţĭ;... Şi doar am şi ieŭ cîţi-va prietenĭ!... Dacă-ţĭ place, bine; fă actele şi adŭ-le să le iscălesc; de nu!...

C-na Elencu.— Primesc!... Dar să ştiĭ că ieştĭ un cîne fără suflet, un păgîn!... (*Ştefan vra să vorbească*) Un nihilistru! Să desparţi o fată de sinul mamei!... Să-ţi fie ruşin obrazului!,..

Ştefan.— Coană Elencu!—

C-na Elencu.— Mă duc,.. s'aduc actele... Un nihilistru!... (*iese furioasă pe uşa din dreapta planul al doilea*)—

SCENA VI.

Ştefan singur.

Şi zice că a venit pentru fata iei!... De ce mai dă Dumnezeŭ rod la asemenea fiinţĭ? De ce nu le lasă sterpe? Iel, pe care scriptura ni-l arată cu atîta judecată, aşa de drept în toate, de ce pune în mînĭ pîngărite un copil nevinovat, neprihănit care-şi spurcă vederile cu pilde rele, mînjeşte auzul cu vorbe neruşinate, mohoreşte simţirile cu pofte şi patimĭ dobitoceştĭ? Ce ie vinovată fiinţa crescută pe asemenea mînĭ dacă mai tîrziŭ greşeşte, iese un soiŭ reŭ; căcĭ cum deschide ochiĭ nu vede, nu aude în jurul săŭ de cît spurcăciunĭ?... Ah, dac'aşĭ avea puterea lui, puterea-i dumnezeească, aşĭ trăsnì toate mamele desbrăcate de cinste şi ruşine ca să sec reul în rădăcina lui, să storc veninul omenirei şi să izbăvesc pămîntul de zilnicile fără-de-legĭ!...

SCENA VII.

Ştefan Ana.

Ana.— (*întră răpede pe uşa din stinga, planul întăiŭ şi merge de se uită pe fereastră*).— Nu-i mama?—

Ştefan.— Da.

Ana.— Şi unde se duce?

Ştefan.— S'aducă nişte acte.

Ana.— Acte?

Ştefan.— (*se apropie de iea*) Ano, tu i-ai scris?

Ana.— (*după un timp, privindu-l ţintă în ochĭ*) Da.

Ştefan— Cum?

Ana.— Ce-ţĭ pasă?

Ştefan.— Aşĭ vra se ştiŭ cum ai putut.

Ana.— Asta-i treaba mea.

Ştefan.— (*după un timp*). Ano, şezĭ... şezĭ te rog. De cînd am venit aicĭ n'ai suferit să-ţĭ zic o vorbă... (*Ana vra să iească. Ştefan se pune între iea şi uşa din stinga, planul întăiŭ*) Ano, stăĭ! Traiul acesta mă doboară. Şi tu şi ieu suferim prea mult, ne chinuim fără îndurare... Două vorbe ar descurcà tot reul.

Ana,— (*se pune jos*). Staŭ, căcĭ n'am ce face.

Ştefan.— Ce ţi-am greşit ieŭ, ca să mă înjoseştĭ până într' atîta? De ce ieştĭ aşa de haină cu mine?... Pune-te o leacă în locul mieŭ şi judecă, ce-ai fi suferit dacă ţiind la cine-va, mai pre sus de toate, ne avînd un gînd, ne făcînd un pas fără să te întrebĭ dacă i-ar plăcea, dacă ţi-ai schimbà traiŭ şi gusturĭ pentru ca să-i placĭ, ai cătà zi şi noapte să furişezĭ în inima lui o scînteie

din dragostea ce te doboara și ai vedea într'o bună demineață că în loc să bage în samă strădaniea ce-ți dai și dragostea ta despre-țuită, visul tăŭ sfaramat; dac'ai vedea, că ține la alta și calcă peste inima ta ca să se arunce în brațele altei femei.... ce-ai simți? Spune ce-ai simți?... N'ai pierde mințile, n'ai înnebunì de mînie și durere și n'ai căutà să te împotrivești, să te pui între iei doi, ne mai gîndind că faci să sufere, că chinui pe cel ce iubești, împiedecîndu-l de la împlinirea poftei sale? Suferința ta ar covîrși dorul ce ai de a-i împlinì toate vroințile, toate gusturile, căci—omul ie om și jertfele lui aŭ margini.

Ana.— D-ta, crezi că-ți vine îndămînă.... cînd te vezi vecinic lîngă un om care într'una pare a-ți zice: „Uită-te, vezi! Îmi—place „să fac asta, îmi place să fac ceea și nu fac, pentru ca să mă iu„bești. Pănă acum ieram deprins așa și-așa și schimb pentru ca să „mă iubești. Toate deprinderile mele le părăsesc, nu-mi mai fac pe „plac, pentru ca să mă iubești. Vezi cîte jertfe!... Și-apoi la urma „urmei, trebuie să mĕ iubești pentru că ți-am dat bogăție și huzur, „căci adu-ți aminte cînd te-am luat ierai calică!..."

Ștefan.— Ano!...

Ana.— Vorbă nici-odată rostită, dar vecinic pe buze!... Da o femee chiar dacă ar avea tragerə de inimă către un așa om și tot s'ar săturà de la o vreme, dar cînd!...

Șt‹fan.— Cînd nu-l poate suferì.

Ana.— Și-apoi lumea te învinovățește, te arată cu degetul fără să-și închipuească umilințile suferite în fie-care zi fără să știe în ce robie te-ai zbuciumat și cum ți-ai ros toate puterile, pierzînd toate iluziile. D-ta mă iubești... la nebunie; dar cum m'ai luat? M'ai cerut la mama, te-ai înțeles cu dînsa, fără să-ți bați capul dacă țin saŭ nu la dumne-ta. Ori crezi că am mers unde ai bani, unde iești bogat — lucru cu toate acestea firesc la calicele de feliul mieŭ? — Nu, nici nu m'am gîndit la comorile ce m'așteptau; am mers pentru ca să scap de gura mamei, care mĕ cihăia într'una. Dacă n'ași fi vrut să merg după d-ta, om cu stare, boieriŭ mare, mi-ar fi făcut zile fripte, n'ași fi băut un pahar de apă fără să-mi stee în gît... Da, ași fi luat și pe Scaraoschi, numai să scap de așa iead!...

Ștnfan.— Credeam...

Anu.— Ce-ai crezut?... Spune! Ce stai? Ași vrea să știŭ ce ai de spus! (*Ștefan vra să vorbească*) Ah, ai crezut poate că dacă un popă și-un comisariŭ ne aŭaghezmuit și trecut numele în condicile lor ieŭ trebuiea să uit toate pentru dumne-ta, să uit că barbații de o vrîstă cu mine îs tineri, trebuea să te iubesc pe d-ta care-mi strivești inima împiedecînd'o de a iubì pe cine-mi venea miea și care mă faci să mă necinstesc cînd întîlnesc un om pe care l'ași fi putut iubì fără prihană?

Stefan.— Coana Elencu îmi spusese...

Ana.— Coana Elencu îţi spusese? Mama înnebunise. Ar fi spus minciunĭ şi dohovnicului numai să nu te scape din palmă. Un ginere cu aşa stare, un boieriŭ mare!... Mama a jucat păpuşile şi ieŭ ca o proastă m'am supus! Dar se vede c'am avut de izbăvit păcatele vr'unui răzbunic (*plînge*)...

Stefan.— Ah, Ano, plîngĭ,... jeleştĭ iluziile pierdute, pierdute o ştiŭ, din pricina mea; dar poţĭ să-mĭ ierţi căcĭ mare-mĭ ie pedeapsa, greŭ izbăvesc greşala mea, mult mă ţine şi pe mine visul, de aur al unui minut de nebunie. Vezĭ cît sufăr de suferinţa ce ţi-am căşunat... Plîngĭ, jeleştĭ iluziile pierdute!... Da, ie amar să vezĭ că viitoriul nu se întrupează după cum mintea noastră îl alcătuise, ie trist să-ţi ieaĭ nădejdea de la visele cele mai plăcute, alintate de gîndurile noastre... Dar cu atîta ie mai jalnică neîmplinirea unei dorinţi, unui vis cu cît omul ie mai înnaintat pe calea vieţei! Tînăr, ca tine, omul tot îşĭ mai poate alina pojarul, zicîndu-şi în ceasurile de mîngîere că mîne, poimîne, la anul, mai încolò viaţa-i va suride ieară-şi, va gusta poate fericirea atît dorită... Dar bătrîn, ca mine, vai, sărmanul! mînĭ, poimînĭ... ie moartea şi un mormînt! Orĭ ce iluzie pierdută, o crede cea din urmă şi jalea lui ie mai adîncă, pojarul lui mai nepotolit!... Plîngĭ! Dar ori cît ai plînge, n'ar curge atîtea lacrîmĭ din ochii tăi cîte picăturĭ de venin s'au strecurat în sîngele mieŭ. Crezi-mĭ Ano şi ai îndurare, căcĭ multe zile nu mai am, ceasurile mele îs numărate; o simt, vieaţa se stînge în mine văzînd cum te chinui din pricina mea. Fie-ţĭ milă!... Şterge-ţi ochiĭ! Hai, să părăsim aste locurĭ unde te-am făcut să suferĭ, unde mă mustră cugetul zi şi noapte, unde te usucĭ şi-ţĭ pierzĭ sănătatea, scumpetea tinereţei. Hai peste hotar şi vei uita toate,... Voiŭ căta de tine, te voiŭ îngriji... Ai să vezi cît are să fie de bine, de frumos!... Hai, Ano, vei fi fericită... Uită ce ţi-am greşit, cum am uitat şi ieŭ;... fii bună! (*Ana suride*). Rizi Ano!... Da, văd şi ieŭ! Graiŭ de dragoste în gură de bătrîn sună ca glas de clopot dogit,... departe vîntul nu-l duce şi ie menit să piează fără ecoŭ!

Ana.— Rîd, văzînd cum se cunoaşte c'a fost mama pe aicĭ. Ţi s'a desgheţat limba văzînd că nu ie de şagă şi cerĭ iertare. Atîta numaĭ că ie prea tîrziŭ!... de-oiŭ trece hotarul, l'oiŭ trece cum îmĭ place miea şi cu cine-mĭ va veni la socoteală. După ce tribunalele ne vor fi despărţit.

Ştefan.— Despărţit?

Ana.— Bine c'a venit mama!

Ştefan.— Ano, tacĭ! Nu mă ucide!... Mă-ta a venit pentru banĭ iear nu pentru tine, pentru despărţenie. Mai n'a pomenit de tine. Ie o ticăloasă, iea m'a fărmăcat, m'a făcut să-mĭ uit anii, te-a

silit să mă iei, a făcut tot reul!... Acum îi înțeleg venirea!... I-ai scris se vede de despărțenie, zicîndu-i că ieŭ nu știŭ încă nemic de hotărirea ta și iea a venit într'un suflet să-și facă trebile bănești, înnainte de a-mĭ spune tu ce-va; a venit pentru banĭ!... Pe ce am mai scump pe lume, pentru banĭ a venit.

Ana.— Asĭ, nu se poate.

Ștefan.— Îțĭ jur pe orĭ și ce.

Ana.— Atuncĭ voiŭ găsi ieŭ alt mijloc.

Ștefan.— Ano, gîndește-te!... Fie-ți milă. (*Ana vrea să iească*). Stăi te rog!... Unde-așĭ putea trăi fără să te văd!... Stăi!... Uită-te... Ano! Haĭ la Iași... haĭ!... Întîlnește-l, fă ce știĭ... voiu închide ochiĭ, n'oiŭ vedea, n'oiŭ ști, n'oiŭ auzi nemic, iubește-l, iubiți-vă,... numai nu mă lasa!... Nu pot, nu pot fără tine! De mă lașĭ Ano, o simt, ar fi moartea pentru mine.

Ana.— Foarte-țĭ mulțămesc. Is sătulă de ast-feliŭ de vieață. Numai vraŭ să te jertfeștĭ pentru mine. Ne vom despărți, să știŭ bine că voiŭ remînea pe drumurĭ!... Și dacă mama ie o nerușinată, atuncĭ deschide ochiĭ, că mult nu mă vezĭ aicĭ în casă. Știŭ ieŭ cum să-ți zic remas bun.

Ștefan.— Ano!... Ano!... (*cade pe jilț, amețește*).

Ana.— (*spăricată*). Ah! (*se răpede spre Ștefan, nu îndrăznește să puie mîna pe iel, remîne înlemnită*).

SCENA VIII.

Ștefan (*leșinat*) Ana, Costică.

Costică.— (*Întră încet pe ușa din dreapta, planul întăiŭ, Ana trece între Ștefan și ușa deschisă. Mișcare de spaimă*) Ce-i? N'a plecat? (*Ana se dă în lăturĭ și-i arată pe Ștefan. Costică se apropie iute*) Mort?

Ana.— Știŭ ieŭ... Mi-i frică! Hai să fugim! Hai să trecem granița. Fă cum știĭ, numai haĭ! Haĭ iute!

Costică.— De unde banĭ!... (*se lovește peste frunte*) Dobitoc ce sînt! Trebuie să aibă banĭ din bielșug... Unde-i sînt cheile. (*caută cheile prin buzunările luĭ Ștefan*).

Ana.— Ce facĭ?

Costică.— (*Căutînd*). Plecăm! Ah, la pantalonĭ!

Ana.— Ce facĭ?

Costică.— Nu vezĭ? Cat cheile, luăm baniĭ trebuitorĭ și tiva la Italiea să trăim ca doi porumbei!

Ana.— Costică!

Costică.— Ah, ieată-le!

***Ana.*— Nu se poate! Asta-i o hoție! Ast-feliŭ nu vraŭ!**

cum?... Adună-ți mințile, vremea trece și
....
ec!... Lasă cheile!
ricioasă de tot dragă!... Cînd pleci, cînd
cum să te mulțămească!
!
cuminte, daŭ de banĭ și de sară sîntem
camera din stînga planul al doilea).
poate! Ce rușine!... Un tălhariŭ! (*Iși a-*
oi se răpede după Costică).
ul vorbelor din urmă se desmețește pe în-
ir ie prea slab, cunoaște pe Costică Zlă-
te). In sfîrsit!... Costică Zlătescu... Casie-
de la scrin, trage săltariul și scoate un re-
rei din stînga, planul întăiŭ, și se ascun-
Doamne ajută! (*își face cruce.— Ana și*

ostică de umăr) Lasă banii, nu mai plee!
unit?
că țip!
și pace!
!
ipă dacă vrai! (*Vra să scape din mînele*
scapă puțin, dar se răpede și-l apucă din
atuncĭ, Ana cade, Costică remîne înlem-
hîrtiĭ în mîna stîngă).
zvîrle revolverul și se răpede spre Ana)
ește cu Costică, îl îmbrîncește spre dreap-
.— Costică fuge pe ușa din dreapta, pla-
că pe Ana în brațe și o aduce lîngă ca-
ine! Ce am făcut!... Ano!... (*Ana îi alu-*
pe podele. Ștefan cade pe jilț și se uită
ul din urmă vuetul uneĭ sfezĭ în camera
ŭ).—

SCENA IX.

n, Ana, Catrina, Ion

valeŭ Mîncate-ar boala! (*Ion o pumnește*)
ŭ! Valeŭ! (*Văd pe Ana întinsă pe podele*
i se opresc aiuriți).—

Perdeaua cade

V. G. Morțun

Ieste sau nu Dumnezeu?

(urmare).

Cum am zis în numărul 4 să vedem dacă argumentele aduse de teiştĭ sînt maĭ de samă cînd încearcă a scoate existenţa luĭ D-zeu din *întocmirea cea plină de înţelepciune a lumilor*.

Aice numărul exemplelor şi feliul de raţionare ĭeste din cele maĭ îmbielşugate. Unele di'ntr'nsele au şi remas vestite. Aşà de pildă cred că mulţĭ aŭ auzit de acel ce *admĭrà înţelepciunea luĭ D-zeu văditǎ prin îngrijirea ce a avut de a face deschizăturĭ în pielea mîţelor* (şi a altor dobitoace incluziv si *regele natureĭ*, omul) *tocmaĭ în dreptul ochilor*! Închipuiţi-vă că le ar fi lasat pielea întreagă deasupra ochilor, la ce le-ar fi folosit bietelor mîţe ochiĭ lor aşà de desăvîrşiţĭ? Păcat numaĭ că acel care a adus asemenea argument ciudat n'a ştiut că sînt animale cari trăesc în peşterĭ întunecoase şi au ochĭ dar nu văd cu dînşiĭ. La ce îĭ maĭ au?

Altul admirà a tot ştiinţa luĭ D-zeŭ care a făcut să curgă rîurile cele marĭ tocmaĭ pe la oraşele cele maĭ marĭ (ca Parisul, Londra, Viena, etc.) şi cari au maĭ multă nevoie de apă!

Unul spunea că Dumnezeu a făcut zămoşiĭ ca să fie mîncaţĭ în familie şi că de aceea a avut grijă să pună semne pe coajă pe unde se meargă cuţitul!

Dar să lăsăm glumele şi să dăm exemple maĭ serioase.

Se ştie că apa are însuşire de a fi maĭ deasă de cît la orĭ ce temperatură la cea de aproape 4 grade centigrade deasupra luĭ zero. Dacă încălzim apa maĭ sus de 4 grade o vedem rărindu-se, făcîndu-se decĭ maĭ uşoară pentru acela-şĭ volum şi tot acela-şĭ fenomen se petrece dacă o recim în spre zero. Din această însuşire urmează că apa de la fundul unuĭ lac liniştit nu se poate coborî maĭ jos de 4 centigrade, decĭ nu se poate să îngheţe apele adîncĭ chiar până la fund şi animalele apatice pot trăì. Dacă apa n'ar avea această însuşire atuncĭ s'ar putea să îngheţe şi oceanele până la fund şi prin urmare să

nu maĭ fie cu putinţă vieaţa animalelor de apă, etc... Se înţelege că pornind de aice s'au cîntate mulţime de laude luĭ D-zeu pentru că a înzestrat apa cu asemenea însuşire!

De asemenea s'au adus laude luĭ Dumnezeu pentru ghibăciea cu care a aşezat pămîntul la depărtare potrivită de soare; a lăudat pe cel ce a îngrijit de noĭ înzestrîndu-ne pămîntul cu o lampă de noapte, fără plată, luna.

N'au lipsit de a admirà ghibăciea cu care sînt alcătuite organismele vieţuitoare şi nu au ostenit spunînd că toată ştiinţa omenească ĭeste nemică pe lîngă a celuĭ ce a alcătuit ochiul şi urechea. Au zis: „Au cel ce a alcătuit ochiul, nu vede? Au cel ce a alcătuit urechea, nu aude?“ şi alte multe. Fie-care teolog se crede în drept a ne dà cele maĭ autentice lămurirĭ în privinţa scopuluĭ cu care a făcut D-zeu cutare şi cutare lucru. Multă vreme toată treaba naturaliştilor ierà numaĭ de a născoci cu ce scop a alcătuit D-zeu animalele într'un feliŭ orĭ în altul. Moraliştiĭ pretindeau că D-zeu a făcut furnicile aşà de harnice ca se poată ceĭ leneşĭ luà pildă bine-făcătoare de la dînsele şi că pe copacĭ de stejar nu cresc ghindele marĭ cît bostaniĭ pentru că nu cum-và căzînd să spargă capul vre unuĭ nătărău de gură-cască care ar fi stat sub stejar şi ar fi visat la cine maĭ ştie ce caĭ verzĭ pe păreţĭ. În sfîrşit fie-care animal şi fie-care plantă ĭerà o minune şi o dovadă de inteligenţa cauzeĭ tuturor lucrurilor. De asemenea şi în natura moartă, cum am arătat la exemplul cu apa şi cum orĭ cine a auzit despre vulcanĭ pe cariĭ se sileau şi se silesc uniĭ a ni-ĭ arătà ca nişte supape de siguranţă fără de care bietul pămînt ar plesnì şi noĭ toate fiinţele de pe pămînt am încheeà rolul nostru aice. Se înţelege că au admirat şi închipuita mişcare neschimbată a planetelor în jurul soareluĭ, închipuindu-şĭ că toate schimbările ce sufăr aceste drumurĭ sînt trecătoare şi periodice, etc. Pe urmă ne-au spus că „ceriurile povestesc mărirea luĭ D-zeŭ“ şi ne-au arătat că statele toate sînt cu ghibăcie aşezate şi în legătură unele cu altele, că globurĭ uriaşe îşĭ urmează drumul hotărît

lor fără a se lovì și fără a aduce turburare. În scurt omul a văzut în toată lumea încunjurătoare numaĭ urmele lucrăreĭ uneĭ ființĭ înțelepte, ba încă și priitoare omuluĭ, pentru fericirea căruiea s'a îngrijit părintește și acuma teiștiĭ maĭ lustruind părerile egoiste ale omuluĭ au alcătuit argumentul *teleologic*, adecă au cercat să arăte că toată lumea, de la atomă până la sistemele planetare și nebuloase dovedesc că au fost cu plan făcute așà și nu altfeliŭ și că de la existența acestuĭ plan logica trebue să ne ducă să atribuim cauzeĭ lumeĭ inteligență, etc.

Argumentul teleologic ĭeste di'ntre cele maĭ puternice și pentru oameniĭ lipsițĭ de cultură foarte convingătoriŭ. Va zice cine-và că ĭeste convingătoriŭ și pentru mulțĭ oamenĭ foarte culțĭ și noĭ nu negăm faptul. dar credem că acelor oamenĭ culțĭ le lipsea o cunoștință destul de mare în această chestie tocmaĭ. In rîndurile ce urmează vom arătà cum se ruinează toată zidirea teleologică.

Innainte de toate ĭeste un lucru admis de oameniĭ de știință că pămîntul trebue de la o vreme să cadă în soare și prin urmare, presupunînd că omenirea și animalele ar fi trăit până atuncĭ ar trebuì să piează de moartea cea maĭ ticăloasă. Se poate înse ca omenirea să piează innainte de căderea pămîntuluĭ în soare din pricina lipseĭ de aer și de apă, căcĭ pămîntul va ajunge cînd-và să-șĭ absoarbă apa și aierul de acuma, adecă să ajungă în halul luneĭ, care orĭ n'are de feliŭ apă și aier orĭ de are apă prea puțină cîtime. Se poate de asemenea ca omenirea să piează din lipsă de căldură și de lumină dacă soarele se va stînge innainte de a fi căzut pămîntul în soare și innainte de a-șĭ fi sorbit toată apa și tot aerul. Orĭ care din feliurile de moarte a omenireĭ (și aice nu discutăm care dintr'însele ar fi maĭ probabil) va face să piează și toată civilizațiea omenească! Civilizație care pentru a se întemeeà a costat până acuma oceane de sînge și va maĭ costà încă! Unde ĭeste inteligență în asemenea soartă a omenireĭ? Unde se vede pentru ce a existat omenirea pe pămînt? Dacă admitem explicarea materialistă a lumeĭ

lucrul ĭe foarte limpede. Cauze fatale au dat naştere nouruluĭ găzos şi rotitoriŭ din care s'au făcut planetele şi soarele. Cauze fireştĭ oarbe au făcut ca globurile gazoase să se facă liquide apoĭ solide (in parte) şi în sfîrşit au făcut cu putinţă să se formeze mările şi atmosfera şi cînd temperatura a ajuns destul de stîmpărată în oceane s'a făcut prin sinteză o serie de combinaţiĭ chemice cari de la o vreme a ajuns la *protoplazmă*. Aceasta din cauza însuşirilor fatale ale ĭeĭ a putut să se hrănească, etc. Din această bază fizică a vieţeĭ s'au făcut *monerele*, adecă acele fiinţĭ microscopice carile nu-s de cît o bucăţică de protoplazmă. Din monere s'au făcut *celule* şi ĭeată cele maĭ vechĭ *plante* şi *animale* din cîte o celulă. Pe urmă din celule tinere făcute din o singură celulă s'au făcut *animale şi plante pluricelulare* şi tot aşà cum ne arată teoriea transformismuluĭ şi a Darwinismuluĭ până ce a evoluat seriea animală şi di'ntr'o ramură a grupuluĭ momiţelor s'au desvoltat strămoşiĭ oamenilor. Aceştia s'au perfecţionat şi au ajuns până la starea de a-zĭ, pe urmă vor ajunge şi maĭ departe vor realizà societăţĭ perfecte şi fericite şi cînd omul nu va putea prin născocirile ştiinţeĭ să maĭ trăească, omenirea va pierì cu toată civilizaţiea ĭeĭ şi la rîndul luĭ va pierì şi pămîntul şi întreg sistemul planetariŭ! Apoĭ din ruina acelor globurĭ ce vor rezultà din sistemele planetare se vor face din nou sisteme plaplanetare tinere cari vor urmà aceea-şĭ cale cu sistemul nostru luat drept pildă şi aşà în veşnicie.

Aşà fiind, îı trebăm pe orĭ-ce om care vroeşte să judece fără ca patima să-ĭ astupe mintea şi fără ca îndărătniciea să-l facă a nu putea cîntărì argumentele altora. întrebăm zic, dacă maĭ poate fi vorbă de plan inteligent în lume, dacă maĭ ĭeste unde-và o fiinţă a tot puternică, a tot ştiutoare, prea bună, care se îngrijeşte de oamenĭ şi de cel maĭ mic vierme ce se tîrîe în noroiŭ? Mi se pare că faţă cu drama îngrozitoare repetată în infinitul spaţiuluĭ şi a timpuluĭ, orĭ-ce încercare de a maĭ admite existenţa uneĭ cauze inteligente ar trebuì să piează! Nu, nu

ïeste Dumnezeu, în zădar îl caută imvăţaţiĭ, ceriurile sînt mute, materiea în mişcare face şi desface fatal lumĭ în spaţiu şi în timp!

Să ne scoborîm maĭ jos. Oare să fie pămîntul aşezat cum ar fi maĭ bine faţă cu soarele? Fireşte că nu, după cum nu au avut dreptate ceĭ ce şi-au închipuit că sistemul nostru planetariŭ va durà pe vecie tot ast-feliŭ n'au dreptate nicĭ prea zeloşiĭ lăudătorĭ aĭ aşezăreĭ pămîntuluĭ. Cine nu ştie că aşezîndu-se axa pămîntuluĭ perpendicular pe planul în care se mişcă centrul acesteĭ planete am avea anotimpurĭ mult maĭ potrivite de cît acuma? Iar dacă unora le va fi plăcînd maĭ bine cum îĭ acuma nu ne punem de cuvînt, dar întrebăm numaĭ atîta de ce sînt atuncĭ planete nefolositoare, cum sînt de pildă cele prea departe orĭ prea aproape de soare? De ce luna nu-ĭ aşezată aşà ca să lumineze tot deauna cînd nu se vede soarele?

Apoĭ fiind că-ĭ vorba de armoniile fizice de pe pămînt ce-s erupţiile vulcanice carĭ au omorît şi vor omorî atîtea milioane de oamenĭ şi de alte fiinţĭ vieţuitoare? Ce ne vorbesc de supape de siguranţă, cînd vedem că atîtea fiinţĭ nevinovate sufăr durerĭ grozave şi-şĭ pierd vieaţa din pricina lor?

Apoĭ unde să punem grindinile, trăsnetele, furtunile? Unde ïe inteligenţa cauzeĭ tuturor cauzelor, cînd munca a miĭ de oamenĭ se nemiceşte într'o clipă?

Să vedem şi în lumea organică! Frumoasă privelişte: lupta cea maĭ crînceană pentru vieaţă cu toate mişeliile ieĭ. O fiinţă mănîncă pe alta, o fiinţă pradă pe alta, dihăniĭ greţoase ca teniile, trichinele se aşază în corpul altora! Nedreptatea, hoţiea, parasitismul domneşte în lumea organică de sus şi pănă jos. Pare că un demon înreutăţit a înzestrat animalele cu mijloace groznice de luptă pentru ca să-şĭ poată mulţămi inima fieroasă şi să se sature privind această luptă straşnică pe lîngă care ne ïe ruşine să maĭ amintim de gladiatorĭ! Ce să maĭ zicem despre holeră, ciumă, anghină şi alte atîtea şi atîtea boale grozave pri-

cinuite de dihănii microscopice? Frumoasă treabă a făcut și D-zeul închipuit de teiștĭ lăsîndu-le pe lume!

Pe urmă ce se maĭ zicem de grozăviile ce s'au petrecut și se petrec încă pe pămînt în societățile omeneștĭ? Cîte torturĭ nepomenite, cîtă asuprire, cîtă nedreptate nu au făcut oameniĭ și nu fac încă? Chiar în țerile numite civilizate nu vedem pe cel cinstit călcat în picioare și despreţuit de cel care nu vrea să știe de bine și de reu, de moral și de immoral? Toate aceste grozăviĭ au fost voite și așezate ast-feliŭ de o cauză inteligentă? Să creadă, cine poate!

Toate acestea se explică înse ușor, dacă ĭe vorba de materie în mișcare. Transformismul și Darwinismul ne dau deslegarea. Lupta pentru vieață ĭeste așà cum ĭeste n'avem cuĭ să ne jeluim. Fie-care animal ĭe înarmat pentru lupta sa. Pentru unele feliurĭ lupta le deschide calea perfecționăreĭ! Altele înse cad tot maĭ jos, se ticăloșesc, ajung parasite! Dar în mijlocul luptelor se organizază societățĭ de celule în care lupta încetează și societatea întreagă luptă cu lumea din afară, se fac adecă organismele superioare carĭ nu-s de cît societățĭ de celule. Maĭ mult animale se unesc în societățĭ, își creează ast-feliŭ un mediŭ din care piere lupta pentru existență, cel puțin până la un punct, și acele animale ajung la stare maĭ bună sînt maĭ fericite, exemple: albinele, furnicile, oameniĭ, etc... În societățile omeneștĭ lupta crîncenă pentru existență s'a ogoiet și va pierì de tot, atuncĭ cînd omenirea își va întoarce toată puterea spre cucerirea natureĭ. Asemenea societățĭ sau mediĭ, ca să zicem așà artificiale, dau naștere la ideĭ de moralitate, etc.

În mod fatal se desvoltă lumea, cu bine și cu reu, plan inteligent nu se vede.

Să vedem dacă și cu organismele le merge tot așà de bine teiștilor. Admiră ochiul și-l numesc cel maĭ perfect instrument optic, etc.. Înse uită să spue de ce au animalele și plantele organe închircite, de la carile folos nu trag și carile une orĭ chiar pot fi primejdioase! Ce

folosesc balenei urmele de oase de la picioare, dacă sînt ascunse în carne? Ce folosesc vițelului cînd încă nu-ĭ fătat că are început de dinți în falca de sus, de dințĭ cari nu se desvoltă nicĭ o dată? Ce folosesc bărbaților țițele rudimentare ce au? Cu ce scop trebue să aibă uniĭ fluturĭ cariĭ în toată vieața lor nu mînîncă nemic, trompă rudimentară?

Apoĭ afară de lovitura dată teleologismuluĭ prin existența organelor rudimentare, nu maĭ sînt alte fapte, ca formele ce are un animal în timpul desvoltăreĭ sale de la ovul și până ce ajunge vrîstnic orĭ până la naștere? Ce scop are faptul că broasca ordinară să fie în tinerețe cu coadă și să se resufle prin branhiĭ ca peștiĭ? Ce scop are coada embrionuluĭ de om? Pentru ca să fie la o vreme copilul în pîntecele mameĭ acoperit cu păr? De ce să ție copilul picioarele întocmaĭ ca momițele?

Toate aceste întrebărĭ în zădar le-aĭ pune teiștilor. N'ar ști ce să respundă orĭ ar respunde lucrurĭ cari în loc să fie serioase vor putea fi luate ca glume de reu gust încă. Transformismul înse ne explică că organele rudimentare sînt moștenirĭ de la speciĭ maĭ vechĭ, organe care odată ĭerau folositoare strămoșilor și apoĭ au început a fi de prisos, dar pier încet încet. Despre formele curioase ale animalelor ce se desvoltă, ne respunde de asemenea și ne arată că desvoltarea individuală repetează, din cauza moștenireĭ, istoria specieĭ. Așa broaștele au avut niște strămoșĭ cari n'aveau picioare, aveau coadă și se resuflau prin branhiĭ, de aceea forma aceasta apare în șirul formelor ce ĭea individul de la ou până la complectare.

Despre minunata alcătuire a organismelor ne dă tot Darwinismul prin teoriea selecțiuneĭ în lupta pentru traiŭ și în cea pentru reproducere cheea cea maĭ minunată și ne arată cum organele și organismele cele maĭ perfecte s'au format încet încet de la cele maĭ inferioare începutur̆ĭ. Anatomiea comparată ne arată între ochiul cel maĭ perfect și între o pată de pigment pe niște protoplasmă foarte simțitoare la lumină toate formele mijlocitoare... Așà

că organismele cele perfecte n'au ieşit ca Minerva din capul luĭ Joiea, gata şi înarmate, ci sînt rezultatul unei lupte de milioane de anĭ.

În scurt ştiinţa de a-zĭ a ruinat complect argumentul teleologic şi a dat explicărĭ naturale, fără minunĭ şi fără planurĭ inteligente alcătuite de D-zeu.

Uniĭ înse văzînd că se prăpădesc au schimbat alt-feliŭ planul de bătae. Aşà ĭeste de pildă Flammarion, vom vorbì înse despre meşteşugurile acestuĭ teist în No. 6.

(va urmà). *I. Nădejde.*

Nepotrivirĭ între evanghelişti.

(urmare)

Despre buna-vestire şi despre zemislirea minunată a luĭ Isus. Urmez tot după autoriul citat în No. 4.

Marcu şi Ioan nu spun nemică despre zemislirea plină de minunĭ a luĭ Hristos şi ĭeste destul de ciudat lucru să lipsască tocmaĭ acest fapt de la doĭ din patru evanghelişti! Maĭ mare minune ĭeste că Ioan cel maĭ ĭubit din ceĭ doĭ-spre-zece apostolĭ să nu ştie nemică de chipul cum a venit Isus în lume. Să ne întoarcem înse la Mateiŭ şi Luca, să vedem de se potrivesc măcar unul cu altul.

Mateiŭ în verseturile 18—25 din cap. I ne spune că Iosif a băgat de samă că logodnica sa, Mariea ĭerà îngreunată şi că ĭel fiind drept şi ne vroind să o facă de ocară se hotărîse să o lase fără vorbă. Tocmaĭ atuncĭ i se arătă un înger în vis şi-ĭ spuse că să nu se teamă de a luà pe Mariea, căcĭ ĭe îngreunată prin lucrarea duhuluĭ sfînt şi că fiiul ce va naşte ĭea va mîntuì poporul luĭ Israel de păcate. Iosif crezù, luă pe Mariea şi nu avù cu dînsa relaţiĭ (*nu o cunoscù* în stil biblic) sexuale până după ce născù pe Hristos.

Luca în verseturile 26—40 cap. I spune că îngerul a venit la Mariea în Nazaret şi că i-a vestit că va naşte

un fiiŭ căruia să-ĭ puie numele Isus, că acesta va fi mare şi se va chiemà fiiul celuĭ prea înnalt, că va luà tronul luĭ David şi va domnì în vecĭ asupra luĭ Iacob. Mariea întrebă pe înger cum poate fi cu putinţă asemenea lucru, cînd ĭea nu cunoaşte bărbat. Îngerul ĭĭ dădù atuncĭ lămurirĭ că va căpătà fiiŭ prin lucrarea duhuluĭ sfînt şi prin puterea celuĭ prea înnalt. Mariea se mulţămì cu explicarea, zise: „Fie mie după cuvîntul tău!" Apoĭ peste cîte-va zile se duse la vară-sa Elisabeta care-ĭ întărì vorbele îngeruluĭ prorocind că Mariea va fi mama Domnuluĭ ĭeĭ.

În această a doua bucată nu se pomeneşte nemică despre îngerul ce s'a arătat luĭ Iosif şi în cea di'ntăiŭ nu se spune despre arătarea îngeruluĭ înnaintea Marieĭ. Trebue decĭ să admitem că au avut loc două arătărĭ una Marieĭ şi alta luĭ Iosif şi că între una şi alta au trecut cîte-va lunĭ de zile, căcĭ cînd a venit îngerul la Mariea, aceasta nu ĭerà încă îngreunată şi cînd s'a arătat în vis luĭ Iosif se cunoşteau bine urmările lucrăreĭ duhuluĭ sfînt. Deşì ĭe destul de ciudat că nu vorbesc toţĭ evangheliştiĭ despre aceste minunĭ şi că măcar ceĭ doĭ carĭ vorbesc nu spun despre amîndouă arătările, dar să trecem.

Maĭ neînţeles ĭeste înse chipul cum se poartă Mariea cu logodnicul său Iosif. Cum de nu-ĭ spune şi luĭ despre vestea adusă de înger? Orĭ de se ruşinà, cum de nu pofteşte pe vară-sa Elisabeta, femee bătrînă, să spue logodniculuĭ istoriea? Cum de sufere presupusurile ocărîtoare ale luĭ Iosif, înnaintea căruiea se arată cu semne vădite de îngreunare? Cum de-l lasă pradă gelozieĭ şi-l face să presupuie lucrurĭ de ocară pe sama ĭeĭ, cînd ĭerà aşà de uşor să convingă un logodnic foarte blajin care maĭ pe urmă s'a liniştit numaĭ din pricina unuĭ vis? Ieată fapte neexplicabile!

Pe urmă fiind că creştiniĭ ţin aşà de mult la feciorirea Marieĭ şi ne spun că a fost pururea fecioară, am dorì să ştim de ce nu bagă de samă la versetul 25 cap I din Mateiŭ din care urmează că Iosif *n'a cunoscut* pe Ma-

riea de cît după ce a născut pe Hristos și la versetul 12 cap II din Ioan în care se vorbește de frații luĭ Isus? Despre aceștĭ frațĭ se maĭ vorbește și aiurea în evangheliĭ. Alt lucru ciudat ĭeste că după dogmele creștine Isus trebue să fi fost om desăvîrșit și D-zeu desăvîrșit și ne prinde mierarea cum de n'a catadixit a venì în lume pe calea omenească, căcĭ alt-feliŭ nu putea fi om desăvîrșit. Dar a căutà logică în religiĭ vine ca și cum ar căutà cine-và un ac într'un car de fîn.

Ciudată ĭeste și mierarea Marieĭ cînd îĭ spune îngerul că va naște un fiiŭ. Cum, nu știea ĭea că în curînd trebuea să se mărite și prin urmare să aibă copiĭ? De ce nu a crezut că i se proroceşte viitoriŭ mare pentru fiiul ce-l va avea de la Iosif?

În sfîrșit altă explicare nu-ĭ de cît că scriitoriĭ evangheliilor citate au căutat să născocească despre întemeetoriul presupus al creștinismuluĭ o poveste minunată după modelul celor din testamentul vechiŭ, precum nașterea luĭ Isaac, a luĭ Samson, etc. Poveștĭ de asemenea naşterĭ din fecioare găsim în Egipet și aiurea.

Unde ședeau părinţiĭ luĭ Isus? Luca spune lămurit că părințiĭ luĭ Isus locueau în Nazaretul Galileeĭ (cap. 1 v. 26 și 56, și cap. 2, v. 1—4 și 39) și merg la Vitleem în Iudeea numaĭ din pricină că se făcea o catagrafie. Mateiŭ înse (cap. 2, v. 1) începe cu scena din Vitleem și nu spune că părințiĭ luĭ Isus veniseră acolò numaĭ pentru vre o treabă. Cum că Mateiŭ admite că locuința lor ĭerà în Vitleem se vede și de pe aceea că vorbind de întoarcerea din Egipet spune că Iosif și Mariea s'au temut să vie în Iudeea (unde ĭerà Vitleemul) și anume fiind că domnea acolò fiiul luĭ Irod. Da frică s'au retras în Galileia și au locuit în Nazaret. Contrazicerea nu poate fi maĭ mare. După mine amîndoĭ evangheliştiĭ caută să împlinească prorociile, după care Mesiea trebuea să se nască în Vitleem și să se numească și Nazaretean. Luca crede pe părințĭ așezațĭ în Nazaret și-ĭ aduce la Vitleem născocind o catagrafie care s'a întîmplat maĭ tîrziu; Mateiŭ îĭ credea de loc din Vit-

leem şi-ĭ duce de locuesc în Nazaret după întoarcerea din Egipet. Păcat că nu s'au înțeles maĭ bine între dînşiĭ! Păcat ĭeară-şĭ că duhul sfînt a uitat ce a dictat unuia cînd a venit vremea să dicteze şi celuialalt!

Cum stă lucrul cu catagrafiea pomenită de Luca? Atît Luca cît şi Mateiŭ pun naşterea luĭ Hristos în vremea luĭ Irod. Pe vremea aceea înse nu ĭerà Iudeea provincie romană şi decĭ nicĭ nu se poate să fi poroncit împăratul să se facă catagrafie, Luca pomeneşte de Quirinus guvernatoriul Sirieĭ şi ne spune că acesta a fost însărcinat cu catagrafiea. Dar, vaĭ, Iudeia a fost unită cu Siriea după destronarea luĭ Arhelaus, adecă 6 anĭ după moartea luĭ Irod şi catagrafiea ce s'a făcut atuncĭ în adevăr, nu poate să folosască luĭ Luca.*) Dorința de a aduce pe Isus în Vitleem 'a făcut să ĭea pretextul catagrafieĭ fără să se uite la dată! Păcat!

Despre închinarea magilor şi a păstorilor. Mateiŭ (cap. 2, v. 1—12) vorbeşte despre închinarea magilor, dar nu pomeneşte de păstorĭ; Luca face tocmaĭ din potrivă (cap. 2, v. 2—20) vorbeşte de păstorĭ şi nu de magĭ. Să zicem înse că au fost amîndouă, deşi vine ciudat că nu ştiu amîndoĭ de aceste minunĭ aşà de însemnate, Maĭ ciudat încă că ceĭalalțĭ evanghelişti nicĭ nu pomenesc de minunile întîmplate în copilăriea luĭ Isus. Despre magĭ ne spune evanghelistul că au venit după o stea care s'a oprit deasupra caseĭ în care ĭerà Isus. Mare minune! Ce maĭ stea! De mierare înse cum n'a văzut'o nimene afară de magĭ.

Despre măcelărirea pruncilor. Mateiŭ povesteşte că Irod aflînd de la magĭ despre naşterea luĭ Isus împăratul Iudeilor şi magiĭ ne maĭ întorcîndu-se pe la dînsul ca să-ĭ spue de l'au găsit în adevăr în Vitleem, tiranul poruncì soldaților să omoare toțĭ copiĭ din Vitleem şi din împrejurimĭ începînd de la doĭ anĭ în jos. Tot Mateiŭ spune că îngerul s'a arătat luĭ Iosif în vis şi i-a zis să fugă în Egipet încă înnainte de poronca luĭ Irod şi aşà scăpă Isus de màcel.

*) Aice am îndreptat vorbele luĭ Patrice Laroque ținînd samă de chronologiea universală a luĭ Ch. Dréyss. Paris 1858 pag. 136.

Ce spune înse Luca? Va fi crezînd orĭ-cine că asemenea faptă grozavă a luĭ Irod nu putea să nu-ĭ fie cunoscută. Vorbă să fie! Nu pomeneşte de feliŭ. Luca ne spune că părinţiĭ luĭ Isus veniseră în Vitleem pentru catagrafie, acolò născù Mariea pe Isus şi-l puse în ĭesle. Păstoriĭ aflînd de la îngerĭ minunea (curios că au văzut'o numaĭ ĭeĭ). Veniră la Vitleem şi i se închinară luĭ, *spunînd tuturor minunea*. La opt zile puseră copiluluĭ numele şi-l tăiară împrejur. Apoĭ după ce au trecut zilele purificaţieĭ lehuzeĭ merseră la Ierusalem şi duseră pe copil înaintea luĭ D-zeu după lege. Acolò venì bătrînul Simeon care luă copilul în braţe şi însuflat de duhul sfînt zise: „Acum slobozeşte pe robul tău în pace după cuvîntul tău stăpîne, că au văzut ochiĭ mieĭ mîntuirea ta.“ Tot acolò venì şi prorociţa Ana şi cunoscù că copilul acela va fi mîntuitoriul luĭ Israel. Apoĭ familiea se duse în Galileiea, în Nazaret, unde crescù Isus în linişte. În fie-care an mergea cu părinţiĭ în Ierusalem la Paştĭ, etc...“

Cum vedeţĭ nu-ĭ vorbă niciĭ de fuga în Egipet, niciĭ de măcelul pruncilor nevinovaţĭ. Isus nu-ĭ prigonit de Irod. În Vitleem mulţime de oamenĭ auziseră de la păstorĭ de minunea ce însoţise naşterea luĭ în Ierusalem, adecă în reşidenţa luĭ Irod, Ana prorociţa spunea tuturor laudele Domnuluĭ. Apoĭ în fie-care an mergea familiea la Ierusalem unde ĭerà fiiul luĭ Irod, Arhelaos, de care după Mateiŭ se ferea aşà de mult Iosif şi Mariea.

Se poate oare admite că o cruzime aşà de mare ca măcelul atîtor pruncĭ să nu fi fost cunoscută de istoricul Iosif care descrie pe larg toate faptele bune şi rele ale tiranuluĭ? Niciĭ nu-ĭ de gîndit. Apoĭ asemenea măcelărie n'ar fi provocat răscoala poporuluĭ? Se fac răscoale pentru maĭ puţin, dar încă pentru asemenea grozăvie?

De împăcat amîndouă evangheliile nu-ĭ chip. S'au încercat uniĭ a spune că poate s'a întîmplat închinarea magilor după întoarcerea de la Ierusalem. Dar Luca ne spune lămurit că de la Ierusalem au plecat la Nazaret în Galileiea!

Ieste de crezut că omorîrea copiilor ĭeste o imitaţie după povestea despre poronca luĭ Faraon. Apoĭ şi-a dat silinţă Mateiŭ să împlinească o proroc'e, dar din nefericire n'a înţeles'o nicĭ pe aceea! Ieremiea vorbeşte de copiĭ luaţĭ în robie şi nu de copiĭ omorîţĭ şi făgăducşte că D-zeu îĭ va aduce înnapoĭ. Ce are a face cu Irod? Cum că ĭe aşà cum zicem şi nu cum a înţeles Mateiŭ se vede din versetele 10—17 cap 31 din prorociile luĭ Ieremiea. Decĭ duhul sfînt nu-şĭ maĭ aducea singur aminte de cele ce grăise prin prorocĭ şi se vede că nu ştie a cetì ca să fi văzut ce a spus Ieremiea.

A. T. U,

Despre Zei

(urmare).

Despre zeiĭ polinezienĭ.

Cu toate că, fie-care district, fie-care trib, cîte o dată chiar fiecare şef din Polineziea are zeĭ deosebiţĭ, totu-şĭ temeliea mitologieĭ ĭeste aşà de asemănătoare în aceste arhipelagurĭ împrăştiete pe întinderĭ foarte marĭ, în cît ĭeste uşor a descrie starea religioasă a locuitorilor. Şi acesta ĭe de sigur şi unul di'ntre argumentele cele maĭ puternice pentru origina lor comună.

În mitologiea polinezieană se găseşte fetişismul cel maĭ de rînd cît şi un număr mic de zeĭ cosmogonicĭ, antropomorfĭ şi nevăzuţĭ.

În Tonga, se închinaŭ la tot ce le însufla spaimă orĭ frică, etc; di'ntre animale maĭ cu samă rechiniĭ ĭerau înzeiţĭ, în alte locurĭ reptilele. Îndată ce un selbatec îşĭ alegea animalul la care voea să se închine, îĭ spunea nevoile sale, îĭ cerea sfat despre planurile ce avea şi îĭ cerea ajutoriŭ. Obiceiul de a purtà fetişĭ cu sine ĭerà foarte respîndit: acestea ĭerau de ex. nişte pene roşiĭ, altă dată nişte statuĭ de lemn, un soiŭ de jucăriĭ sfinte ca acelea ce a văzut *Porter* la un şef nukahiviean care şi le punea înnainte cintînd şi bătînd din palme ceasurĭ întregĭ. În insulele *Pomotu*, aveau ca fetişĭ nişte bucăţĭ de lemn împodobite cu cîte o viţă de păr de om. Cînd le stătea în putinţă puneau în loc de lemn o bucăţică din femurul unuĭ duşman orĭ al unuĭ neam mort. Acestor zeì se închinaŭ şi îĭ schimbaŭ uşor îndată ce nu ascultaŭ rugile

închinătorilor. Nukahivienii își atîrnaŭ de gît niște zeĭ mici făcuțĭ din oase de om.

În Zelanda Nouă purtaŭ pe piept un idol mic de jad verde.

Dacă înzeirea animalelor ie așà de obișnuită în lume, apoĭ nu ie tot așà cu înzeirea oamenilor maĭ ales a celor viĭ. În Polineziea totu-și se obișnuea. *Cook* a văzut în *Bolabola* un bătrîn neputincios care ierà zeul țereĭ. Ast-feliŭ de oamenĭ-zeĭ se găsesc adesea în deosebitele arhipelagurĭ. Acesta ie începutul antropomorfismuluĭ. De ce nu s'ar înzeì oamenii cînd își închipuesc zeiĭ strămoșeștĭ sub formă de spirite nevăzute avînd chip omenesc?

Zeiĭ nevăzuțĭ aĭ Polinezienilor aveau de obiceiŭ chip omenesc. De aceea *Hawaienii* înzeirà pe Cook și-ĭ aduserà cinstirĭ dumnezeeștĭ. Chiar moartea acestuĭ însemnat călătoriŭ nu descurăjă pe insularĭ, și. strîngînd cu evlavie remășițile acestuia, în fie-care an le purtau cu pompă pentru a strînge dările zeuluĭ *Rono.* Se știe cu cîtă ușurință înzeeau Polinezienii după moarte pe șefĭ, pe persoanele însemnate, etc. Un șef din Somosomo zicea D-luĭ *Hunt*: „Dacă veĭ murì întâiŭ te voiŭ luà de zeul mieŭ.“

Toțĭ zeiĭ ceĭ maĭ micĭ, toate spiritele de rîndul al doilea cu cari ierà plină firea aveaŭ chipurĭ omeneștĭ. Zeiĭ locueaŭ în ape, în pădurĭ, în fundurile prăpăstiilor, pe vîrfurile munților. Fe-care stare, fie-care lucru a unuĭ om avea zeitatea sa anumită. Una priveghea la desvălirea plîntelor; alta la coacerea fructelor; iele pricinueaŭ ploaea, vîntul, căldura, frigul, etc. Aceștĭ zeĭ obișnuițĭ, numițĭ de obiceiŭ *Tii* ierau înfățoșațĭ adesea prin niște statuĭ grosolane, de lemn și cîte o-dată de pieatră, pe cari le puneau la mărgin orĭ pe stîncĭ pe țermurĭ ca să ție buna ințelegere între mare și uscat, etc.

Ca și Islandejiĭ, Guanșiĭ de la Tenerif etc. Polinezienii insulilor vulcanice aŭ înzeit vulcanii. La Tonga, în vulcanul Tofua locuea un zeu; ierà culcat în fundul crateruluĭ, dar culcat reu, de aceea avea nevoie de cînd în cînd să se întoarne, ceea ce cășunà un cutremur de pămînt. Puternica zeiță *Pele* care locuește în vulcanul Hawaĭ, ieste renumită. Nu ie încă jumătate de veac de cînd această zeiță avea preutesele sale în insulele Sandwih, și adesea ieșea din crater pentru a însuflà pe aceste preutese, cari atunci căpătau puterea de a lecuì boalele, etc.

Mitologiea Polinezienilor ierà într'o schimbare veșnică: se făptueau zeĭ noĭ, iear ceĭ vechĭ se uitau. Primeau bucuros zeiĭ unuĭ trib învingătoriŭ, adesa pe aĭ șefuluĭ. Ierau zeĭ de parte femeească și zeĭ de parte bărbătească. Pe vremea luĭ Cook, o zeiță domnea la Tonga peste tunet, vînturĭ, ploae, etc. de se înfuriea nemicea toate recoltele, etc.

Ieraŭ zeĭ pentru orĭ-ce feliŭ de boală, maĭ pentru orĭ ce or.

gan din trupul omenesc. În Zelanda-Nouă, ierà zeul durereĭ de cap al dureriĭ de inimă, zeul șopîrlă pricinuind durerea de piept, un zeu al oftigeĭ, un zeŭ al stomahuluĭ, un zeu al picioarelor, etc.

Ieraŭ zeiĭ larĭ, de obiceiŭ bine-voitorĭ, pacinicĭ, ţiind pacea în familiĭ, certînd cu boale pe stădănușĭ. În unele insule înezeiseră viţiile cele maĭ rușinoase pentru Europenĭ ; așà iera un zeu anumit pentru amorurile nefireștĭ. Aduceau jertfe luĭ Hiro, zeul tălharilor, și-ĭ aduceau jertfe cînd prubulueau oare-carĭ tălhăriĭ.

Astrolatriea, care predomnea în mitologia Americeĭ centrale, avea rol mic în a Polinezieĭ. Totu-șĭ în Taitĭ, soarele ierà înzeit, puseseră în iel o zeitate cu chip de om, foarte frumoasă, înzestrată cu un păr care îĭ càdea până la călcăie. Maĭ însemnate sînt înse miturile cosmogonieĭ Polinezienilor.

Zeul *Rii* despărţise pămîntul de cerîurĭ, pe carĭ le întinsese deasupra acestuia ca o perdea. Zeul *Mahui* scoase pămîntul din fundul apelor ; a regulat mersul soareluĭ, făcînd ziua și noaptea, înveselind pe oamenĭ carĭ până atuncĭ trăeau în cea maĭ desevîrșită întunecime. *Ru*, zeul vîntuluĭ de la ost, îmflase marea și bucăţise pămîntul în insule numeroase. etc. Acest soiŭ de legende formau mitologiea înnaltă a Polinezienilor, cu oare-care deosebirĭ în fiecare arhipelag ; toate înse povesteau faptele măreţe ale zeilor antropomorfĭ, chipul cum descurcaseră hausul, cum păscuiseră insulele din fundul oceanuluĭ cu undiţĭ de sedef etc. Cele maĭ curioase și maĭ încurcate legende s'au gasit in Zelanda-Nouă și unele din iele au oare-care asemănare cu miturile ariene despre *Uranos.*

Aceștĭ zeĭ înnalţĭ, ziditorĭ aĭ lumeĭ, locueau de obiceiŭ în cerîurĭ, așezaţĭ după însemnătatea lor, *Moerenhout* zice, că în Taiti ierau supușĭ unuĭ *spirit mare* numit, *Taaroa*, a căruiea găoace ierà lumea.

Cu toate că Polinezienii credeau în vieaţa viitoare, dar nu legau de loc de iea ideea de răsplată orĭ de pedeapsă. Zeiĭ lor nu se îngrijau de feliŭ de moralitatea orĭ nemoralitatea oamenilor ; pedepseau, și tot-deauna în timpul vieţeĭ pămînteștĭ, lipsa de respect către dînșiĭ. De aceea frică ca să nu-ĭ mînie năcăjea mereu spiritul sărmanilor Polinezienĭ. Fie-care faptă din vieaţă ierà legată de cult și însoţită de oare-care cerimoniĭ. În Taiti, nu tăeau un copac fără să meargă cu securea în mînă, la *morai*, pentru a da de știre zeilor, maĭ înnainte de a le aduce cea întâiŭ bucată de copac. Nu rîdicau o luntre de pe locul unde fusese făcută, de cît după ce făceau rugăciunĭ la moraĭ, și în faţa unuĭ preut care însoţea procesiunea o și slobozeau pe mare, avînd grijă ca nu cum-va să atingă pămîntul, Nu primeau vre un străin fără de voea zeilor ; nu ospătau un prieten fără să jertfească zeilor cele întâĭ bucate. În scurt, mitologiea, ierà amestecată în toată vieaţa Polinezienilor. Și chiar religiea ierà foarte organizată. Făcuseră mo-

rai sau capiştĭ unde trebuea să aducă jertfe cît maĭ des ; căcĭ toţĭ aceştĭ zeĭ mîncau mult. Porcĭ, roade, cîte o dată oamenĭ le jertfeau des. Une-orĭ se încercau a-i înşelà cu şiriclicurĭ copilăreştĭ. Le aduceau roade verzĭ, făgăduindu-le altele maĭ bune dacă vor face să se coacă roadele copaculuĭ de pîne.

Polinezieniĭ ĭerau înnaintaţĭ în privinţa cultuluĭ. Aveau cler numeros, puternic, în care preuţiea se moştenea, şi preuţiĭ aveau puterea de a *tabua*, adecă de a face inviolabil orĭ-ce lucru, şi în unele arhipelagurĭ, de a arătà oamenii cari trebuea jertfiţĭ zeilor.

Despre religiile asiatice.

„Pentru a înşirà fără greutate religiile Asieĭ, ie trebuitoriŭ a avea pr'oaspăt în mintea noastră cum sînt împrăştiete rasele omeneştĭ pe întinsul continent asiatic şi pe părţile ce atîrnă de iel. O rasă cu pielea neagră, dar cu părul creţ, mică de stat şi avînd trăsurile obrazuluĭ maĭ delicate, maĭ ariane de cît Negriĭ din Melaneziea şi din Africa se pare că locuise la început arhipelagul malez, peninsula Malaca, Ceilanul şi toată partea meridională şi orientală a Indieĭ. Se găsesc încă remăşiţĭ în aceste părţı şi maĭ ales la Wedahiĭ din Ceilan.

Două rase marĭ cele di'ntăiu ale genuluĭ omenesc, veniră prin căi deosebite în atingere cu Negriĭ aborigenĭ : acestea sînt rasele mongole şi ariene. Cea di'ntăiŭ care domneşte treĭ părţĭ din continentul asiatic, a alcătuit după toată probalitatea sub-diviziunile raseĭ mongole din Maleziea, Siam şi Cohinhina, amestecîndu-se cu rasele primitive. In alte locurĭ ca Mongoliea, Tibet, China, Iaponiea, ĭea şi-a păstrat maĭ bine tipul. In Birmaniea şi în partea orientală din Indiea, s'a corcit cu elementul arian. In alte locurĭ, ca în Siberiea, Kamciatka, se găseşte în stare selbatecă.

Ceealaltă rasă, rasa albă, ariană, nu se întinde de cît în sfertul sud-occidental al Asieĭ, şi dacă a predomnit în Indiea nu s'a păstrat înse curată de cît în nord-vestul aceşteĭ părţĭ, unde a străbătut prin valea Induluĭ.

Din punctul de vedere mitologic, avem de observat aceste treĭ marĭ păturĭ etnice.

A. Mitologiea raselor primitive din Maleziea şi Indiea.

Remăşiţile contemporane ale acestor aborigenĭ cît şi a cîtorva rase metise, ĭeşite din corcirea cu imigranţiĭ străinĭ, n'au trecut din cea di'ntăiŭ fază a evoluţieĭ mitologice : au cultul animalelor, copacilor, pietrelor, etc ; cred în spiritele strămoşilor şi cel mult in alte duhurĭ presonificînd vre o parte a mediuluĭ încunjurătoriŭ.

Wedahiĭ din Ceilan, până în ziua de a-zĭ aduc încă sufletelor miere, rădăcinĭ, carne de momiţe. Locuitoriĭ din insulele Mariane

păstrau în colibĭ oasele strămoşilor. Alvar de Mindana spune că ardeau cărnurile şi cenuşa o înghiţau amestecînd'o cu vin de cocos. Ticopienii adorau murena. Selbatecii *Orang-Dango* din insula *Sambawa* credeau că soarele, luna, copacii şi pietrele pe carĭ le asemănaŭ cu sufletele lor, au putere magică. Unele triburĭ de Daiacĭ încredinţază paza cărărilor carĭ duc la locuinţa lor unor idolĭ de lemn, lîngă carĭ pun şi cîte un paneriŭ cu nucĭ de betel, ca răsplată pentru muncă. La alte triburĭ tot din această rasă ie oprit a tăieà unii copacĭ locuiţĭ de duhurĭ. Uniĭ di'ntre Siamejĭ aduc un feliŭ de prăjiturĭ şi orez copacilor înnainte de a-ĭ tăieà; Kareniĭ din Birmaniea înnainte de a tăieà copacul se roagă la duhul acestuia.

În insulele Filipine, pămîntenii cînd zăreau un aligator, aruncau în apă tot ce aveau în luntre, chip să-ĭ aducă jertfă, şi-l rugau să nu le facă nicĭ un reu. Pămîntenii din Sumatra numesc pe tigri „strămoşĭ", vorbesc cu respect de ieĭ, le cer iertare, dar tot în acela-şĭ timp le pregătesc capcane ca să-ĭ poată prinde.

Daiaciĭ au un soiŭ de spirite: *Tapa* ziditoriul şi sprijinitoriul omuluĭ; *Jironi* care are sub puterea sa naşterea şi moartea, etc. Khonziĭ din Indiea au o grămadă de zeĭ localnicĭ, adesa înfăţoşaţĭ prin nişte pietre rîdicate. Aceste zeităţĭ sînt aşezate după ranguri şi toate împreună supuse uneĭ aristocraţiĭ de zeĭ, formată din sufletele inzeite ale străbunilor, deasupra cărora maĭ staŭ nişte zeĭ suveranĭ ca: zeul ploiĭ, zeul vînătoareĭ, zeul războiuluĭ, zeiţa celor di'ntăiŭ roade, etc. maĭ sus încă vine zeul soare şi femeea sa zeiţa pămîntuluĭ. Khonziĭ chiar de curînd jertfeau oamenĭ zeiţeĭ pămîntuluĭ, *Tari-Penu* maĭ ales femeĭ, *Meriah*, pe carĭ le rupeau în bucăţĭ de viĭ şi le aruncau pe cîmpĭ.

Kareniĭ din Birmaniea fac în cîmpĭ o căsuţă şi pun în iea pentru zeiţa secerişuluĭ darurĭ şi două sferĭ, cu carĭ să poată prinde spiritele rele ce ar voì să între în lan. Maĭ dau zeiţeĭ şi nişte poveţe potrivite: „Strămoaşă privighează asupra cîmpuluĭ mieu etc. „prinde pe străinĭ cu această frînghie etc." În timp cînd se bate orezul zic aceleea-şĭ zeiţe „Scutură-te strămoaşă! scutură-te! fă ca grămada mea de orez să se facă cît un deal, cît un munte! etc." În Birmaniea demoniĭ frigurilor domnesc în jungle şi atacurile de apoplexie sînt rele pricinuite de alte spirite etc.

Toate faptele acestea, a cărora număr s'ar putea înmulţì nesfîrşit arată în destul că aceste popoare n'au trecut încă de la animismul cel maĭ primitiv. Vom găsì credinţĭ asemenea la unele părţĭ şi indivizĭ puţinĭ desvoltaţĭ aĭ mareĭ rase mongolice.

B. Mitologiea raselor mongolice şi mongoloide.

Kamciadaliĭ credeaŭ într'o mulţime de spirite de-ale pădurilor, munţilor, puhoaelor, peste carĭ ierà un zeu maĭ puternic, *Kutka* sau

Kutku. Aceasta înse nu-ĭ împiedica de a adorà balenele, urşiĭ şi lupiĭ. Ca şi *Ainoiĭ* din Iapon *Iakuţiĭ* din Siberiea se închină la urs, şi înnaintea tribunalelor ruseştĭ jură pe capul acestuĭ animal. Pun pe munţĭ stîlpi împodobiţĭ cu peteci şi îĭ adorează. De asemenea Samoezii se închină la unele pietre şi, ca cele maĭ multe triburĭ tatare, Tunguziĭ, Ostiaciĭ, Voguliĭ etc., au înzeit soarele, maĭ avînd înse o mulţime de fetişĭ maĭ micĭ, şi crezînd în duhurile pădureĭ, în ale riurilor, ale soareluĭ şi ale luneĭ.

Pe vremea luĭ Marco-Polo, Tatariĭ aveau zeĭ larĭ, păzitorĭ aĭ familieĭ, aĭ animalelor domestice şi aĭ avereĭ. Îĭ îmfăţoşau prin nişte idolĭ făcuţĭ de pîslă şi de postav în chipul zeuluĭ, al femeeĭ şi al copiilor luĭ. Nu mîncau maĭ înnainte de a frecà cu carne grasă gura acestor zeităţĭ sprijinitoare. Timkowski a găsit încă la Mongolĭ cultul şi idoliĭ despre carĭ vorbeşte Marco-Polo. Gmelin a văzut pe Tatariĭ din Tobolsk înturnîndu-se în fie-care dimineaţă spre soare cînd resărea şi zicîndu-ĭ: „Nu mă omorî!“ Alte triburĭ turaniene au înzeit şi adorat focul (Tylor). În Tibet, ţară budhistă, locuitoriĭ din munţĭ au încă idolĭ consacraţĭ zeuluĭ furtişaguluĭ.

Tatariĭ din Altaĭ au zeĭ pe cariĭ şi-ĭ inchipue sub formă de bătrînĭ bărboşĭ, îmbrăcaţĭ ca ofiţerĭ de dragonĭ ruşĭ: la omul nedesvoltat orĭ ce emoţiune puternică poate da naştere la un zeu.

Ca trăsătură generală a religiilor primitive mongole ieste rolul însemnat ce-l jucau vrăjitoriĭ, numiţĭ adesa şamanĭ, carĭ slujau şi ca mijlocitorĭ între oamenĭ şi spirite, pe carĭ le chemau cu-o dobă magică şi prefăcîndu-se că simţesc orĭ chiar simţind un soiŭ de extaz. Au voit a vedea în acest animism mongol ce-và deosebit şi l'au numit *şamanism.* Dar afară de obiceiul convulziilor sfinte şi al extazuluĭ nu ieste nemic deosebit. Peste tot pămîntul, la toate rasele, credinţile primitive au dat naştere maĭ întâiu vrăjitorilor cariĭ apoi cu progresul civilizaţieĭ s'aŭ prefăcut în preuţĭ.

Aceste mitologiĭ aşà de grosolane se găsesc cu uşurinţă şi în marele imperiu al Chineĭ şi al Iaponieĭ, în această din urmă organizate maĭ ştiinţific, unde au şi devenit religiea luĭ Sinto!

În China credinţa în spiritele natureĭ ieste foarte răspîndită. Fie-care lanţ de munţĭ are zeitatea sa. Se ridică idolĭ zeuluĭ primăvereĭ, pe care şi-l închipuesc sub forma unuĭ tînăr. Cred în dracĭ incubĭ şi sucubĭ pe carĭ se silesc a-ĭ alungà cu vuetul gongurilor şi al plesnitorilor. Fac libaţiunĭ cu vin semi-zeuluĭ *Şinung* care i-a învăţat pe oamenĭ a face mîncare. Religiea luĭ Tao-sse sau „doctrina raţiuneĭ“ măcar că după învăţăturile luĭ *Lao-tze*, care trăise pe aceea-şĭ vreme cu Confucius, hotăreşte credinţa în „raţiunea primordială,“ dar încuviinţază şi fiinţarea a o mulţime de duhurĭ. Preuţiĭ şi preutesele fac magie, astrologie, necromanţie, etc.

Cultul vechiŭ naturalist, adus de sigur din Mongoliea ieste

religiea oficială a împăratului şi a învăţaţilor. Fiiul ceriului şi numai iel adorează la Peching, în temple deosebite, ceriul, pămîntul, soarele, luna, toate lucrurĭ sfinte la cari ie oprit ca alţiĭ să se închine. Persoanele cu rangurĭ maĭ micĭ trebue să se mărginească a jertfì spiritelor vîntuluĭ, ploeĭ, tunetuluĭ, dragonuluĭ etc. Dacă peste toată această lume mitologică se va pune „Ceriul" sau „*Tien*" singura zeitate slab păstrată de Confucius, vom avea religiea Samoezilor şi a Tongujilor, a maĭ multor triburĭ tătare, cari privesc ceriul ca un zeu pretutindene faţă şi care a dat cîrmuirea lumeĭ la zeĭ maĭ micĭ ca: soarele, luna, pămîntul, focul, etc.

Pe lîngă aceste credinţĭ naturaliste, păzite cu sfinţenie în China, se maĭ adauge cultul strămoşilor, păzit cu tot dinadinsul. Aceasta ie de asemenea o remăşiţă mongolă. Aşà Mongoliĭ au înzeit şi adorat pe *Gengis-Khan* şi pe familiea luĭ; de asemenea suindu-se pe tron dinastiea *tatară manşuă* s'au închinat luĭ Kuangti războinic însemnat, un soiŭ de Marte mongol, l'au ales ca geniu al dinastieĭ, l'au pus în cultul oficial şi trebue să fie adorat de către slujbaşi şi maĭ ales de mandariniĭ militarĭ. De asemenea sînt datorĭ a jertfì manelor luĭ Confucius, la ale unor înţelepţĭ orĭ războinicĭ însemnaţĭ cărora împăratul le a ridicat temple, cît şi patronilor oraşelor, aleşĭ de către împăratul pri'ntre persoanele însemnate. Cu un cuvînt cultul oamenilor marĭ, reînnoit în zilele noastre de către A. Comte şi discipoliĭ săĭ. Cultul manelor însu-şĭ ie luat mult maĭ în serios de către Chinejiĭ scepticĭ. Familiile bogate au în casele lor un altariŭ în care sînt puse tăbliţele strămoşilor. Chinejiĭ sau cel puţin mulţĭ di'ntre ieĭ, cred că unul di'ntre cele treĭ spirite ale omuluĭ vine după moarte să locuească în tăbliţa strămoşilor şi să primească închinăciunile celor viĭ; un alt spirit remîne lîngă mort, de aceea îl şi păstrează cît maĭ mult într'un secriiŭ de lac aurit, lîngă care se roagă.

In China şi în alte locurĭ duhurile zeităţilor maĭ micĭ cît şi ale morţilor sînt adesa însufleţite de gîndurile cele maĭ rele; adesa se vîră în trupul oamenilor ca să le strice, să-ĭ îmbolnăvească, etc. Au un soiŭ de *medium*, adesa femeĭ, cu meşteşugirĭ foarte asemănătoare cu ale şamanilor siberienĭ şi cari de sigur au aceea-şĭ origină.

Toate acestea arată că mitologia mongolică s'a pastrat în China, şi budhismul a adus elemente nouă. Vom vorbì despre religiea luĭ Sakia-Munì vorbind despre religiile ariene. Doctrina budhistă a căriea ideè primitivă ie aşà de ştinţifică, s'a schimbat mult în China, din pricina credinţilor vechĭ mongole. Cu toate că locul ie strîmt în această lucrare tot vom amintì ce-va din aceste schimbărĭ carĭ fac cinste spirituluĭ umanitar al Chinejilor. In imperiul ceresc ieste o sectă numeroasă care adorează pe zeiţa Mileĭ sub

chipul uneĭ femeĭ ţiind un copil în braţe. Aceastâ înzeire a uneĭ di'ntre cele maĭ nobile simţirĭ omeneştĭ formează o religie întreagă, care are o mulţime de sectatorĭ avînd templele lor şi chiar mănăstirĭ de femeĭ cari au datorie de a ajutà pe credincioşĭ, de a vizità săracii şi bolnavii. Aceste călugăriţĭ chineze ale Mileĭ jură de a păzì nu numaĭ aceste datorii dar chiar de a remănea virgine. Le numesc „nemicitele" „absorbitele" căcĭ după doctrina luĭ Budha, ele nădăjduesc a fi vrednice prin aceste jertfe de a se absorbì, a se anihilà după moarte. Se asamănă îndestul cu „surorile de caritate" catolice ; dar doctrina chineză ĭe maĭ nobilă şi devotamentul maĭ lipsit de interes.

Am zugrăvit starea religioasă a Chinejilor, trebue să spunem şi ce-và despre starea lor nereligioasă. După spusa călătorilor şi a misionarilor în nicĭ o ţară din lume nu sînt aşà de nepăsătorĭ pentru religie ca în China.—Fără îndoială omul din popor ĭeste superstiţios ; are idolĭ pe carĭ îĭ adorează orĭ îĭ bate, după cum şi ĭeĭ îĭ împlinesc orĭ nu-ĭ împlinesc cerinţile, dar diferitele trepte de învăţaţĭ, „clasele diriguitoare" sînt foarte adesa nepăsătoare orĭ necredincioase. Fără să creadă împlinesc cerimoniile oficiale de alt-feliŭ cu desăvîrşire civile.

Politeţa Chinejilor poronceşte ca o datorie de a spune, celor ce îĭ întreabă, că cred în religiea acestora orĭ-care ar fi : căcĭ ĭe un lucru indiferent. Legile chineze merg aşa de departe în cît lovesc cu un soiŭ de moarte civilă pe bonzĭ şi pe *tao-sse*; sînt opriţĭ de a aduce jertfe strămoşilor şi supuşĭ la pedeapsa de a primì o sută de loviturĭ de bambu dacă vor purtà doliŭ după moartea părinţilor.

Puţin înnainte de venirea la tron, un împărat *Tao-Kuang* dădù poporuluĭ o proclamaţie în care trecea în revistă toate religiile imperiului, cuprinzind şi creştinismul, şi închieà că toate sînt false şi că ar face bine de a le despreţuì pe toate fără deosebire. Acest fapt unic de sigur pe lume, dă măsura necredinţeĭ din China, a aceşteĭ necredinţĭ care desnădăjdueşte şi paralizază pe misionarii catolicĭ şi de care sînt lovițĭ toţĭ călătorii.

Trebue înse să amintim un feliŭ de necredinţă, neîncuviinţata de Chinejĭ şi definită în codul lor cu o îngrijire şi o limpezală care face cinste aceşteĭ ţerĭ, aşa de deosebită de Europa noastră : „Nepietatea, zice codul, ĭeste lipsa de respect şi de grijă către aceĭ cărora le datorim fiinţa, de la carĭ avem educaţiea şi de cari sîntem sprijiniţĭ. Ieste impiu acel ce face proces neamurilor de aproape, le batjocureşte, nu le poartă doliul după moarte, şi nu le cinsteşte amintirea".

Cu tot progresul Budhismuluĭ în Iaponiea se găseşte încă cultul vechiŭ turanian. In această ţară vechea religie naţională a luĭ

Sin-tu, ieste recunoscută oficial și i se găsesc urmele în fie-care colibă cît și în fie-care palat. Ie un animism grosolan, pe lîngă care se află și cultul strămoșilor, *Kami*, priviți ca genii bine făcătoare, recrutîndu-se necontenit di'ntre oameni, căci manele oamenilor virtoși merg de măresc numărul glorioșilor *Kami*, cărora demineața și sara li se aduc rugăciuni înnaintea capiștilor lor.

Mai ales au înzeit animalele și fenomenele naturale. Ca și acei carii adorează ursul, Iaponejii au ridicat temple vulpei și o întreabă ce să facă cînd au vre o nedumerire în trebi. Cutremurile de pămînt sînt atribuite unei balene mari care se tîrîe pe sub pămînt; trombele sînt balauri zburători, etc. In *sintoism* întră și adorarea stelelor. Zeița-Soare are templele sale și și-o închipuesc cu formă de om. Innainte de a începe să o roage sună un clopot pentru a-i atrage luarea aminte. In toate acestea ie un animism grosolan fără de nemică original. Origina acestui cult se urca fără îndoeală, după cum zic Iaponejii, pănă la străbuni, *Kami*, cărora le atribuesc lucrurile din vrîsta de pieatră găsite în Iaponiea. Toate acestea sînt o adunătură de închipuiri copilărești cum se găsesc pretutindene, la toate societățile tuturor raselor primitive."

(va urma). *Sofiea Nădejde.*

TEORIEA LUI ROESLER

Studii asupra staruinței Romînilor în Dacia Traiană

de

A. D. XENOPOL

Profesor de Istoria Romînilor la Universitatea din Iași

1884

(urmare)

Alt punct pe care voim să-l atingem ieste un document citat de Dl. Ioan Slavici în scrierea citată mai sus. La pag. 2 în notă aflăm publicat după „Archiv für die Kenntniss von Siebenbürgens Vorzeit und Gegenwart" von I. K. Schüller (Hermanstadt. Hochmeister, 1841) un document din 1366 și în acel ducument se spune despre o sfadă între Sașii coloniști (Teutones advenae) și între Ro-

mînii din orașul *Petri*, și anume: Romînii nu lăsaŭ pe Sași să tae lemne din o pădure și pretindeaŭ că ieĭ o stăpînesc *de peste o mie de anĭ* (*territorium suum ultra mille annos possessum*). Că Romînii pretindeau ieste una, dar maĭ ciudat ieste că Sașiĭ și anume Ubaldus Tummels și ceialalțĭ cetățenĭ jurațĭ aĭ orașuluĭ Bistrița află pretențiea Romînilor dreaptă (*aequum* esse invenimus) și lasă pădurea tot a Romînilor să remîe. Orĭ cum ar fi de aice urmează măcar că Sașiĭ au aflat pe Romînĭ pe acolò la venirea lor și negreșit că trebue să-ĭ presupunem cel puțin de la o mie încoace prin aceste locurĭ.

Putem deci zice că atît din documente contemporane (cronica luĭ Nestor) cît și din documente maĭ nouă înse cu amintirĭ din vechime urmează că ierau Romînĭ în Transilvaniea de la o mie în coace.

Rösler în scrierea sa „Rumänischen Studien" primește și iel părerea că păstorĭ romînĭ vor fi fost în văile înnalte ale Carpaților și pe terațele vecine și înnainte de veacul al XII-lea adecă după o mie, înse numaĭ pe la începutul veacului al XIII-lea sau sfîrșitul veacului al XII-lea se arată, după dînsul, Romînii în mase maĭ marĭ și îșĭ încep vieața politică. Prin urmare în zădar tot îl acuză pe Rösler uniĭ și alțiĭ că neagă existența Romînilor prin țerile acestea înainte de veacul al XIII-lea.

Noĭ am văzut ce dovezĭ puternice ne silesc a-ĭ admite și prin veacul al nouălea și prin urmare la cucerirea Tranilvanieĭ.

Toată greutatea stă numaĭ pentru a hotărî cînd a început venirea Romînilor de peste Dunărea și prin urmare absorbirea poporuluĭ romanic maĭ vechiŭ.

Noĭ credem că îndată ce s'a întins domniea Bulgarilor la nordul Dunăreĭ o dată cu Bulgariĭ au început a se întinde spre nord și păstorĭ Romînĭ. Dar uniĭ neagă întinderea putereĭ Romîno-Bulgarilor și la nordul Dunăreĭ. Din fericire înse dovezile sînt prea puternice și D[r]. Xenopol le grămădește cu ghibăcie în scrierea D-sale. Noĭ vom arătă aice dovezile acestea și le vom complectă pe

cît ne ieste cu putință arătînd cîte ce-và ce a scăpat din vederea D-luĭ Xenopol.

Bulgariĭ vin în Daciea așà numită Traiană după moartea luĭ Cubrat (660) Asparuh care șezuse cît-và timp pe țermul nordic al Dunăreĭ o trece la 678 și se așază pe malul drept între Sloveniĭ veniți acoló de peste o sută de anĭ. Dacă a remas Valahiea în stăpînirea Bulgarilor și după această cucerire nu se spune nicăierĭ, dar ĭe cu putință.

Sub domniea luĭ Crum la începutul veaculuĭ al 9-lea ĭerà întinsă Bulgariea și pe malul stîng; autorĭ bizantinĭ vorbesc de o Bulgarie de dincolo de Dunărea și de una de dincoace, adecă de două Bulgariĭ separate prin Dunărea. Așà Nichefor Gregoras spune că Crum a prins mulțime de familiĭ din Adrianopoli și le-a dus în Bulgariea de dincolò de Dunărea (Se înțelege că ceea ce pentru Constantinopoli ĭe dincolò de Dunărea pentru noĭ vine dincoace). Sub urmașul luĭ Crum, Mortagon, familiile aceste reușiră a scăpà din robie, decĭ Valahiea ĭera tot sub Bulgarĭ.

Dl. Xenopol citează un fapt de la 895 (vezĭ pag. 71 din scrierea de care vorbim aice) din care urmează ca pe la acest an tot maĭ ĭerà încă o parte din regiunea de la nordul Dunăreĭ sub stăpînirea Bulgarilor. În acel an aŭ trimes Greciĭ corăbiĭ cu oaste și, sub cuvînt că merg în potriva Avarilor, aŭ mers *în regatul Bulgarilor de dincolo de Dunărea*, etc.

Cum că domniea Bulgarilor s'ar fi întins și asupra Transilvanieĭ scoate Dl Xenopol din următoarele: *Suidas* spune (pag. 71 loc cit) că Crum a supus pe Avariĭ alungațĭ din Panoniea de Carol cel mare. D-sa crede că Avariĭ vor fi fugit în Transilvaniea saŭ cel puțin pe lîngă Tisa și că i-a supus Crum. Cum că Avariĭ vor fi fugit în Carpațĭ se pare foarte firesc și în adevăr spun uniĭ scriitorĭ că Avariĭ aŭ fugit în Caucaz, dar Caucazul adevărat fiind prea departe se vor fi oprit credem în Transilvaniea. Într'un loc din analele fuldense se spune că Bulgariĭ se aflaŭ *la resărit de Slaviĭ Moravĭ* și prin urmare se înțelege